

წიგნიანი მუზეუმი

მუზეუმისათვის კაცისა

ბერძნულთგან გადმოღებული

იოვანე პეტრიჭის მიერ.

ქართული ტექსტი შეისწავლა, გამოსაცემად დაამზადა
და ლექსიკონ-საძიებლები დაურთო

ს. რ. ზორბაძემ.

გამოცემა საეკლესიო მუზეუმისა № 17

ტფილისი
1914

ელექტრომბეჭდავი ს. შ. ლოსაბერიძე | Электронпеч. С. М. Лосаберидзе,
ძინა, მოსკოვის ქუჩა, საკ. სახ. № 5. | Московская ул., собств. д. № 5.

«ჩვენ გვრწამს და ვხედხვთ, რომ ზღუნი ერი განვითარების გზას ადგია. ის, კაი ხანია, შედგა ამ გზაზე და მისი გაჩერება ყოვლად შეუძლებელი საქმეა. იგი ვითარდება საზოგადოებრივად და ქონებრივად, ზნეობრივად და გონებრივად. მისნი ძველნი ჩვეულებანი თანდათან იფხვრებიან, მისი ძველი სოფლმხედველობა ირყევა და ირღვევა; მათ ალაგას სხვა, ახალი, სოფლმხედველობა მოდის, მათს ადგილს სხვა ჩვეულებანი იკერენ.—ახალ დროს ახალი სოფლმხედველობა უნდა, ხოლო ახალ აზრებსა და სოფლმხედველობას ახალი სიტყვები და განახლებული ენა სჭირია».

ასე ვწერდით ამ ცამეტობად წლის წინათ ჩვენს პირველ ნაბეჭდ წერილში ფილოსოფიის ისტორიიდან¹.

მას შემდეგ დიდმა დრომ განვლო, «დიდმა» უფრო შინაარსით, ვინემ წელთა რაოდენობით. გამოცდილებამ და დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ ქართულ სამეცნიერო ენის განახლება უნდა სწარმოებდეს და შესაძლოა ნორმალურად მოხდეს მხოლოდ ძველქართულ სამეცნიერო და ფილოსოფიურ ტერმინოლოგიის კრიტიკულად შესწავლის საფუძველზე. ეს მარტივი კეშმარტება დღეს უკვე ყველასთვის აშკარაა, და სწორედ ამ გარემოებამ გაგვაბედვინა, ჩვენი დიდი ხნის განზრახვის განხორციელებას შევსდგომოდით. ჩვენი მთავარი აზრია: ინტელიგენტ ქართველობას (და, განსაკუთრებით, ქართულ სამე-

¹ ფილოსოფია და მისი პროგრესი—წინასიტყვაობა, გვ. 1 (ქურნალი მოამბე) 1901 წ. №№ 11 და 12).

ცნიერო ენის შემუშავებაში ჩაბმულ ინტელიგენციას) მივაწოდოთ ისეთი თხზულებანი ძველ ქართულ მწერლობიდან, რომელნიც მდიდარნი არიან სამეცნიერო და ფილოსოფიურ ტერმინებით. ამ უმად ჩვენი არჩევანი, იოვანე პეტრიწის მიერ ნათარგმნს, ნემესიოსის წიგნზე შევაჩერეთ: დაე, მთარგმნელის ავტორიტეტმა, თვით წიგნის შინაარსმა და ბოლოში დართულმა ლექსიკონმა გაამართლოს მკითხველის თვალში ჩვენი არჩევანი.

უგულითადეს მადლობას ვსწირავთ «საეკლესიო მუზეუმის» კომიტეტს, რომელმაც შეგვაძლებინა, დიდი ხნის განზრახვა სისრულეში მოგვეყვანა, ოცნება სინამდვილედ გვექცია. მადლობას მოვახსენებთ საერთოთ იმ პირთაც, რომელთაც ამ საქმეში დახმარება გაგვიწიეს.

ამ წიგნის შემდგომ, დასაბეჭდად დამზადებული. გვაქვს იოვანე პეტრიწის მასწავლებლის ეფრემ მცირის მიერ მე-XI-ე საუკუნეში ნათარგმნი «სოფლისა-თვს და კაცისა» (იოვანე დამასკელის თხზულებიდან: «გარდმოცემად») და მე-X-ე საუკუნის ხელნაწერში («შატბერდულ კრებულში») დაცული თარგმანი გრიგოლ ნოსელის თხზულებისა «კაცისა შესაქმისათვს», — რომელთაც დაერთვის ჩვენი გამოკვლევა: «კოსმოლოგია და ანთროპოლოგია ძველ ქართულ მწერლობაში».

ს. გორგაძე

1914 წელი,
12 მარტი,
ტფილისი.

ს ა რ ჩ ე კ ი

კ ე ლ ა ძ ტ ო რ ი ს ა ზ ა ნ

I. ნემესიოს კემესელი და მისი თხზულება (გვ. III—VII):

1 ნემესიოსის ვინაობა. 2 რას წარმოადგენს შინაარსით მისი თხზულება. 3 ამ თხზულების ღირსებანი და საზოგადო მნიშვნელობა.

II. იოვანე ჰეტრიწი და მისი თარგმანი (გვ. VII—XXII):

4 ქართველი მთარგმნელის მოკლე ბიოგრაფია. 5 ეფრემ მცირე და იოვანე პეტრიწი; როდის არის ნათარგმნი ძეუნებისა-თვს კაცისა. 6 თარგმანის დედანი: როგორ უყრობა დედნის ტექსტს ქართველი მთარგმნელი. 7 ქართული თარგმან.ს მნიშვნელობა ძველად. 8 მისი მნიშვნელობა დღეს.

III. ხელნაწერები და ჩენი გამოცემა (გვ. XXII—LVI):

9 სამი ხელნაწერი, მათი ურთიერთობა და ქართული ტექსტის მოკლე ისტორია. 10 ძირითადი ხელნაწერის (A) დღევანდელი მდგომარეობა. 11 საზოგადო გეგმა, რომელსაც ჩვენ მივსდევთ ამ ხელნაწერებით სარგებლობის დროს. 12 თავები და მათი სათაურები ხელნაწერებსა და ჩვენს გამოცემაში. 13 ნაკვეთებად დაყოფა ტექსტისა ხელნაწერებში და ჩვენს გამოცემაში. 14 სასვენებელი ნიშნები. 15. ტენიკური მხარე სიტყვების წერისა ხელნაწერებში და ბეჭდვისა ჩვენს გამოცემაში. 16 ქარაგმების გახსნა. 17 ხელნაწერის უბრალო წერითი შეცდომანი და თავისებურობანი, ჩვენს გამოცემაში შესწორებულნი ან უარყოფილნი. 18 ხელნაწერ ტექსტის ორთოგრაფიული თავისებურობანი. 19 ფონეტიკური თავისებურობანი. 20. ხელნაწერი ტექსტი მორფოლოგიურის მხრით. 21 სინტაქსიური უსწორ-მასწორობანი. 22 წესი ხელნაწერების განსხვავებათა ჩვენებისა ჩენი გამოცემის საკრიტიკო აპარატში. 23 დამატებანი. 24 გამოცემაში ნახმარი ნიშნები, სამოწმებელნი და შემოკლებანი. 25 შეცდომათა შესწორების შესახებ.

«ბუნებისა-თჳს კაცისა»

თაზნი	გვერდნი
I. ბუნებისა-თჳს კაცისა	3
II. სულისა-თჳს	23
III. შეერთებისა-თჳს სულისა და სხეულთაჲსა .	51
IV. სხეულთა-თჳს	58
V. ასოთა-თჳს	61
VI. ოცნებითისა-თჳს	72
VII. მხედვარეობისა-თჳს	75
VIII. გემოჲს-ხილვისა-თჳს	82
IX. შესებისა-თჳს	83
X. სასმენელთა-თჳს	87
XI. საყნოსელთა-თჳს	88
XII. მიმოგონებითისა-თჳს.	88
XIII. მომკსენებლობისა-თჳს	89
XIV. შორისმდებარისა და გარემოსილისა სიტყჳსა-თჳს	92
XV. სხუჲა განწვალებჲაჲ სულისაჲ	94
XVI. სულისა უტყჳსა-თჳს	95
XVII. გულის-მთქმელობითისა-თჳს	98
XVIII. გემოთა-თჳს	100
XIX. მწუნარებისა-თჳს	106
XX. გულის-წერომისა-თჳს	107
XXI. შიშისა-თჳს	108
XXII. უტყჳსა-თჳს, რომელი ზრმონილ ზრს სიტყჳსა	110
XXIII. მოზარდობითისა ძაღისა-თჳს	110
XXIV. ძარღუთა-თჳს	113
XXV. მშობელობითისა გინათუ თჳსლოვნობითისა-თჳს	114
XXVI. სხუჲა განწვალებჲაჲ ძაღთაჲ, რომელნი ჳმართებენ ცხოველსა	117
XXVII. წინაღრჩეუითისა მიდრეკისა-თჳს	117
XXVIII. სულის-კუჭთისა-თჳს	120

XXIX. ნებისითისა და უნებლიეთისა-თჳს	125
XXX. უნებლიითისა-თჳს	127
XXXI. უმეტრებით უნებლიითისა-თჳს	130
XXXII. ნებისითისა-თჳს.	132
XXXIII. წინაგანრჩევისა-თჳს .	134
XXXIV. თუ რათა-თჳს გარაი განმზრახ	137
XXXV. სჯსა-თჳს .	141
XXXVI. ვარსკუფაფეთა-შიერისა სჯსა-თჳს	143
XXXVII. სხუასხედ სჯსა-თჳს	145
XXXVIII. თუ ვითარ ჰლატონ იტუჳს სჯსა-თჳს	147
XXXIX. თუთკელმწიფეებისა-თჳს	151
XL. თუ რომელნი არიან ჩუენ-შიერნი .	154
XLI. თუ რომელთა მიზეზთა-თჳს თუთკელმწიფე ვიქმნენით	158
XLII განგებისა-თჳს .	162
XLIII. თუ რაჲმე არს განგებაჲ .	168
XLIV. თუ რაჲმე არს განგებაჲ	169

დ ა მ ა ტ ე ბ ა ნ ი

I. ლექსიკონი .	177
II. საკუთრებითი სახელები (ადგილთა, ჰირთა და თხზუელუ- ბათა) .	222
III. დაბადების ტექსტთა საძიებელი	229
IV. ხელნაწერის თაფთა საძიებელი ჩუენსა და რუსულ გამოცემაში	230
V. ხელნაწერის უმთავრეს სხოლიოთა საძიებელი ჩუენს გამოცე- მაში	232
VI. ხელნაწერ A ¹ -ის ნაკლეული ადგილები (A-სთან, A ² -სთან და ჩუენს გამოცემასთან შედარებით)	234
VII. უსაჭიროესნი შუესებანი და შესწორებანი .	237

ბექდვითი შეცდომანი

გვ. ლ სტრიქ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
V, 22	1856	1858
VI, 22	51	59
XVI, 20.	ღრასტიკაოჲ	ღრასტიკოჲ
XXVΠ, 12	<i>ΛΙCΠC</i>	<i>ΛΙCΠC</i>
XXVШ, 9	ზედმეტია	ზედმეტია ¹
XXX, 2	რვეულისათვის	რვეულისათვის
XXXΠ, 8.	სათაურები	სათაური
25, 31-32	ხოებრივი	ხონებრივი
27, 17	ცხორები	ცხორები-
30, 12	ხსეულთა	ხსეულთა
32, 1.	შემდგმულობაჲ	შედგმულობაჲ
43, 14	ს ხჳსა	სხჳსა
52, 1	დაადრგების	დაადგრების
58, 26	ტრანკრიპციით	ტრანსკრიპციით
102, 4-5	თანშეთმვისა-გან	თანშეთზმვისა-გან
115, 28	ჩვეულებრივ	ჩვეულე ² რივს
127, 29	დედის	დედნის
.168, 1	272	273

სედაქტორისაგან

ნემესიოს ემესელი და მისი თხზულება

1. ვინ იყო ნემესიოს? სად ცხოვრობდა იგი? ან როდის დასწერა თავისი თხზულება? ეს კითხვები უნებლიეთ წარმოუდგება ვეგლას, ვინც ამ წიგნის სათაურს ჰირველათ გადაიკითხავს. სამწუხაროდ, ჩვენი წინასიტყვაობის გეგმა ნებას არ გვაძლევს, ამ საკითხებს ვრცლათ შევეხეთ. ამიტომ მოკლეთ შევნიშნავთ, რომ, მკვლევართა უმეტესობის აზრით, ნემესიოს იყო ქალაქ ემესის (ზემონირიაში, მდ. ორონტის პირად, ფინიკიის საზღვარზე) მღვდელმთავარი და ცხოვრობდა მეოთხე საუკუნის მეორე ნახევარში. სანამ ქრისტიანობას მიიღებდა, —მჭევრმეტყველებას ასწავლიდა, შემდგომ ვეპილობას ეწეოდა და, ბოლოს, ჩვენი ქვეყნის მეზობლად, კაპადოკიაში, ჰრეფუქტად იქმნა დანიშნული. აქ იგი დაუახლოვდა ამ კუთხის ბრწყინვალე ვარსკვლავს გრიგოლ ღვთისმეტყველს (ცხოვრ. 326—390 წლების შორის) და ქრისტიანობაც მისივე გაუყენით მიიღო. შემდეგ ეკურთხა ეპისკოპოსად და 400 წლის მახლობლათ დასწერა თხზულება «Περὶ φρσηων ἀμύρσιου», რომელმაც უკვდავო მისი სახელი საკვლესიო მწერლობის ისტორიაში¹.

2. რას წარმოადგენს ეს თხზულება შინაარსით? რა ფასი ჰქონია მას ძველად, ან რა მნიშვნელობა აქვს დღეს?—აი მეორე რიგის კითხვები, რომელთაც, აგრეთვე, გვერდს ვერ აუგლის ვერცერთი

¹ უფრო ვრცლათ იხ. Θ. Владимирскій: „Немезій, епископъ Емесскій—О природѣ чловѣка“. Переводъ съ греческаго. Почаевъ. 1904 г. მთარგმნელის წინასიტყვაობა, გვ. III—VIII; შუად. იქვე Предисловіе Оксф. рдскаго издателя (1671 г.), გვ. 6—14.—იხ. აგრეთვე К. Григорьевъ: „Немезій епископъ Эмесскій и его сочиненіе—О природѣ чловѣка“. Казань. 1901 г., стр. 1—2.

მკითხველი, რომელიც ამ თხზულების ცანცობას მოისურვებს. სამ-
წუხაროდ, დასახელებული მიზეზის გამო, ვერც ამ კითხვათა ვრცლათ
განხილვას გამოვიტყუებით. შევნიშნავთ მხოლოდ, რომ შინაარსით ეს
თხზულება წარმოადგენს პლატონისა, არისტოტელისა და სხვა ძვე-
ლი დროის ფილოსოფოსების¹ მოძღვრებათა კრიტიკულ განხილვაზე
და საღმრთო წერილზე დამყარებულს ტრაქტატს ადამიანის ბუნების
შესახებ.

თხზულებას წინ მიუძღვის საკმაოდ ვრცელი შესავალი, რომელშიც
ლამარკიას საზოგადოთ მსოფლიოზე და ადამიანის ბუნებაზე
(თავი I).

შესავალის შემდეგ იწყება თხზულების პირველი მთავარი
ნაწილი, რომელშიც განხილულია საზოგადო კითხვები ადამიანის
შესახებ: მისი სულის ბუნებაზე, სულისავე ჩამოშვლობასა და გვა-
რებაზე, სულის სხეულთან შეერთებაზე, სხეულის შედგენილობაზე და
მსოფლიო სტიქიონებზე ანუ «ასობებზე», როგორც მათ ქართული
მთარგმნელი უწოდებს (თავები II—V).

ამას მოსდევს მეორე (და უკანასკნელი) მთავარი ნა-
წილი, რომელშიც ავტორი განიხილავს ადამიანის სულიერ და ფი-
ზიოლოგიურ ძალთა და ფუნქციებს და თავის ნაშრომს ათავებს ფა-
ტალიზმის უარყოფითა და ვრცელი მოძღვრებით საღმრთო განცების
შესახებ (თავები VI—XIV).

3. ასეთია ამ თხზულების საზოგადო გეგმა და მოკლე შინა-
არსი². რაც შეეხება მის მნიშვნელობას წარსულსა და აწმუში, ამ
საგნის ნათელსაყოფელად საკმაოდ იქნება მოგიყვანოთ ორი შეკვლევა-
რის აზრი: უზანის სასულიერო აკადემიის პროფესორის კ. გრიგო-

¹ იხ. ამ წიგნის ბოლოში დართული საკუთარ სახელთა საძიებელი.

² უფრო ვრცელსა და სისტემატიურს ანალიზს აღნიშნული თხზუ-
ლების შინაარსისას მკითხველი ჰპოებს კ. გრიგორიევის ჩვენ მიერ და-
სახელებულ თხზულებაში: „Немезій еп. Мессскій и его сочиненіе
О природѣ челоука“, стр. 7—59. ვურჩევთ მკითხველებს, სანამ
ჩვენი გამოცემის კითხვას შეუდგებოდნენ, ბ-ნი გრიგორიევის აღნიშნული
თხზულების ეს ნაწილი გვერდი გადაიკითხონ: ეს ძლიერ გაუადვილებსთ
ქართული ტექსტის შეგნებას.

რიევისა და ვიტემბერგელი ჰროფესორის Matthaei-სი, რომელსაც ეკუთვნის ჰირველი სრული და სუკეთესო გამოცემა ნემესიოსის თხზულების ბერძნული ტექსტისა¹.

ჰირველის აზრი მოკლეთ ასე შეიძლება გადმოიგეს:

ვინც ნემესიოსის წინა და თანადროულს საქრისტიანო ანთროპოლოგიას თვალს გადაავლებს, ცხადათ დაინახავს, რომ ნემესიოსამდე ქრისტიანე ანთროპოლოგები² ძლიერ მცირე უურადლებას აქტეფდნენ ადამიანის ბუნების აწმყო მდგომარეობას: მათ უფრო კაცის ჰირვანდელი (ეღემში) და საიქიო მდგომარეობა აინტერესებდათ. ნემესიოსმა კი განსაკუთრებული უურადლება კაცის ბუნების აწმყო მდგომარეობას მიაქცია, შეიძლება ითქვას, თავისი კვლევის საცნად ადამიანის ბუნების მხოლოდ აწმყო მდგომარეობა დაისხა. ამისი მაჩვენებელია მისი თხზულების შინაარსი. აქ იგი მტკიცეთ სდგას დაბადებისა და სუკეღესიო მოძღვრების ნიადაგზე³, მაგრამ სცდილობს ამ მოძღვრებას საბჭენი ძველ ბერძნულ ფილოსოფიასშიაც მოუბოოს. კრიტიკული მეთოდით აღჭურვილი, იგი ემუარება ძველი დროის ორს ბუმბერაზ-მოაზრეს—ჰლატონსა და არისტოტელს: ჰირველს მისდევს თავისი ანთროპოლოგიის სპეკულატიურს ნაწილში, მეორეს—ემპირიულში; ჰლატონს ემუარება სწავლაში სულის შესახებ, ხოლო არისტოტელს—სულიერ მოვლენათა შესახებ. მაგრამ ამ ორი ბუმბერაზ-მოაზრის გვერდით ნემესიოსის თხზულებაში ბევრი სხვა ფილოსოფოსის სხეელიც გვხვდება. «ვრცელმა და საფუძვლიანმა ერუდიციამ ნემესიოსს მასცა შეძლება, თავის ნაშრომში დიდძალი ფილოსოფიური და ანთროპოლოგიური იდეები მოეთავსებინა, რომელნიც წინანდელი მოაზრებების მიერ იუვნენ შემუშავებულნი. მართალია,

¹ ეს არის ჰალეში, 1802 წელს, გამოცემული ტექსტი, პროფ. ქრისტინან ფრიდრიხ მატთვის რედაქტორობით. შედეგ აქედან თითქმის უცვლელად გადაუბეღლია Migne-ს თავის Patrologiae cursus completus-ში (t. 40 ser. graec., 1856 an.). ჰალეს გამოცემით უსარგებლნია ბ-ნს ვლადიმირსკის, რომელსაც ეკუთვნის პირველი რუსული თარგმანი ამ თხზულებისა (Поч.:евъ. 1904 г.).

² ორიგენი (185 + 255 წ.) და გრიგოლ ნოსელი (331 + 394 წ.).

³ გარდა საკითხისა სულთა გაჩენის შესახებ.

ნემესიოსს ამ იდეებისათვის თავისი საკუთარი, ორიგინალური არაფერი მიუმატებია, მაგრამ მის ნაშრომში ძვირფასი სწორეთ ის არის, რომ საწარმართო დროის მრავალი იდეა აქ ქრისტიანულის თვალსაზრისით გაშუქებული-მოსაზრებულა და საქრისტიანო სოფელმხედველობის წრეში შემოტანილი». ანტიქრისტიანული აზრები აქ კრიტიკულათ გარჩეული და უარყოფილია, ხოლო ის იდეები, რომელნიც ქრისტიანობას არ ეწინააღმდეგებიან, სისწორით შეფასებული და ღირსეულათ მიღებულია. ასეთია ნემესიოსის თხზულების ისტორიული მნიშვნელობა, რამდენათც კითხვა მის წინამორბედს ქრისტიანე-ანთროპოლოგებს შეეხება. — ხოლო ნემესიოსის თანამედროვე ქრისტიანეთათვის და მათ უახლოეს თაობათათვის ნემესიოსის თხზულება წარმოადგენდა მშვენიერს სახელმძღვანელოს ანთროპოლოგიის შესასწავლად. — რაც შეეხება ამ ტრაქტატის გავლენას შემდეგი დროის ქრისტიანე-მეცნიერებსზე, უნდა შევნიშნოთ, რომ ივლიანე ზომერიუსს, იოფანე დამასკელს, მელეტისა და ერეტრიუსს ამ თხზულებიდან ამოდებული აქვთ არა მხოლოდ სტრიქონები, ცალკე აზრები, არამედ მთელი გვერდებიც კი. — ამ თხზულების ზოგიერთი თავი ჩვენი დროის ქრისტიანეთაგანაც სიამოვნებით წაიკითხვის; ასეთია, მაგალ., პირველი თავი, რომელშიც ავტორს გამოხატული აქვს თავისი შეხედულება მსოფლიოზე და კაცზე, აგრეთვე თავები სულისა და სხეულის შეერთებაზე, ნებისა და უნებლიეთზე, ნებულობის თავისუფლებაზე და განტებაზე. — საზოგადოთ კი ნემესიოსის თხზულება დღეს უურადასაღებია როგორც ისტორიული ძეგლი, რომელშიც მოკლეთ და გასაკებათ გადმოცემულია შედეგები გამოკვლევათა ადამიანის შესახებ ჩვენი წელთაღრიცხვის მეხუთე საუკუნემდე¹.

მეორე შკვლევათ, პროფესორი Matthaei, ასე გამოხატავს თავის აზრს ამ თხზულების შესახებ:

«ბევრი საკვირველი და ჭეშმარიტი მსჯელობა წამიკითხავს ამავე კითხვების შესახებ ბერძნის ფილოსოფოსებისა, და უფრო მეტი ბერძენთა საეკლესიო მწერლებისა, მაგალითად: ბასილი დიდისა, გრი-

¹ იხ. ზემოთ დასახელებული თხზულება ბ-ნ გრიგორიევისა გვ. 51—60.

გოლი ნოსედისა, ოქროპირისა, თეოდორიტისი და თვით ორიგენისა, რომელთაც იგივე საკითხები ცალ-ცალკე (ნაწილ-ნაწილ) მშვენივრათა და ვრცლათ აქვთ განმარტებული. მაგრამ უოველივე ეს შეერთებით ბევრათ უფრო მოკლეთ, ზედმიწევნითა და მეტის გამჭრიახობით გარკვეულია ერთს (ამ) წიგნაკში ნემესიოსის მიერ, რომელსაც მრავალი ძველი შეცდომილება დაურღვევიაო»¹.

სწორეთ ამ ღირსებათა გამო ნემესიოსის ტრაქტატი ფრიად გავრცელებული უოფილა აღმოსავლეთის ეკლესიაში; ხოლო მე-XXII-ე საუკუნეში იგი დასავლეთის ქრისტიანთათვისაც უთარგმნიათ ლათინურ ენაზე². იმავე საუკუნეში ეს საუურადღებო თხზულება ქართულადც იქმნა გადმოღებული ფილოსოფოსის იოვანე ჰეტრიწის მიერ.

II

იოვანე ჰეტრიწია და მისი თარგმანი

4. ვინ იყო იოვანე ჰეტრიწი? სად და როდის მოღვაწეობდა იგი? ან რას წარმოადგენს მისი ქართული თარგმანი ნემესიოსის თხზულებისა? აი — მესამე რიგის საკითხები, რომელთაც, აგრეთვე, მიუხედავთ მათდამი ღრმა ინტერესისა, აქ მხოლოდ გაკვრით შეკვხებით³.

მე-XI—XII-ე საუკუნეში მეცნიერულათ მოაზროვნე ქართულ წრეებში ფეხი მოიკიდა და გასლიერდა ეგრეთ წოდებული ნეოპლატონური მიმართულება. ამ მიმართულების მიმდევარნი შეეცადნენ,

¹ იხ. ვლადიმირსკის ზემო დასახელებულს წიგნში „Предисловіе Гальскаго изданія (1802 г.)“, გვ. 18.

² უუძველესი ლათინური თარგმანი ეკუთვნის რიხარდ ბურგუნდიოს, რომელიც 1194 წელს გარდაიცვალა (ibid. 8 და იქვე სხოლიო 1-ელი).

³ გარდა ერთის კითხვისა, სახელდობრ, იმის შესახებ, თუ როდის ცხოვრობდა იოვანე ჰეტრიწი, რასაც შედარებით უფრო ვრცლათ განვიხილავთ, რადგან ამ საკითხთან მკიდროთ დაკავშირებულია იმის გარკვევა, თუ როდის ითარგმნა წინამდებარე თხზულება.

ქართულ ენაზე გადმოქცეული და გავერცელებინათ გამოჩენილ ნეოპლატონურ ფილოსოფოსთან, აგრეთვე არისტოტელისა და სხვათა ნაწერები. თარგმანებს, სმირათ, შესაფერ განმარტებასაც ურთავდნენ და მით ქართულ საზოგადოებაში ფილოსოფიურ თხზულებათა პოპულარიზაციას დიდათ ხელს უწყობდნენ¹. ამ მუშაკათა წრეს ეკუთვნოდა იოვანე პეტრიწი.

მისი ჩამომავლობის შესახებ უეჭველი ცნობები არ მოიპოება: ერთი გარდამოცემით იგი იყო გურიიდან², — და ეს გარდამოცემა თითქოს ჰქოებს გამართლებას მისი თარგმანის ლექსიკაში³. მეორე გარდამოცემა მის სამშობლოდ «დაბა ჭირჭიმს» ასახელებს, სამცხეში⁴; მაგრამ, შესაძლოა, ეს გარდამოცემა აღმოცენებულიყოს იოვანე პეტრიწის მეორე ზედმიტი სახელის «ჭიმჭიმელის» ასახსნელად, რომელიც ნიშნავს „ზეციერს“⁵ და რომლის ეს მნიშვნელობა ბევრისათვის, როგორც სჩანს, უცნო და გაუგებარი გამხდარა.

¹ შეადარეთ ნ. მარრის: *Иоаннъ Петрицскій, грузинскій неоплатоникъ XI—XII вѣка*. Спб. 1909 г., стр. 35—43 და 58—61.

² „ძველი საქართველო“ ტ. I, განყ. III: ამცირე უწყება ქართვ. მწერალთათვის» გვ. 14.

³ ასეთია, მაგალ., სიტყვა „ერცახე“, „გურლი“ (იხ. ლექსიკონი); უკანასკნელი სიტყვა, ნ ა წ ი ლ ი ს მნიშვნელობით, უფრო მეგრულისაკენ მიაქცევს მკვლევარის ყურადღებას. საყურადღებოა, აგრეთვე, რომ იოვანე პეტრიწის მიერვე ნათარგმნსა და განმარტებულს პროკლე დიადოხოსის „კავშირნი“—ში შემდეგს სამუსიკო ტერმინებს ვპოვებთ: მზახრ, ყ ი რ და ბამჲ, რომელნიც უნდა უდრიდენ ქართული გალობის სამ ხმას: პირველს, მეორესა და ბანს (იხ. „კავშირნი“-ს მე-XII-ე საუკუნის ხელნაწერი „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისა“, ბოლოდან მე-8-ე გვერდი, სტრიქონი მე-9-ე ქვემოდან); მეგრულათ: „ყირი“—ორი; მაგრამ, შესაძლოა, სიტყვა „ყირ“ სომხურცი იყოს ძიქი ძლიერი (შეად. მარრის *Иоаннъ Петрицскій...*, стр. 43; примѣч. 1-ое).

⁴ „ძველი საქართველო“ ტ. II, განყ. III, გვ. 40.

⁵ იოვანე ჭიმჭიმელად წოდებულია, მაგალ., ანტონ I-ის კათალიკონის „წყობილისიტყაობაში“, ზემოდასახელებულ „მცირე უწყება“—ში („ძვ. საქ.“ ტ. I, განყ. III, გვ. 14) და სხვ.; საბა ორბელიანის განმარტებით (ლექსიკონი): „ჭიმჭიმელი ესე არს არიას ცა, მესხეთ“. შეად. ნიკ. მარრის *Иоаннъ Петрицскій...*, стр. 4 და ძირს სხოლიო 2: ერთს

იმკვე გარდამოცემით, რომელიც იოვანეს გურულ ჩამომავლობას მიაწერს, ქართული შწერლობა და ბერძნული ეს მას ეურემ მცირის ხელმძღვანელობით შეუსწავლია, რის შემდეგაც საბერძნეთში გაუგზავნიათ «კვლად სწავლისათვის», ე. ი. სწავლის განსაკრძობად¹. უკანასკნელ ცნობას მეორე გარდამოცემაც მხარს უჭერს; ორნივე კი ერთათ გადაჭრით ამბობენ, რომ ის საგანმანათლებლო ცენტრი, სადაც იოვანემ უმაღლესი სწავლა განსაკრძო, ათინა იყო². და ჩვენც საკმაო საბუთი არ მოგვეპოება, უკანასკნელი ცნობის სინამდვილე უარყოფთ: შეიძლება, ახლგაზღა იოვანე ათინაშიაც ყოფილიყოს. მხოლოდ უნდა დავსძინოთ, რომ, როგორც დღეს უკვე დამტკიცებულია, ბაღკანეთის ნახევარ კუნძულზე თვისი უოფნა იოვანე ფილოსოფოსის დაუსრულებია მაკედონიაში, სახელდობრ სოფელ პეტრიტოსს (ქზლანდელი ბაჩკოვი) ქარაულ მონასტერში, რომლისგანაც მიუღია თავისი მთავარი ზედმეტი სახელი: «პეტრიწი» ანუ «პეტრიწონელი»³.

ამ საბიოგრაფიო ცნობათა შორის მკითხველის ყურადღებას განსაკუთრებით იმ ცნობას მივაქცევთ, რომელიც ეურემ მცირისა და იოვანე პეტრიწის ურთიერთობას შეეხება, რადგან ამ საკითხის გამორკვევას შეუძლია შეჭი მოჭფინოს იოვანე პეტრიწის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ქრონოლოგიას, რაც ფრად საჭიროა თვით წინამდებარე წიგნის ქართულად გადმითარგმნის დროის გამოსარკვევადაც.

5. თავდაპირველათ უნდა შევნიშნოთ, რომ აღნიშნული საგნის შესახებ უკვე ერთგვარი ლიტერატურაც არსებობს. ამ ლიტერატურ-

თავის ახალ გამოკვლევაში ბნმა მარმა თითქოს შესაძლოდ სცნო იმ გარდამოცემის მიღება, რომელიც იოვანე პეტრიწის სთვლის «პირკიმელად», თუმცა საამისოდ, თვით გარდამოცემის გარდა, სხვა არავითარი საბუთი არ უჩვენებია. ის. Н. Марр — *Определение языка второй категории ахеменидских клинообразных надписей по данным яфетического языкознания*. Спб. 1914 г. § 63 примѣч. 5-ое; თვით § 63-ში განმარტებულია სიტყვა კიმ-კიმ=კიმკიმელ ი=კიმკიმელ ი ანუ ცათა ცაა небо небесъ.

¹ «ძველი საქართველო» ტ. I, განყ. III, გვ. 15.

² «ძველი საქართველო» ტ. II, განყ. III, გვ. 40.

³ მარის Ioаннъ Петрицкій..., стр. 1—2.

რის ერთი ნაწილი იოვანე ჰეტრიწს ეფრემ მცირის მოწაფედ აღიარებს, მეორე ნაწილი კი—პირიქით: ეფრემსა სოფლის იოვანე ჰეტრიწის მოწაფედ. უკანასკნელ აზრს ემხრობა აკადემიკოსი ნიკ. მარრიც. მიუხედავად ამისა, ის საბუთები და მოსაზრებანი, რომელთაც ქვემოთ წარმოვადგენთ, ვგონებთ, საკმაოდ ნათელჰყოფენ, რომ ზემოაღნიშნულს ორ აზრში პირველი უფრო ახლო უნდა იყოს სინამდვილესთან.

აი ეს საბუთები:

ა) თვით მარისავე მოწმობით, ეფრემ მცირეს ჰქონდა შემთხვევა იოვანე ჰეტრიწი თავის მასწავლებლად დაესახელებია (თუ კი უკანასკნელი მართლაც უოფილიუოს მისი მასწავლებელი), მაგრამ იგი ამ საგნის შესახებ სიტყვასაც არა სძრავს; სამაგიეროდ, თავის მასწავლებლად აღიარებს გიორგი მთაწმინდელს¹, რომელიც, როგორც ვიცით, 1066 წელს უკვე ცოცხალი აღარ იყო. ცხადია, მაშასადამე, რომ ეფრემის მოწაფეობა 1066 წლის წინა ხანას უნდა ეკუთვნოდეს.

ბ) მართლაც, როგორც საეკლესიო მწერალი და მოღვაწე, ეფრემ მცირე უმთავრესათ მე-XI-ე საუკუნის მეორე ნახევარშია ცნობილი; უფრო ხშირათ იგი 1080—1090-იანს წლებში იხსენიება²; რუის-ურბნისის კრების ძეგლის-წერაში კი უკვე მიცვალებულია შორის არის მოხსენებული³; მაშასადამე 1103 წელს ეფრემ მცირე ცოცხალი აღარ უოფილა.

გ) უველასკან ცნობილია, რომ იოვანე ჰეტრიწმა სთარგმნა და ვრცლათ განმარტა პროკლე დიადოხოსის «კავშირნი», რომელიც ში-

¹ Иоаннъ Петрицскій..., стр. 36—37.

² თ უორდანი: ქრონიკები, ტ. I, გვ. 214—228; 236.

³ მისივე: ქრონიკები, ტ. II, გვ. 71—72: „...დაუსრულებელისა ნეტარებისა მკვიდრთა ბერთა ჩუენთა: საბაჲ სულაჲს ძისა, და ანტონი ტბელისა, და ეფრემ მცირეჲსა და არსენი მონაზონისა იყალთოელისაჲ საუკუნოჲმცა არს კსენებაჲ და კურთხევაჲ მათიჲ“. —ამიტომ გაუგებარია, რა ნახა სარწმუნო პატივცემულმა გამომცემელმა თარიღარულ წარწერაში, რომელსაც თავის „ქრონიკების“ I ტომის 225-ე გვერდზე იხსენიებს და შემდეგ კიდევ იმეორებს 1114 და 1116 წლებს ქვეშე (გვ. 241).

ნაარსით ფრიად რთულს და განუგებულს დიალექტიკას წარმოადგენს¹; სოლო, როგორც ამ „კავშირნი“-ს ბოლოსიტუვაობაში ამბობს, მასვე უთარგმნია ნემესიოსის წიგნიც «ბუნებისა-თჳს კაცისა»²; ამას გარდა მარისავე მოწმობით, იოვანე ჰეტრიწს მიეწერება არისტოტელის თხზულებათა Τὰ τριὰξ და Περὶ ἐρμηνείας ქართულად გადმოღებაც³. ერთი სიტყვით, იოვანე ჰეტრიწი ცნობილია, როგორც ფრიად ნაყოფიერი მთარგმნელი საფილოსოფოსო თხზულებათა ბერძნულიდან ქართულად. და, თუ იგი მართლა ეფრემ მცირის მასწავლებელი უოფილიყო, რაღა თქმა უნდა, მოწაფეს (ისე როგორც, საზოგადოთ, მე-XI-ე საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედის ქართველებს) კარგათ ეცოდინებოდა, რომ ზემოდასახელებული საფილოსოფოსო თხზულებანი ქართულს ენაზე უკვე არსებობდნენ. მაგრამ რას ვხედავთ? ეფრემ მცირე სთარგმნის იოვანე დამასკელის «დიალექტიკასა» და «გარდმოცემას»⁴ და წინასიტუვაობაში კათეგორიულათ ამბობს, რომ მანამდე «სხუაჲ არა რაჲ ოდეს თარგმნილა (ქართულსა ენასა ზედა) საფილოსოფოსოთა წიგნთაგანი»⁵. აქედან აშკარაა, რომ იმ დროს, როცა, თარგმნაში უადრესათ დახელოვნებული, ეფრემ მცირე⁶ საქრისტიანო მოძღვრების ქვაკუთხედს, იოვანე დამასკე-

¹ Иоаннъ Петрицкій..., стр. 34.

² იქვე, გვ. 35.

³ იქვე, გვ. 4.

⁴ ამ თხზულების ზოგიერთი თავი ნემესიოსის წიგნის ზოგიერთ თავთა გამოვრებას წარმოადგენს. ეს თავები ეფრემის თარგმანიდან დაშლადებული გვაქვს დასაბუქდად.

⁵ იხ. საეკლესიო მუხეუმის ხელნაწერი № 24, ფურც. 1, გვ. 1, სვეტი ბ; შეად. ე. თაყაიშვილის: Описание рукописей О-ва распространения грамотности среди грузинскаго населения, т. I, вып. 4, стр. 712.

⁶ ჩვენ დაახლოებით გავიცანით ეფრემის მიერ ნათარგმნი დამასკელის თხზულება (საეკლ. მუხ ხელნაწერი № 24), მისი ერთი ნაწილი დასაბუქდადაც გადმოვსწერეთ,—და დავრწმუნდით, რომ ესეთი უნაკლებო თარგმანი შეიძლება ეკუთვნოდეს მხოლოდ ისეთს პირს, რომელიც ენათა ცოდნაში და თვით თარგმანის ტექნიკაში უადრესათ დახელოვნებული, თითქმის ამ საქმეში დამსცოვნებული, უნდა ყოფილიყო.

ღის დოღმატიკასა და ფილოსოფიას, სთარგმნიდა, იოვანე ჰეტრიწი ჟერ კიდევ სრულიად უცნობი უოფილა ფილოსოფიურათ მოაზროვნე ქართველ მწიგნობართა წრეებში. ამიტომ გაუგებარია, როდის-და უნდა გამხდარიყო ჰეტრიწი „მოძღვრად“ ეფრემ მცირისა? ნუ თუ მაშინ, როცა უკანასკნელმა უკვე განვლო თვისის სამწერლო ნიჭის განვითარების უმთავრესი პერიოდი, თვისის სამწერლო მოღვაწეობის უნაყოფიერესი ხანა, და, დაფნის გვირგვინებით ჭაღარაშემკული; მშვიდობიანათ ღუგდა თვისის სიცოცხლის უკანასკნელს დღეებს?! ერთი სიტყვით, ძნელი დასაჯერებელია, უკეთ, უოფლად შეუწინარებელია ის აზრი, ვითომც ეფრემ მცირე იოვანე ჰეტრიწის მოწაფე უოფილიუოს.

დ) სმაგაეროთ, თვით ეფრემ მცირე ზემოთ დასახელებულის «გარდმოცემის» ერთ-ერთ მინაწერში, რომლის ტექსტი თვით ეფრემს ეკუთვნის, ფრიად საკულისხმო ცნობას იძლევა, რომელსაც შეუძლია, ჩვენთვის საინტერესო და სადაფო საგანს შუქი მოჭყინოს. სახელდობრ, თვის «თანამოღვაწეთა, თანაზრდილთა და მსახურთა» შორის იგი იხსენიებს: «აჩსენ იუაღთოელს, იოვანეს და (კიდევ) იოვანე ხუცესთა და სტეფანე დიაკონს»¹. შესაძლოა, ერთი ამ იოვანეთაგანი უოფილიუოს ეფრემის უცნობი თანამედროვე და, გარდამოცემით, მის მიერვე ქართულს მწერლობასა და ბერძნულს ენაში განწაფული, ახალგაზდა იოვანე ჭიმჭიმელი, შემდეგში «ჰეტრიწად» სახელდებული².

¹ საეკლ. მუხ. ხელნაწერი № 24, ფურც. 138. გვ. 2: ანდერძი ეფრემ მცირისა. შეად. თ. ჟორდანიას „ქრონიკები“ ტ. I, გვ. 219.

² ნიკ. მარარს მოჰყავს ანტონ I კათალიკოზის წყობილსიტყუაობის ერთი ადგილი, სადაც ნათქვამია:

იტყვს თ ვ თ ე ფ რ ე მ მოძღუარ ყოფსა თვსად
იოანესა საღმრთო ფილოსოფოსის.

აქედან პარტიკულური მეცნიერი დაასკვნის, რომ «это предание (ე. ი. გარდამოცემა, რომ ჰეტრიწი მოძღვარი იყო ეფრემისაო) восходитъ къ самому Ефрему (Іоаннъ Петрицкій..., стр. 37). მაგრამ «წყობილსიტყუაობის» მთლიანათ შესწავლა და თვით ამ ადგილის კონტექსტით განხილვა ნებას არ გვაძლევს, პარტიკულურს მეცნიერს დავე-

ე) როგორც ეს გარდამოცემა, ისე ჩვენნი უკანასკნელი ჰიზოთუ-ტორი დასკვნა ჰარმონიულად ეთანხმება იმ ფაქტს, რომ პეტრიწო-ნის მონასტერი (მაკედონიამი), რომელთანაც მჭიდროდ დაკავშირე-ბულია იოვანე ჭიმჭიმელის სახელი („პეტრიწი“) და სამწერლო-სამე-ცნიერო მოღვაწეობის დასაწყისი, დაარსებულ (თუ განხლებულ) იქ-

თანხმობთ: მართლაც ამ ორ სტრიქონში ეფრემის მასწავლებლად დასახე-ლებულია „იოანე ს ა ღ მ რ თ ო ფილოსოფოსი“; ამ ეპიტეტს კი ან-ტონი კათალიკოზი „წყობილისიტყუობაში“ ერთხელაც არ მიაწერს იოვან-ნე ჰიმჭიმელს, თუმცა გრძლად და ენამზიანათ შეაქებს მას და უწოდებს „ფილოსოფოსს“, „ჰეშმარიტ ფილოსოფოსს“, მაგრამ არ ასოდეს „საღმრთო ფილოსოფოსს“; ამ ეპიტეტს იგი ხმარობს მხოლოდ ი ო ა ნ ე პ ა ტ რ ი კ ყ ო ფ ი ლ ის ა თ ვ ის, რომელსაც სასტიკად განარჩევს იოვანე ჰიმჭიმელ-პეტრიწისაგან. ჩვენ ხელთა გვაქვს „წყობილისიტყუა-ბის“ ხუთი ხელნაწერი (ქართვ. შ. წ. კ. გამ. საზოგადოებისა № № 1, 346, 1477, 3685 და 121), რომელთაგან უძველესი (№ 1) გადაწერი-ლია 1745 წელს, — და არცერთს მათგანში (სწორედ ისე, როგორც არც იმ ნაბეჭდ „წყობილისიტყუობაში“, რომლითაც ნიკ. მარჩი სარგებლობს) იოვანე პეტრიწი-ჰიმჭიმელი არასოდეს „ს ა ღ მ რ თ ო ფილოსოფოსად“ არაა წოდებული, იოანე პატრიკ-ყოფილი კი ყველგან „საღმრთო ფილო-სოფოსად“ იხსენება. ცხადია, მაშასადამე, რომ ეფრემის მოძღვრად ან-ტონი I სთელის იოანე პატრიკ-ყოფილს და არა იოვანე პეტრიწს, — და ეს გარდამოცემა, შესაძლოა, მართლაც თვით ეფრემის რომელსავე წერილობითს მოწმობაზე იყოს დამყარებული („восходитъ къ самому Ефрему“). შესაძლოა, იოანე „პ ა ტ რ ი კ ყ ო ფ ი ლ ა დ“ ანტონ კა-თალიკოზს მიეღოს ის მესამე იოვანე „ფ ა რ ა კ ე ლ ი“, რომელსაც ეფრემ მცირე იხსენიებს ზემოდსახელებული თარგმანის წინასიტყვაობა-ში (საეკლ. მუხ. ხელნაწ. № 24, ფურცელი 4, გვ. 1, სვეტი ა—ბ) და ამბობს, რომ ახალი პუნქტუაცია ქართულ მწერლობაში ამ იოვანეს „ბრძანებით“ შემოვიტანეო (შეად. „ქრონიკები“ I, გვ. 218).

რაც შეეხება ზაქარია გაბაშვილის მოწმობას, რომელიც ამბობს: „ეფრემ მცირე, მოწაფე იოანე პეტრიწისაო“ („ქრონიკები“ I, გვ. 225), — ვგონებთ, აქ ზაქარია ანტონი კათალიკოზის ზემოგარჩეულს სიტყვებს უნდა ემყარებოდეს და, როგორც სჩანს, ეს სიტყვები მასაც შეეღობათ გაუ-გია. ამასთანავე ფრთად საგულისხმოა, რომ ზაქარია გაბაშვილი არ იც-ნობს ეფრემის მთავარს ნათარგმნს თხზულებას „დიალექტიკასა“ და „გარდმოცემას“, თუმცა იქვე ეფრემის სხვა ნათარგმნები ჩამოთვლილი

ზნა გრიგოლ ბაკურიანის მიერ 1083 წელს¹, ე. ო. სწორეთ იმ ათეულში, რომელსაც კეკელის, როგორც ზემოთ ვხსნეთ, ეფრემ მცირის სალიტერატურო მოღვაწეობის საუკეთესო ხანა, მისი სამწერლო ნიჭის მძაფრათ გადაშლისა და უადრესათ განვითარების პერიოდი. სწინს, ამ დროს, ეფრემის მიერ ქართულსა და ბერძნულ ენაში განწყოფილი ახალგაზდა სუცესი იოვანე ჭიმჭიმელი, აიონაშკა გაგლის შემდგომ, ახლად დაარსებულს (თუ განასლებულს) პეტრიწონის მონასტერში დაბინაგებულა და დაუწვია თვისი ფრიად ნაყოფიერი სამწერლო და სამეცნიერო მოღვაწეობა. ეს ამბავი უნდა მომხდარიყო, როგორც სწინს, არა უადრეს 1083 წლისა, მაგრამ, შესაძლოა, არც უგვიანეს მე-XI-ე საუკუნის დასასრულისა. შესაძლებელია, ამ მონასტერში ყოფნის დროს ეთარგმნოს იოვანეს ის თხზულებანი, რომელნიც ნიკ. მარის სიაში 1—7 ნომრებ ქვეშ არიან აღნიშნულნი²; ნემესიოსის წიგნის შესახებ კი ერთი წერილობითი გარდამოცემა გვეუბნება, რომ ეს თხზულება იოვანე პეტრიწს გადამოუღია (ბერძნულიდან ქართულად) «კელდინსა შინა გაენათისასა»³, მ. შასადაძე, სამშობლოში დაბრუნების შემდგომ, ჩვენი თქმით, არა უადრეს მე-XII-ე საუკუნის დასაწყისისა, მაგრამ, შესაძლოა, არც უგვიანეს ამავე საუკუნის პირველი მეოთხედისა. ვამბობთ: «შესაძლოა, არა უგვიანეს მე-XII-ე საუკუნის პირველი მეოთხედისა», რადგან, როგორც «ქართლის ცხოვრების» უძველესი ვარიანტი მოწმობს, პეტრიწს უცოცხლნია დავით აღმაშენებელის გარდაცვალებამდე († 1125 წ.) და მოსწრებია მისი შვილის დიმიტრი I-ელის მეფობას, რომ-

აქვს. ეტყობა, ზაქარია გაბაშვილს სრული წარმოდგენა არა ჰქონია ეფრემის სამწერლო მოღვაწეობაზე.

¹ მარის Ioannъ Petрицскій..., გვ. 2.

² იხ. Ioannъ Petрицскій..., სტრ. 4.

³ იხ. ხელნაწერი A², ფურც. 280ა (==თაყაიშვილი: „Описание рукописей О-ва распространения грамотности ср. груз. населения“, т. I, вып. 4, сტრ. 723): „ელლადელთ კმათაგან გადმოიცა ესე ქართულად საკვირველისა ჭილოსოფოსისა ჩუცნისა პეტრიწისა მიერ, იოანედ სახელდებულისა, კელდინსა შინა გაენათისასა“.

ლისთვისაც ლექსად ხოტბაც მიუძღვნია¹,—მაგრამ აღარა სჩანს, მის მიუთუბაშიაც კიდევ დიღხანს უცხოცხლნია, თუ არა. ამიტომ იოვანე ჰეტრიწის სამწერლო მოღვაწეობის დასასრულად ჩვენ მიგვაჩნია დამიტრი I-ელის მიუთუბის ჰირველი წლები, ანუ 1126 წლის მასლობელი დრო. შესაძლოა, მისი სიცოცხლის დასასრულიც ამავე დროს ეკუთვნოდეს.

სამშობლოში დაბრუნების შემდგომ უთარგმნია იოვანეს ჰროკლე დიადოხოსის „კავშირნი“-ც, რადგან, როგორც თვითონ ამბობს, როცა ამ თხზულების გადმოღებას შესდგომია, მას უკვე დამთავრებული ჰქონია ნემესიოსის ტრაქტატის ქართული თარგმანი².

ამგვართ, ჩვენი მთავარი დასკვნა შემდეგია: იოვანე ჰეტრიწის სამწერლო და სამეცნიერო მოღვაწეობა ეკუთვნის უმთავრესად დავით აღმაშენებელის დროს (1089—1125 წ.); ამ პერიოდის მეორე ნაწილი, სახელდობრ მე-XII-ე საუკუნის პირველი მეოთხედი, მას სამშობლოში გაუტარებია; და, აი, სწორეთ ამ დროს უნდა ეკუთვნოდეს ნემესიოსის ტრაქტატის გადმოღება ბერძნულიდან ქართულად.

6. თხზულება ნათარგმნია ბერძნული დედნიდან: ამას ამტკიცებს თვით თარგმანის ენა, რომელშიაც სკამართ მოიპოება, როგორც საგრამატიკო ელდინიზმები³, ისე უთარგმნელად დატოვებული ბერ-

¹ მარიამ დედოფლის ვარანტი „ქ.-ცხოვრებისა“, ე. თაყაიშვილის რედაქციით 1906 წ., გვ. 364, სტრიქ. 4—6: „...დიდებითა: სიმენითა: და: გუარითა: ცხოვრებისათა: აღმოაჩენს: იოვანე: ფილასოფოსისა: კიმპიომელისა: შესხმა: მოთხრობა: დიმიტრისა: მკნესა: კლომათა: შინა: და: მძლესა: ბრძოლასა: შინა:....“.

² Иоаннъ Петрипскій..., стр. 35, სტრიქ. 12—13.

³ არც ადგილი და არც საზუალება ნებას არ გვაძლევს ქართული თარგმანის ამ მხარეს ვრცლათ შევხვით: არცერთი ბერძნული გამოცემა ხელთ არა გვაქვს და იძულებული ვართ იმ მასალებს დავეყაროთ, რომელნიც რუსული თარგმანის ტექსტში და შენიშვნებში მოიპოება (აგრეთვე „Словарь“-ში, რომელიც რუსულ თარგმანს აქვს დართული). როგორც თვით მთარგმნელი მოწმობს, რუსული ტექსტი ბერძნული დედნის თითქმის სიტყვა-სიტყვით გადმოცემა (Предисловіе, стр. XXXIV: «...мы старались, по возможности, держаться буквы греческаго текста...»); ხოლო, სადაც, თარგმანის ტექსტში, მხოლოდ დედნის ახ-

ძნული სიტყვები¹; ამასვე ნათელჰყოფენ ის ქართული ტერმინებიც, რომელნიც მათის საბაძლო ბერძნული ტერმინების გვერდით არიან ნაწარმოები ქართული ძირებისაგან².

საზოგადო: შედგენილობა. იმ ბერძნული დედნისა დასწოებით ისეთივე ეოფილა, როგორიც აქვსთ დღემდე ცნობილ სრულ გამოცემათ³: იქ სავსებით, ან თითქმის სავსებით, წარმოდგენილი ეოფილა ნემესიოსის თხზულების ის ტექსტი, რომელიც ცნობილს გამოცემებში 4± თავად დაბეჭდილია⁴; მხოლოდ დროთა განმავლობაში ქართული თარგმანიდან მე-43-ე თავის ტექსტი სრულიად დაკარგუ-

რია გადმოცემული, იქვე სხოლიოზი იმავე ადგილის სიტყვასიტყვით თარგმანიცაა წარმოდგენილი, ხშირათ თვით ბერძნული ტექსტიც მოყვანილია. როცა ამ მასალებს ქართული თარგმანა შეუდარეთ, უკანასკნელში საკმაოთ აღმოჩნდა ტუხნიკური ხასიათის საგრაამატოკო ელიონინზმები, მაგალითად: „მებრ დანახეთქითა“=αααα σχχσν, „მებრ დაუღლით“, „მებრ დახულომით“, ან კიდევ: „მებრ დახულომისა-ებრ“ და სხვანი (იხ. ეს სიტყვები ლექსიკონში). იმედია, როცა ჩვენი სპეციალისტები წინამდებარე ტექსტს ბერძნულ დედანს შეუდარებენ, ამგვარ ელიონინზმთა რიცხვი კიდევ უფრო მეტი აღმოჩნდება ქართულ თარგმანში.

¹ იხ ჩვენს ლექსიკონში: ადენესი, ავტომატობაჲ, აკალიფადი, აირი, არტირიაჲ, ასთაკვ, დრასტიკაოჲ, ეთერი, ექსორიაჲ, ვრონხოჲ, ხმულნი და მრავალნი სხვანი.

² იხ. ჩვენს ლექსიკონში, მაგალ., სიტყვები: ამფსმელი, ერთტომი, ზღვს-სახე, თაგუნი-მყენი (=მნჯ) და სხვანი.

³ გეულსხმობთ შემდეგ გამოცემ:თ: ა) ანტვერპენისას 1566 წლისა (რუს. თარგმ. Предисловіе, стр. XXX—XXXI), რომლის გვერდებიც ნაჩვენებია რუსული თარგმანის არშიებზე; ბ) მატოისას, ჰალეში, 1802 წლისა, რომლის თარგმანსაც წარმოდგენს რუსული ტექსტი (იქვე, გვ. XXXIII) და გ) გამოცემას მინისას (Patrologiae cursus completus, t. 40 ser. graec., 1858 an.), რომელიც თითქმის არაფრით განსხვავდება წინა გამოცემისაგან (იქვე. XXXIII).

⁴ ვამბობთ «თითქმის სავსებით», რადგან, როგორც ეტყობა იმ დედანში არ უნდა ყოფილიყო ის რამოდენიმე სტრიქონი (მეორე თავისა), რომლებიც არცერთ ქართულ ხელნაწერში არ მოიპოება და რომელთ მოკლე შინაარსიც, რუსულიდან ამოღებული, ჩვენს გამოცემაში მოთავსებული გვაქვს მე-32-ე გვერდის სხოლიოზი (**).

და¹, ხოლო მე-44-ე თავისა მცირეოდენიდა ნაწილი დარჩენილა²; რამოდენიმე სტრიქონი დაჰკლებია ბოლოში მე-42-ე თავს³ და რამოდენიმე გვერდი ამოვარდნილა, აგრეთვე, მე-2-ე თავიდანც⁴. მაგრამ იმ ტექსტში თავების სათვლავი და რიგი მთლათ ისეთი არ უოფილა, როგორც ზემოთ დასახელებულ გამოცემებშია წარმოდგენილი⁵.

დენის ამგვარი შედგენილობა ჩვენს მთარგმნელს ხელუხლებელი დაუტოვებია და თავების რიგიც უჩვეულათ მიუღია; დიდი სიფრთხილით მოქცევა, აგრეთვე, ბერძნული დენის სტილსაც, განსაკუთრებით სპეციალურ და ტექნიკურ ტერმინებს, რომელნიც სიტყვა-სიტყვით უთარგმნია, ან სრულიად უთარგმნელი შემოუტანია ქართულ ტექსტში. თუმცა, სადაც საჭიროდ დაუნახავს, აქა-იქ ტექსტი შეუცვლია, მაგრამ ისე კი, რომ დენის აზრი მცირეოდენათაც არ დარღვეულიყო⁶.

¹ იხ. მისი მოკლე შინაარსი ჩვენი გამოცემის გვ. 168.

² იხ. ჩე. გამოც. გვ. 171—173.

³ რაც ჩვენს გამოცემაში კორპუსითაა დაბეჭდილი, გვ. 167—168.

⁴ სახელდობრ პითაგორის შეხედულების გარჩევის ბოლო და ევზომიოსის აზრის გარჩევის დასაწყისი, იხ. გვ. 40—42, სხოლიოები; იქვე გვაქვს აღნიშნული, თუ როგორ შეუცვლია ვადამწერს დანარჩენი ტექსტი ევზომიოსის მოძღვრების კრიტიკისა.

⁵ იხ. ჩვენი გამოცემის ბოლოში მე-IV-ე დამატება: „ხელნაწერის თავთა საძიებელი ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში“ გვ. 230—231.

⁶ ასე იქვეა პეტრიწი იმ შემთხვევაში, როცა გრძნობს, რომ ესა თუ ის უხერხული მაგალითი ბერძნული ტექსტისა ქართველ მკითხველზე არასასიამოვნო შთაბეჭდილებას მოახდენს, შეიძლება მკითხველის ხეობრივი შეგნებაც შელახოს. აი ნიმუში:

«Душа занимает мѣсто художника, тѣло—инструмента; матерія есть тѣ, около чего сосредоточивается дѣйствіе, совершеніе же есть самое дѣйствіе. [Такъ, напр., какъ матерія—подлежитъ женщина, ибо на ней сосредоточивается дѣйствіе,—

«ულსა წესი უყარის კლოვინსაჲ, ხოლო სხეულსა — ორღანოჲსა; ნივთ უკუჲ არს, რომლისად თვთ საქმე იგი; ვითარ რაჲ: ნივთად წინამდებ არს შეშაჲ, ხოლო

საზოგადოთ, ჩვენი შთარგმნელი არ იფიქრებს იმ აუდიტორიას, რომლისთვისაც შთარგმნის: აქა-იქ ძნელი. აზრებისა და ფრაზების ნათელსაყოფელად საკმაოთ ვრცელს განმარტებას იძლევა (სსოლიო-ეზად, არშებზე), რაც შკითხველს უადვილებს მისი თარგმანით სარგებლობას¹.

ერთი სიტყვით, იოვანე პეტრიწი ზედმიწევნით სწორი და კეთილსინდისიერი მთარგმნელია, მაგრამ ბერძნული დედნის ბრმა მონაწილეა. მას სწამს, რომ ღრმა საფილოსოფოსო და სამეცნიერო აზრები და ცნებანი ქართულთავე შეიძლება გამოხატოს, ბერძნულს სამეცნიერო ტერმინს შესაფერი ტერმინი ქართულთავე გამოკუთხოს ან, თუ არ მოეპოება, ქართულთავე ძირიდან შეითხზას²; მაგრამ ამასთანავე იგი არ არის «ასოთ-თაყვანის-მცემელი», რომელიც ისე თრთოვანად დედნის ყოველი ფრაზისა და სიტყვის წინაშე, რომ დედნის წინააღმდეგ თარგმანში რაიმე ცვლილების შეტანა მომავლიდებოდა ცოდვად მიაჩნდეს. იოვანე ჭიმჭიმული ამგვარ მთარგმნელთა რიცხვს არ ეკუთვნის: იგი შეგნებული მთარგმნელია, რომელსაც მშვენიერათესის, როგორც ძალა-სიმდიდრე იმ ენისა, რომელზედაც შთარგმნის; აგრეთვე თვისი მოვალეობა იმ საზოგადოების წინაშე, რომლისათვისაც მისი თარგმანი დანიშნულია³.

дѣйствіе же есть прелюбодѣяніе, или а მის - თ ვ ს მ ო კ მ ე დ ე -
 блудъ, или законное сожителство» ბ ა დ — ხ უ რ ო ვ ნ ო ბ ა ჯ
 (რუს. თარგმან. 90). (ჩვენი გამოც. გვ. 71).

¹ ასეთი შენიშვნა-განმარტებანი სხვა ჰირთაქ ეკუთვნის და ეს გარემოება, სამწუხაროთ, აძნელებს იმის გამორკვევას. თუ ამ განმარტებათა შორის რომელი ეკუთვნის იოვანე პეტრიწსა. (იხ. მე-V ე დამატება ამ წიგნის ბოლოში).

² საზოგადოთ იოვანე პეტრიწის თარგმანთა ენის დახასიათება იხ. ნიკ. პაროსი Иоаннъ Петрицкіи..., стр. 33—35.

³ რომ ჩვენი წარმოდგენა იოვანე პეტრიწის მთარგმნელობაზე უფრო სრული იქნეს, შევნიშნავთ, რომ იოვანე ამ დარგის თხზულებათა თარგმანში უმწეო არ იყო: მას, უეპველია, ხელთ ექმნებოდა თვისი უფროსი თანამედროვის (და მასწავლებლის) ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი თხზულება იოვანე დამასკელისა „გარდმოცემაჲ“, რომლის 26—43 თავები შინაარსით ნემესიოსის წიგნის შემოკლებულს გადმოცემას წარ-

7. ახლა ვიკითხოთ: რა მნიშვნელობა ჰქონია ამ თხზულების თარგმანს ძველად ქართველი საზოგადოებისათვის? ან რა ინტერესს წარმოადგენს იგი დღეს, ჩვენი დროის ქართველობისათვის? სამწუხაროდ, უნდა თავიდანვე შევნიშნოთ, რომ ჰიბრადპირი ცნობა იმის შესახებ, თუ რამდენათ გავრცელებული ეოფილა ნემესიოსის თხზულება ქართველთა შორის, ჩვენ არ მოგვეპოება. ამიტომ იძულებული ვართ, არაჰიბრადპირს წყაროებს მივმართოთ. ერთ ამგვარ წყაროს წარმოადგენს, სხვათა შორის, აღნიშნული თხზულების დღემდე შენახულ ხელნაწერთა შესწავლა და დაკვირვება¹. ამ დაკვირვებიდან შეგვიძლია ის დასკვნა გამოვიტანოთ, რომ მე-18-ე საუკუნის დამდეგამდე (და შემდეგაც) ქართველთა შორის ამ თხზულებისადმი ცხოველი ინტერესი არ მოსპობილა. ფილოსოფიურათ მოაზროვნე ქართველები ნემესიოსის წიგნს დიდის მოწიწებით ეპურობოდნენ, როგორც ერთგვარს ენციკლოპედიას, რომელშიაც თავმოყრილი იყო ძველ ბერძნის ფილოსოფოსთა სიბრძნე მოძღვრება კაცის ბუნების

მოადგენენ (საეკლ მუხ. ხელნაწერი № 24. ფურც. 64ხ -- 78ა); ხელთ უნდა ჰქონოდა, აგრეთვე, უკვე მე-X-ე საუკუნემდე პირველათ ნათარგმნი და შემდეგ მე-XI-ე საუკუნეში გიორგი მთაწმინდელის მიერ მეორეთ გადმოღებული თხზულება გრიგოლ ნოსელისა: „კაცისა შესაქმისა-თჳს“ (იხ. შატბერდული ხელნაწერები: წ-კ. საზოგადოებისა № 1141, გვ. 2 — 121 და საეკლესიო მუხუდმისა № 78, გვ. 247—419). ამ თხზულებებში, განსაკუთრებით დამასკელის „გარდმოცემა“-ში მრავლათ მოიპოება საანატომიო, საფიზიოლოგიო და საპსიხოლოგიო ტერმინები.

¹ როგორც ქვემოთ დავინახავთ, ჩვენ დრომდე შენახულ სამი ხელნაწერიდან (AA¹A²) ორი უკანასკნელი მე-18-ე და მე-19-ე საუკუნეშია გადაწერილი. როგორც სჩანს, არა პირდაპირ A-იდან, არამედ სხვა პირის მესაშვალეობით, თვით ის გარემოება, რომ უძველეს ხელნაწერთაგან ჩვენამდე მხოლოდ ერთს ეკზემპლიარს (A) მოუწვევია (და იმასაც ღიდათ დაზიანებულს), შესაძლოა, იმის პაჩვენებელი იყოს, რომ ამ თხზულებას ქართველთა შორის დიდი გასავალი ჰქონია, ხელიდან ხელში საგოგმანებელი გამოხდარა, რის გამოც სხვა უძველესი ხელნაწერები, ხშირი ხმარებისა გამო, გაკვეთილან და აღარ შენახულან. მოიგონეთ „ვეფხისტყაოსნის“ ბედი, რომლის არცერთი მე-17-ე საუკუნეზე უძველესი ხელნაწერი არ შენახულა.

შესახებ, ქრისტიანული თვალსაზრისით გაშუქებული¹. ვგონებთ არ შეეცდებოთ, თუ ვიტყვით, რომ ძველად ბერძნის ფილოსოფოსთა აზრები მარადმოდრწმუნე ქართველთა შორის უფრო ამგვარი წიგნების შემწეობით გრცელდებოდა², ვინემ თავით საფილოსოფოსო ტრაქტატების ჰინდაპირი თარგმანებით³. ამიტომ საფიქრებელია, რომ იმ წუთათა შორის, რომელთა გაუღენითაც მე-XII-ე საუკუნის ქართულ საერო მწერლობაში პლატონური და, საზოგადოთ, ფილოსოფიური იდეები შემოსულა⁴, არა მცირედი წილი პეტრიწის მიერ ნათარგმნს ნემესიოსის წიგნსაც უნდა ჰქონოდაც. კიდევ უფრო მეტი უნდა უოფილიუოს ამ წიგნის გაუღენა მე-XII—XVIII-ე საუკუნის ქართულ სასულიერო მწერლობაზე. მაგრამ ამ საკითხს ცალკე გამოკვლევა სჭირია, რომლისთვისაც აქ არც დრო მოგვეპოება და არც ადგილი. ამასთანავე, სიმართლე მოითხოვს შევნიშნოთ, რომ აღნიშნული საუკუნეების ქართული სასულიერო მწერლობა ჯერ-ჯერობით იმდენათ შეუსწავლელი და გამოუქვეყნებელია, რომ მარტო დრო და ადგილი, თუნდ კიდევაც გვექონოდა, აქ მაინც ვერას გვიშველიდა⁵.

¹ თავის მოწიწებითს აღტაცებას ამ წიგნის მკითხველები ზოგჯერ იქვე გარეთ კაბადონზე წააწერდნენ ხოლმე, როგორც მოქცეულა, მაგალ., A-ხელნაწერის მკითხველი, რომელიც სწერს: „ვითართა ვითარისა გამომეტყუელთა სიბრძნისათა ესე არს!“ (იხ. A, ყდის შემდგე პირველი ფურცელი, გვერდი პირველი, მხედრული წარწერა მე-17—18-ე საუკუნისა).

² მაგალ., მოვიგონოთ ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი თხზულებანი იოვანე დამასკელისა: „დიალექტიკა“ და „გარდმოცემაჲ“, რომელთაგან პირველი წარმოადგენს ლოლიკას არისტოტელის თანახმად.

³ ყოველ შემთხვევაში გადაჭრილი ცნობა იმის შესახებ, რომ ძველ ფილოსოფოსთა თხზულებანი ქართულათ ითარგმნებოდნენ, ჩვენ ჯერ-ჯერობით მარტო არისტოტელის „ტოპიკისა“ და „პერიფერინის“ შესახებ მოგვეპოება.

⁴ იხ. ნიკ. მარის I. Петрииск., გვ. 42, სტრიქონი 5—7.

⁵ ამ წიგნის გავრცელების ხარისხს მე-17—18-ე საუკუნის ქართველ მწიგნობარ-მკითხველთა შორის რამოდენათმე მოწმობს ის გარემოებაც, რომ ცნობილი ლექსიოგრაფი საბა-სულხან ორბელიანი მრავლად იღებს მასალას და ხსნის სიტყვებს ნემესიოსის წიგნიდან (იხ. მაგალ. მის ლექ-

ამიტომ ჰინდაჰინ გადავდივართ მეორე საკითხზე, რომელიც ამ საკითხთან შეკავშირებულია, სახელდობრ: რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ნემესიოსის ქართულ თარგმანს დღეს, რა ინტერესს უნდა წარმოადგენდეს იგი თანამედროვე ქართველებისათვის?

8. რალა თქმა უნდა, წინამდებარე თარგმანის მთავარი მნიშვნელობა დღეს საისტორიო და სამეცნიეროა. ქართული „მეტყველების“ (ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით) შეკვლევას იგი აწვდის ფრიად საინტერესო მასალას იმგვარი საკითხების გამოსარკვევად, როგორცაა, მაგალითად: ბიზანტიურ და ქართულ კულტურათა ურთიერთობა, ჰირველის გავლენა უკანასკნელზე და უკანასკნელის მიერ ჰირველის შუთვისების ხარისხი. საუურადღებოა ეს ძეგლი, როგორც ერთი იმ მრავალ წყაროთაგანი, საიდანაც საზრდოობდა ჩვენს წინაპრების სოფელმხედველობა მთელი საუკუნეების განმავლობაში; ამ მხრით იგი ერთგვარი საზომია გონებრივი კულტურის იმ სიმადლისა, სადამდისაც სწვდებოდა მოწინავე ქართველის გონება მე-XII—XVIII-ე საუკუნეებში. კერძოთ, საინტერესო მასალას იძლევა ეს თარგმანი იმ სამეცნიერო და სამეცნიერო სკოლის დასასასიათებლად, რომელსაც ეკუთვნოდნენ თვით იოვანე ჰეტრიწი, მისი უფროსი თანამედროვენი: ეფრემ მცირე და არსენი იყალთოელი, ცოტა უფრო ადრე იოანე ჰატრიკ-ყოფილი «სადმრთო ფილოსოფოსი» (მოძღვარი ეფრემ მცირისა), იოანე ტარიჭისძე (თანამედროვე დავით აღმაშენებლისა) და სხვანი¹. მაგრამ განსაკუთრებით მდიდარ მასალას იძლევა ეს თარგმანი ქართული ენის მკვლევართათვის: არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით,

სიკონში შემდეგი სიტყვები: აღენეს, აკალიფადი, ასო, ბლაგვი, გარდაცემა, დრასტიკო, ეთნო, ერმაული, ვრონხო და მრავალნი სხვანი). ეს გარემოება ჩვენზე ადრე აღნიშნული აქვს ბ. ე. თაყაიშვილს (იხ. მისი: *Описание рукописей... I, стр. 703*).

ამ წიგნით უნდა ესარგებლნოს, ვგონებთ, «კალმასობის» ავტორსაც.

¹ შეად. მაროსი I. Петрицк., გვ. 57—58. ხოლო რომ ეფრემის მოძღვარი იყო იოვანე ჰატრიკ-ყოფილი «სადმრთო ფილოსოფოსი», ამაზე იხ. ანტონ I-ის «წყობილისიტუაობა» (A, ხანა 746 და შეუდ. ხანა 723, ტაეპი მე-4).

რომ იმ ძეგლთა შორის, რომელთაც ჩვენ დრომდე მე-XI—XII-ე საუკუნიდან მოუწევია, არცერთი არ შეიცავს ისეთს უხვსა და მრავალმხრივს ლექსიკურ მასალას, იმდენს, ერთათ თავ-მოურილს, შეტაფიზიკურ-ფილოსოფიურს, განსაკუთრებით ჰსიხოლოგიურს და ანატომიურ-ფიზიოლოგიურს, რამოდენათმე სამთემატიკო და სხვა სამეცნიერო ტერმინს, რამდენსაც—ჰეტრიწის მიერ ნათარგმნი „ბუნების-სა-თვს კაცისა“. ამ მხრით აღნიშნული თარგმანი დიდათ საუკრადლებთა არა მარტო ქართული ენის მკვლევარ-თეორეტიკოსთათვის, არამედ უველა იმათთვისაც, ვინც დღეს პრაქტიკულათ ჩამუყლია ქართულ სამეცნიერო მუშაობაში და სცდილობს, დედაენის უოველმხრივს გამდიდრებასა და განვითარებას შეძლებისდაგვარათ ხელი შეუწყოს: ამ თარგმანში მრავალ ძვირფასს საქნა მასალას იპოვის როგორც ქართული ღვთისმეტყველი, ისე ფილოსოფიურათ მოაზროვნე ქართველი, ჰსიხოლოგ-ჰედაგოგი, ექიმი, საზოგადოთ ბუნებისმეტყველი და, რამოდენათმე, მათემატიკოსიც.

ასეთია წინამდებარე თარგმანის სამეცნიერო თეორეტიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა. მაგრამ, ვფიქრობთ, მას სიამოვნებით წაიკითხავენ ის ინტელიგენტი ქართველებიც (მდგდლები, მასწავლებლები, იურისტები, ექიმები და სხვანი), რომელთაც საზოგადოთ აინტერესებთ იმგვარი საკნები და საკითხები, როგორნიც ამ წიგნში არიან განხილულნი, განსაკუთრებით საკითხნი: სულისა და სხეულის ურთიერთობაზე, ნებელობის თავისუფლებაზე, საზოგადოთ მსოფლიოსა და აღამიანზე, სდმართო განგებაზე და სხვანი.

III

ხელთნაწერები და ჩვენნი გამოცემა

9. ამ წიგნის გამოცემის დროს სამი ხელნაწერით ვსარგებლობდით. სამივე «ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას» ეკუთვნის: № 2579=A; № 339=A¹; № 135b, ფურც. 249b—280a=A².

ამ სამს გარდა სხვა ქართული ხელნაწერი ნემესიოსის წიგნისა დღემდე ცნობილი არაა. პირველი გადაწერილია არა უგვიანეს მე-XIV—XV-ე საუკუნისა, მეორე მე-XVIII-ე საუკუნეში და მესამე—მე-XIX-ე საუკუნის პირველ მეოთხედში. ამ ხელნაწერსა ვრცელი აღწერა და დათარიღება ბ-ნს ე. თაუაიშვილს ეკუთვნის¹. ამიტომ მათს აღწერას აქ აღარ გამოვეუდგებით. შევეცდებით მხოლოდ, მათი მოკლე ისტორიის წარმოვადგინოთ, ქართული ტექსტის ისტორიასთან ერთად. იას შევავსებთ და შევასწორებთ იმას, რაც ბ-ნის თაუაიშვილის აღწერილობას აკლია, ან ხელნაწერის ნამდვილ მდგომარეობას არ შეეფერება.

სავსებით ვუთანხმებით იმ აზრს, რომ სამივე ხელნაწერი ერთის ჩამომავლობისაა. მაგრამ ვერ დავუთანხმებით იმას, ვითომც მესამე ხელნაწერი ($=A^2$; რომელიც კრებულშია მოთავსებული და ბ-ნს თაუაიშვილს აწერილი აქვს 129 ნომერ ქვეშ) გადაწერილი იუოს მეორე ხელნაწერთან ($=A^1$, რომელიც ბ-ნს თაუაიშვილს აწერილი აქვს 128 ნომერ ქვეშ).

ამ ორი ხელნაწერის ურთიერთობის შესახებ ჰატივცემული არქეოლოგი ბრასნებს: «Книга Немесія „О природѣ человека“, имѣющаясь въ нашемъ сборникѣ, списана, безъ сомнѣнія, съ предыдущей рукописи»². მაგრამ, როგორც მკითხველი ჩვენი გამოცემის მე-VI-ე დამატებიდან დარწმუნდება, ამისი თქმა არამცაუ უპასუხელობით, ჰიპოთეტიურათაღ კი არ შეიძლება: A^2 -ში მოიპოება თითქმის ევკლას ის ადგილი, რომელიც A^1 -ში გადაწერის მიერ გამოშვებულია; ცხადია, მამასადავ. უკანასკნელი პირველის დენად ვერ ჩაითვლება.

სამაგიეროთ, ერთი რამ კი უოველ კვს გარეშეა, სახელდობრ ის, რომ როგორც A^1 , ისე A^2 ხელნაწერ- A -ისაგან ჩამომავლობენ, მათი უქმელებსი (იუმცა არა პირდაპირი) დედანი A -ხელნაწერია. ამას ცხად ჰქოფს შემდეგი გარემოება: A -ხელნაწერის ბოლოში დაკარგუ-

¹ Описание рукописей О-ва распр. грам. ср. груз. населения, т. I, стр. 703—724.

² Описание... I, стр. 724.

ღია რამოდენიმე ფურცელი (ამაზე იხ. ცოტა ქვემოთ) და მისი ტექსტი წედება მე 282-ე გვერდის უკანასკნელ, სახელდობრ მე-18-ე სტრიქონზე (A-ის უოველ გვერდზე თერამეტ-თერამეტი სტრიქონია), ნახევარი სიტყვითა: „ამ...“; სწორეთ ამავე ნახევარ სიტყვაზე სწედება A¹-ისა და A²-ის ტექსტიც, თუმცა მათ ერთი ფურცელიც არ აკლიათ¹, ჰირიქით: A¹-ში უკანასკნელ გვერდზე (254) ამ ნახევარ სიტყვის შემდგომ კიდევ ექვსი სტრიქონის ადგილია თავისუფლათ გაშვებული, ხოლო A²-ის გადამწერი თვითონვე შენიშნავს: „აქა დასასრულს დედანსაც აკლდა“ (Описание... I, стр. 723) და დიდ ადგილს სტოკების თავისუფლად დაკარგულის გვერდებისათვის.

ერთი სიტყვით, ამ სამ ხელნაწერში უძველესი ტექსტის მატარებელი A-ის, დანარჩენები კი მისგან ჩამომავლობენ, ხოლო სამნივე ერთათ, დაახლოებით, შემდეგი პროცესის ნაყოფს წარმოადგენენ.

სანამ A-ხელნაწერი გაჩნდებოდა, ნემესიოსის წიგნის ქართულ ტექსტს შემდეგი ისტორია ჰქონია გამოვლილი: თავდაპირველათ ეს ტექსტი დაახლოებით იმ სივრცისა უოფილა, რა სივრცისაცაა ცნობილ ბერძნულ გამოცემათა ტექსტი². მაგრამ, დროთა განმავლობაში. იმ ტექსტიდან დაკარგულა მეორე თავის რამოდენიმე ფურცელი, სახელდობრ, ჰითალორის აზრის კრიტიკის დასასრული და ევრომიო-

¹ ამ გარემოებას ყურადღებას აქცევს ბ-ნი ე. თაყაიშვილიც, როცა ამბობს: „Текстъ (ხელნაწერისა A¹, რომელზედაც იქ არის ლაპარაკი) начинается и кончается такъ же, какъ въ предыдущей рукописи (იგულისხმება პირველი ხელნაწერი=A), стало быть рукопись дефектна, но дефектность не происходитъ отъ потери листовъ въ концѣ рукописи, какъ это наблюдается въ предыдущемъ спискѣ (=A), а отъ того, что дефектенъ былъ оригиналъ, откуда списали нашу рукопись“ (Описание... I, стр. 707); შუად. стр. 723 (სტრიქონები 4—7).

² მაგალ. ანტერპენისა (რომლის გვერდებიც ნაჩვენებია რუს. თარგმანის არშეიბზე) და მატთისა, საიდანაც გადმოღებულია რუსული ტექსტი, რომლითაც ჩვენ ვსარგებლობდით.—შუად. ხემათ ამ წინასიტყვაობის § 6.

სის შეხედულების კრიტიკის დასაწყისი¹. ამას გარდა ხელნაწერში ფურცლები არეულ-დარეულა, რასაც გამოუწვევია თავების ტექსტისა და მათი სათაურების არეულ-დარეულად (ამაზე იხ. ქვემოთ ამავე წინასიტყვაობის მე-12-ე მუხლი, გვ. XXXII, სხოლიო 1-ლი).

სწორეთ ამ დროს გადმოუწერიათ იმ უცნობი ხელნაწერიდან A-ხელნაწერი. თავდაპირველათ ამ ხელნაწერში (A) ოცი რვეული ყოფილა (ამაზე იხ. ქვემოთ ამავე წინასიტყვაობის შემდეგი მუხლი), მაგრამ დროს მისთვისაც მწარე დაღი დაუკრავს: მასში დაზიანებული ორი უკანასკნელი რვეული, საიდანაც დაკარგულა ის ფურცლები, რომლებსუდაც მოთავსებული ყოფილა: მე-12-ე თავის ბოლო², მთელი მე-13-ე თავი³ და მე-14-ე თავის პირველი უდიდესი ნაწილი⁴. აქ ჩამოთვლილი ადგილები აღარც ერთს ქართულ ხელნაწერში არ მოიპოება, მაგრამ შენახულია იმისი კვალი, რომ ეს ადგილები ყოფილა ქართულ ტექსტში⁵; დაკარგულა A-ხელნაწერიდან მე-20-ე რვეულის ორი უკანასკნელი ფურცელიც, რომლებსუდაც წერებულა

¹ ჩვენი გამოც. 40—42 სხოლიოები და რუსული თარგმანი გვ. 57₂₂—58₂₂, დაწყებული სიტყვებით: „Однако и Пнагоръ...“ (57₂₂) და გათავებული სიტყვებითა: „...или признать душу смертною...“ (58₂₂). რომ ეს ადგილი თავდაპირველათ ნამდვილათ ყოფილა ქართულ ტექსტში, ამას ცხადყოფს ის ნიშან-კვალი, რომელხუდაც ლაპარაკი გვაქვს მე-42-ე გვერდის სხოლიოში: გადამწერის მიერ მხოლოდობითი რიცხვის გადაკეთება მრავლობითად და ევნომიოსზე უპიროვნოთ (ან მრავლობითი რიცხვით) ლაპარაკი.

² ჩვ. გამოც. 167—168 (კორპუსით დაბეჭდილი)=რუს. თარგმანი გვ. 191—192 სიტყვებიდან: „Какимъ-же образомъ...“ (191₂) ბოლომდე.

³ ჩვ. გამოც. 168=რუს. თარგმ. 192—193.

⁴ ჩვ. გამოც. 168—171 (კორპუსით ნაბეჭდი) = რუს. თარგმ. 193—202 გათავებული სიტყვებითა: „— въ образѣхъ жизни...“ (202₁₇).

⁵ ამას ამტკიცებს ჩვ. გამოცემის მე-171-ე გვერდზე (=A¹251) მოთავსებული უთავო პერიოდი, რომლისაც დარჩენილა მხოლოდ მცირე ნაწილი სიტყვებიდან: „...და სიმარჯვითა...“, რაც სრულებით არ უდგება და არ ებმის ხელნაწერში მის წინ მდგომს წინადადებას (ჩვ. გამოც. 167₂₀₋₂₂). შეუძლებელია ასეთი, ულოლიკოთ დაკვირვებული, ნაგლეჯ-

მე-44-ე თავის ბოლო, შემდგომ ნახევარი სიტყვის „ამ...“¹; დარჩენილა მე-20-ე რვეულის მხოლოდ მე-3-ე და მე-4-ე ფურცელი ბოლოდან².

ასეთს მდგომარეობაში ყოფილა A-ხელნაწერი, როდესაც იქიდან გადმოუწერიათ A¹ და A², ან უკეთ მათი დედანი.

ამას შემდგომ A-ს კიდევ დასტურია უბედურება: მისი ჰირველი რვეულიდან დაკარგულა ორი ჰირველი და ერთი უკანასკელი ფურცელი, დარჩენილა ამ რვეულის მე-3, 4, 5, 6 და 7 ფურცლები (ჩვენი ჰაგინაციით A-ის 5—14 გვერდები); დაკლებულის შესავსებად შემდეგ ჩაუკრებიათ რვეულის თავსა და ბოლოში ორ-ორი ფურცელი³, რომლებზედაც A¹-იდან (ან მისი დედნიდან) მე-XV-ე საუკუნის სელით გადმოუწერიათ, მცირეთაგანის არევით⁴, დაკლებული ადგილები. ბოლოს დაკარგულა A-ის მე-20-ე რვეულის მე-4-ე ფურცელიც ბოლოდან⁵ და მე-18-ე რვეულისაც ჰირველი სუთი ფურცელი⁶. დაკარგულა, აგრეთვე, მე-19-ე რვეულის ის ფურცლებიც.

ბი სხვა და სხვა წინადადებათა და პერიოდებისა თვით მთარგმნელს ეკუთვნოდეს: მათი მოვლენა ქართულ ტექსტში მხოლოდ ამ უკანასკნელის ლეფექტობით შეიძლება აიხსნას.

¹ ჩვ. გამოც. 173—174 (კორპუსით)=რუს. თარგმ. 205—206, სიტყვებიდან: „...благодаря тому, что Онъ премудръ...“ (205₈) ბოლომდე).

² ამ ორ ფურცელზე მოთავსებული ყოფილა ის, რაც ჩვენ დაბეჭდილი გვაქვს (აკადემიური შრიფტით) მე-171—173-ე გვერდებზე=რუს. გამოც. გვ. 202₁₇ (სიტყვიდან: „...занятиях...“)—205₆ (გათავებული სიტყვითა „ა“).

³ ბ-ნ თაყაიშვილის აღწერილობაში ნათქვამია, ვითომც ამ რვეულის ბოლოში მარტო ერთი ფურცელი იყოს ჩაკრებული (Описание... I. стр. 703₁₄); ნამდვილათ კი როგორც თავში, ისე ბოლოში ამ პირველ რვეულს ორ-ორი ახალი ფურცელი აქვს ჩამატებული, — რის გამოც მასში სულ 9 ფურცელია (18 გვერდი).

⁴ გადმომწერს მეტი გადმოუწერია ახალ ფურცლებზე, ვინემ ნამდვილათ საჭირო ყოფილა; ეს ზედმეტი სტრიქონები A-ში ჩვენ ფრჩხილებში მოვითავსეთ (A₈₋₄ და 15₁₈).

⁵ ჩვენს გამოცემაში გვ. 171₁—172₈, ამოღებული გვაქვს A¹-იდან.

⁶ ჩვენს გამოცემაში გვ. 157₁—161₂₈, შემოტანილი გვაქვს A¹-იდან.

რომლებზედაც წარმოდგენილი უოფილა მე-42-ე თავის მეორე ნახეგარი¹.

10. დღეს A-ხელნაწერში ჩვენს გვაქვს პირველი რვეულის ხუთი ძველი და ოთხი ახალი, სულ 9 ფურცელი², შემდეგ მე-2—17-ე რვეულები სრულად³, მეოთხამეტე რვეულის უკანასკნელი სამი ფურცელი⁴ და მე-20-ე რვეულის მეექვსე ფურცელი⁵, რომელიც უნდა უოფილიყო ამ ხელნაწერის მესამე ფურცელი ბოლოდან.

ბ-ნის ე. თაყაიშვილის „აღწერილობაში“ ამ ხელნაწერის შესახებ ვკითხვლობთ: „Пагинація показана буквами асомтаврული по тетрадимъ черезъ восемь листовъ. Всѣхъ тетрадей 19, но послѣдняя состоитъ изъ шести листовъ. Первые два листа и послѣдній листъ первой тетради добавлены потомъ, и текстъ на нихъ воспроизведенъ другою рукою тщательно и аккуратно“⁶. ჩვენ მიერ ხ.ზ. კასპული სიტყვები A-ის დღევანდელ ვითარებას არ შეეფერება და არც ბ-ნის თაყაიშვილის მიერ ნაგარაუდგევი რვეულთა რაოდენობა (19)

¹ ეს ნაწილი შენახულია A¹-ში (გვ. 245₉—251₇=ჩვ. გამოც. 164₂₀—167₂₈)

² ჩვენი პაგინაციით A1—18 გვერდები.

³ ჩვენი პაგინაციით A19—274 გვერდები.

⁴ ჩვენი პაგინაციით A175—180 გვერდი.

⁵ ჩვენი პაგინაციით A180—182 გვერდი.

⁶ Описание... I, стр 703. ხელნაწერის ყდის შესახებ იქვე ნათქვამია: „Досчатый переплетъ рукописи, перекрытый черною кожею съ тисненіями, теперь нѣ сколько попорченъ“. უკანასკნელ სიტყვებს შევსება სკირია: ხელნაწერზე მიმაგრებულია მხოლოდ ყდის პირველი ფიცარი, მეორე ფიცარი კი სრულიად მოშორებულია ხელნაწერსა და მარტო ტყავზედ ჰკიდია. როცა ამ ხელნაწერიდან ტექსტის გადმოწერას შევუდგებით, მისი უკანასკნელი რვეულებიც მოშორებული იყა დანარჩენს რვეულებს; მე-17-ე და წინა რვეულები ჩვენ თვითონ ჩავამაგრეთ ხელნაწერში მსხვილი ძაფით, ხოლო მე-18 ე რვეულის დარჩენილი სამი ფურცელი (გვ. 275—280) და უკანასკნელი რვეულის ერთადერთი ფურცელი (გვ. 281—282) დღესაც ჩაუყვრებულია ხელნაწერში

უნდა იყოს A-ის რვეულთა სრული (პირვანდელი) რათდენობის სწორი გამომხატველი.

მართლაც, ამ ხელნაწერის პირველი რვეულის ბოლოში ჩამატებულია არა მხოლოდ „უკანასკნელი ფურცელი“, არამედ ორი უკანასკნელი ფურცელი, რის გამოც მთელს რვეულში დღეს 9 ფურცელია.

ჩამატებულ ფურცლებზე ტექსტი აღდგენილია არა სრულის წესიერებით, არამედ: მე-3—4-ე გვერდზე თითქმის 25 სტრიქონი სრულიად ზედმეტია¹ და იმის უხეირო განმეორებას წარმოადგენს, რაც იქვე ძველ ფურცლებზე ბევრათ უკეთესათაა დაცული²; აგრეთვე მე-15—16-ე გვერდზე 25 სტრიქონი ასეთსავე უხეირო ზირს წარმოადგენს იმისას, რაც უკვე წინა მე-14-ე გვერდზე (ძველი ფურცლისა) ბევრათ უკეთ არის გადაწერილი და შენახული³.

ასომთავრულებით აღნუსხული რვეული A-ში მხოლოდ თვრამეტია⁴, და უკანასკნელში (მე-18-ში) მართლაც ექვსი გვერდია (ე. ი. სამი ფურცელი) და არა „ექვსი ფურცელი“. შესაძლოა, „აღწერილობა“-ში კორექტურული შეცდომა იყოს გაშვებული.

მე-18-ე რვეულს შემდგომ A-ში კიდევ დარჩენილა ერთადერთი ფურცელი, რომლის უკანასკნელი გვერდი ბ-ნს თაყაიშვილს გადაბეჭდილი აქვს „აღწერილობა“-ში⁵ და რომელიც მას უნდა მიედლოს მე-19-ე რვეულის ფურცლად, რის გამოც, მისი ვარაუდით, მთელს ხელნაწერში მართლაც ცხრამეტი რვეული გამოვა. მაგრამ ამ ვარაუდს ვერ დავეთანხმებით. ჩვენის ფიქრით A-ში თავდაპირველათ

¹ ეს სტრიქონები A-ში ჩვენ ფრჩხილებში ჩავსვით, როცა იქიდან ტექსტს ვიწვრდით ჩვენი გამოკუმისათვის.

² A 3₇—4=A 5—6₈=ჩვ. გამოც. 5₈—6₁₀ დათავებული სიტყვითა „რამეთუ“.

³ A 15—16₇=A 14=ჩვ. გამოც. 11₈—12₈ (პირველი ნახევარი სიტყვისა „ვიინაჲ თგან“).

⁴ იხ. A 280 ძირს არშიის მარჯვენა ყურეში ასომთავრული იმ=18. რომელიც ამ რვეულის ბოლოსათვალავს წარმოადგენს.

⁵ Описание..., გვ. 706₁₂₋₂₂=ჩვ. გამოც. 172₁₇—173₈.

ენდა უოფილიყო არა 19, არამედ 20 რვეული; და ის ერთად-ერთი ფურცელი, რომელზედაც ლაპარაკია, მე-20-ე რვეულისა უნდა იყოს. აი საბუთები:

მე-18 ე რვეულის უკანასკნელი სტრიქონი A-ში თავდება მარცვლითა „სა“, რომელაგ წარმოადგენს თავსართს სიტყვისას: „სა|მა-რადისოდ“¹. ეს სიტყვა უდრის რუსული თარგმანის სიტყვას: *после* (188₁₂), რომლის შემდეგაც წიგნის დასასრულამდე მოთავსებულია მთელი ის მასალა, რომელსაც ანტვერპენულ გამოცემაში (რომლის გვერდებიც იქვე რუსული თარგმანის არშიებზეა აღნიშნული) სტერია ოცს გვერდზე ცოტა ნაკლები². საზოგადოთ, შედარებამ დაგვარწმუნა, რომ ანტვერპენულ გამოცემის (ნემესიოსის წიგნის ბერძნული ტექსტის ჰირველი გამოცემა) თვითეული გვერდი უდრის, ორთა შუა რიცხვით, A-ის 1³/₄ გვერდს (მცირეოდენის რვეულია და მეტნაკლებობით)³. მაშასადამე ზემოდასახელებულის ოციოდე გვერდის

¹ A 280₁₁ = რვ. გამოც. 164₂₀.

² სახელდობრ Ant. 162—181 გვერდები; მე-162-ე გვერდის თითქმის მესამედის გამოკლებით (=რუს. თარგმ. 188₂₋₁₂).

³ ეს ვარაუდი დამყარებული გვაქვს A-ის პირველი 18 რვეულის ტექსტისა და ანტვერპენის გამოცემის გვერდების შედარებაზე. ამ თერამეტი რვეულის ტექსტს A-ში თავდაპირველათ უნდა სკეროდა 16 X 18 = 288 გვერდი. ანტვერპენის გამოცემაში ეს მასალა თავდება მე-162-ე გვერდის პირველ მესამედზე (რუს. გამოც. 188₂₋₁₂); მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ A-ის 288 გვერდზე სრულათ ყოფილიყოს მოთავსებული ანტვერპენის ტექსტის 1—161 გვერდი და მესამედი: აქედან უნდა გამოვიდეთ იმ ადგილებს, რომელნიც ქართული ტექსტიდან A-ის გადმოწერაზე დაკარგულან (რუს. თარგმ. 57₂₂—58₂₃ = რვ. გამოც. 40—42 სხოლიოში) და რომელთაც ანტვერპენის გამოცემაში სკერიათ დაახლოებით 1¹/₂ გვერდი (შეად. რუს. გამოცემის 57—58 გვერდებზე, არშიები, Ant. 44 და 45); დარჩება, მაშასადამე, (161¹/₂ — 1¹/₂) = 160 გვერდი ანტვერპენის გამოცემისა, რომელთაც ~~160~~ 288 გვერდი. მაშასადამე, ორთა შუა რიცხვით, ანტვერპენის გამოცემის თვითეულ გვერდზე მოვა A-ისა (288: 160 =) დაახლოებით გვერდი მცირეოდენის მეტ-ნაკლებობით.

ტექსტს A-ში უნდა სჭეროდა დასალოებით იმდენი, რამდენი გვერდიც საჭიროა ორი რვეულისათვის¹. ერთი სიტუაციით, ცხადია, რომ მე-18-ე რვეულის შემდეგ A-ში უნდა უოფილიყო არა ნაკლებ ორი რვეულისა.

ახლა იკითხება: რომელ რვეულს უნდა ეკუთვნოდეს ის ერთადერთი ფურცელი, რომელიც A-ში დღეს კიდევ მოიპოება მე-18-ე რვეულის შემდგომ (A281—282): მე-19-ეს, თუ მეოცეს?

აქაც იმავე შედარებას უნდა მივმართოთ. აღნიშნული ფურცლის საბადო ტექსტი რუსულ თარგმანში თავდება სიტყვებითა: „...а благодаря тому...“², რის შემდეგაც წიგნის დასასრულამდე კიდევ მოთავსებულია მასლა, რომელსაც ანტვერპენის გამოცემაში სჭერია ორ გვერდზე ცოტა ნაკლები³, ე. ი. არა უმეტეს A-ის ოთხი გვერდის⁴ ანუ ორი ფურცლისა. მაშასადამე, ის ერთადერთი ფურცელი A-ხელნაწერისა, რომელიც მე-18-ე რვეულს შემდგომ შენახულა, უნდა ეკუთვნოდეს ხელნაწერის უკანასკნელ რვეულს, ე. ი. მე-20-ეს. მე-19-ე რვეულის კი ხელნაწერ A-ში დღეს არცერთი ფურცელი აღარ მოიპოება.

11. ასეთია ამ უძველესი ხელნაწერის დღევანდელი მდგომარეობა. როგორც ვნახეთ, მასში განსაკუთრებით ჰირველი და საში უკანასკნელი რვეულია დაზიანებული. მიუხედავად ამ თვალსაჩინო დეფექტისა, მაინც იძულებული ვიყავით, ჩვენი გამოცემის საფუძვლად ეს ხელნაწერი დაგვედო. მიზეზი აშკარაა: არც ერთი დანარჩენ ორ ხელნაწერთაგანი ამაზე უძველეს ტექსტს არ შეიცავს, არამედ, რო-

¹ თუ $1\frac{3}{4} \times 20$, მივიღებთ 35 გვერდს; მაგრამ თუ მივიღებთ სახეში, რომ ანტვერპენის თვითველ გვერდში ყოველთვის A-ის $1\frac{3}{4}$ გვერდი როდია, არამედ ზოგჯერ ნაკლებიცაა, აგრეთვე 20 გვერდიც სრული არაა, არამედ მთელი გვერდის შესამედი აკლია,—ცხადი იქნება, რომ ანტვერპენის გამოცემის აღნიშნულ ტექსტს A-ში უნდა სჭეროდა არა უმეტეს, მაგრამ არც უმცირეს, 32 გვერდისა, ანუ ორი რვეულისა.

² შეად. ჩვ. გამოც. 173; „ხოლო ამ...“=რუს. 205.

³ სახელდობრ Ant. 180—181 (რუს. თარგმ. 205—206).

⁴ $1\frac{3}{4} \times 2 = 3\frac{1}{2}$ გვერდი (შეად. ჩვ. გამოც. 173 სხოლიო).

გორც ვთქვით, ორნივე ამავე A-ისაგან ჩამომავლობენ. მეტსნ ვიტყვია: A¹-ის და A²-ის ტექსტი გაცილებით დაბლა სდგას A-ის ტექსტზე, თუმცა აშკარა შეცდომათა და დეფექტებისაგან არც ეს არის თავისუფალი. ეს შეცდომანი და დეფექტები განსაკუთრებით მაშინ უფრო თვალსაჩინო შეიქნება, როცა ქართულ ტექსტს ბერძნულ დედანს შეუდარებენ. რადგან ეს უკანასკნელი ხელთ არა გვექონდა, ჩვენ ვისარგებლეთ რუსული ოარგმანით¹, რომლის მიხედვითაც ჩვენს გამოცემაში აქა-იქ შემოვიტანეთ აუცილებლათ საჭირო შევსება და შესწორებანი, სახელდობრ ისეთი შესწორებანი, ურომლისათვც ქართული ტექსტის გაცება უოვლად შეუძლებელი იქნებოდა². ამავე თარგმანის კონტროლის ქვეშ შევაესეთ A-ის ტექსტი A¹-იდან, სადაც კი ეს შესაძლებელი იყო³. ხოლო სადაც A-ის დაკარგული ადგილები ადარც სსხვა ხელნაწერებში მოიპოებოდა, იქ რუსული ტექსტის მოკლე შინაარსი მოვათავსეთ (განსხვავებული შრიფტით), რათა მკითხველისთვის ნემესიოსის თხზულების შეგნება გაკვეადვილებინა⁴.

12. ქართული ტექსტი იავით ხელნაწერებშივე თავებდად დაყოფილია, მაგრამ თავების სათვალავი (ასომთავრულებით) უველგანსისწორითა არაა დასმული⁵, ზოგს თავს სათაური აქვს და სათვალავი კი არა⁶, ზოგანაც სათაურები არეულია და თავების შინაარსს არ შე-

¹ შეად. მისი წინასიტყვაობა, გვ. XXXIV და ჩვენი შენიშვნა ხე-
მით გვ. XV, სხოლიო მე-ჰ-ე.

² ეს შევსება-შესწორებანი ჩვენ მოთავსებული გვაქვს დიდრონ
სწორ ფრჩხილებში: [].

³ იხ. ჩვ. გამოცემა, გვ. 157₁—161₂₆; 164₂₀—167₂₁; 171₁—
172₂, ამ ადგილებში ჩვენ ვეცადეთ ორთოგრაფია A-ის დანარჩენი ტექ-
სტის მიხედვით შეგვესწორებინა.

⁴ იხ. ჩვ. გამოცემა, გვ. 32 სხოლიო **, 40—42 სხოლიო, 168—
171, 173—174 (რაც ამ გვერდებზე კორპუსითაა დაბეჭდილი).

⁵ იხ. ბოლოში დამატება მე-IV-ე: შემდგომ თავისა ლ ზის ლ¹,
ხოლო ¹ს¹ის შემდგომ ზის ¹ა.

⁶ იხ. იქვე ის თავები, რომლებიც აღნიშნული გვაქვს ნულეებით.

ეფერება¹; თვით თავების თანამიმდევრობა ეფელგან ისეთი არაა, როგორც რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტში²; ერთგან რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტის ორი თავი ქართულ ხელნაწერში ერთ თავდას წარმოდგინილი³. საჭიროდ დავინახეთ, ეს უსწორ-მასწორობანი შეგვესწორებია და დეფექტები შეგვევსო. ამ მიზნით: სათვალავი ყოველ თავს დავუსვით, მხოლოდ ასომთავრულების ნაცვლათ ლათინური ციფრები ვინმარეთ; არეული სათვალავი და სათაურები შევასწორეთ; რომელ თავსაც სათაურები აკლდა, ჩვენ თვითონ წავაწერეთ, თვით თავის შინაარსისა და რუსული ტექსტის თანახმით⁴; თვით

¹ მაგალ.: მე-9-ე თავს ხელნაწერში სათაურად აწერია „სასმენელთა-თვს“, მის ტექსტში კი. ლაპარაკია შ ე ხ ე ბ ა ზ ე და არა სასმენელზე; მე-14-ე თავს აწერია „ოუტყუისა სულისა-თვს“, ნამდვილათ კი მასში ლაპარაკია ს ი ტ ყ ვ ე რ ი ს ა სულისა-თვს, ხოლო „ოუტყვი სულის“ შესახებ ნემესიოსი საუბრობს მე-16-ე თავში; მე-17-ე თავს ხელნაწერში აწერია „განწვალებაჲ ზტყვსავე სულისა“. ნამდვილად კი იქ ლაპარაკია „გულის-მთქუმელობისა-თვს“; მე-27-ე თავში ლაპარაკია „წინაღარჩევითისა მიდრკისა-თვს“, ხელნაწერში კი მას აწერია: „სხუაჲ განწვალებაჲ“; ჩვენი გამოცემის მე-29-ე თავის ალაგას ხელნაწერში მოთავსებულია მე-32-ე თავის ტექსტი, რის გამოც ამ თავების სათაურები ხელნაწერებში ტექსტის შეუფერებელია; კერძოთ ჩვენი გამოცემის მე-29 ე თავის ტექსტს ხელნაწერში აწერია სათაურათ: „ოუნებლიითისა-თვს“ (A217).

² იხ. დამატება IV და შეად. ჩვენი გამოცემის შემდგვი თავები: 8, 9, 20, 21 და 32.

³ იხ. ხელნაწერის თავ. **16**, რომელიც უდრის ჩვენი გამოცემის (აგრეთვე ბერძ.-რუსულის) ორ თავს: 39—40; აგრეთვე მე-44-ე თავის ერთი ნაწივეტი პირდაპირ ზედმიბეზულია ჩვენი გამოცემის მე-42-ე თავის (ხელნაწ. A¹-ის **შ**) ტექსტზე. მაგრამ, შესაძლოა, A-ში ეს ნაწივეტი ცალკე ფურცელზე ყოფილიყოს დაწყებული და მხოლოდ A¹-ისა და A²-ის დედნის გადმოშწერს მიეხას **შ**-ის ტექსტზე.

⁴ ეს სათაურები დიდრონ და სწორ ფრჩხილებში გვაქვს მოთავსებული. ფრჩხილებში ჩაუსმელი დავვიჩინა მხოლოდ პირველი თავის სათვალავი და სათაური (გვ. 3). ამას გარდა, ამ თავის სათვალავის წინ მდგომი ორი სიტყვა „თავიანად თქუმული“ (მ₁) უმჯობესი იყო სრულ-

რიგი (თანამიმდევრობა) თავების ქართული ხელნაწერებისავე დაეცა¹, გარდა ერთი შემთხვევისა, სახელდობრ, მე-29-ე თავი თავის ალაგას დაგაბრუნეთ²; ერთ შემთხვევაშიაც ხელნაწერის მთლიანი ტექსტი ორ თავად გაყვავით, რუსულ-ბერძნული გამოცემის თანახმად: ეს თავებია მე-39-ე და მე-40-ე. ეგელა ეს ცვლილება გამოცემის შესაფერ ადგილას გვაქვს აღნიშნული³.

13. ხელნაწერებში ქართული ტექსტი ნაკვეთებად დაყოფილი არ არის; მაგრამ, აქა-იქ, ზოგიერთი წინადადება ასომთავრულით იწყება. ასეთი დეოფა ზოგან რუსულ-ბერძნული ტექსტის დაყოფას უდრის, ზოგან კი დიდი ასოთი დაწყებული წინადადება წინა აზრის გაგრძელებას ან განმარტებას წარმოადგენს. ზირველ შემთხვევაში

ლიად არ დაგვებებდა ტექსტში, რადგან მისი საბადლო „თავი I“ იქვე გვაქვს დაბეჭდილი (იხ ლექსიკონში სიტყვა „თავიანად“). უფრო ვრცლად ამაზე იხ. ქვემოთ მესამე სხოლიო.

¹ ასე მოვიქცეთ, რადგან, შესაძლოა ასეთივე რიგი ყოფილიყოს იმ ბერძნულ დედანში, საიდანაც პეტრიწს უთარგმნია.

² ამისი მოტივი იხ. ჩვ. გამოც. გვ. 126, სხოლიო

³ ორიოდუ შენიშვნა საკუთრივ წიგნის სახელისა და პირველი თავის სათაურის შესახებ. პირველ თავს არც ერთის ქართული ხელნაწერის ტექსტში არც ცალკე სათვალავი უზის და არც საკუთარი სათაური. როგორც რუსული თარგმანის ავტორი, ბ-ნი ვლადიმირსკი, მოწმობს (стр. 19, примѣч. 2-ое), ამ თავს არც ბერძნული ტექსტის საუკეთესო გამოცემებში ჰქონია განცალკევებული სათაური. სამაგიეროთ, ერთს საუკეთესო ბერძნულ ხელნაწერში (Кодексъ Аугсбургскій №—XIV №—ка) ამ თავს ჰქონია ს ა კ უ თ ა რ ი სათაური: Περὶ φρσσεαδ ἀμθρδωα, ე. ი. სწორეთ ის სათაური, რომლითაც ცნობილია მთელი თხზულება; სწორეთ ასეთისავე სათაურით არის აღნიშნული ამ თავის საძიებელი ერთ ქართულ ხელნაწერის (A²) სარჩევში (ფურც. 280a); ამ საბუთების ძალით, ჩვენს გამოცემაშიაც ამ თავს საკუთარი სათვალავი და სათაური („ბუნებისა-თვს კაცისა“) გაუუკეთეთ და იქვე გამოვთქვით მოსახრება, რომ, შესაძლოა, თვით ბერძნულშიაც მთელს თხზულებას ამ თავის სათაურისაგან მიეღოს სახელი (ჩვ. გამოც. გვ. 3, სხოლიო 5—6 სტრიქონებისა).

ახლა, როცა მთელი თხზულების სრულს სათაურს დავაკვირდით, დავრწმუნდით, რომ ჩვენი მოსახრება სრული ჰეშმარტებაა მხოლოდ

ჩვენც ნაბეჭდი ტექსტი ასევე ნაკვეთად დავიწვეთ, მეორე შემთხვევაში კი, რაღა თქმა უნდა, ტექსტი გადაბმითვე დაიბეჭდა. უფრო ხშირათ თავიპის ნაჭრებად დაყოფა რუსულ-ბერძნული გამოცემის თანხმით გვაქვს შესრულებული, ზოგანაც (იშვიათათ) ასეთი დაყოფა თვითონ ჩვენ გვეკუთვნის, — რაც შედამ სსოლიოში გვაქვს აღნიშნული შესაფერი სტრიქონის ჩვენებით.

14. ჩვენი გამოცემის ძირითად ხელნაწერში (A-ში) სასვენებელ ნიშნებად აქა-იქ ნახმარია ორწერტილი (:), ზოგან ორწერტილ-ხაზი (:-) და უფრო იშვიათათ იანამედროვე მძიმის მსგავსი ნიშანი. მეორე ხელნაწერში (A¹) ამ ნიშნებს გარდა გვხვდება ერთწერტილიც. თითო წერტილი გვხვდება A-ის იმ ფურცლებზედაც, რომელნიც შემდგომ არიან ჩაკერებული (პირველი რეეულის 1—2 და 8—9 ფურცლებზე) და რომლებზედაც დაკარგული ტექსტი მე-18-ე სუეუნის ნუსხა ხუტურითაა აღდგენილი. ამას გარდა ორსავე ხელნაწერში ნახმარია სტრიქონთშორისი (სიტყვების ზემოდან და ქვემოდან) ნიშნები, რომელნიც მოხაზულობით თანამედროვე მძიმეს, უფრო ბრწყინებებს, მოგვაგონებენ, მაგრამ, როგორც სჩანს, დანიშნულება ამ ნიშნებისა არა აქვთ (ასეთივე სტრიქონთშორისი ნიშნები გვხვდება პეტრიწის მიერვე ნათარგმნის „ავშირნი“-ს ხელნაწერშიც). მაგრამ ნემესიოსის წიგნის არცერთ ხელნაწერში ერთხელეც

საქმე აი როგორ უნდა ყოფილიყოს. მთელ თხზულებას თავდაპირველად სათაურად ჰქონია მხოლოდ ავტორის სახელი: „ნემესიოს ემესელ ეპისკოპოსისაჲ“ (ე. ი. წიგნი, ანუ თხზულება); შემდეგ პირველ თავს ჰქონია სათაურად ასეთი წარწერა: *Ἀπό το χειρᾶν ἁγίου πατρὸς ἡμετέρου ἀποστόλου* (რუს. თარგმ. XXXII—III; და სტრ. 19, прим. 1-0E), რაც უდრის ქართული თარგმანის: „ბუნებისა-თვის კაცისა თავიანად თქუმული“ (ჩვ. გამოც. 3, 4), ე. ი. „მეთაური სიტყვა ბუნებისა-თვის კაცისა“ (იხ. ჩვ. ლექსიკონი, სიტყვა „თავიანად“); მართლაც ეს თავი მთელი თხზულების შესავალს და მეთაურ სიტყვას წარმოადგენს აღამიანის ბუნების შესახებ; რაღა თქმა უნდა, ამგვარს სათაურთან ამ თავს ცალკე სათვალავი აღარ დასჭირდებოდა. მაგრამ დროთა განმავლობაში ეს სათაური მთელი წიგნის სათაურად უხმარნიათ და მაშინ საჭირო გამხდარა პირველი თავისათვის როგორც ცალკე სათაური, ისე სათვალავიც.

მიღებულ ნიშნათა ხმარებაში არაერთგვარობა და თანამიმდევრობა დაცული არაა; ხშირათ. ორწერტილი და ორწერტილ-ხაზი იქა ზის, სადაც, აზრის მიხედვით, უბრალო მძიმის დასმაც არ შეიძლება; და, პირიქით, მთელი ჰეროიდებისა და ნაკვეთების დასასრული უბრალო მძიმითაც კი არ არის აღნიშნული. ცხადია, იმ ნიშნების უცვლელად დატოვება ჩვენი გამოცემის კითხვას მეტათ გააძნელებდა, — იმავე ნიშნების ხმარების შეცვლა და მოდერნიზაცია, გინდ არქაიზაცია, თუ დაგვაშორებდა, თორემ დიდათ ვერ დაგვაახლოვებდა თვით პეტრიწის საჰუნქტუაციო სისტემასთან; ამიტომ ვაშჯობინეთ, ისევე ჩვენი დროის ნიშნები გვეხმარა: თუ პეტრიწის ჰუნქტუაციას ვერ დაგუახლოვდებით, თანამედროვე მკითხველს მაინც აღარ გაუუხელებთ დაბეჭდილის წაკითხვას¹.

¹ როგორი იყო თვით პეტრიწის ჰუნქტუაცია, ეს მისი ხელნაწერებიდან უნდა გავიგოთ, მაგრამ დღემდე არც ერთი მისი ავტოგრაფი ცნობილი არაა. მის მიერ ნათარგმნის აკაემირნია-ს უძველესი ხელნაწერი, რომელიც დღეს საისტორიო საზოგადოებას ეკუთვნის, მე-XX—XIII-ე საუკუნეზე აღინიშნული არაა; რაც შეეხება კერძოთ ნემესიოსის წიგნის თარგმანს, მისი უძველესი ხელნაწერი, როგორც ზემოთ დავინახეთ, სრული ორი თუ სამი საუკუნითაა დაშორებული იოვანე პეტრიწის დროს. შეგვეძლო მიგვემართა პეტრიწის მასწავლებლის ეფრემ მცირის ჰუნქტუაციისათვის (იხ. ე. თაყაიშვილის *Описание рукописей... I*, стр. 716—717; შეად. საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერი № 24, ფურც. 4, გვ. 1 ა და ბ), და ერთხანათ კიდევაც ვფიქრობდით, ამ რთული სისტემით გვესარგებლნა, მაგრამ, როცა ზემო დასახელებულს „აკაემირნია“-ს უძველეს ხელნაწერს გავეცანით, ამ განზრახვამ ზელი ავიღეთ: ამ ხელნაწერის ჰუნქტუაცია იმდენათ განსხვავდება ეფრემის ჰუნქტუაციისაგან, რომ საეპკო ზდება, პეტრიწონის მონასტერში ნამოღვაწევი მოწაფე შავმთელის მოძღვრისა დიდხანს შერჩენოდეს თავისი მასწავლებლის მიერ შემოღებულს საჰუნქტუაციო სისტემას; შესაძლოა, ის არასოდესაც არ ყოფილიყოს ამ სისტემის მიმდევარი.

საჭირო შესწორება ნიშნების ხმარებაში: გვ. 29₂ შემდგომ სიტყვებისა „ზედათა ყბათა“ უნდა დაისევას ბრტყალები და ტირე („—“); სამაგიეროთ ბრტყალები უნდა ამოიშალოს მე-23-ე სტრიქონიდან შემდგომ სიტყვისა „ყბათა“.—30₁ შემდგომ სიტყვისა ს უ ლ ი უნდა დაისევას ბრტყალები ასე: სული“.—58₂ შემდგომ სიტყვისა ა რ ა მ ე დ უნდა

15. სიტყვის თავსართები, თანდებულები, რთული სახელები და რთული ზმნები ხელნაწერებში სხვადასხვა ადგილას სხვადასხვა გვარათ იწერება: ზოგი თავსართი და თანდებული, აგრეთვე საკავშირო ნაწილაკი იმ სიტყვაზეა გადაბმული, რომელსაც ეკუთვნის, ზოგი კი — განცალკევებით იწერება; ბევრჯერ ერთი და იგივე თავსართი და თანდებული ერთსა და იმავე ხელნაწერში გადაბმით იწერება, ზოგან კი — ცალკე ზის. აგრეთვე რთული სახელებისა და რთული ზმნების ნაწილები ზოგან გადაბმულია, ზოგან — განცალკევებული.

ჩვენს გამოცემაში შემდეგი წესი დაფიქსირდა:

ა) თავსართები: გარე, მიმო, წინა (=წინ), და, ზედა (=ზედ), თანა (=თან), არა (=არ) და მისთანანი უველგან იმ სიტყვასთან გადაბმით დაბეჭდეთ, რომლის ნაწილსაც შეადგენენ, ასე: განპირებაჲ, თანატომ, გარეშემოდებაჲ, ზესთმდებარი, არმოქნეობაჲ და სხვანი¹.

ბ) თანდებულები: გან, თჳს (=თჳნ), მიერ, ებრ, წილ, მიმართ, ზედა, თანა, შინა, შორის და ურთ ჰატარა რკალით (-) გადავებით იმ სიტყვასთან, რომელსაც უკან მოსდევენ და განაკებენ:

დაისვას მძიმე (.) — 59, შემდგომ სიტყვისა „ქონებად“ უნდა დაისვას მძიმე (.) იმავე გვერდზე მე-23-ე სტრიქონში შემდგომ სიტყვისა „ორლანებრივად“ ზის წერტილი (.), რომლის ნაცვლად უნდა დაისვას მძიმე (.), ხოლო წერტილი უნდა გადატანილ იქმნას მე-24-ე სტრიქონში შემდგომ სიტყვისა „შესაქმებრივი“. — 70₂₁ სიტყვა ვინაჲ „სჯობს მძიმეებში ჩაისვას. — 101₁₅ სიტყვები „არამედ არსაპიროთა“ უმჯობესია ჩაისვას მძიმეებში. — 111₁₃ შემდგომ სიტყვისა „ნაველი“ მძიმე ზედმეტია და უნდა გამოირიცხოს. — 112₁₈ შემდგომ სიტყვისა „მიიზიდის“ უნდა დაისვას მძიმე (.) — 140₈ შემდგომ სიტყვისა „ვიდრე-მე“ უნდა დაისვას წერტილმძიმე (;) — 152₈ შემდგომ სიტყვისა „აწ უკუ“ უნდა დაისვას მძიმე (.)

¹ ამიტომ სრულიად უადგილოა რკალი სიტყვაში: თან-მესხეულობაჲ (47₂₀), რომელიც ურკალით გადაბმით უნდა დაბეჭდილიყო. გადაბმით უნდა დაბეჭდილიყო სიტყვა „თანააც“ (125₁₂), რომელშიაც „თანა“ თავსართია, ჩვენ კი შეცდომით ცალკე გაგვიშვია კორექტურაში. მაგრამ სიტყვა „არკიდოვნებით“ (62₄) შეცდომითაა ასე დაბეჭდილი, იგი უნდა გაიყოს ორ სიტყვად: არ კიდოვნებით, რადგან აქ (აზრით) ორი სიტყვაა და არა ერთი.

სულისა-გან, რეინისა-მიერ, თქუმისა-თჳს, ამა-შიორის, დახუდომისა-ებრ, თჳსდა-მიმართ, ცხოველთა-ზედა, უოფლით-ურთ და სხვანი¹. მაგრამ, როცა ეს თანდებულები ზმნისართის ნაწილს შეადგენენ, მაშინ პირდაპირ ურკალოთ გადაბმით იბეჭდებიან, ასე: გინაათგან, მისთჳს და სხვანი². გადაბმითვე (ურკალოთ) იბეჭდება თანდებულები: მდის და და (=დ): კიდეთამდის (88₄), ამისდა (17₁₁), ამათდა (17₄), კლდეათდა (9₁₁) და სხვანი.

ბ) საკავშირო ნაწილაკები: ცა (=მცა), ვე, ლა პირდაპირ გადაბმით დავსტამბეთ: მიმართებიათა (7₂), არამცა (12₂), მოკუ-დაუადმცა (12₇), ესრეთა (9₂₈), ესრეთვე (10₁) და სხვანი³. — ხოლო სიტყვები: მე, რე პატარა რკალით გადავებით იმ სიტყვებზე, რომელთაც ეკუთვნიან: ვიდრე-მე, რაათა-მე, რაა-მე, უმტვი-ცესნა-რე (59₄), უმხარკესად-რე (60₁₉, 73_{15,18}) და სხვანი. მაგრამ, როცა ამ სიტყვებს (მე, რე) წინ მიუძღვის რომელიმე თანდებულები, მაშინ თანდებულთან ერთად გადავებით მთავარ სიტყვას ასე: ქუჭყანეირისთა-განრე (59₄) და სხვანი.

ღ) პატარა რკალებით გამოწყავით ზმნის თავსართსა და ძირს შუა ჩამატებული სიტყვები: მცა, რაამე, ვიეთმე და სხვანი, ასე: შე-მცა-იგვალა (70₁₅), აღ-რაამე-ვარჩიოთ (129₄), შეცა-ვიეთმე-ემ-თხუა (129₅) და სხვანი.

ე) კითხვის გამომხატველი ა და სხვისი ნათქვამის გადმომცემელი ო პირდაპირ გადაბმით დავსტამბეთ: შექმნა იგი (3₁₂), შენ-დრო (13₁₀) და სხვანი.

¹ გასასწორებელია რკალის ულაგოთ დასმა სიტყვაში: კაცისათჳს 18₂₈₋₂₉ (დაბეჭდილია: კაცი-სათჳს). — ხოლო ერთგან გასასწორებელია თვით თანდებული: 47₂₇ დაბეჭდილია „კაცთა-განი“, თანახმად ხელნაწერისა; უნდა გასწორდეს ასე: „კაცთა-გან“; ხოლო დაბეჭდილი ფორმა უნდა აპარატში ჩატანილ იქმნას.

² სამწუხაროდ ერთგან შეცდომით დასტამბულია „ამიერთა-გან“ (108₈), რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: „ამიერთგან“.

³ უნდა გასწორდეს რკალის უადგილოთ ხმარება სიტყვაში: არცა-მცა (12₈), ასე: ა რ ც ა მ ც ა.

ვ) ასევე გადაბმით დაგბეჭდეთ შემოკლებული შემწობითი ზმნაც მესამე პირისა: აღსარებულა (6₄), შემტყიცებულა (13₁₅), სხეულა (50₂₆) და სხვანი. ხოლო სრული ზმნა იმავე პირისა (არს) მუდამ ცალკე იბეჭდება¹, გარდა სიტყვისა „ჟერარს“, რომელზედაც იხ. შემდეგი მუხლი.

ზ) რთული კავშირები და ზმნისართები: ნუთუ, ანუთუ, გინათუ, არათუ, არცაღათუ, ვინაღთგან, რაჟამს და მისთანანი, აგრეთვე ზმნისართად ქცეული ფრაზა „ჟერ+არს“—უგულგან გადაბმით ისტამბებიან, ასე: გინათუ (3₉), ანუთუ (3₁₂), უგულთუ (12₂), ვინაღთგან (13₁₄), დაღათუ (21₁₁), რაჟამს (43₁₀), ჟერარს (20₂₁) და სხვანი².

ბ) ასევე გადაბმით იბეჭდება ის რთული სახელები (არსებითი, ზედსართავი, რიცხვითი, ნაცვალსახელი, სახელწმინა, მიმღობა), რომელთა პირველი ნაწილი ბოლოკვეცილია: ცხოვლენერგი (9₁₄), კეტუთანი (9₁₉), ერთმეოფი (8₁₂), ქმნილწარმოდგომილი (72₁₁), ასოქმნად (62₃), ასოეოფაჟ (62₅) და სხვანი³. ხოლო როცა წინა ნაწილი ბოლოსრულადაა წარმოდგენილი, მაშინ რთული სიტყვის ნაწილებს პატარა რკალით ვაკავშირებთ, ასე: გულის-ოქუმანი (5₁₁), ქუჭუანის-ნაწლეუნი (9₁₀), გულის-ხმის-ეოფანი (9₂₇), მაცხვნებელო-

¹ იხ. მაგალ.: შემტყიცებულ არს (51₂₈₋₂₄), აღმოჩენილ არს (52₁₁) და სხვანი.

² უნდა გასწორდეს შეცდომა 40₁₄ ასე: არათუ; შეცდომითვე ერთხელ ცალცალკე დაგვიბეჭდია ნაწილები სიტყვისა „ჟერარს“ 142₂₄, რაც უნდა გასწორდეს ისე, როგორც აქ იბეჭდება.

³ ამიტომ უმჯობესი იქნებოდა ურკალოთ გადაბმით დაგვიბეჭდა სიტყვებიც: მესაგრამე-ქმნილმან (13₄), ღირს-ყოფად (17₁₃), პირველ-დაწესებული (29₂₀), უმსგავსო ნაწილინი (59_{10-11,18}); უნდა გადაბმით ვიგულისხმოთ სიტყვა „უევითარი“ 102₁₄₋₁₈, სადაც ამ სიტყვის პირველ ნახევარს აკლია გადასატანი ნიშანი („უესე-“); რკალი ზედმეტია სიტყვაში „ოვთ-კელმწიფე“ (162₁₄). რომელიც აგრეთვე ურკალოთ გადაბმულათ უნდა ვიგულისხმოთ.—რკალით გაგვიყვია სიტყვა „ოსტრა-კუთა“ (15₁), რაც ამ უცხო სიტყვაში (იხ. ლექსიკონი „ოსტრაკუთა“) სრულიად ზედმეტია და უნდა სიტყვა დაბეჭდილიყო სრულიად ურკალოთ გადაბმით: „ოსტრაკუთა“

ბისა-მიმართნი (9₂₈), კეთილად-მსახურება (7₅₋₉), გულის-სიტუა (10₇) და სხვანი მრავალნი¹.

თ) რკალითვე გაკავშირებთ იმ რთული სიტყვების ნაწილებსაც, რომელნიც ერთისა და იმავე ძირის განმეორებას წარმოადგენენ: ურთი-ერთას (8₃), ერთი-ერთას (16₃) და სხვანი². მაგრამ კავშირით „და“-თი დაკავშირებული ნაწილები რთულის სიტყვის ცალცალკე იბეჭდება³.

ი) ცალცალკე იბეჭდება რთულის მიმოხერხლის ზმნის ნაწილებიც: სახელ სდგეს (16₂), კელ ვეოთ (9₅), სახელ იღებოდა (9_{7,15}) და სხვანი⁴.

16. ხელნაწერებში სიტყვები მომეტებულ ნაწილათ ქარაგმიანია. ასეთი სიტყვები ყველგან გავსხენით, იმ სიის თანახმით, რომელიც აქვე იბეჭდება:

ა ¹ დ — ანამედ	გ ¹ ლი — გული	გ ¹ ნი — განი
არ ¹ ა — არაა	გ ¹ მო — გამო	გ ¹ რ — გარ
აქ ¹ ს — აქეს	გ ¹ ნ — გან	გ ¹ რდა — გარდა
ბნ ¹ ბა — ბუნება	გნ ¹ გ ¹ ბა — განგება	გ ¹ რ ¹ ე — გარე

¹ ამიტომ უმჯობესი იქნებოდა რკალით გადაგვება სიტყვები: თითოეულად ფეს-უანისა (10₂₋₈), შემდგომითი შემდგომად (9₁, 10₁₃), კუალად გებისა-თვის (150₂₉); პირიქით უნდა რკალი ჩაისვას სიტყვაში: „ამათგანნიცა“ (24₂₄) ასე: ამათ-განნიცა, — აგრეთვე სიტყვაში: „თავისუფალ“ ასე: თავის-უფალ (14₂₄), — აგრეთვე სიტყვაში: „შობათმეტყულებად“ — შემდგომ პირველი ნაწილისა: „შობათ-მეტყულებად“.

² ამავე წესის მიხედვით უმჯობესი იქნებოდა, შემდეგი სიტყვაც რკალით გადაგვება, რომლის ნაწილებიც, მართალია, ერთის ძირის განმეორებას არ წარმოადგენენ, მაგრამ ერთისა და იმავე მნიშვნელობისანი კი არიან: უ რ ყ უ თ ა უ გ უ ნ უ რ თ ა 11₁, სადაც სიტყვა „ურტყუთა“ იმავე უგონურს ნიშნავს (იხ. ლექსიკონში „სიტყუა“).

³ ორგან-სამგან ამგვარი სიტყვები შეცდომით გადაბმით დაგვიბეჭდნია, რომელნიც ასე უნდა გასწორდნენ: 28₂ ოც და ოთხი; 28₂₇ ოც და; 43₄ აწ და.

⁴ უნდა გაიყოს შეცდომით ერთათ დაბეჭდილი ნაწილები ზმნისა (54₂₁) „ე რ თ ე ქ მ ნ ე ბ ი ს“ ასე: ე რ თ ე ქ მ ნ ე ბ ი ს; აგრეთვე უნდა გაიყოს ერთათ დაბეჭდილი ნაწილები ზმნისა: ძალს ცემს (123₂₀).

დ^ბჲ—დიდუბ^ჲჲ
 დ^ბისა—დიდუბისა
 ეს^რთ—ესრეთ
 ვ^ა—ვითარცა
 ვ^ე—ვიდრე
 ვთქ^თ—ვთქუათ
 ვინ^ა—ვინაჲ
 ვ^რ—ვითარ
 ვ^რი—ვითარი
 ზ^ა—ზედა
 თ^ა—თანა
 თ^ნრ—თუნიერ
 თუ^ნრ—თუნიერ
 თ^ს—თუხ
 თ^სით—თუხით
 თქმ^ა—თქუმაჲ
 კ^დ—კუდად
 კ^თლ—კუთილ
 მ^თ—მათ
 მიმ^რთ—მიმართ
 მ^რ—მიერ
 მ^რთ— } მიმართ
 } მომართ
 მრ^გლ—მრავალ
 მ^ს—მას
 მეფ^ბჲ—მეფობაჲ
 მქმ^დბჲ—მოქმედებაჲ
 მ^შნ—მაშინ

მხ^ლდ—მხოლოდ
 შ^დ—შირველად
 შ^{ის}დ—შირველისდ
 შ^ლ—შირველ
 შ^{ლი} შირველი
 ჟ^ა—ჟამსა
 ჟ^მ—ჟამ
 რ[—]რამეთუ
 რ^ა—რათა
 [თ]რ^თ—[თ-]ურთ¹
 რ^ი—რომელი
 რ^{თა}—რომელი
 რ^ლ—რომელ
 რ^{ნი}—რომელნი
 რ^ნ—რომელმან
 რ^{ის}თ^ს—რომლისა-თუხს
 რ^{ისა}—რომლისა
 რ^{ის}გ^ნ—რომლისა-გან
 რ^{სა}—რომელსა
 რ^ჟს—რამჟამს
 რ^ა—რაჲ
 ს^{ლი}—სული
 სბ^{მი}—საბამი
 სიწ^დე—სიწმიდე
 სმ^დსოდ—სამარადისოდ
 სს^წლი—სასწაული
 სც^ნრ^რს—საცნაურ აჩს
 სხ^დ—სხუად

¹ ეს თანდებული „ურთ“ ხელნაწერში მედამ იწერება წინ ასო „თ“-ის მიმატებით: თ^რთ=თურთ; ეს ასო „თ“ არის მოქმედებითი ბრუნვის დაბოლოება და არა თანდებულის ნაწილი. ამიტომ, როცა, მაგალ., ხელნაწერშია: კა^კი თ^რთ, ჩვენ ვებუქვავთ: კაკით-ურთ.

სხ ^ლ - სახელ	შ ^ფ - უოფად
სხ ^ფ - სხუაფ	შ ^ა - შინა
შ ^გ - შუგ ^შ	შ ^დ - შემდგომად
შ ^ა თუ - შუგ ^შ თუ	შ ^დ თა - შემდგომადთა
უფ ^რ ს - უფროაფს	შ ^ნ - შუნ
ქ ^ბ ა - ქებაა	შ ^ს - შორის
ქ ^ე თა - ქრისტეანეთა	შ ^ს სა - შორისსა
ღ ^ა - ღმერთსა	შ ^ს ისა - შორისისა
ღ ^თ ებრი - ღმრთეებრი	ჩ ^ნ - ჩუენ
ღ ^ი - ღმერთი	ცხ ^რ ბა - ცხორებაა
ღ ^{ის} ა - ღმრთისა	წ ^თ ა - წმიდათა
ღ ^ი თა - ღმრთითა	წ ^{ის} ა - წმიდისა
ღ ^ნ - ღმერთმან	წ ^წ ელი - წინამწარმეტყუ ^შ ლი
ღ ^ა - ღმრთისაა	ჭ ^ტ - ჭეშმარიტ
უ ^ა - უოველსა	ჭ ^ტ ბა - ჭეშმარიტებაა
უ ^თ ა - უოველთა	ხ ^ა - ხოლო
უ ^ი - უოველი	კ ^ა - კამა
უ ^{ის} ა - უოვლისა	კ ^{ის} - კამის
უ ^ი თა - უოვლითა	ჯ ^რ ს - ჯერას.
უ ^ი თრთ - უოვლითა-ურთ	

ქარაგმიანი სიტყვების გახსნის დროს ზოგჯერ იმავე ხელნაწერის იმ ადგილებით ვსარგებლობდით, სადაც ესევე სიტყვები უქარაგმოთ გვხვდება, ზოგანაც — ეპოქის ორთოგრაფიით. ქარაგმაგახსენელი დავტოვეთ ერთადერთი სიტყვა „ნებ^ა“, რომელიც ერთხელ ქარაგმითა გვხვდება, ერთხელაც უქარაგმოთ, მაგრამ იმავე შედგენილობით (A 169^{5,6} = ჩვ. გამოც. 97¹²): ამ სიტყვის ნამდვილი ორთოგრაფია და ეთიმოლოგია ჩვენთვის გამოუჩვენებელი¹.

¹ შეად. ეს სიტყვა ჩვენს ლექსიკონში. — შესაძლოა ამ სიტყვას რაიმე ნათესაური კავშირი ჰქონდეს სიტყვასთან „ნები“, რომელიც გვხვდება წიგნში: „წარტყუ^ნვა იერუსალმისაა“ (გვ. 3, სტრიქ. 23) და რომელსაც ნ. მარრი სთარგმნის სიტყვითა *μαδονη* (T. и Paз. IX, თარგმანი გვ. 3, სტრიქ. 24—25), მაგრამ ჩვენთვის ეს კავშირიც გამოურკვეველია. — სამაგაეროთ ამ სიტყვის მნიშვნელობა, რომელსაც გვირ-

17. ჩვენი გამოცემის ძირითადს ხელნაწერში (A) საკმაოდ მოიპოება უბრალო წერიით შეცდომანი და თავისებურობანი.

ა) შეცდომათა რიცხვს ეკუთვნის: ერთისა და იმავე ასოს ან მარცვლის ზედიზედ გამოჩენა, ერთის ნაცვლით სრულიად სხვა (მაგრამ მსგავსის) ასოს ხმარება, ერთი-მეორის ადგილას გადასმ-გადმოსმა, სრულიად ახალი ასოების და მარცვლების ჩამატება, ან მთელი სიტყვების, მარცვლებისა და ასოების დაკლება, გადაშწერის მიერ, ნებისთ¹ ან უნებლიეთ, სიტყვების გამოცვლა და სხვანი.—ზედმეტად ასოები და მარცვლები უველგან გამოფრცხვით, დაკლებულები შევავსეთ (სწორი ფრჩხილებით []), ხოლო ადგილშეცვლილნი—თავის ალაგას დავაბრუნეთ. რაც შეეხება გადაშწერის მიერ, ნებისთ ან უნებლიეთ, დამახინჯებულს ადგილებს, მათი შესწორება მხოლოდ იქ ვსცანით შესაძლოდ, სადაც ამის ნებას თვით ქართულისავე თარგმანის კონტექსტი ან რუსული გამოცემის სხოლიოებში შეტანილი სიტყვა სიტყვითი თარგმანი ბერძნული ტექსტისა იძლეოდა². ჩვენ-მიერ შეტანილი შესწორებანი ამ შემთხვევაშიაც სწორი ფრჩხილებით

კვევს რუსული თარგმანი (ყвашенное бienie. იხ. ჩვ. ლექსიკონი), შექსა ჰენს „ვეფხის ტყაოსნის“ სიტყვას: „ნებასა“, „ნება-ნებასა“ (1903 წლ. გამოცემა, ხანები 106, 210, 352, 860), რომელსაც ჩვენი კომენტატორები განმარტებენ ასე: „ნელა, ნელ-ნელა“ (კარიბაშვილი, აბულაძე), მაგრამ, აზრით და კონტექსტით, ეს სიტყვა აღნიშნულ ტაეპებში ყველგან უმჯობესია აიხსნას ასე: ჩქარა, ჩქარ-ჩქარა.

აქა-იქ კარაგმის გაცხნაში შეცდომა შეგვაპროვა: 25₁₂ დაბეჭდილია „უკეთუ“, უნდა გასწორდეს ასე: „უკუტუ“, როგორც ხელნაწერის ორთოგრაფია მოითხოვს.

¹ ვგულისხმობთ იმ შემთხვევას, როცა გადაშწერს თავისებურათ ესმის ესა თუ ის ადგილი და დედნის საეჭვო კითხვას თვისი შეგნებინდა-კვალად ასწორებს.

² შეად. მაგალ. ჩვ. გამოცემა 26₄₋₇ და იქვე სხოლიო; 43₁₂₋₁₈ და სხოლიო და სხვანი. ზოგან შესწორება უფრჩხილოთაც დაგვიჩაბ, მაგრამ აპარატში ყოველთვის ნაჩვენებია ხელნაწერის შეცდომა (იხ. 72₃₋₉ და სხვ.).

[] აღენიშნეთ, ხოლო ხელნაწერის შეტდომანი აპარატში მოვათავსეთ¹.

ბ) ხელნაწერ A-ის უბრალო წერითს თავისებურობას წარმოადგენს ასო უ-ნის გამოსატყვა: ზოგჯერ ჭკუფითა აა| (ძლიერ იშვიათათ, ისიც მარტო სათაურებში), ზოგჯერ —|—ითა (ძლიერ ხშირათ) და ზოგჯერაც — შემოკლებულათ მარტო |—ით. უკანასკნელი ფორმა უ-ნის გამოსატყვისა A-ში საკმაოთ ხშირია².

A'-ში ასეთსავე თავისებურობას წარმოადგენს ასო „ა“-ის ხმა-რება ნაცვლად „ა“-ნის. ეს თავისებურობა A-ის იმ ფურცლებზედაც გვხვდება, რომელნიც შემდგომ არიან მის პირველ რვეულში ჩაკერებულნი და რომლებზედაც ტექსტი მე-18-ე საუკუნის ხელითაა გადაწერილი.

პირველი გვარის თავისებურობანი ჩვენ უველგან უ-ნით შევცვალეთ; ხოლო, სადაც ხელნაწერში ა-ნის ნაცვლად „ა“ იყო, იქ ჩვენს გამოცემაში უველგან ა-ნი აღვადგინეთ.

¹ სამწუხაროდ, ზოგან ჩვენ მიერ ჩატანილი სიტყვები და სიტყვის ნაწილები უფრჩხილოდ დაგვრჩენია, ზოგანაც ფრჩხილები და ახალი ასო უნდაგოა და უნდა ამოიშალოს. სწორი ფრჩხილები და ჩამატებული ასოები უნდა ამოიშალოს შემდეგს გვერდებზე და სტრიქონებში: 39_{1,2}, 62₂, სამაგიეროდ: 137₁₀ სიტყვა „ვიდრე-მე“ უმჯობესი იქნებოდა ასე დაბეჭდილიყო: „ვიდრე[-მე]“. — გვ. 47, სტრიქ. 1-ში ორი სიტყვაა გასასწორებელი, სახელდობრ: ფრჩხილებში ჩასმული „ბერძენნი“ უნდა ამოიშალოს და მის მაგიერად ჩაიწეროს „ელლინნი“, ხოლო სტრიქონის ბოლოდან მეორე სიტყვა „სულთა“ უნდა გასწორდეს ასე „სულთა“ და ჩაისვას დიდ სწორ ფრჩხილებში. — 148₂ მეორე სიტყვა უმჯობესი იყო ასე შეგვესო: [აღ]წვალებანი.

² ეს ფორმა უ-ნის გამოსატყვისა (ჰ-ით) საკრიტიკო აპარატში ჩვენ მარტო I-ელი თავის დასასრულამდე აღენიშნეთ, სანიშნოდ (იხ. ჩვ. გამოც. ტექსტი და აპარატი შემდეგი გვერდებისა და სტრიქონებისა: 5₁₁; 6_{1,10}; 7_{1,2,11,11}; 8_{2,2}; 9₂; 11₂; 15₇, 18_{10,10}; 19₈; 20₂; 21_{1,2,2,12}; 22_{1,2,11,22}). შემდეგი თავების აპარატში კი ეს განსხვავება აღარ შეგვიტანია. — ერთგან ხელნაწერის ფორმა ტექსტშიაც შეგვპარვია: ასთაკნი 27₂, რაც უნდა გასწორდეს ასე: ასთაკუნი.

18. ძირითადის ხელნაწერის ორთოგრაფია უკრადლებას იქცევს რეევიტ შემდეგი სიტყვების მართლწერაში:

ებისკოპოსი = ეპისკოპოსი,
ანკელსი = ანკელოზი,
აირი = აირი, ჭყერი = აერი,
ნებსითი = ნეფსითი,
უნებლიეთი = უნებლიითი.

ეს ფორმები ნაბეჭდ ტექსტშიაც უცვლელად შემოვიტანეთ.

ორთოგრაფიულ თავისებურებად მიგვაჩნია A-ის მიერ ერთგვარ სისტემად მიღებული გამოხატვა ჯგუფისა «უე» ჯგუფითა „უც“¹, როგორც სიტყვების საფუძვლებში, ისე საფუძველთა დასასრულში და სიტყვის დაბოლოებაში. ამ ჯგუფის ასეთი ორთოგრაფია მე-XII-ე საუკუნის სხვა ტექსტებშიაც გვხვდება¹. აკადემიკოსი ნიკ. მარჩი ერთს თავის გამოკვლევაში² ამ მოვლენას ეძახის «ОПИСКА»-ს. მაგრამ ძნელია, უბრალო «ОПИСКА»-დ ჩაითვალოს ის, რაც იმ დროის ხელნაწერთა მთელს რიგში ერთგვარ სისტემადაა ქცეული. თვით იოვანე ჰეტრიწისავე მეორე თარგმანის (სახელდობრ «კავშირნი»-ს) უძველეს, მე-XII—XIII-ე საუკუნის, ხელნაწერში, რომელიც «საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას» ეკუთვნის და რომელიც ძლიერ ახლო სდგას ნემესიოსის წიგნის გადმოთარგმნის დროსთან, აღნიშნული სისტემა უკლებლად დაცულია. სწორეთ ამიტომ ჩვენ ვერ გავბედავთ ამ სისტემის გამოცვლა და უკუ-

¹ იხ. მაგალითად, საეკლესიო მუზეუმის ხელნაწერი № 24 (ეფრემ მცირის კრებული) რომელიც თ. ჟორდანიას კატალოგით მე-XII-ე საუკუნის დასაწყისშია გადმოწერილი (მაშასადამე თანამედროვეა ნემესიოსის წიგნის ქართულათ გადმოთარგმნისა) თვით ეფრემისავე ავტოგრაფიდან (Описание рукописей Тифл. Церковн. Музея... кн I, стр. 17). როგორც ზემოთ შევნიშნით, ამ ხელნაწერის ერთი ნაწილი ჩვენ გადმოწერილი გვაქვს და დასაბეჭდად დამზადებული. მთელ ხელნაწერში უმის გამოხატვა ჯგუფითა „უც“ ჩვეულებრივია.

² იხ. Тексты и Разысканія... кн. IX: Изследование, стр. 67—70. მეტათ საგულისხმოა პატივცემულის მეცნიერისავე შენიშვნა ამ მოვლენის შესახებ იქვე მე-70-ე გვერდზე (სტრიქონები 1—12

გდება, მხოლოდ აქა-იქ შევიტანეთ მცირეოდენი შესწორება¹ და გამოხატული შექმენით სიტყვისათვის „ჩ“², რომელიც ხელნაწერში მუდამ ქარაგმის ქვეშ არის შემოკლებული და რომელიც ევლგან გავსენით ასე: „ჩუენ“²; აგრეთვე აღარ აღვადგინეთ ასო ც ასო უ-ნის შემდგომ იმ შემთხვევაში, როცა ხელნაწერში უ-ნის ნაცვლად ნახმარია „ჴ“ და გვერდთ უზის ჩვეულებრივი ე; ასეთ შემთხვევაში „უ“ ევლგან აღვადგინეთ, „ე“-ნი კი უცვლელად დავტოვეთ (იხ. მაგალ. ჩუ. გამოც. 153³)³.

19. ფონეტიკური თავისებურობანი ძირითადი ხელნაწერისა შამეტებულ ნაწილად უცვლელი დავტოვეთ. აი უმთავრესნი მათგანნი:

ა) დიალექტიური ვ-ის ზოგჯერ ხმარება, ზოგჯერ კი გამოტოვება ხმოვანთა შორის და რ ის წინ: ცხოველი=ცხოელი; საშუაელ=საშუალობაჲ; ცხოვრებაჲ=ცხოვრებაჲ. ჩვენს გამოცემაში, ორივე ფორმა დაცულია.

ბ) უცვლელი დავტოვეთ, აგრეთვე, შემდეგი ფორმებიც: სხეულიანი=სხეულეანი=სხეულანი და სხვანი⁴.

გ) ამგვართვე ხელუხლებელი დავტოვეთ ხმოვანების შემდგომ ი-ნის ღ-დ შესუსტებაც: წარმოიჩინეს=წარმოაჩინეს; მოიხუოფეს=მოაზაუოფეს; მოიდუ=მოაღუ და სხვანი.

დ) ხელუხლებელი დავტოვეთ, რაღა თქმა უნდა, სრულიად კანონზომიერი გადასვლა ჯგუფებისა „სთ“, „სჴ“ და მისთანათა— „შთ“-ად, „შჴ“-ად და სხვ., მაგალითად, სიტყვებში: უზეშთაეს (22₇), თანშეშჴაჲ (58₇) და სხვ.

¹ სახელდობრ ც გადავასწორეთ მ-ნად (ისიც არა ყოველთვის) მიცემითისა და მიმართულებითი ბრუნვების საფუძვლის დასასრულში. იხ. სიტყვები: მარჯუელ 36₈, 71₁₈₋₁₄; სუელ 145₂, 149₂₀; სუესა 145₂₂, 151₁₇. თუმცა, ვგონებთ, უმჯობესია იქნებოდა ტექსტშიაც ხელნაწერი-სავე მართლწერა დავტოვებოდა.

² სამწუხაროდ ერთგან შეგვპარვია ტექსტში (135₁₇): „ჩუენზოლისთა-ზედა“, რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: „ჩუენზორისთა-ზედა“.

³ იხ. მაგალ.: ჩუევაჲ 153₈ და სხვანი.

⁴ იხ. 11_{24, 28}; 12₆.

ე) ამავე საფუძვლით ეველებან უცვლელად დაიბეჭდა ხელნაწერთა „ც“ ნაცვლად ჯგუფისა. „ძს“ სიტყვაში: ძალ მიც, ძალ უც და სხვ.

ვ) მაგრამ ეპოქის (XII სსუკ.) ფონეტიკისთვის შეუფერებელი გვეჩვენებს (A-ში) ხმარება არქაიული ჯგუფისა „უი“ ნაცვლად ჯ-სი სიტყვებში: თუთიუელი, ღუინო, სხუითა, მიხუიდე, საფუშინეელი, ძუირი და სხვ., — მაშინ, როცა ამ ფორმების კვერდით, იმავე ხელნაწერში, გვხვდება: თათუელი, ღჯნო, სხჯთა, მიხჯდე, ძჯრი, საფუშჯეელი და სხვანი. ტექსტში უპირატესობა უკანასკნელ ფორმებს მიეცით, პირველნი კი აპარატში მოვითვასეთ.

ზ) გავასწორეთ, აგრეთვე, ხელნაწერთა მიერ ფონეტიკურათ დამახინჯებული „გულის-კმის-ყოფაჲ“ ასე: გულის-ხმის-ყოფაჲ; პირველი ფორმა კი აპარატში ვუჩვენეთ (49¹⁰⁻¹¹ და სხვანი).

წ) გამოფრინებთ ასო: „რ“ სიტყვაში „ურთი-ერთასს“, რომელიც ტექსტში ასე დაბეჭდეთ: „ურთი-ერთასს“, რადგან ხელნაწერში (A) ეს სწორი ფორმაც შენახულია¹.

თ) სიტყვები: „იუნეს“, „თქმული“ ხელნაწერში ზოგჯერ ასე იწერება: „იუნეს“, „თქმული“; ჩვენ უპირატესობა პირველ ფორმას მიეცით და, უმეტეს შემთხვევაში, უკანასკნელი ფორმა ტექსტიდან გამოფრინებთ, რაც აპარატში უფიქროსად აღნიშნული გვაქვს. მაგრამ აქა-იქ ტექსტში მეორე ფორმაც შეგვპარვია².

ი) ძირითადად ხელნაწერში ჩვეულებრივია რეევა შემდეგ ფორმათა შორის:

ბუნება=ბონება,

ოცნება=უცნება,

მოკუდავი=მოკოდავი;

აგრეთვე:

თჯს=თუს,

¹ იხ. 8, და სხვანი. — ერთგან (16₉) შეგვპარვია ტექსტშიაც გაუსწორებელი „ერთი-ერთასსა“, რომელშიაც უკანასკნელი „რ“ უნდა გამოირიცხოს, ხოლო დაბეჭდილი ფორმა აპარატში უნდა ჩატანილ იქმნას.

² იუნეს 19₂, 62; იუნენ 47₁, 52₁, 54₂, 120₁₀; თქმულთა 51₁, 52₄₋₇; თქმულ 57₆.

ღჯნო = ღუნო,

ტჯნი = ტუნი და სხვანი.

ჩვენ ტექსტში უპირატესობა პირველ ფორმებს დავეთმეთ, მეორენი კი სხვაობებში აღვნიშნეთ; თუმცა, იქნებ, უმჯობესი ეოფილიუო, სამ უკანასკნელ სიტყვაში მაინც, ორივე ფორმა დაგვეტყვა: შესაძლოა, აქ ჩვენ ფონეტიკურ დიალექტიზმთან გვეჭონდეს საქმე და ეს დიალექტიზმი თვით მთარგმნელისავე ტექსტისა იყოს¹.

20. საგულისხმო მასალებს იძლევა ძირითადი ხელნაწერის ტექსტა მორფოლოგიაშიაც. აქ მხოლოდ უმთავრეს მორფოლოგიურ უსწორ-მასწორებათ აღვნიშნავთ.

ა. კანკლედობაში (ბრუნვებში):

ა) მხოლოდობითი რიცხვის სახელობის ბრუნვაში როგორც ხმოვან, ისე თანხმოვანსაფუძვლიანი სიტყვები ზოგჯერ უ-ი-ოდ (=ა) გვხვდება, ზოგჯერ კი ი(=ა)-ით. კერძოდ, ე-საფუძვლიანი სიტყვები A-ში მუდამ უ-ა-ოდ იწერება. უკანასკნელნი ჩვენს გამოცემაშიაც უცვლელად შემოვიტანეთ², დანარჩენებში კი უველგან ადვადგინეთ ი(=ა) სწორ ფრჩხილებში (იხ. მაგალ. გვ. 32₁, 35₂₆, 53₁₆₋₁₇, 56₁₉, 57_{27,29}, 60₁₃, 138₂₀ და სხვანი).

ბ) ადვადგინეთ ა იმ საკუთრებითი სახელების ნათესაობის ბრუნვაშიაც, რომელთა საფუძვლის დასასრული ე-ნია. როგორც ვიცით, ამგვარ სახელებს ნათესაობის ბრუნვაში აქვთ ზ (= η -ა). ჩვენი ძირითადი ხელნაწერი კი, როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, ე-საფუძვლიან სახელებში „ა“-ს მუდამ აკლებს (სახელობითს ბრუნვაში), რაც, შეიძლება, მორფოლოგიური დიალექტიზმის ნაყოფი იყოს. ამგვარაფე

¹ ფორმა „ღუნო“, მაგალითად, დღესაც იმის იმერეთის ზოგიერთ სოფლებში. ხოლო, გარდამოცემით, იოვანე პეტრიწი გურული ეოფილა.

² დასაბუთდალ დამზადებულ ფურცლებზე ასეთი სიტყვები ჩვენ აღნიშნული გვექონდა სწორ ფრჩხილებში ჩასმულ „ა“-თი შემდგომ „ე“-ნი-სა, რომ შემდგომ ტექსტის კრიტიკისათვის გამოგვეყენებია. სამწუხაროდ, ეს პროექტი ორგან ნაბუქდ ტექსტშიაც შეგვეპარა (მმ_{1,2}; მმ₂), რაც, რასაკვირველია, უნდა გასწორდეს, ე. ი. ფრჩხილები და „ა“ უნდა ამოიშალოს, თუნდ მიტომაყ, რომ ჯგუფის „მმ“-ის გამოსახატავთ ძველი ქართული მწერლობა ხმარობს ერთ ასოს „პ“-ს და არა ორს.

იქცევა აღნიშნული ხელნაწერი საკუთრებითი სახელების ნათესაობითს ბრუნვაშია, რის გამოც ნათესაობითი და მიცემითი ბრუნვა ერთმანეთში ირევა; ეს კი—ტექსტის ტაკეას აძლეებს. ამიტომ ნათესაობითს ბრუნვაში ამგვარი სახელები უველგან ძველი კლასიკური მორფოლოგიის თანახმად შევასწორეთ, ე. ი. ასო „ე“-ის შემდგომ „ე“ უველგან აღვადგინეთ ასე: ჰველცხ-ებრ (10₂), მოსცხ-მიერ (14₃) და სხვანი. აქა-იქ დაგვეჭირდა ამ ასოს აღდგენა ო-საფუძვლიანს სიტყვებშია. იხ. მაგალითად: ღიღნიო[ე]სა-გან (121₃), საშო[ე]სა (157₃) და სხვანი.

ბ. შედარებითი ხარისხის დაბოლოება ცხ ხელნაწერებში
 მუდამ შეცვლილია დაბოლოებად ეს. ეს თავისებურება გამოცემაშიაც შემოვიტანეთ. აღვადგინეთ ასო **ე** მხოლოდ სიტყვაში „უფროაჲს“, რომელიც ხელნაწერში (A) ზოგჯერ ქარაგმითაა, ზოგჯერ უქარაგმოდ, და უკანასკნელ შემთხვევაში ხანდახან შენარჩუნებული აქვს ნაშეკარხმოვანი „ე“, რაც, ალბათ, ნაშთი უნდა იყოს ამ სიტყვის ჰეტრიწისეულის მართლწერისა.

გ. მიმოხვრაში ანუ უღვლილებაში:

a) ობიექტიურს ნაცვალსახელოვანს ჰრეთეჟს **ჰ**-ს სიტყვაში „ჰეო“ ხელნაწერი A ჩვეულებრივ არა ხმარობს. ეს თავისებურება გამოცემაშიაც დავიცავით. იხ. მაგალ.: შემზადებაჲ ეო 10₁₃₋₁₄ და სხვანი.

b) სამაგიეროდ, საჭიროდ ვსცანით აღვედგინა (სწორ ფრჩხილებში) მრავლობითის მაჩვენებელი ობიექტიური სუფიქსი (ანუ ინფიქსი) **ნ**, რომელიც A-ში მომეტებულ ნაწილად დაცულია და მხოლოდ აქა-იქ გამორჩენია გადამწერს (იხ. 18_{14,17}, 19_{20,22} და სხვ.).

c) მხოლოდობითის რიცხვის მესამე ჰირის შემწებობითი ზმნა აწმეო დროჲსა «არს» ხელნაწერში ხშირად შემოკლებულია ასე: „ა“. რაღა თქმა უნდა, ჩვენ ორივე ფორმა დავიცავით; მხოლოდ, როცა იგი სრული ფორმითაა ნახარი, განცალკევებით დავბეჭდეთ, თუმცა ხელნაწერში ზოგჯერ იმ სიტყვაზეა მიბმული, რომელსაც უკან მისდევს. გაღამით დაიბეჭდა ეს სიტყვა მხოლოდ სიტყვაში: „ჰერარს“, რაზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი.

21. ხელნაწერის ტექსტის სინტაქსიურ უსწორ-მასწარობათა შორის უურადლებას იქცევს სახელობითის მანკინებელის დამოკიდებულებითის საბოლოო ელემენტის „ა“-ის ზოგჯერ უადაგო-ადაგას ხმარება, ზოგჯერაც სრულად გამოტოვება. ეს უსწორ-მასწარობა, შექლებისდაგვრათი, ეკვლვან გავასწორეთ. სადაც ა უადგილთ იყო ნასმარი, გამოვირცხეთ¹, ხოლო, სადაც გამოტოვებული იყო, სწორი ფრჩხილებით აღვადგინეთ (14₁₁, 15₁₀, 18₁₀, 22₁₂, 51₁, 65₁₃, 68₁₁, 74₂₀, 157₂₂ და სხვანი)².

მეორე თვალსაჩინო სინტაქსიურ უსწორ-მასწარობად უნდა ჩითვალოს, ეგრეთ წოდებულის, რაულ-მედგენილის შემასმენელის (პრედიკატის) წარმოება ზოგჯერ ბოლოვევტილი ბრუნვით (როგორც ძველ კლასიკურ პერიოდის ტექსტებშია მიღებული), ზოგჯერ—სახელობითით (როგორც თანამედროვე ქართულშია). ტექსტის ამგვარი რეკვა ჩვენ მხოლოდ აქა-იქ შევასწორეთ უძველესი ნორმების თანახმად³;

¹ იხ. მაგალითად, სხოლიო და ტექსტი 30₁₂, 35₆ და სხვანი.

² ამავე გვარის უსწორმასწარობათ ეკუთვნის ნათესაობითისა და მოქმედებითი ბრუნვების მარჩენებელთა „ასა“ და „ათა“ ხელნაწერში ზოგჯერ „ა“-თი ხმარება, ზოგჯერ უ მ ი ს ო თ. უკანასკნელ შემთხვევაში ჩვენ ეს ასო სწორი ფრჩხილებით აღვადგინეთ (ნ ა თ ე ს ა ო ბ. იხ.: 13₂₋₃, 79₂₆₋₂₇ და სხვ.; მ ო ქ მ ე დ ე ბ. იხ.: 13₆, 68₂₇, 160₆ და სხვ.).—საკიროა ასო „ა“-ს აღდგენა სიტყვაში: „ორლანოთასა“ (35₆₀), ასე: „ორლანოთა[ა]სა“.

³ ასე: მიუღრეველ არს 39₁ (შეად. აპარტშიაც); სხუა ვინა-მე 50₂₂ (იხ. აპარტშიაც); ნოტო 78₁ (შეად. აპარტშიაც) და სხვანი.—კარგი იქნებოდა შეგვესწორებია „რომელობაჲ“ 32₁₆—„რომელობა“-დ, რადგან ორი სახელობითის ზედიზედ ხმარება („მორთულობაჲ—რომელობაჲ“) აქ აძნელებს გაგებას, თუ რომელი მათგანია ქვემდებარე: აწ-რით და რუსული თარგმანის მიხედვით აქ ქვემდებარეა „მორთულობაჲ“, ხოლო „რომელობა და შემთხვევა“ რთულ-შედგენილი შემასმენელის ნაწილები არიან (მათთან იგულისხმება შემწეობითი ზმნა „არის“); რომ წინათ ქართულ ტექსტში „რომელობა“ ბოლოვევტილად უნდა ყოფილიყოს. ამას ამტკიცებს მის გვერდით მჯდომი ბოლოვევტილი „შეპ-

მომეტებულ ნაწილად კი ხელნაწერის ფორმები ნაბეჭდშიაც უცვლელად შემოვიტანეთ¹.

საზოგადოთ, აზრად არა გვქონია, თვით ჰეტრიწის ტექსტი აღგვედგინა, რადგან ეს ამ ჟამად უოფლად შეუძლებელი საქმეა; და ამიტომ ძირითადი ხელნაწერის ტექსტი ჩვენს გამოცემაში, უმეტეს ნაწილად, უცვლელად შემოვიტანეთ შეგვეცადეთ მხოლოდ, ამ ტექსტის გაკება შესაძლო გაგვეხადა იმ ქართულ ინტელიგენტთათვის, რომელნიც ამ თხზულების წაკითხვას მოისურვებენ; ამისთვის და მხოლოდ ამდენათ შევიტანეთ ნაანდერძე ტექსტში ის მტეროდენი ცვლილებანი, რომლებზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი. წვრილმანებში კი ვამჯობინეთ, ხელნაწერი ტექსტი არსებულის სხით დაგვეტოვებია: ჩვენის აზრით, ჯერ კიდევ ნაადრევია ძველი ქართული ტექსტების იდეალურათ სწორი გამოცემა. ქართველ მკვლევარს, ანამც თუ მე-XII-ე საუკუნისა, — მე-XI-ე და მე-X-ე საუკუნის შესახებაც არ შეუძლია გადაჭრით სთქვას, იცავდენ თუ არა სრულს ერთგვარობას მართლწერაში (და საერთოთა გრამატიკაში) მაშინდელი ქართველი მწერლები. რამდენადაც მე-X-ე საუკუნის მიქაელ მოდრეკილის ავტოგრაფული კრებული და მისი მსგავსი ნაშთები გვიჩვენებს, უკვე მე-X-ე საუკუნიდან დაწეებული, ერთი და იგივე მწერალიც კი რუეფას განიხილდა მართლწერაში². ამიტომ დიდი სიფრთხილიც მართებს ჩვენი დროის მკვლევარს: სანამ საკმაო და სანდო მასალა ჯეროვანათ შესწავლილი არაა და არც გამოქვეყნებულია, ძველი ქართული ტექსტების ორთოგრაფია მტკიცეთ განსაზღვრულ ნორმებს არ დაუქვემდებარ-

თხუცა“. — სწორეთ ამავე მოსაზრების ძალით უმჯობესი იქმნებოდა სიტყვა „შეზავებულება“ 34, ბოლოკვეცილად დაგვებებდა ასე: „შეზავებულე-ბა“: მასაც ხელნაწერში თან მოსდევს იმავე შემასმენელის მეორე ნაწილი „და არცა რომელობა“ ბოლოკვეცილად. — ამოსალებია „ა“ სიტყვიდან „სულისა“ 35, 27.

¹ შესაძლოა ეს უსწორ-მასწორობა თვით მთარგმნელისავე კალამს ეკუთვნოდეს.

² იხ. პავლე ინგოროყვა: „ძველ-ქართული სასულიერო პოეზია“ წ. I, ტფ. 1913 წ. წინასიტყვაობა, გვ. VII.

როს და არ განაგდოს უოველივე, რაც ამ ნორმებს არ შეესაბამება, — რადგან მოსალოდნელია ამ შემთხვევაში ბუკრი რამ ისეთივე განკლებულ იქმნას, რაც თვით ავტორს კუთვნის და მთელი მისი ეპოქისა და სამწიგნობრო სკოლის დამახასიათებელია¹.

22. შკითხველისა და, განსაკუთრებით, მკვლევარის უურადლებას ჩვენს გამოცემაში მიიქცევს ის გარემოება, რომ საკრიტიკო აპარატში ნაწილები გვაქვს მხოლოდ A-ის განსხვავებანი, A²-ის განსხვავებანი კი არსად არაა აღნიშნული, ხოლო A¹-იდან წარიანტიები მხოლოდ იქ არის შემოტანილი, სადაც A-ის ნაკლებ ტექსტს A¹-დან ვაყვებთ².

განსხვავებათა ჩვენების ასეთი წესი ჩვენს გამოცემაში პირდაპირი შედეგია ჩვენის შეხედულებისა ამ საში ხელნაწერის ჩამომავლობაზე. ამ შეხედულების თანახმად, რომელიც ზემოთ გვაქვს გამოთქმული, წინამდებარე ტექსტის შედარებით უძველესი სახე A-ხელნაწერშია დაცული. დანარჩენი ორი ხელნაწერი (A¹A²) მის უხეირო ნაკვიანვე პირს წარმოადგენს. ესენი არ არიან განსხვავებულის რედაქციის მატარებელი, არამედ ერთისა და იმავე A-ის ტექსტის გამეორებას, ძლიერ ხშირათ მისს შემცირებას³ და არაიშვიათათ დამახინჯებას წარმოადგენენ. ამიტომ უჭიროდ არა ვსცანით, A¹-ისა და A²-ის დეფექტები და შეცდომანი საკრიტიკო აპარატში აკვენუსსა: ამგვარ შეცდომათა რიცხვი ამ ხელნაწერებში აუარებელია, მათი აღნუსხვა გამოცემის ქვედა სართულს მეტათ დაამძიმებდა, გამოცემას

¹ შუალ. იქვე გვ. VII—VIII. სწორეთ ამიტომ, შესაძლოა, უმჯობესი ყოფილიყო, არავითარი შესწორება არ შეგვეტანა სიტყვებში: „ჩაერ[ი]სა“ 28₁₁; „თვს[ი]სა, უცხო[ა]სა“ 167_{1,11}; „სხულოთა[ა]სა“ 57₁₀; „შორისნერგათა[ა]სა 12₁₇. ამ სიტყვებში ნათესაობითის მაჩვენებელი „ა“, რომლის ჩატანაც (სწორი ფრჩხილებით) ჩვენ გვეკუთვნის, სადავოდ შეიძლება დაიდვას. მაგრამ ამგვარ წერილმანებზე საუბარი ძლიერ შორს წავაციყვანს, ადგილი კი ნებას არ გვაძლევს ასეთს კითხვებს ვრცლათ შევებოთ

² იხ. გვ. 157—161; 164—167; 171—172.

³ იხ. დამატება VI.

უნაყოფოდ გადავირება, თვით ჰეტრიწის თარგმანის შესწავლაში კი იოტის ოდნატად წინ ვერ წაგვწევდა.

23. რომ შკითხველთათვის ამ წიგნით სარგებლობა გაგვეადვილებინა, ბოლოში ლექსიკონი და საკუთარ სახელთა სძიებელი დაფურთეთ.

ლექსიკონში სიტყვები, თითქმის, მუდამ მარტო იმ მნიშვნელობით გვაქვს განმარტებული, რომლითაც ტექსტში არიან ნახმარნი.

რის ახსნაც შეგვეძლო, ავხსენით რუსული თარგმანის დახმარებით და იმავე თარგმანიდან საბადლო სიტყვების ჩვენებით. როცა ქართული სიტყვის მნიშვნელობა ამა თუ იმ ადგილას ჩვენთვის კარგათ გამოარკვეული არ იყო, ხოლო მისი საბადლო სიტყვა რუსულ ტექსტში შეუსაბამოდ გვეჩვენებოდა, ასეთ შემთხვევაში ქართული სიტყვა ლექსიკონში განუმარტებელი დაგტოვეთ, მხოლოდ მის ჰიროდაშიორ თანასწორობის ნიშნით (=) ავხსუსეთ ის სიტყვა, რომელიც რუსულ ტექსტში ამ სიტყვის საბადლოდ არის ნახმარი. მაგრამ, სადაც რუსულ ტექსტში ქართულის საბადლო სიტყვის ჩვენება შეუძლებელი იყო, იქ ქართული სიტყვა მხოლოდ ავხსუსეთ ლექსიკონში, განუმარტებლად¹.

¹ იხ. სიტყვები: თანამებუნეობაჲ, ჩუნაჲ, ყამიერესობად, ჯერჩინებაჲ.—მაგრამ სიტყვა „მწდე 57.“ ლექსიკონიდან სრულიად უნდა ამოიშალოს, რადგან იგი თვით ტექსტშიაც შეცდომითაა მოთავსებული ნაცვლად სიტყვისა „მოწამე“.

აქვე აღენიშნეთ იმ შესწორება-შეცვლათ, რომელნიც საჭიროა ლექსიკონში შეტანილ იქმნას:

182_{ss} გვერდზე ნაცვლად სიტყვისა **განწვამლებამ**, შეცდომით დაბეჭდილია „ბანწვალეობა“, რომელიც უნდა გასწორდეს.

187 დაბეჭდილია: **მძსოკრიბ**, უნდა გასწორდეს ასე: **მძსოკრიბა**.

192 «თოკაძი»-ს ქართული განმარტება უნდა შეივსოს ასე: «გულმკერდი, გულბოყვი, ტანის ზემოთი ნაწილი, წელს ზემოთ მკლავებამდე».

საკუთარ სახელთა სიაში, სადაც საჭირო იყო, შევიტანეთ მოკლე საბიოგრაფიო ცნობები და აღვნიშნეთ ის თხზულებანიც, რომელნიც ტექსტში არიან მოხსენებულინი¹.

საჭიროდ ვსცანით, გამოცემისათვის დაგვერთო კიდევ შემდეგი საძიებელნი:

ა) დაბადების ტექსტებისა, რომელნიც ნემესიოსის წიგნში გვხვდებიან (დამატება III);

ბ) ხელნაწერის თავებისა ჩვენსა და რუსულ გამოცემაში (დამატება IV);

გ) ზოგიერთ საეურადღებო სხოლიოებისა, რომელნიც ხელნაწერებს არშიებზე აქვთ მოთავსებული, ჩვენს გამოცემას კი—საკრიტიკო აზრატში (დამატება V); და

198 სიტყვის „შიძაღაგაბაჟა“-ს განმარტება უნდა შეივსოს ასე: „მიტანა, უ წ ყ ე ბ ა ო т н о с и и т ь, მ ო ვ ხ ა შ ა ტ ხ; აქედან: შიძაღაგაბაჟლი 81₂₀—მთავარი (100), უწყებელი, ნაუწყები.

207 დაბეჭდილია: სიბღღუმი, რომელიც უნდა შეიცვალოს A-ის ორთოგრაფიის თანახმად (ჯგუფი „უტ“) ასე: სიბღღუტ.

219₁₁ დაბეჭდილია: „წინამანვლელი“; უნდა იყოს: „წინამანვლელი“.

220 სიტყვის «ხუროღა»-ს განმარტებას ბოლოში უნდა დაერთოს: ძველად ხ უ რ ო ჯ და ხ უ რ ო ვ ე ნ ო ბ ა ჯ ნიშნედა საზოგადოთ: ხ ე ლ ო ვ ა ნ ს, ხ ე ლ ო ს ა ნ ს და ხ ე ლ ო ვ ე ნ ო ბ ა ს, ხ ე ლ ო ს ნ ო ბ ა ს (შეად. ნ. მარის წარტყუენეჟა იერუსალსმისაჟა, введеиіе, стр. 5, примѣч. 4).

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ლექსიკონის მთავარ სიტყვებში, რომელნიც, ეგრეთ წოდებული, კოროპუსით (№ 10 შრიფტით) არიან აწყობილნი, ასოები პ (პ) და კ (კ) ერთნაირი გამოვიდა, რადგან სტამბას უფრო მკაფიოდ განსხვავებული ეს ორი (მთავრული) ასო არ მოეპოებოდა, მართო ჩვენი ლექსიკონისათვის ახალი შრიფტის შეკვეთა კი მესტამებმ შეუძლებლად სცნო.

¹ ბეჭდვითი შეცდომანი ამ სიაშიაც შეგვეპარა: „ანამძსაღორაჟ“-ს განმარტების (222) მესამე სტრიქონში დაბეჭდილია: „(პომიომერიებისგან)“; უნდა გასწორდეს ასე: „(პომიომერიებისგან)“.

დ) იმ ადგილებისა, რომელნიც A^1 -ში გადამწერის მიერ გამოტოვებული არიან, ჩვენს გამოცემასთან და A^2 -სთან შედარებით (დამატება VI).

24. უკანასკნელ, ორიოდ სიტყვა ჩვენს გამოცემაში ნახმარნიშნა, სამოწმებელთა და შემოკლებათა შესახებ.

დიდი სწორი ფრჩხილები [] ნახმარი გვაქვს იმ ასოებისა, მარცვლებისა, სიტყვებისა და ფრაზების აღსანიშნავად, რომელნიც ხელნაწერის ტექსტში არ მოიპოებიან, არამედ ჩვენ მიერ არიან ჩატანილი¹.

რკალთვანს ფრჩხილებში () მოთავსებული გვაქვს ხელნაწერის ტექსტისავე ფრაზები, რომელნიც ავტორის ან მთარგმნელის მიერ არიან ნახმარნი, როგორც ჩართული განმარტებითი წინადადებანი².

სამოწმებელი დიდრონი ციფრებით აპარატში ნაჩვენები გვაქვს ტექსტის სტრიქონები, ხოლო წერილი ციფრებით (აქა-იქ)—იმავ სტრიქონის სიტყვა. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში, უოველთვის სათვალავში მიღებულია, როგორც დიდ სწორ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები, ისე წინა სტრიქონიდან გადმოტანილი სიტყვის ნაწილები³.—ლექსიკონში კი დიდრონი ციფრებით ნაჩვენებია გვერდები, ხოლო პატარა ციფრებით—სტრიქონები, რომელშიაც განსაზარტებული სიტყვა გვხვდება; ასევე ამ წინასიტყვაობაშიაც.

¹ ერთი შემთხვევის გარდა, სახელდობრ 26₁₋₇, რომელიც ტექსტში ხელნაწერისავე არშიიდან გვაქვს ჩატანილი (იხ. იქვე სხოლიოც აპარატში).

² იხ. მაგალ.: 115₁₀₋₂₀; 146₁₀₋₁₀; 152₁₁; 163₂₇₋₂₈; როგორც რუსულ ტექსტთან შედარება ამტკიცებს, უკანასკნელი ჩართული წინადადება (163₂₇₋₂₈) ქართველი მთარგმნელისაა; მისივე უნდა იყოს ორი სიტყვა „ოა ჩემდა“ (152₁₁).

³ სამოწმებელ ნიშნებში აქა-იქ შეცდომა შეგვაპარვია: 13 გვერდზე, კრიტიკულ აპარატში, მე-33-ე სტრიქონში, პირველი ორი პატარა ციფრი 9-10 უნდა ასე გადასწორდეს: 24₁.—ასეთივე შეცდომა გასასწორებელია 47₂ გვერდზე: აპარატში დაბეჭდილია 1₂, უნდა გასწორდეს ასე: 1₂, რადგან ან ნიშნის გვერდით მჯდომი „რ“თა“ ხელნაწერში ზის ნაცვლად

მატარა ჯვრით (+) ახარატში აღნიშნული გვაქვს ის სიტყვები, რომელნიც ხელნაწერს ტექსტში გადაწერის მიერ უნდა იყონ ჩატანილნი, ჩვენ მიერ კი ნაბეჭდი ტექსტიდან გამოირიცხულნი არიან. ახარატში ეს სიტყვები ზოგჯერ ჯვრის წინ არიან მოთავსებულნი, ზოგჯერ — ჯვრის უკან.

შემოკლებანი უმთავრესათ ლექსიკონში გვხვდება. აი მათი მნიშვნელობა:

ორბ. = «ქართული ლექსიკონი, შედგენილი საბა-სულხან ორბელიანისაგან». ტფილისი. 1884 წ.

Слов. = Словарь = «Краткій греко-русскій объяснительный словарь», რომელიც მოთავსებულია ნემესიოსის წიგნის რუსული თარგმანის ბოლოში.

«Одописцы» = ნიკ. მარრის თხზულება: «Древнегрузинскіе одописцы» Спб. 1902 г. (= «Тексты и разысканія по армяно-грузинской филологіи» кн. IV).

დანარჩენი შემოკლებანი იმდენათ ცხადნი არიან, რომ, ვგონებთ, განუმარტებლადაც ყველასათვის გასაკები იქმნებიან¹.

სიტყვისა „სულთა“, რომელიც ტექსტში გვაქვს დაბეჭდილი 47, (სამწუხაროდ ეს სიტყვაც შეცდომით დაგვისტამბავს: მასში გამოხატულია მეორე „ლ“ და მთელი სიტყვა ჩასასმელია სწორ ფრჩხილებში ასე: [სულთა]).

¹ ლექსიკონისა და საკუთარ სახელთა საძიებელის შედგენის დროს ხელთ გვექონდა კიდევ შემდეგი თხზულებანი:

ა) დავ. ჩუბინაშვილის: «Русско-грузинскій словарь». Тифлисъ. 1901 г.;

ბ) А. О. Поспишиль: «Греческо-русскій словарь». Кіевъ. 1890 г.;

გ) ნიკ. მარრის: «Іоаннъ Петрицскій, грузинскій неоплатоникъ XI—XII вѣка. Спб. 1909 г. (Изъ «Записокъ Восточн. Отдѣл. Импер. Русск. Археолог. О-ва» т. XIX);

დ) შიხივე: «Георгій Мерчулъ. Житіе св. Григорія Хандзтійскаго» (=Тексты и разысканія... кн. VП). Спб. 1911 г.;

25. დასასრულ, ვთხოვთ პატივცემულ შკითხველებს: სანამ ჩვენ მიერ გამოცემულის ტექსტის კითხვას შეუდგებოდენ, ტექსტში ის შევსება-შესწორებანი შეიტანონ, რომელნიც წიგნის ბოლოში (დამატება VII), ამ წინასიტყვაობის სხოლოებში (გვ. XXV LV) და «ბეჭდვით შეცდომათა» ცალკე სიაში (გვ. 6) გვაქვს მოთავსებული. გამოცემაში შეპარული ზოგიერთი შეცდომა თავლსახინოთ სცვლის პეტრიწის ტექსტის ხსიათს და მის კითხვას შესამწნევათ აძნელებს. ვისაც საქმე ჰქონია პროფინციალურ სტამბებთან და გამოცდილი აქვს, თუ რამდენათ სასწლო პირობებში უხდება მუშაობა ჩვენებურს გამოცემელს¹, იგი არ გაიოცებს შეცდომათა შედარებითის სიმრავლეს ამ გამოცემაში და, დარწმუნებული ვართ, მის რედაქტორსაც ავი სიტუვით არ მოიხსენიებს. Feci, quod potui ამ პირობებში, რომლებშიაც მუშაობა გვიხდებოდა. Faciant meliora potentes, რომელთაც, ჩვენ შემდგომ, უკეთეს პირობებში მოუხდებათ მუშაობა.

ე) ბროკავუზისა და ვფრონის დიდი და პატარა ენციკლოპედიური ლექსიკონები, და

ვ) ალ. ბრონზოვის: «Точное изложение православной вѣры». Творение Св. Иоанна Дамаскина». Спб. 1894 г.

რაც შეეხება დავ. ჩუბინაშვილის «ქართულ-რუსულ ლექსიკონს», — ჩვენ განგებთ არ მიგვიმართავს იმისათვის, აგრეთვე არც რაფ. ერისთავის სამეწოვანის ლექსიკონისათვის ბუნების სამი სამეფოდან.

¹ ფრიად საგულისხმო და დამახასიათებელია ფაქტი, რომელსაც იხსენიებს ნიკ. მარრი ერთს თავის გამოცემაში (Тексты и разыскания... кн. IX, стр. V—VI).

გუნდგონიან-თჳს კაცონად

ნეტარისა მამისა ჩუენისა ნემესიოს
ემესელ მთავარებისკოპოსისაჲ

ΑΙ

ბუნებისათვის კაცისა

თავონად თქმული

თ ა ვ ი I

ბუნებისათვის კაცისა

კაცის სულის-გან გონიერისა და სხეულისა რჩეულად შემზადებაჲ,—და ესრეთ კეთილად, რომელ შეუწყნარებულ იყო სხეულზედ უმჯობესად შექმნაჲ მისი, გინათუ შემტკიცებაჲ,—მრავალთა და
10 კეთილთა კაცთა ეთნო. ხოლო გონიერად თქმისა-თვის სულისა ვინაჲვე იჭუნნი მოაქუნდეს, რომელ უკულ მოსრულმან გონებამან სულისად, ვითარცა სხუამან სხვსად, გონიერად შექმნაჲ იგი, ანუთუ გონიერებაჲ თვის-გან თვით და ბუნებით მოუციეს სულსა და ესე* არს

2 ემეელ მთავარებისკოპოსისა Α. | 4 ეს ორი სიტყვა ზოგიერთ ბერძნულ ხელნაწერშიაც გვხვდება (იხ. რუს. თარგმ., გვ. 19, სხოლიო 1). | 5—6 ხელნაწერში ამ თავს არც სათაური აქვს და არც სათვალავი. ერთიცა და მეორეც Α²-ის საძიებელიდან ამოგვაქვს (ფურც. 280a), სადაც ვკითხულობთ: „თავი ბ—ბუნებისათვის კაცისა. თავი ზ—სულისათვის“ და სხვანი. ერთს საუკეთესო ბერძნულ ხელნაწერშიაც ამ თავს სწორეთ ესევე სათაური ჰქონია (შეად. რუს. თარგმ. წინასიტყვაობა, გვ. XXXIII). შესაძლოა მთელ წიგნსაც სახელი ამ თავის სათაურისაგან მიეღოს. | 9 შექმნა Α. | 10—11 ვინაჲ Α. | * ე. ი. გონიერებაჲ.

მისდა ნაწილ უკეთეს, ვითარ თუელი სხუელსა-შორის? ხოლო ვიეთ-
 მე—რომელთა-განი არს და პლოტინოს — სხუაობისა სულისაჲს
 და | სხუა[ობისა] გონებისაჲს გარდამოცემელთა, სამთა-გან ეტყულე- **A2**
 ბის შემტვიცნებაჲ კაცისაჲ: სხუელისა, სულისა-გან და გონებისა;
 5 რომელთა შეუდგა აპოლინარიცა, რომელი ლაოდიკიის იქმნა ეპის-
 კოპოს, რამეთუ ესე უკუწ დასწუალა საძირკუწლად თვისისა [თ]ნე-
 ბისად და ნამეტნაფნი დაჭრონა თვისისა-კებ გარდაცემისა. ხოლო
 ვიეთ-მე არა განაუენეს სულისა-გან გონებაჲ, არამედ არსებისა მისი-
 სს მთავარ უოფა გონიერისა იწადეს.

10 ხოლო არისტოტელი ძლითსა უკუწ გონებას თანაშემზადე-
 ბ[ულ]ად კაცისა, ხოლო მოქმედებითსა საჩუქმელთაჲთ ჩუენდად
 ზედშემოსრულად ითნებს*, არა უკუწ არსობისა და მეოფობისა კა-

2 პლოტინოს **A**. არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და კუა-
 ლად დიდი პლოტინოს პლატონური სამთა-გან იგულებს შემტვიცნებასა
 კაცისასა: სხუელთა-გან, სულისა და გონებისა“. | 2, სწ⁶ებასა **A**. |
 4 კაცისა **A**. | 5 „აპოლინარიცა“; აქ არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხე-
 ლით: „ისმინე, რომელ ესე აპოლინარი ეპისკოპოსი არს ლაოდიკიისა,
 რომელი წვალებს ქრისტს-თვს, ვითარმედ კაცობრივი გონებაჲ არად საკ-
 მარ იყოო ქრისტს-თვს, რამეთუ თვთ ღმრთებებაჲ ენაცვალაო“. | 6-7 ნე-
 ბისად **A**. ასევეა დანარჩენ ხელნაწერებშია; — შესაძლოა პირველი ასო
 „თ“ გადაშწერს გამორჩენოდეს ან პირველ-დედანში გადაფეკილ-გადახუ-
 ნებული ყოფილიყო. | 10, ეს სიტყვა დედანშიაღ დიდი ასოთი იწყე-
 ბა, მაგრამ ახალ ნაკვეთს არ იწყებს. ახალ სტრიქონს ჩვენ ვიწყებთ. |
 10—11 გონებ⁶ მსა თანაშემზადებ⁶ ღად **A**. | 11 საჩუქმელთათ **A**. | * „ძლი-
 თი“ — შესაძლებლობითი, პოტენციალური, დინამიური; ხოლო „მოქმედე-
 ბითი“ — ძალა საქმედ ქცეული, ამოქმედებული, ენერჯია; — ამ სიტყვების
 განსამარტებლად ხელნაწერები არშიაზე შემდეგს საყურადღებო შენიშვნას
 ათავსებებენ ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დაისწავე, რომელ არისტოტელი
 ორ სახედ იტყვს გონებისა-თვს: ძლითისა და მოქმედებითისა. და ძლითი-
 სა ყოველთა კაცთა-თვს დაემტვიცნების, ხოლო მოქმედებითისა ოდენ მათ-
 თვს, რომელთა იფილასოფოსეს. ხოლო თუ რაჲ არს ძლითი გონებაჲ და
 რაჲ — მოქმედებითი, აწ ცან: ძლითი უკუწ არს, რომელ შესაძლებელ იყოს
 ყოფად და არა იყოს წარმოჩენით, ვითარცა რაჲ კულარცხი ქათმად და
 მკირე ყმა მამაკაცად, და არ...“. სამსავე ხელნაწერში აქ წყდება ეს შე-
 სანიშნავი განმარტება. სჩანს მისი გაგრძელება იმ დედანშიაღ დაკარგული
 ყოფილა, რომლიდანაც ჩვენი ხელნაწერია გადმოწერილი. | 12 არსობ⁶ მსა
 და მყოფობ⁶ მსა **A**.

ცისაჲს გამასრულებელად, არამედ, წარმარებისა-თჳს | ბუნებითა ^{A3}
ცნობათა, მსედველობის შემწედ; ვინაჲცა მცირეთა კაცთა-მიერ—
და მხოლოდ რომელთა იფილოსოფოსეს— მოქმედებითისა გონებისა
ქონებას დაამტკიცებს.

- 5 ხოლო პლატონ* არა ჰზარბს თქუმად, თუ კაცი არს თანად-
მრჩობლთა-გან, სულისა და სხეულისა, არამედ სულს** | სხეულისა*** ^{A5}
ესევეთარად მშემარებელად [იტხებს], ღირსშუჭნიერად მეოცნე კაცი-
სა-თჳს; ამის-მიერ მომაქცევს ჩუენ სულისა მხოლოდსა ღმრთეებრი-
ობასა-ზედა და ზრუნვასა, რათა, სულისა ჩუენდა უოფად**** მრწმუნე-
- 10 ბეღნი, მხოლოდ სულისა კეთილთა ვსდევდეთ—სათნობათა და კე-
თილად-მისხურებასა, და არა სხეულისა გულის-თქუმანი შევიუყარნეთ,
ვითარ არა კაცისანი, —ნამდვლ უკუჭ და კაც არს, —არამედ ჰირვე-

1, კ'ციასა A. | 3 იფილოსოფოსეს A. | 2 ვინაჲცა A. | 5, ეს
სიტყვა ხელნაწერშიაღ დიდი ასოთი იწყება, მაგრამ ახალ ნაკვეთს
არ იწყება. | * არშიაზე შენიშვნა ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და
ხოლო პლატონს არა სთნავს ორთა-გან შემტკიცებაჲ კაცისა: სუ-
ლისა და სხეულთა-გან; არამედ, ვითარცა უსაღმრთოესი, ესრეთ აღ-
მოაჩენს, ვითარმედ არა ღირს არსო, რათამცა სხეული სულსა, არა-
მედ ვითარცა რაჲ მეფესა სამეუფოჲს შეესაბამოს; და სახუროვნოთა
კურკელთა ხუროსა-მიმართ, ეგრეთვე სულსა სხეულთა-მიმართ, ყოველ-
სავე ნაქმადთა ვითარებასა სულისა მარად აღმოაჩენს და სხეულთა, ვი-
თარცა შეუსაბამოთა, მისდა საუღლოდ იტყვს, ვითარცა უმეტეს ყოველ-
თასა მესაღმრთოე“. ამ შენიშვნაში ჩვენ გავასწორეთ ორი სიტყვა: პლა-
ტონს (იყო: პლატონი) და სამეუფოჲ (იყო: სამეუფოსა). | ** ამ სიტყვის
შემდეგ A-ში (ჩაკერებულ ახალ ფურცლებზე, გვ. 3—4) მოთავსებულია
კიდევ 25-ოდე სტრიქონი, რომელნიც უხეირო პირს წარმოადგენენ იმი-
სას, რაც იქვე ძველ ფურცლებზეა უკეთ დაცული (გვ. 5—6; ამ მე-6
გვერდისა მე-3 სტრიქონი სიტყვამდე: „რამეთუ | ეზიარების“ დასვ.). |
*** ამ სიტყვით იწყება ხელნაწერ A-ში ძველი ღედნის ტექსტი (გვ. 5,
სტრ. 1-ლი). | **** არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით შენიშვნა: „ჩუენდა
ყოფად სული, ესე იგი არს, რათა უკუდავად არსებითა იყოს და მის-
მიერნი კეთილნი ჩუენდა მოიზიდვოდინ ჩუენდად“. მაგრამ ეს განმარ-
ტება სწორი არ უნდა იყოს, შეად. რუსული თარგმანი, გვ. 20—21. |
11 შვიციკარნეთ A.

ლად უკუტ ცხოველისანი, ხოლო კაცისანი შემდგომადღა, ვინამთგან ცხოველცა არს კაცი*.

კუდად უკუტ უფლებრივად სხეულთას სული ეოველთა კაც-
თა-გან აღსარებულა, რამეთუ ამის-გან, ვითარცა ორღანოა**, მიდრ-
5 კების სხეული: საცნაურ უკუტ ჭეოფს სიკუდილი, რამეთუ, განეშო-
რის რამ სული, ეოვლად უდრეკად და უქმად ჭტიეს სხეული, ვითარ
რამ კელონის განშორებას მიუდრეკეულად ჭტიეს ორღანოა. ხოლო
საცნაურ არს, ვითარმედ | და უსულოთადა ეზიარების და უტყუთა A6
ცხოველთაჲს-თანა აქუს ცხოველობისა და სიტყვერთაჲს-თანა მი-
10 უდიეს გაცონებისა [ძალი]: რამეთუ*** ეზიარების უსულოთა ვიდრე-მე
სხეულითა და ოთხთა ასოთა-გან შეზაგებითა****, ხოლო ნერგთა—

* არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „და არა შეყვარებაჲ სხე-
ულდებრივთა გულის-თქუმათა ემცნო პლატონის-მიერ, ვითარცა არა კა-
ციისათა, არამედ პირველ ცხოველისათა, ვითარცა არიან: კარი, ცხენი,
ძალი და სხუანი უტყუნი. არამედ კაცი ჰმატს ცხოველსა: არს მის-შო-
რის ცხოველიცა და სიტყვერი სული. აწ უწოდს კაცად სულს ოდენ
პლატონ, ესე იგი არს, მას ოდენ, რომელნიცა სიტყვერად ცხოვრებდეს;
ვინაცა უტყუად ცხოვრებულნი არა იჩინა კაც წოდებად, ვინაცა გულის...
ვეერ... ღირსნი პირველ ჩუენ-შორისისა უტყვსა ცხოველისანი | და შემ-
დგომადღა თუ დაერთოს სულთანი, ვითარცა იგი სიტყუა და სიბრძნე და
სათნოებანი პირველ სულისანი არიან და მერმედა სხეულთანიცა“. | 3 ეს
სტრიქონი ხელნაწერში ახალ ნაკვეთს არ იწყებს. | 3 სხველთასა A. |
** ამ ადგილს ხელნაწერი შენიშვნას უკეთებს: „ვითარცა ორღანოა, ესე იგი
არს, ვითარ ჭურჭელნი, რამეთუ, ოდეს განეშოროს ხუროჲ სახუროვნოთა
ჭურჭელთა, უქმად და უდრეკად, ეგრეთვე ოდეს განეშოროს სული სხე-
ულთა-გან, უქმ და უნაწილო იქმნებიან მოქმედებისა-გან“. | 7 მივდრეკე-
ლად A. | 8 უტყვთა A. | 9 სიტყვერთაჲსა თანა A. | *** არშიაზე წითე-
ლი მელნით, იმავე ხელით, მიწერილია: „ღანიშენ რი¹თა რ²თა მყფ³თგნ
ეზიარების კაცი“. A-ში ზოგან მელანი გადასულია, ზოგანაც ქაღალდი
ამოგლეჯილი. ეს შენიშვნა ამოგვაქვს A¹-იდან (გვ. 5). | **** ამ სამი უკა-
ნასკნელი სიტყვის განსამარტავად, არშიაზე (თუმცა სხვა ადგილას, ალბათ
გადამწერის შეცდომით), იმავე ხუტური ხელით მოთავსებულია შემდეგი
შენიშვნა: „საცნაურ არს ზიარ უსულოთა, ვითარ: ქუეყა-
ნითა [და წყლ]ითა და ჰაერითა და] ცეცხლითა, არ სულითა .და
უგრძნაულთა თმითა და ძალითა, ხოლო გრძნობადთა სხეული მგრძნო-
ბელობითა და ანგელოზთა სიტყვერებითა და მიმოგონებითა“.

ამიტაც და მოზარდობისა და შთესველობისა ძალითა; ხოლო უტყუ-
 თა—ამათ-შორისცა უკუჭ, მაკრა ნაწლოვნობით და დახუდომისა-
 ებრ მიმართებთაცა* და შნებებელობითა და წერომითა და მგრძნობ-
 ლობითა და მეშვნელობისა ძალითა, რამეთუ ესე ყოველი საზიარო
 5 კაცთა და უტყუთა არს, დაღათუ არა ყოვლითა ყოველთა**. ხოლო
 თანაშენების*** სიტყუარებისა-მიერ უსწულოთა და გონიერთა ბუნე-
 ბათა, ვითარცა მსიტყუველი და განმკონე და განმსჭუელი და თუთე-
 ულისა მიმდგომი და, თხემისა მის სათნობათაჲსა, კეთილად-მის-
 ხურებისა შემტკობებელი; რომლის-თხსცა ვითარ შორის საზღვართაჲ-
 10 სა არს კაცი: გონიერთა და გრძნობადთა არსებათაჲსა, თანაშენებე- A7
 ლი უკუჭ სხეულოთა და სხეულებითა ძალითა უტყუთა ცხაველთაჲ

1—2 უტყუთა A. | * არზიაზე წმინდა ხუტური (A6=A¹6): „ნაწი-
 ლოვნობით დახდომისა-ებრ მიმართებითა, ესე იგი არს, რომელ ზოგჯერ
 ზოგი რაჲ-მე ნებაჲ ექმნების და ზოგჯის ზოგი და არა ერთობით და
 მასვე და ერთსა ჟამსა-შინა ყ^ავე და დახუდომისა-ებრ მიმართებითა იუწ-
 ყე, რამეთუ კაცისა-შორისცა ცხოველი მასვე იქმს, ვითარცა უტყუ ცხო-
 ველი, რამეთუ რაჲცა იხილოს და თუ მოუნდეს მართლ დაუკადებელად
 იწყებს მიმართებად, არამედ კაცის-შორისი სიტყუას-მიერ აღვირსხმულ
 იქმნების ესე ა[რაჲ]-ს-თუნ ცხოველისა არს, არამედ სულითაჲ. | 5 უტყუ-
 თა A. | ** შენი შენა არზიაზე: „ესე იგი არს ზოგითა ზოგთა და არა ყოვლითა
 ყოველთა. | *** არზიაზე წმინდა ხუტური ხელითვე: „თანაშენებაჲ ესე არს,
 იუწყე, რამეთუ შემოქმედმან ესე კაცი მესაშუველად წარმოაჩინა გონი-
 ერ[თა] და გრძნობადთაჲსა, რომელ არიან სხეულთაჲნი, და ამის კაცისა-
 მიერ თანაშეკრთნა და თანმოჰრთნა უსხეულთანი სხეულთაჲთა, ვითარცა რაჲ
 ორნი ბაგენი მდინარეთანი; რამეთუ საშუველ კიდისა-მიერ ეზიარებიან
 იმიერ-მყოფნი ამერთა, ვინაჲ ესრე-სახედვე ამის კაცისა-მიერ გონიერნი
 და სამარადისონი გრძნობადთა და წუთთა; რამეთუ კაცი, ვითარცა ორ-
 თა-მიერ შეერთებული, ორთავე აზიარებს თვისთა მით მესაშუველობითა
 (A6); რამეთუ გონებითა და სულითა, რამეთუ სხეულითა და სხეულთა-
 ნითა და გრძნობადთა, რამეთუ ისიტყუა, მესაშუველთბს ორთავე ამათ,
 რომელთა მიერ უმეტეს საჩინო იქმნების ძალი და მოქმედებაჲ ყოველთა
 შემოქმედისაჲ, რათა ურთი-ერთას მოზიარე და თანატომ იყვენენ ყოველნი
 დაბადებულნი, ვითარ რაჲ იგი ესენი ურ..... და თან.... ნაჲცა..... გე-
 ბისა..... უმეტეს განთ...“ (A7=A¹6). | 6 სიტყუარებისა-მიერ A. |
 7 მსიტყუველი A. | 8—9 კეთილადი-მსახურებისა A. | 11 უტყუთა
 ცხელთაჲ A.

და უსულოთა, ხოლო სიტყუერებითა უსულოთა არსებათა, ვითარ
 ისიტყუა ბირველვე. რამეთუ, ვითარ ჭკავს, შემოქმედი უმცირესთა-
 გან ურთი-ერთას შესახებს განთავსებულთა ბუნებათა, რათა ერთ უოს
 და თანატომი ყოველი აკებულე; რომლისა-გან უფროდსად ირუსწების
 5 ერთყოფაჲ ყოველთა მყოფთა შემოქმედისაჲ; რამეთუ არა მხოლოდ
 შეკერთნა არსებანი ნაწილფონობით განუკუწთელთანი, არამედ და თუთუ-
 ულნი თანად ურთი-ერთას მორთულ ეფნა საკუთრებით; რამეთუ, ვი-
 ნა[ქვე] თუთუელთა ცხოველთა-შორის შეკერთნა უგრძნულნი მგრძნო-
 ბელთა, — ძუაღნი და ფრჩხილნი და თმანი და სსუანი უგრძნულნი
 10 გრძნობადთა ძარდუთა და სსუათა, — რომლის-თავსცა შექმნა უგრძნო-
 ბელთა-გან და მგრძნობელთა შეკრებულნი ცხოველი, და არა ხოლო
 შეკრებულად, არამედ და ერთმყოფადცა აღმოაჩინა; | და ესრეთვე A8
 სსუათა გუაროვანად აკებულთა-ზედა ქმნა შემნაწევრებულმან ურთი-
 ერთას მცირედ-მცირედ თავსებითა და ცვალებითა ბუნებისაჲთა, რა-
 15 თა არა დიდად განუენებულ იუენენ ყოვლად უსულონი ნერგთა-გან,
 მქონებელთა მოზარდობითისა ძალისათა, და არცა და კუადად ესენი
 უტუეთა და მგრძნობელთა ცხოველთა-გან, არცა უტუენი სიტყუერ-
 თა-გან უცხოდ ყოველი-ერთ და შეუზავებულ თვნიერ საკრველისა
 რაჲსა-მე თანამებუნებობისა და ბუნებითისა იუენენ; რამეთუ განიყოფე-
 20 ბის ვიდრე-მე ქვაჲცა ქვისა-გან ძალითა რაჲთა-მე და რამეთუ მად-
 ნანტი ქვაჲ კიდე საგონებულ არს გამოსრულად სსუათა ქვათა ბუნე-
 ბისა და ძლისა-გან, რამეთუ საჩინოდ მიიზიდავს თავსდა-მიმართ და
 პერობითა რკინისაჲთა, ვითარ საზრდედ თავს ყოფად მკუდელებლი
 მისი, და არა მხოლოდ ერთსა-ზედა რკინისა მჩუენებელი ამის მო-
 25 ქმედად, არამედ სხვსა-მიერ მპერობელად სხვსა და ერთბამად მი-
 ცემად ქონებულთა ყოველთა ძალისა თვისისა: იპერობების უკუწ | რკი- A9
 ნაჲ რკინისა-მიერ, რაჲმს მადნანტისა-მიერ თუთ იპერობებოდის.

1 სიტყვიერებითა A. | 2 ისიტყვა A. | 24 რკინისა მჩუენებელი A. |
 25 აშსხვისა შრ მპერბლდ სხუსა A; ჩვენის ფიქრით ამ ფრანზის პირ-
 ველი ორი ასო „აშ“ უნდა წარმოადგენდეს ქარაგმიანს „აღ“ (==არა-
 მელ), რადგან ხუტურში ასო უ ზოგჯერ ერთტოტიანად (ბ) იწერება და
 შ-ანსა ჭგავს. | 27 „რაჲმს მადნანტი დისა მიერ იქ იქონებოდის“ A;
 ვასწორებთ რუსულ-ბერძნული ტექსტის მიხედვით (იხ. რუს. თარგ. გვ.
 23, სტრიქ. ზემ. 1).

მერმე კუაჲად შემდგომითი შემდგომად ნურგთა-გან ცხოველთა-ზედა მიმმართებულმან* არა შეუსუელად მიმომაყალსა-ზედა და მგრძნობელსა მიმართა. ბუნებასა, არამედ მცირედ-მცირედ კეთილმორთულად მოვიდა ამას-ზედა; რამეთუ პინასნი და აკალიფანნი, ვითარ გრძნობა 5 ბადნი ხენი, შეჰქმზადნა, რამეთუ ძირთან ეყნა იგი[ნი] შორის ზღვსა, მსგავსად ნურგთაჲსა, და, ვითარ შეშაჲ, კეცი გარეშემოსლჳა მათ და ვითარ ნურგნი შექმნნა იგინი, ხოლო მგრძნობელობაჲ მისცა მათ შემსებელობისაჲ, რომელ არს სსზოგადო გრძნობაჲ უოგელთა ცხოველთა, რათა ეზიარებოდინ ნურგთა, უკუშ ძირფანობა 10 ბითა და დგომითა, ხოლო ცხოველთა — შემსებელობითა, არამედ და დრუბელსაცა, რაჲცა გარემოხუტულა კლდეთადა, ერთგან შემდგომელობითა და მაშინებელობითა, რაჲმს მოსლჳა იგრძნობსო ვისიცა, — ვითარცა არისტოტელი აღნიშნაჲს; რომლისა-თვისცა და ესევეთართა უოველთა ცხოველ[ნურგად] წოდებად ჩუტულებაჲ აქუს უოველთა A 10

15 უძუნლესთა ბრძენთა. ხოლო კუაჲად პინასთა და ესევეთართა-თანსა შეაყო მავალთა უკუშ ცხოველთაჲ მსგავსი. შობაჲ, ხოლო შორს მიმოსლჳად ვერშემძლებელობაჲ, არამედ თჳს-გან და თჳსად სდავე მოძრაობაჲ; რამეთუ ესევეთარ არიან უმრავლესნი კეცტუაონთანნი და 20 ქუნესანის-ნაწლეგთანნი. ესრეთ უკუშ თჳთოველად დასძინა რაჲ რომელთა[მე] გრძნობაჲ უფრთჲსი, ხოლო რომელთა-მე მავალთაჲ უფროჲსად, და მერმელა უსრულესთა-რე უტყუთა ცხოველთა-მიმართ მივიდა; ხოლო ვიტყჳ უსრულესად მქონებელთა უოველთა სგრძნობელთასა და შორს სლჳად შემძლებელთა; არამედ კუაჲად მივიდა რაჲ 25 უტყუთა-გან მეტუწლეს ცხოველსა-ზედა, რომელ არს კაცი; არცა ესე იჩქითად შეჰქმზადა, არამედ პირველად და სსუთაცა ცხოველთა-შორის ბუნებითნი რანნი-მე გულის-ხმის-ყოფანი და კელოვნებანი და გულარძნილობანი მაცხოვნებელობისა-მიმართნი დასხნა, რათა მასლობელ სიტყუერთა | ესე ჩნდენ, და ესრეთდა, ჭეშმარიტად სიტყუ- A 11

30 რი [ცხოველი], კაცი წარმოაჩინა.

* იგულისხმება: შემოქმედმან. | 3 მიიშართა A. | 4—5 გრძნობაბადნი ხეებნი A. | 6 ზღუისა A. | 11 და რაჲცა A; და ერთგან A. | 15 ბრძენთასა A. | 17 თჳსად A. | 25 უტყუთა-გან A. | 27 ბუნებითნი A; გულის-ემის-ყოფანი A. | 29 სიტყუიერთა A. | 29—30 სიტყუიერი A.

ესრეთვე კმასცა-ზედა მეძიებულმან ჰუმო*, რამეთუ მარტივი-სა-გან და მხოლოსნის ცხენთა და ზროხათა მკომბარეობის თითო-ეულად ფესუანის ფერად-ფერადის-მიმართ და განთვსებულის წარ-მოაჩინეს რაჲ ურანთა და მჭურინავთა ქათამთა კმისა-გან, ვითარ
 5 ნასმანანის-მიმართ და სრულისა კაცობრივისა კმისად სრულ იქმნეს; კულად** უკუტ ნაწევარანი მიმარქუმად, შეესო რაჲ გაცონებას და გულის-სიტუვას, ქადაგადცა შეიქმნა იგი გონებითთა მიმომიდრე-კათამსა. და ესრეთ უოველნი უოვლად თანამორთნა და თანაშეკარნა მუსიკელებრივ და ერთისა-მიმართ შეკრიბნა გონიერნი და უხილავნი
 10 და კულად ნივთიერნი ესე და ხილულნი საშუელობითა კაცთა ქმნუ-ლობისაჲთა. რომლისა-თვს კეთილად მოსემანცა, შესაქმის გარდა-მომცემელმან, დასასრულსაჲდა თქუა შექმნამა კაცისაჲ, რამეთუ არა ხოლო უოველთა მის-თვს შექმნულთა შემდგომითი შემდგომად შე-
 15 რამეთუ გონიერისა არსებისა და უოვლად ხილულისა ქმნულებისა შერ-მელა ჭერი უო ვინაჲვე და შემკრეველად შრომობთა მათ, რაჲთა ერთ იუოს უოველი და თანამეგნე თვსსა და არა უცნო იგივე თვსსა. იქ-მნა უკუტ შრომობთა ბუნებათა შემრთველ ცხოველი კაცი. არამედ შე-
 20 ესევეთარებ, რათა საზღვართა-შორის უტყვას და სიტყუერისა ბუ-ნებისათა დაწესებული კაცი, უკუტთუ სხეულთა-ზედა ვიდრე-მე მიი-ღუაროს და სხეულთანი უფრომასად შეიუარნეს და უტყუთა შეიტ-კბოს ცხოვრებაჲ, ამათცა-თანა ვინაჲვე აღირაცხოს და მიწისა-გა-ნად იწოდოს ზავლქს-ებრ და ესმეს: „ქუტყანამ იუაგ და ქუტყანად

A 12

1 ხელნაწერშიაჲც ეს სტრიქონი ახალ ნაკვეთს იწყებს და დიდი ასო-თიჲ იწყება. | * არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „იხილე შვენიერი კმათა-თვს“. | 3 განთუისებულისა A. | ** არშიაზე (A¹): „იხილე შვე-ნიერი“; A. ში კი ეს მინაწერი წაჭრილია და ზოგიერთილად ასო მოსჩანს. | 7 გულის-სიტყვასა A. | 9 მიუსცელებრივ A. | *** არშიაზე: „დანაშენ, თუ რაისა-თვს შემდგომად ყოველთაჲსა შეიქმნა კაცი“. | 17 თვსსა A. | 22 შეიყვარნეს და უტყვთა A. | 23 ვინავე A. | 24 იწუდოს პრვლი-სებრ A; უკანასკნელი სიტყვა A-ში თავდაპირველათ გადაბმით ყოფილა დაწერილი ასე: „პავლეისებრ“. შემდეგ სხვა ხელნით გადაუკეთებიათ ამ-გვართ: ასოები „ავ“ — „რვ“-დ, ხოლო პირველის „ე“-ისა მარტო წინა

მისჯღე* და თანაშეკრაცხა უტუუთა უგუნურთა და მიემსკავსა მთ; ხოლო, უკუშტუ სიტყუერთა-მიმართ გზაენა უოს, შეურაცხის-მყოფელ-მან უოგელთა სხეულისთა გემოთამან, სდმრთოს | უკუშ და ღმრთის- AI 3
 5 მყოურებითს ცხორებასა თანმიუკდეს, ვითარ საკუთრებით კაცის-
 6 სს, და იუოს ვითარ ზეცისა იგი, თქუმ[უ]ლისა მის-უბრ: „ეგევი-
 თარნივე ზეციერნი და ვითარი მიწისაჲ, ეგევითარნივე მიწიერნი-“**. ხოლო სიტყუერებითისა ბუნებისა თაგ არს ლტოლვაჲ უკუშ და გ-
 რემიქტევაჲ ბორტთაჲ, თანამიუოლაჲ და აღრჩევაჲ კეთილთაჲ. არამედ კეთილთაჲ რომელი-მე უკუშ მზიარებლობითი არს სულისაჲ
 10 და სხეულისა, ვინაჲ და სულისა-მიმართვე აქუნდეს ამისიცა აღუყანე-
 ბაჲ, ვითარცა რაჲ სულისა სხეულთა მკამარებელისაჲ, ვითარ არიან სათნოებანი, ხოლო მარტოდ სულისა სათნოებანი და სხეულისა თანა
 არა მოქენისანი, ვითარ კეთილმსახურებაჲ, გინა მყოფთა მხედველო-
 ბაჲ. აწ უკუშ რაოდენნი კაცისა ცხორებასა, ვითარ შეჰკავს კაცისა
 15 ცხორებასა, აღირჩევდენ, და არა ვითარ ცხოველისსა მხოლოდ, —
 სათნოებათა თანამაჲგად ექმნებიან და კეთილად-მსახურებასა. ხოლო
 თუ რომელნი არიან სათნოებისანი და რომელნი კეთილად-მსახურე-
 ბისანი, შემდგომთა-შორის განისჯვოს, რაჲამს სულისა-თჳს და
 სხეულისა გარდამოვსცეთ სიტყუაჲ, რამეთუ არდასდა უწებებულა, AI 4
 20 თუ რაჲ-მე არს სულეი ჩუენი არსებით, და არა შესატყუს არს ზირ-
 ველ ძალთა და მოქმედებათა-თჳს მისთა თქუმაჲ.
 ებრაელნი უკუშ კაცისსა დასაბამით-გან არცა განჩინებით მო-
 კლავდ და არცა უკუდავად შექმნასა იტყუან, არამედ. საზღვართა-შო-
 რის მრჩობლთა ბუნებათასა, რათა, უკუშტუ სხეულისთა შეუდგეს
 25 ვნებათა, სხეულეანიცა შეემთხუნენ მიმოქტევიანი; ხოლო, უკუშტუ

კბილი (რომელიც ხუტურში რი“-სა ჰგავს) დაუტოვებიათ, დიდი ფეხი
 კი ამოუფხვიათ; შემდეგ სხვა მელნითვე „ვლ“-ს ზემოდან ქარაგმის ნიშა-
 ნი დაუწერიათ, რის გამოც იკითხება: „პრე'ლისებრა“, ე. ი. „პირველი-
 სებრა“; A¹ და A² ხელნაწერებსაც სწორეთ ამ უკანასკნელი სახით გადა-
 ულიათ ეს სიტყვა.

* შექმნათა III, 19: „მიწა ხარ და მიწადეა მიიქტე“. | 1 უტყვ-
 თა A. | ** ბ კორინთ. XV, 48. | 7 სიტყვიერებითისა A. | 14 რაუდენ-
 ნი A. | 17, სთნ'ბნი A. | 28 უკვდავად A.

სულისთა ჰატიე სტეს კეთილთა, უკუდავებისა ღირს იქმნას. რამეთუ, უკუწთუ დასაბამით-განეე მოკუდავად შეექმნა იგი ღმერთსა, არამცა მტოდეველი სიკუდილითა დაესაჯა, რამეთუ მოკუდავი მოკუდავებითა არაფინ დას[ა]ჯოს; არამედ და, თუმცა კუალად უკუდავად დაებადა, არა-
 5 მცა საზრდელისა მოქენედ შეემზადა იგი, რამეთუ არაფინ უკუდავ-
 თაჲ საზრდელსა სსუელთანსა მოქენე არს; არცა-მცა ესრეთ ადვილად
 შეინანს და ქმნილი უკუდავად მსწრაფელ მოკუდავადმცა შეექმნა, ვი-
 ნაჲ* | თაგან არცა მტოდეველთა ანგელოზთა-ზედა ჩანს ესრეთ მოქმე- A16
 დად, არამედ დასაბამით-განის ბუნებისა-ებრ უკუდავად ეგნეს სსჯსა
 10 მომლოდენი შეცოდებისა-თჯს მსჯაგრისა და არა სიკუდილისანი. უმი-
 ჯობეს არს უკუწ ესრე, გინათუ ესრესსხედ გაგონებად წინამდებარე-
 სსა, ვითარმედ მოკუდავად უკუწ შეიმზადა, ხოლო შემძებელ იყო,
 რათა წარმართებისა-გან სრულქმნილი უკუდავ იქმნეს, რომელ არს
 ძლითად უკუდავი. ხოლო, ვინაჲთაგან არა უმჯობეს იყო მისდა ჰირ-
 15 ველ | განსრულებისა ცნობად ბუნებისა თჯისსა, ამცნო არ გემოჲს- A17
 ხილვად ხისა-გან ცნობადისა, რამეთუ იფენეს და უფროჲსდა ხოლო
 და არიან აწცა ძაღნი ღიღინი შორის ნერკთა[ჲ]სსა, ხოლო მამინ, ვი-
 თარცა დასაბამის სოფლის შესაქმისსა უზადლოდ მუოფთა, ძლიე-
 რებითნი აქუნდეს მოქმედებანი. იყო უკუწ გემოჲს-ხილვა რომლისა-
 20 მე ნუოფისა შე[მ]ქმნ[ე]ლი ცნობისა თჯისსა [ბუ]ნებისაჲსა. და
 არა ეკულებოდა მისი ღმერთსა, ჰირველ სისრულისა, ცნობად თჯი-
 სსა ბუნებისა, რათა არა, ცნას რაჲ თჯი მოქენე-უოფა მრავალთა,

* აქ ისევე წყდება A-ში ძველი ღედნის ტექსტი და შემდეგ იწყება ახალ ფურცლებზე აღდგენილი მეორე ადგილი. ამ ნახევარ სიტყვის („ვინაჲ-“) შემდეგ A-ში (ახალ ფურცლებზე, გვ. 15—16, ამ უკანასკნელისა მე-7 სტრიქონამდე) გამოვარებულია იგივე, რაც A-ისავე მე-14 გვერდზე ძველი ხელითა მოთავსებული, დაწყებული ნახევარი სიტყვით „-ულისა“ და გათავებული ნახევარისავე სიტყვით „ვინაჲ-“; რალა თქმა უნდა, ამ ადგილს ჩვენ აღარ ვიმეორებთ და ტექსტს განვაგრძობთ პირდაპირ ამ უკანასკნელი სიტყვის („ვინაჲ-“) მეორე ნახევრით: „თგან“ (A, გვ. 16, სტრიქ. 7, უკანასკნელი სიტყვა). ასეა A¹ და A²-შიაც, როგორც აქ იბე-
 კდება. | 8-9 საქმედად A. | 10 მამლოდენი A. | 13 იქმნეს A. |
 14, ძლდ A. | 15-16 არ გემოსხილვად A. | 18, შემოქმედისასა A. |
 20, ნებისა A.

სხეულთანთა საკმართა მზრუნველმან დაუტეოს სულისა განკებაჲ. და ამის მიზეზისა-თჳს დააყენა იგი მიღებისა-გან ნაყოფისა ცნობადისა[ა]ს. ხოლო უსმ ექმნა რაჲ და იცნა თაფი თჳსი, სისრული-სა-გან უკუჭ განფარდა და, სხეულთანთა მესაკრმე-ქმნილმან, მსწრაფლ 5 უკუჭ საბურველი იძია, რამეთუ იტყჳს | მოსე, ვითარმედ შიშულ არსო, იუწყა; ხოლო ჰირველ განკრეებასა-შინა შექმნა იგი და უმე-ცრებასა-შორის თაფისა თჳსისას. განფარდა უკუჭ განსრულებისა-გან და მსგავსადვე განფარდა და უკუდავებისა-განცა, რომელი შემდგომად მიიღოს მადლითა შემქმნელისა მისისა[ა]თა. ხოლო შემდგომად გან- 10 ვრდობისა და კორცთაცა მიღებად შეენდოო, რამეთუ ჰირველ მხოლოდ ქუჭყანით უბრძანა მას კმა-ყოფად; ესე უკუჭ იყო სამოთხეს-შინა; ხოლო უსასრქმნილსა სრულაობისა-თჳს, მიშუჭბით შეენდოო შესებად და ჭამად კორცისა.

არამედ, გინამთგან სხეულთა-გან არს კაცი, ხოლო უოველი 15 სხეული ოთხთა ასოთა-გან შემტკიცებულა, საჭირო არს გნებათა ამთ შთაჭრა მისი, რომელთადა და ასონიცა: დაჭრისა და მიმოცე*|აღე-ბისა და დინებისა, რომელ არიან მხოლოდ ოდენ სხეულისანი: მი-მოცევალებაჲ უკუჭ რომელიობითა, ხოლო დინებაჲ დაცარიელებითა; რამეთუ სამარადისოდ დაცარიელებების ცხოველი საცნაურთა-შიერ ნეს- 20 ტუთაჲს და უცნაურთაჲს, რომელთა-თჳს შემდგომად ვთქუათ. აწ უკუჭ საჭირო არს დაცარიელებულთა მიღებად ნაცვლისა სწორისა, ანუ-თუ დაკნაჲ ცხოელისაჲ ნაკლულეყანებითა სხუთა მონაცვალედ შე-მაგაღთაჲთა; და რამეთუ კმელნი ხოლო იუვნენ და ნოტიონი და სული დაცალიერებულნი, საჭირო არს კმელისა და ნოტიოჲს საზრ- 25 დელისა თანამდებობაჲ ცხოველისა და მსგავსადვე და სულისაჲცა. რამეთუ, გინამთ-გან ოთხთა ასოთა-შიერ არიან საზრდელნი და სასუ-

14 აქ ახალ ნაყვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ამ ნახევარი სიტყვით თავ-დება A-ში ჩამატებული (აღდგენილი) ტექსტი. ამას შემდეგ, რა თქმა უნდა, უმთავრესათ ისევ A-ის ტექსტს ვემყარებით. აქედან იწყება A-ის მეორე რვეული. ამას შემდეგ A-ში ჩამატებული ფურცლები აღარა გვხვდება. | 17, არია არიან A. | 18 რომელობათაჲ A. | 20 ვთქუად A. | 21₂₋₃ საჭიროთა A. (შეად. რუსული თარგმ., გვ. 28). | 23, რათა A; 9-10 სულისაგან A; სული აქ ნიშნავს ჰაერის სუნთქვას, ფშვინვას. შეად. რუს. თარგმანი, გვ. 28. | 24₂₋₃ საჭიროთა A (რუს. თარგმ., გვ. 28).

მელნი, რომელთა-გან შევიმტკიცებით, თათუელი შესაბამითა თსის-
 თა და მსგავსითა იზარდების, ხოლო წინააღმდეგობითა განიკურნების;
 რამეთუ რომელთა-მე ასოთა თათმასლობეჲად, ხოლო რომელთა-მე
 საშუალებითა ვიქითა-მე მოვიდებთ, ვითარ რაჲ წყაღსა ოდეს-მე A 20
 5 თათ მას, ხოლო ოდეს-მე შესაშუგდობითა ღვინისა და ზეთისაჲთა
 და სხუ[ა]თა უოგელთა ნოტიო [ნა]ყოფად წოდებულთაჲთა; რამეთუ
 სხუაჲ არა რაჲ არს ღვინო[ა], ვითარ წყალი გენაკისა-მიერ შეცვა-
 ლებულნი. და მსგავსადვე ამისა ცუცხლსაცა მოვიდებთ, ოდეს-მე მას-
 ლობეჲად მის-მიერ განტობილნი, ხოლო ოდეს-მე სხუათა-მიერ
 10 საშუგდობთა, რომელთა გჭამთ, გინათუ ვსუამთ, რამეთუ უოგელთა-
 შორის, — გინათუ დიდად, გინათუ მცირედ, — ნაწილი ცუცხლისა[ა]
 დათესულა. ამითვე სახითა და ჭუერსაცა მოვიდებთ მასლობეჲად უკუ^ს
 სათუზნეელითა და სულის-კუ[ს]ითითა ჩუენდა გარემოჲს-ქანებულნი-
 თა, რამეთუ ჭამასა და სუამასა-შინა მოვიზიდავთ ჭუერსა ჩუენდად,
 15 არამედ საშუგდობითა სხუათა უოგელთა-მიმართ, რომელთა მომდე-
 ბედ ვართ. ხოლო ქუჭუნასა უსაშუგდოდ და მასლობეჲად ჩუენდა | A 21
 არაოდეს მოვიდებთ, არამედ რომელთა-მე საშუგდობითა-მიერ, რამეთუ
 ქუჭუნაჲ ხუარბლად იქმნების და ხუარბლსა გჭამთ ჩუენ. რამეთუ
 გურიტნი და ტრენი მრავალგზის და კაკაბინცა მასლობეჲად ქუჭ-
 20 უნასა ჭამენ; არამედ კაცი საშუალებისა-მიერ თესლთაჲსა და მანას-
 რისა მწუერვლთაჲსა და კორცთაჲსა.

ხოლო, ვინაჲთაგან არა მარტოდ შეზნიერებისა-მიერ ოდენ,
 არამედ და კეთილგერძობელობისაცა-მიერ შემხებულთაჲთაისა დაამე-
 ტებს უოგელთა ცხოველთა კაცი, — რამეთუ არა გარემომდგა* ჩუენ
 25 არცა ზრქელი ტყავი, ვითარ ზროსათა და სხუათა ზრქელტყავთა,
 არცა თმანი დიდნი და კვირნი, ვითარ თხათა და ცხუვართა და
 უურდგელთა, არცა ქეცნი, ვითარ გუჭლთა და თევზთა, არცა კეც-

1 თუითუელი A. | 5 ღვინისა A. | 6 ნოტიოჲ A. | 7, 2 არა რა A. |
 7 ღვინო A. | 8, მივიდებთ A. | 13 საფუშინველითა A. | 19, მწლდ A,
 რომელსაცა აქ აზრის მიხედვით ჩვენ ვკითხულობთ „მასლობელად“. |
 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 23, შემხებველობითისა A. ვასწო-
 რებთ კონტექსტისა და რუსული (=ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. |
 * იგულისხმება: ღმერთმან.

ნი, ვითარ ქელონთა-კუთა და ოსტრა-კუთა, არცა ჩუღაკენი, ვითარ
 კარავიდათა, არცა ფრთანი, ვითარ ქათამთა,—საჭიროდ სამოსთა მო-
 ქენე ვიქმნებით აღმარულებულად ჩუენ-შორის ნაცვალს მათსა, | რ- A 22
 მელ ბუნებაჲს სსუთა შიანიჭა. და ვინაჲცა ამის მიზეზისა-თჳს სს-
 5 ზრდელსა და სამოსსა მოქენე ვართ და არა-შესაბამად მკეცთაჲსა შე-
 სავედრებულსა. არამედ ძნიად შეზავებისა-თჳს რომელობათაჲსა და
 დაკისნისა-თჳს შემტკიცებულობისა სსუელთაჲსა მკურნალთა და სს-
 კურნებულთა მოქენე ვიქმნებით. ხოლო ცვალებათა-თჳს, რომელი-
 10 ლობისა-მიერ სწორასზომადვე აღუყანებაჲ სსუელთა დგომისა[ჲ]; რამე-
 თუ არა, ვითარ ჭზარობენ ვიეთნი-მე, განკურნებულისა სსუელისა
 სრულიად განკრილებათა წინამდებარე არს მკურნალთა-მიერ, არამედ
 კეთილშეზავებულად მიუყენებაჲ, რამეთუ სრულიად განკრილებისა-გან
 წინამდებარეობისა-მიერ გარემოდგვის სენისა წინამდებარეობათა შისი.
 15 არამედ უკუტ სკამარნი კაციისანი, ვითარ რაჲ საზრდელისა და სასუ-
 მელისა, ცვალებისა-თჳს და განთხევისა; ხოლო სამოსლისა ამისთჳს,
 რომელ არა რაჲ აქუს ბუნები|სა-გან ძლიერი გარეშესბლარდნელი; A 23
 არამედ ს[ა]სლნი ძნელად შეზავებისა-თჳს გარემოჲს ჩუენსა ქონებუ-
 ლისა ჭყარისა და მკეცთა-თჳს;—ხოლო საკურნებულნი მიმოცვალე-
 20 ბისა-თჳს რომელობათაჲსა და გრძობათა-თჳს, რომელნი დასხმულ
 არიან სსუელსა-შორის; რამეთუ, თუმცა არა იყვნეს ჩუენდა გრძობა-
 ნი, არამცა გუტლმოდა და არცამცა კურნებისა მოქენე ვიქმნებით არა-
 მდებარეობისა და განვიხრწნენითმცა უმეცრებასა-შორის ძურთასა, ვნე-
 ბისა ვერ-მეკურნენი. ხოლო კელთვნებათა და ზედმიწევნულებათა და
 25 რომელნი ამათ-გან საკმარ არიან ურთი-ერთას მოქენე ვართ ერთ-
 მან-ერთისა თანამესკრველობისა-თჳს, რათა ამის-მიერ მრავალნი
 ერთ ვიქმნებოდეთ, რამეთუ ვეზიარებით ურთი-ერთას ცხორებით სს-

7. მკვრნალთა A. | 7-8 საკურნებელთა-ქმარებად A; ეს სი-
 ტყვა შემდეგ ჩამატებულია სტრიქონებს შუა ტექსტისავე წმინდა ხელით,
 მაგრამ მჭრალი მელნით. | 9 სხუისა A. | 18-19 ქონებულისა; A-ში წე-
 რებულა „მქნებლისა“, შემდეგ ტექსტისავე შავი მელნით წაუშლიათ
 პირველი ასო, დარჩენილა „ქნებლისა“, რომელსაც, ახრის მიხედვით,
 კვითხულობთ ისე, როგორც ტექსტში დაიბეჭდა. | 23 ძურთაჲსა A.

კმართა მიმოცვალები-ს-მიერ; ვიეთ-მე უკუ^ს თანამავლობას და თან-
 სხეულობას ქაღაქად | სახელ სდევს, გინაჲ მანდობელობით და არა A 24
 მშორებელობით ერთი-ერთარსს სარგებელსა მიფინაყოფებთ; რამეთუ
 ბუნებით თანმეჯგოვად და მოქალაქედ ცხოველად შეიქმნა კაცი; რამე-
 5 თუ ერთი არაფინ კმა ეყოფვის თავსა თვისსა ყოფლის-მიმართ საქმისა.
 საუწყო, რამეთუ ქაღაქნი მიმოცვალები-სა და სწავლისა-თვს შეიმ-
 ზადნეს.

[ორსა]* ამას უხუცესობასა კაცი საკრველებით ღირს იქმნა:
 რამეთუ ესე მხოლოდ შენდობას მიემთხუჭვის, შეინანოს თუ, და
 10 სხეულთა ამათ მხოლოდ მოკუდავთა უკუდავებოან ჰქოფოს, მომკმარე-
 ბელად სხეულთასა სულისა-თვს, ხოლო სულისასა სხეულთა-თვს. რა-
 მეთუ მხოლოდ კაცი, სიტყუერებისა საკრველებით მქონებელი, შენ-
 დობასა ღირს იქმნა სინანულის-მიერ: არამედ არცა ეშმაკნი და არცა
 ანგელონი, შეინანონდა თუ, შენდობასა ღირს იქმნებიან. და უფ-
 15 როდეს ხოლო ამის-მიერ ღმერთი მართლად და მოწყალედ იხილვე-
 ბის | და ითქუვის. რამეთუ ანგელოსთა უკუ^ს არა რაჲ ჰქუანან საჲ- A 25
 ძულებელნი და მიმზიდველნი ცოდვათა-მიმართ, არამედ თავის-სუთად
 არიან ბუნებით-განვე სხეულებრივთა გნებათა და საკმართა და გემო-
 თაჲსა, —სამართლად და არცა ერთი მიეტყმის შენდობაჲ მონანულ-
 20 თა; ხოლო კაცი მხოლოდ არა სიტყუერ ოდენ არს, არამედ და ცხო-
 ელიცა, რამეთუ საკმარნი ცხოველისანი და გნებანი მრავალგზის
 გარემოდცვენ გულის-სიტყუათა; არამედ, ოდეს რაჲ აღიხედნეს, ევ-
 ლტის ამათ და მიკმარებეს სათნობათა-ზედა, და წუ^სლობასა მართ-
 ლისა-გან მიემთხუჭვის მეძიებელი და შენდობასა. და თუ ვითარ
 25 თვს არს არსებისა მისისა მოცინარობაჲ და რამეთუ საკუთრებით კა-
 ცისა ოდენ არსებასა აქუს და საყოელთაოდ და სამარადისოდ, — ესრე-
 თვე ყოველთა ნიჭთა-შორის საკუთარ კაცისა არს, უფროდეს ყოვ-
 ლისა სიტყუერისა აკებულისა, სინანულის-მიერ განურად | მიზეზსა A 26
 შირველთა ცთომათასა. რამეთუ მხოლოდ კაცსა მოენიჭა ესე ყოველადვე

* ამ სიტყვის ნაცულად A-ში სწერია: „რომლისათვისცა“. ვასწო-
 რებთ რუსული (==ბერძნული) ტექსტის თანახმად. ახალ ნაკვეთსაჲ აქ
 რუსული ტექსტის მიხედვით ვიწყებთ. | 12 სიტყუერებასა A.

და სამარადისოდ ჟამთა-შორის სოფლის ამის ცხორებისათა, ხოლო შემდგომად სიკუდილის არღარა. ესრეთ უკუშ გით-მე და ანგელოზთადაც ეგულების შემდგომად დაცემის არღა მიმისხუწვად სინანულისა-მიერ შენდობას, რამეთუ სიკუდილ ამთდა არს დაცემაჲ;

5 ხოლო ჰირველ დაცემისა, მსგ[ა]ვსადვე კაცთა ცხორებისა, და მათიდა ღირს-ყოფად შენდობისა; რომლისა-თჳსცა, იუ არა ქმნან ესე, შეუნდობელი და საუკუნოჲ აქუნდეს ნამეტნაჲი სატანჯველთაჲ სამართლად მისაკებელი. უწვებულ იუაზნ ამთ ზემოთქმულთა-გან მათდა, რაოდენნი სინანულსა არა შეიწყნარებენ, რჩეულის ნიჭსა და საკუთარ-

10 სა კაცისას, რომელ წყალობათა ღმრთისათა გარეშესწერეს. — ხოლო საკუთარ მისდა ურჩეულეს არს და ესეცა: მხოლოდ, სსუთა ცხოველთა უმეტეს, სსუელთა ამთ*, შემდგომად სიკუდილისა, ადგი-ნებაჲ და უკუდავების ღირს-ყოფად. რამეთუ მიემთხუწ გის ამას** A27 უკუდავებისა-თჳს სულისა, და ოდეს-მე ვნებათა-მიმართ სულისათა

15 სსუელთა უძღურებისა-თჳს და მრავალენებულებისა. ხოლო საკუთარ მისდა არს კელოვნებათა და ზედმიწევნულებათა სწავლულებაჲ, ვინაჲ კელოვნებათა-ებრ და მოქმედებანიცა. რომლისა-თჳსცა და, კაცსა განსასდგურებენ რაჲ, საზღვარისა-მიერ შემოსწერენ ესრე: „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი, გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწყნა-

20 რებელი“. „ცხოველი“ უკუშ, რამეთუ კაციცა არსება არს სუელიერი და გრძნობადი, რამეთუ ესე არს საზღვარი ცხოველისა; ხოლო „სიტყუერი“, რათა განეუოს უტყუთა; და „მოკუდავი“, რათა უგუდავთა სიტყუერთა განეუოს; არამედ „გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწყნარებელი“, რამეთუ სწავლულებისა-მიერ მომართ გუშქ-

25 მნებიან ჩუენ კელოვნებანი და ზედმიეენებანი, რამეთუ გუაქ[უ]ქს ძალი, შემწყნარებელი გონებისადა და კელოვნებათა, არამედ მოქმედე- A28 ბათა მომტებელ ფართ სასწავლოთა-გან. იტყუან უკუშ ამის საზღვა-

* ე. ი. ადამიანის სხეულთა. | 12 სიკუდილისა A. | ** ე. ი. ზენდობას A. | 18 განასაზღვრებენ; A-ში ამ სიტყუას „ენ“-ის წინ ჩამატებული აქვს ასო „დ“ სხვა მელნით და სხვა ხელით. | 20, სიტყუერი A; ვასწორებთ კონტექსტისა და რუსული ტექსტის მიხედვით. | 21, და+ხოლო A.

რის უკანადასკნელ დამატებად, რამეთუ განსრულდა კაცი თვნიერ უკანადასკნელისადა საზღვარისა; ხოლო, ვინაჲთგან ქუჭუნანისთა და სხუათა ვინათავე ტომთა იტყვან ვიეთნი-მე მრავალჲმოსანთა ეშმაკათასა, არა-მედ არა უკუდავთა,—რათა და ამათ-განცა განუონ კაცი, დართეს
 5 გონებისა და ზედმიწევნულებისა შემწინარებულობაჲ; რამეთუ არავინ მათ-განი* ისწავლის, არამედ ბუნებით იცის, რომელი იცის.

ხოლო ებრაელთა გარდაცემაჲ ეოგელს** ამის კაცისა-თჳს იტყუს შექმნად, არამედ უფროჲს მისდა უმახლობელესთა ეოგელთასა, ვითარ ტერფუმისილთა და ზროსათას; და ესენი შრომისა-მიმართ, ხოლო
 10 თიჲაჲ ამათ-თჳს. რამეთუ ქმნულთა[ჲ] რომელი-მე თჳთ თაგის თჳსისა-თჳს იქმნა, ხოლო რომელი-მე სხუათა-თჳს: თაგისა თჳსისა-თჳს უკუჭ სიტყუერნი ეოგელნი, არამედ სხუათა-თჳს უტყუენი და უსულონი. ხოლო, ვინაჲთგან | ესენი სხუათა-თჳს იქმნეს,—თუ რაჲსა-თჳს
 15 იქმნ[ნ]ეს, განვიცადოთ. ნუუკუჭ და ანგელოსთა-თჳსცა? არამედ არავინ კეთილგონობიერმან თქუას ანგელოსთა-თჳს მათი შექმნაჲ: რამეთუ ეოგელნი სხუათა-თჳს ქმნილნი დადგრომისა-თჳს მათისა და გებისა და განსუჭნებისა იქმნ[ნ]ეს, გინა აღორძინებისა-თჳს ტომისა, ანუთუ საზრდელისა, გინა საბურველისა, ანუთუ კურნებისა, გინა ქცევისა და განსუჭნებისა-თჳს. ხოლო ანგელოსი არარას ამათ-განსა მოქენე
 20 არს, რამეთუ არცა აღორძინებაჲ აქუს ტომისაჲ, არცა საზრდო[ჲ]სა მოქენე სხუელთანისა, არცა საბურველისა და არცა რათ სხუათა. არამედ, ვინაჲთგან ანგელოსი ამათ-განისა არარაჲს მოქენე,—უწებუელ, რომელ არცა სხუაჲ რომელი-მე ბუნებაჲ, ზესთადმაგალი ანგელოსთა; რამეთუ, რაჲზომ ზესთმდებარცა და
 25 სი დასისად, უფროჲს ხოლო მისდა არმოქენეობაჲ არს. ვინაჲვე იძიებოდედ ბუნებაჲ სიტყუერი უკუჭ და მოქენე თქმულთა | ამათ. და თუ სხუაჲ ესევეითარი გამოჩნდეს, თვნიერ ჩუენ კაცთაჲს? ხოლო, ვინაჲთგან ესე ესრეთ არს, შეკრებების ამის კაცი-სათჳს უტყუთა და უსულოთა შექმნაჲ. ხოლო, ვინაჲთგან ამისთჳს,
 30 ვითარ აწ იჩუჭნადა, ამის-თჳსცა მთავრად მათდა დაიდგინა; ხოლო

* ე. ი. ეშმაკთაგანი. | ** ე. ი. ყოველ ქმნილსა, ანუ მთელს ქვეყნიერებას. | 16 სხვათა-თჳს A. | 26 სიტყვიერი A. | 29 უტყუთა A.

საქმე მთავრისა — საზომისა-ებრ საკმართაჲს კმარებაჲ სამთავროჲს და არა ვნებათა-მიმართ დაუპურობელად გინებაჲ და არცა ტურთთა-ეიწრ დამძიმებაჲ სამთავროს. აწ უკუტ ცოდვენი, რომელნი უტკუთა არა კეთილად იხმარებდენ, რამეთუ არა მთავრისა საქმეს იქმან და, 5 არა ხოლო [მთავრისასა, არამედ არცა] მართლისასა, წერილისა-ებრ, ვითარმედ: „მართალი სწყალობს სულსა უტკუთა მისთას“ *.

არამედ და ნუთუ-მე და თქუას ვინ-მე, ვითარმედ: „არა სხსს-თჯს, არამედ თუთუელი თავისა თჯისსა-თჯს იქმნა“. განაყენენინ უკუტ ზირველად სუდეიერნი უსულოთა-გან და ვინილოთ, თუ შემძლებელ 10 რაჲცავე უსულოთა თჯთ თავისა თჯისსა-თჯს ქმნად, გინა კმაყოფად. არამედ, თუ ესენი თჯთ თავისა-თჯს, — ვითარ გინა | სდაჲთ განი- A31 ზარდნენ ცხოველნი? რამეთუ განვიცადოთ ბუნებაჲ მომცემელად ცხოველთა საზრდელისა ქუტყანისა-გან ნაყოფთაჲს და ნერგთაჲს, თჯნიერ მცირედთა კორცის-მჭამელთაჲს; და ესეცა კორცის-მჭამელნი 15 საზრდელ თჯსსა ჭყოფენ ცხოველთა-გან ქუტყანის-მძოვნელთაჲს, ვითარ: მკელნი და ლომნი — კრავთა და თხათა და ეშუთა და ირეშთა, ხოლო ორბნი — კაკბთა და კოკობთა და უურდგელთა და მსკავსთა, რომელნი ნაყოფთა ქუტყანისთა ძოვენ. არამედ და თეჯზთაცა ბუნე-ბაჲ, ერთი მეორისა მჭამელი, არა ვიდრე-მე უოველთადმდე გასწუ- 20 თების კორცის-მჭამელობაჲ, არამედ განსრულდების მძოვნელთა-მიერ მხავსთა და ფუკიათაჲს და სხუათა, რანიცა წყაღთა-შორის ადმოცენებადნი არიან. არამედ, თუმცა უოველნი ტომნი თეჯზთანი კორცის-მჭამელ იუენეს და არა რომელიმცა განველტოდა კორცის ჭმასა, არცამცა მცირედ კმა იუენეს, არამედ განიხრწნესმცა რომელნი-მე 25 ურთი-ერთას, ხოლო რომელნი-მე საზრდელისა მოკლებისა-გან. A32 არამედ, რათა არა ესრეთ იქმნას, რომელნი-მე თეჯზთანი შეიქმნ[ნ]ეს უკუტ კორცთა-გან განყენებულნი და, — თქუას ვინ-მე, ვითარმედ, — ზღჯსა თიფათა მძოვნელნი იქმნ[ნ]ეს, რათა ამათ-გან სხუანი კორცის-მჭამელნი ცხოვნდებოდინ; რამეთუ იქმნებიან საჭმელ ამათა ფუკიანი და 30 მხავსნი, არამედ იგინი სხუათა-თჯს და კუალად ესენი სხუათა-თჯს და-

3 უტყვთა A. | * სიბრძნ. სოლ. XU, 10. | 7 აქ ახალ ნავეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 11, თუთ A. | 27 ზღჯსა A.

სასრულის*, საზრდელ[ი]ს მოუკლებულად, ვითარცა ქუჭრანისა-გან, ზღვსა-მიერ მქონებელნი, ვინაჲ და სხუთა გუმაოყანებაჲ ცხოვრებოდის. რომლისა-თვსცა აღმოაჩინა სიტყუჲმან ნერგთა ქმნულებაჲ არა თავის თვისსა-თვს, არამედ საზრდელისა-თვს და მდგომობისა

5 კაცთა და სხუთა ცხოველთაჲს; იუწუებოდედ, ვითარმედ ამათის აღორძინების და ქმნის მიზეზნი ამათ-თვს იქმნნეს. ვინაჲ ვარსკუ-
 ლავთა მიდრეკანი და ცაჲ და მთანი და ბორცუნი და ყოველნი ესე-
 ვითარნი ამათ-თვს იქმნ[ნ]ეს, რათა საზრდელთა და სიმრგუელეს-მო-
 რის სფეროთასა ! სამარადისოდ მიმცემადთა და მოუკლებულად მიმ- A 33

10 დებადთა ნყოფთა-გან დაადგრეს ბუნებაჲ, ვიდრემდის ეპოებოდინ ესენი ნყოფთა-თვს, ხოლო ნყოფნი ცხოველთა და კაცთა-თვს.

არამედ წინამდებარე არს აწ გამოსაძიებულად: რაჲ უკუჭ და უტყუთა ბუნებაჲ თუთ თავისა-თვს იქმნა, ანუ თუ კაცისა-თვს? ნუთუ უჯერო ცნობისა-გან უნაწილოთაჲ და ბუნებრივ[ი]თა მიმართებითა მსო-
 15 ლოდ ცხოვრებულთა და ქუჭრანისა-მიმართ ქუჭლადრეკილთაჲ და მონებრობას და ნახეთქისსა სახისა-მიერ მჩუჭნებულთაჲ აქემად, ვითარმედ თავის თვისსა-თვს წარმოაჩინნეს. მრავალ უკუჭ არს ჯეროვანი ამათ-მიმართ სიტყუაჲ, და კინიდა სხვსა აღწერისა სიმრავლისა-თვს მოქენე, გარნა არმეზნობელ წინამდებარე საწყებულთაჲ

20 სიკრძის სიტყუათაჲს, არამედ მსწრაფელ უკლებულად აღსრულებაჲ ამისი ჯერარს. აწ უკუჭ, ვითარ ხატს რაჲ, კაცსა, ვითარცა სარკუმელთაჲთ-მიერ ვიჭეროთ, | ნუუკუჭ და ვიყვნეთ საძიებულთა ად- A 34
 მოჩენასა არსებისა-გან დამწუკლებნი; — ვიხილოთ უკუჭ მებრ ჩუენ-
 შორისსა სუფსა-შორის უტყუებაჲ და ამისნი ნაწილნი,—ხოლო

25 ვიტყვ წადილსა და გულის-წერომასა,—სამსახურებულად მიცემულნი სიტყუერისადა, რომელი-მე მთავრად, ხოლო კუალადი სამთავროდ. და რომელი-მე მბრძანებულად, ხოლო რომელი-მე საბრძანებულად და მსახურად საკმართა-თვს, რადგა-რაჲ სიტყუჲმან განუჩინოს, რაჲმს ცხოვრებოდის მებრ ბუნებით კაცი. ხოლო ვი-

* ამ სიტყვიდან დაწყებული წინადადების ბოლომდე (წერტილამდე) ქართულ თარგმანში რაღაც არეულია. შეად. რუს. თარგმანი, გვ. 35, ზემოდან სტრიქონები 8—10 | 2 ზღუესა-მიერ A. | 7 მთაჲნი A. | 12 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | 16-17 „ვითარმედ—თვისსა-თვს“ A-ში გა-
 მეორებულია. | 18 სხუთსა A. | 24 უტყვებაჲ A. | 25 ვიტყვი A.

ნაფთვან ჩუენ-შორისსა უტყუესა ჩუენ-შორისი ჰმთავრობის სიტყუა-
 რებაჲ, ვითარ უკუტ არა ჯერ-იუოს და გარეგანთაჲ უტყუ-
 თა მის-გან დაპურობაჲ და საკმართა-მიმართ მოცემად ამათი? რა-
 მეთუ ბუნებით მსახურად დაწესებულა უტყუ სიტყუერისა, ვითარ აწ
 5 ესე ჩუენ-შორის იჩუტნა. უწებულ იუაჲ და სხუათაჲ ცხოველთა შემ-
 ზადებაჲ მსახურებისა-თჳს კაცის მარჯუტლ ქმნილად, უკუტ და ეო-
 ველნი ტერფმოილნი მუშაკობისა-მიმართ და მტურათობისა, და
 მრავალნი მფრანველთა და წესლის-შორისთა-განნი და კმელთანიცა A35
 მუტნისა-თჳს ვინაჲჲ, ხოლო მკმობარენი განშუტნებისა-თჳს და გან-
 10 სუტნებისა.

არამედ, დაღათუ არა ეოველნი ესეგითართა საკმართა ჰმსახუ-
 რებენ, არამედ რომელნი-მე განჰბარებუნა კაცთა, — იუწებოდედ, ვი-
 თარმედ ჰირველ მსახურებისა-თჳს ამის კაცისა სხუანიცა ეოველნი,
 და როდენცა შესაძლებელ იუო, შეიმზადნეს, რათა არა აკლდეს აკე-
 15 ბულსა ეოველთა მიმკლდომთა ქმნულებაჲ. არამედ არცა ესე ეოვლად
 ეოველით-ურთ განეფლტო კაცთა სარგებლისა-გან: ვინაჲ სამსაღოან-
 თაჲ თჳსისა სარგებლისა-მიმართ სიტყუაჲ ნაყოფიერ. ჰეთეს, რამე-
 თუ იკმარებს მათ კურნებისა-თჳს მათ-განვე შემთხუტულთა ვნება-
 თაჲსა და სხუათა უძღურებათა სმრთელოდ; ვითარ არიან სათერია-
 20 კოდ წოდებულნი შესამზადებელნი, რომელნი სიტყუამან განიგონნა,
 რათა და ესენიცა იპურნეს თუთ მათ-მიერვე და ვითარ შბროლი-
 სა შეპურობითა ირგოს. ჰქონან | ვინაჲჲჲ კაცთა ბევრულნი წინა- A36
 განმწყობნი მათდა-მიმართ, რომელნი მოცემულად შემოქმედისა-გან
 უქმქმნად და ნაცვლის უკუნქცეჲად და განმართებად ზრახვათა მათთა
 25 შემძლებელნი. რამეთუ სხუაჲ სხუათა-თჳს ჯერარს საკმართაჲს, ხო-
 ლო საზოგადოდ ეოველნი კურნებისა-თჳს კაცისა შემსარულეებულად
 შკმძლებელნი, დაღათუ არა სხუთა საკმარებითა საკმარნი. ვითარ აწ
 ესე აწინდელისა ამის ცხოვრებისა ჩუენისა მყოფობისა-თჳს ითქუა, და-
 საბამის ვინაჲთგან არარაჲ ცხოველთა-გან იკადრებდა ვნებად კაცი-

1 უტყუსა A. | 2-3 უტყუსა A. | 7 ჰტვირთათობისა A. | 11 აქ
 ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 16 განველთო A. | 21, რ A; 21, თუთ A. |
 24 უკანქცეჲად A. | 27 სხუითა A.

სა, არამედ იუვენეს უოგელნი მონა მისა და ქუჭშედაწესებულ და
 მორჩილ, ვიდრემდის იპურობდა ვნებათა მის-შორისისა მის უტყუას-
 თა; არამედ, არ იპურნა რაჲ ვნებანი, დაპურობილ იქმნა მთ-გან და
 შეპურობილ იქმნა გარეკანთა-განცა, სამართლად, შკეცთაჲს: რამეთუ
 5 ცოდვას შემოჭყეა | ამათ-მიერი ვნებაჲ. რომელი ესე ჭეშმარიტ და A37
 საცნაურ არს მთ-გან, რომელთა რჩეულად წარვედეს ცხორებაჲ, რა-
 მეთუ უბეშთაჲს გამოჩნდეს ესენი შკეცთა წადილისა-გან, ვითარ
 ლომთა უკუჭ—დანოელ, სოლო ჰაგლე—ხაკებენისა-გან იქედნისა.

ვინ უკუჭ ღირსებით განკვრდეს კეთილტომოვნებას ამის ცხო-
 10 ველისას*, შეაკთნეს რაჲ მის-შორის მოკუდავნი და უკუდავნი და
 სიტყუერი უტუუთა-თანა შეახს და მოქქონდის თავსა-შორის თვსსა
 ბუნებაჲ უოგელის აკებუელისა[ჲ], ვითარ რაჲ ხატნი, ვინაჲცა „მცირედ
 სოფლად“ ისიტუუგის, ესეზომსა ღირს ქმნილი ღმრთისა-მიერ გან-
 გებასა, რომლისა-თვსცა უოგელნი აწინდელნი და შერმენი-მომავალნი,
 15 რომლისა-თვს ღმერთი კაც იქმნა, უხრწნელებისა-მიმართ სრულყო-
 თისა-თვს და მოკუდავების განლტოფების? რამეთუ ცათა ჰუმოფობს,
 მებრ ხატად და მსგავსად ღმრთისა ქმნილი ესე, ქრისტეს-თანა ჰტიეს,
 ღმრთისა შვილ არს და უოგელის დასაბამის და კელმწიფებისა | წი- A38
 ნამჟღადმარკა. ვინ-მე შემძლებელ იქმნა გამოთქემად ცხოველისა ამის
 20 წარმატებათა! რამეთუ უფსკრულსა განჰველის, ცათა მავალ არს ხე-
 დგითა, ვარსკულაფთა მიდრეკასა და სიმუჭნიერესა და რიცხუსა გა-
 ნიგონებს და ქუჭყანასა და ზღუასა მომხაყოფებს, შკეცთა და უტუუ-
 თა შეურაცხ ჰყოფს; უოგელსა ზედამიწეუნულებასა და კელოვნებასა
 და გუარსა წარჰმართებს და გარეკან საზღვართაჲსა რომელთა ეგუ-
 25 ლ[ე]ბოდის ზრახავს**, არამახლობელი სხეულთა-გან წინამეტუეჭლებს
 მომავალთა; უოგელთა ჰმთავრობს, უოგელთა იპურობს, უოგელთა მი-
 ილებს; ანკელოსთა-გან და ღმრთისა ისიტუეს, დაბადებულსა უბრძა-
 ნებს, ეშმაკთა შეჰკრისხავს; მყოფთა ბუნებასა გამოჰქვეს, ღმრთისა

2 მის შურისისა A. | 9 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ე. ი. კაცისა. | 13 ისიტუვის A. | 16 მოკოდავების A. | 21 ვარსკულაფთა A; რიცხვა A. | ** იგულისხმება: ზრახავს წერილითა. | 25 წინამეტუეჭ-
 ლებს A. | 26 ჰმთავრობს A. | 27 ისიტუვის A. | 28, ოა; შეიძლება
 წაკითხულ იქნას „ღმერთსა“.

ცნობად შეცადინობს, სახელ და ტაძარ იქმნების ღმერთისა;—და ამის
ყოველს სათნოებათა-გან შეიძენს და კეთილად-მის|ხერებისა.

A39

არამედ, რათა არა გეტნნეთ ვიეთ-მე ეზომთა სიკეთეთა-თვს
მიუწითომელთა სიგრძეთა აღმწერელად კაცისა-თვს, და არა მხოლოდ
5 ამისი ბუნებაჲ წინადადებად, ვითარ წინაშთვე დაგუწდვა,—არამედ
აქა ვინაშევე დაფაცნროთ სიტყუაჲ, გინათჲ უფრომს ხოლო ბუნებისა
მისისა სიკეთეთა ვიტყოდეთ, ბუნებაჲ რაჲ მისი განუჭმარტოთ. და
ვცნათ [რაჲ], თუ რაბამისა კეთილტომოვანობისა მიმღებულ ვიქმნენით,
რამეთუ ნერგნი ფართ ზეციური, —ნუ გარცხუნეთ ბუნებასა, ნუცა ეზომ-
10 თა ნიჭთაჲსა გამოვჩნდებით უღირსად; არამედ ნუცა თავთა თვისთა
ესერაბამთა კელმწითებათა და ნეტარებათა-გან მოგაგლეხთ და მცირი-
სა ჟამისა და წუთისა გემომსა-თვს ყოველთა სუგუნეთა განმცემელ
ვექმნეთ შუჭბასა; არამედ კეთილთა საქმეთა-მიერ, განუეგებითა ღირ-
წითა-გან და სიმართლით განცდითა და ღოცვათა-მიერ კეთილტომო-
15 ვანობაჲ | დაგიცვათ.

A40

ამათ-თვს უგუწ და კმა ესეცა.

ხოლო, ვინაშთგან კაცისა სულისა და ასხეულთა-გან ყოფასა
სახოცადოჲ შთამოაგდებს სიტყუაჲ, —მოხდე და განვაყენეთ და ჰირ-
ველ სულისა-თვს ვიწყოთ, ხოლო ფრიად წუელიდადსა და მიმოღუ-
20 ღარქნილსა და მრავალთა-თვს საძიებულთა ძნად გასაკონებელსა აა-
ნაწარეჭკედეთ.

თ ა ვ ი ი

ს უ ლ ი ს ა თ ვ ს

კინილა განიუოყების ყოველთა ძუწლთა სიტყუაჲ სულისა-თვს.
25 რამეთუ დიმოკრიტოს უგუწ და ეპიკუროს და ყოველთა სტოელთა
ფილოსოფოსთა, შეზავებულად, სხეულად სული აღმითქუწს. არამედ
ესენიცა, რაოდენი სულსა სხეულად აღმოატყუან, არსებისა-თვს მი-

16 ეს სტრიქონი ჩვენ გამოვაცალკვეთ. | 19 წულილადისა.

სის განიოფუიან: რამეთუ სტოელნი ფუზნვად იტუოდეს მას მკურ-
 ვალედ და ცეცხლთანად, ხოლო კრიტია—სისხლად, არამედ იშხონ
 ფილასოფოსი—წელად, ხოლო დიმოკრიტოს—ცეცხლად, | რამეთუ A 41
 მრგუელნი სფერონაკუჭთნი განუკუჭთელთანი, შედარებულნი და თა-
 5 ნაშესჯილნი, ცეცხლად და ჭკერად სულს ადასრულებენ; ხო-
 ლო ირაკლიტოს სულს უოფლისას—ორთქლად ნოტიოთა-გან,
 არამედ ცხოველთა-შორისსა — გარეგანთა-განცა და მათ-შორის-
 თა ორთქლთა-გან, ერთისა ტომისა, შეზავებად. არამედ კუა-
 ლად, რომელნი სულისა უსხეულოფოფას იტუოდეს, ურიცხუ იქმნა
 10 განოფილუბამ ამათი, რომელთა-მე უკუჭ არსებად და უკუდავად
 მის-თჳს შთქმულთაჲ, ხოლო რომელთა-მე უს[ხე]ულოდ უკუჭ, არა-
 მედ არა არსებად, არცა უკუდავად. რამეთუ თალი, ნუკუჭ ჰირველად
 მან სული თქუა სმარადისოდ-მიმდრეკად* და თჳსმიმდრეკად; არამედ
 ჰითაღორას—რიცხუად ააფით თჳსით მიმდრეკად; ხოლო ჰლატონ—
 15 არსებად გონიერად თჳს-გნით მიმდრეკად, ვითამცა რიცხუად ნაწე-
 ვართობარისად; ხოლო არისტოტელმან — ჰირველ შემასრულებე-
 ლად ბუნებითა | შესაქმებითა სხეულთასა, ცხოფრების ძალად A 42
 ოდენ მქონებელად; ხოლო დინარხოს—შენაწევრებად ოთხთა ასოთა-
 გან, შეზავებისა და შეერთებისა ნაცვლად ასოთაჲსა, რამეთუ, არა
 20 კმანთა-გან თქ[უ]მთა შედგომილად, არამედ შორის სხეულთაჲს
 მკურნალისა და გრილისა და ნოტიოჲსა და კმელისა შენაწევრებულად
 და შეზავებულად და შეერთებულად ეკულებს თქუმად. არამედ უწ-
 ებებულ იუფენ, რამეთუ ამთგანნიცა რომელნი-მე სულისა არსებაყოფა-
 სს იტუჯან, ხოლო არისტოტელი და დინარხოს—უარსებო. არამედ
 25 კუადად ამათ-მიერვე ვთქუთ, ვითარმედ ერთი და იგი-ვე არსო სუ-
 ლი უოფლისა, იაზრეს და თჳთუელად განჭრილად და კუადად თჳსადვე

1 ფუშინვად A. | 2 კრატია A. | 3 ფილოსოფოსმან A. | * არში-
 აზე შენიშვნა რექსტისავე წმინდა ხელით: „მიდრეკამ ძრვისა და მოძრა-
 ობისა ნაცვალად დაუტ ყოველგან ყოველსა-შინა სივრცესა ამის აწინ-
 დელისა წიგნისასა ელლადელთა კმისა-გან ქართველთა სიტყუად გარდ-
 მომწერელსა ამისსა იოვანეს პლატონურსა ფილოსოფოსსა“ A. | 16-17: ხო-
 ლო არისტოტელმან შემასრულებულად ჰირველ სხეულთაჲსა ბუნებით-
 თაჲსა შესაქმებითაჲსა A. | 18, ოდეს A. | 26 თუთიუულად A.

მიქცეველად, ვითარ მანიქველთა და სხუთა ვით-მე; ხოლო ვი-
ეთ-მე მრავლად და გუარითა განუოფილად და რომელთა-მე ერთად
და მრავლად. რამეთუ ყოველთა საჭირო არმზიარებელთაჲ სიტყუთა
ესესომითა . თინებათა-შიერ წინააღმდეგობაჲჲ ურთი-ერთას.

A.13

საზოგადოდ და ერთბამად მათ ყოველთა-მიმართ, რომელნი იტ-
ყოდეს სკლს სხუელად, კმა იყუნენ ამონიოჲს-მიერნი იგი თქუმულ-
ნი, ჰლოტინოჲს მოძღურის, და ნუმენიოჲს-ჰითალორელისანი. არიან
ხოლო ესე, ვითარმედ*: სხუელი თჯსითა ბუნებითა მიმოქცევადი არს,
დაფანჩადი და ყოფლითურთ ურიცხუად განჭრადი და არარაჲსა შო-
10 რის თჯსა უცვალელებლისა დამტევებელი; მოქენე არს უკუჭ სხუასა
შემადგინებელსა და შემკრებელსა და ვითარ რაჲ გარემომრთხმელსა
და მწურობელსა მისსა, რომელსა სულად ვიტყუთ. არამედ, უკეთუ
სხუელ რაჲ-მე არს სული, ანუთუ წულილადი ჩაწლოანი, და კუალად
რაჲ არს გარეშემიტკიცებელ მისდა? ვითარ ესე იხუზნა, რამეთუ ყო-

15 ველი სხუელი მოქენე არს გარეშემკრებელისა, და ესრეთ აურაცხელ,
ვიდრე-მე იზოოს მიწვენიად ვიდრე უსხუელთსამდე. გინათუ, ვითარ
იგი იტყუან სტოელნი, ტონებრიფჲ | ვინაჲჲე, რომელ არს ძალინა-
სმანრანი, ვითარცა რაჲ მიდრეკაჲ სხუელთაჲ ძლითი შიგნით-გამო,
გინა გარეგნით ერთბამად მიმდრეკი, ვინაჲ უკუჭ გარეთ სიდიდეთა

A.14

2) და რომელთათა ადმასრულებელი არს, ხოლო შიგნით-გამო შერ-
თებისა და არსებისა: — იკითხუებოდედ მათდა-მიმართ: ვინაჲთგან ყო-
ველი მიდრეკაჲ რაჲსა-განვე არს ძალისა, ვინაჲ ანუ სადაჲთ [არს]
ძალი ესე და ვიეთ-შორის არსება [მისი] იქმნების? და, უკუჭთუ
ნიფთსა ძალად იტყოდინ, კუალად იგინივე ვიკმარნეთ სიტყუანი; და,
25 თუ არა ნიფთ არს, არამედ ნიფთიერ (სხუა უკუჭ იუოს ნიფთიერი
ნიფთისა-გან, რამეთუ, რომელსა თან აქუნდეს ნიფთისა, ნიფთთა-შო-
რისად ითქუმის), რომლისა-თჯსცა სხუაჲ რაჲ-მე ითქუმის თანაშქო-
ნებელი ნიფთისაჲ? რაჲ უკუჭ ნიფთ და იგივე, გინათუ უნიფთ?

ნ აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე ტექსტისავე წმინდა
ხელით: „იხილე დარღუტვაჲ გულის-ხმიერი სულისა სხუელ ყოფ მონე-
ლობისა“ A. | 13, სხუელ-თარს A. | 15, გრ^რზე ჰქნდ^რლისა A. | 17, ხო-
ებრივი A.

ვინაჲ, თუ ნამდვლ ნივთ, ვითარ ნივთიერ და არა ნივთ? არა-
 მედ, უკუჭთუ არა ნივთ, უნივთო ვიდრე-მე; ხოლო, თუ უნივ-
 თო, არა ვიდრე-მე სხეულ, | რამეთუ ყოველი სხეული ნივთიერ. **A45**
 [არამედ, უკუჭთუ თქუნ, ვითარმედ ყოველი სხეული სამთა გან-
 5 სადგომელთა მიმთუაღველ არს და სული, ყოველითვე კამყოფი
 და ყოველით-კერძო განმწითომი სხეულთა, სამად ვინაჲ-მე განმდგომა,
 და ამით დაამტკიცებენ სულისა სხეულეთასა, — ჰქრქუა]*, ვითარმედ,
 ყოველი სხეული სამად ვინაჲვე განსადგომელ, ხოლო არა ყოველი
 სამად განსადგომელი სხეულცა [არს]. რამეთუ ადგილი და რომელ-
 10 ბანი უსხეულო არიან თვთ თავთა-შინა თვსთა, ხოლო შემთხუწვით
 სიზრკეთა-შორის დარომელოვნდებიან; ესრეთვე უკუჭ და სულიცა
 თავსა-შორის თვსსა ვინაჲ-მე მდგომარე არს დაუდგომელად, არამედ
 შემთხუწვით სამად განდგომილსა ამს-შორის-თანავე იხილვების და
 იგიცა სამად განდგომილადვე ითქუმის, კარნა, ვითარ იგი ვთქუ,
 15 შემთხუწვით. მერმეცა, სხეული ყოველი ანუ გარეგანი მიდრკების
 ანუ შიგნით; არამედ, უკუჭთუ გარეგანით, უსულო ვიდრე-მე იუთს,
 ხოლო თუ შიგნით — სულიერ; და ვინაჲვე კუდად, თუ ნამდვლ სხე-
 ულია სული, თუ რად-მე გარეგნით მიდრკების, უსულო [არს], არა-
 მედ, .თუ შიგნით, სულიერ; არამედ უფრო არს უსულოდცა და
 20 სულიერად თქუმაჲ სულისაჲ; რომლისა-თვსცა და ნამდვლვე არა ვი-
 დრე-მე სხეულ სული. | მერმეცა, თუ სული იზარდების, უსხეულოაჲს- **A46**
 მიერ იზარდების, რამეთუ სასწაფლონი ზრდიან მას; და ესე საცნაურ
 არს, ვითარმედ არა სხეული უსხეულოაჲსა-გან იზარდების; არა ვი-
 დრე-მე იუთს სხეულ სული. რამეთუ ქსენოკრატიმან' ესე შესიტყუ-
 25 ვაჲ შეკრიბა: ვინაჲ, თუ ნამდვლ არ იზარდების სული, ყოველი უკუჭ
 სხეული ცხოველისაჲ იზარდების, — არა ვიდრე-მე სხეულ სული. და

1 ნამდვილ A. | * მთელი ეს, სწორ ფრჩხილებში ჩასმული, ფრა-
 ზა ხელნაწერში არშიახუა მოთავსებული, მაგრამ, როგორც აზრის მიმ-
 დინარეობა და რუსულ (==ბერძნულ) ტექსტთან შედარება გვიჩვენებს,
 იგი ტექსტისა და ქართველ მთარგმნელს ან გადამწერს გამორჩენია და
 შემდეგ მიუწერია არშიახუ; უფრო გვიანდელს გადამწერს კი იგი შენიშ-
 ვნად მიუღია და თავში მიუწერია სიტყვა „დანიშნა“, რომელსაც ჩვენ
 ვრიცხავთ ტექსტიდან. | 10 თუით A. | 17 ნამდვილ A. | 19, რამეთუ A. |
 20 ნამდვილვე A.

ესე უკუტ სანზაროდ უოგელთა-მიმართ მეტუეულთა, ვითარმედ სხუ-
 ული არსო სული. არამედ სხუაჲ საკუთრად მათდა-მიმართ, რომელ-
 ნი ითხებდენ სისხლ, გინა საფუზნველ უოფასა სულისასა*, გინა მთ-
 გან საფუზნველისა, გინათუ სისხლისა განშორებითა მეუდარ იქმნების
 5 ცხოველი; არამედ აწ [არა] ითქუმოდეს იგი, რომელ ვიეთ-მე ჰგო-
 ნიეს, თუ არს რაჲ-მე მათ-მიერ დაწერილი, რამეთუ იტყოდეს: „ეს-
 რეთ ვინაჲ უკუტ ნაწილი გამოადინოს სისხლისა, ნაწილივე-მე გა-
 მოადინების სულისაჲ“. არამედ ცუდად მეტუეულები|საჲ არს ესევი- A47
 თარი ესე, რამეთუ მსგავსნაწილთა-ზედა და დარჩომილიცა ნაწილი
 11 იგივე არს უოგელთა-შორის; რამეთუ წუალი დიდი და მცირე იგივე
 არს და მსგავსადვე ოქროჲ და ვეცხლი და მეოფნი უოგელნი ვიდრე-
 მე ნაწილით არა შეიცვალეობიან ურთი-ერთას არსებისა-კებრ: ეგრეთვე
 დაშთომილიცა სისხლი რაჲზომევე სულ არს, ნამდვლ თუ რად-მე
 სულ არს სისხლი. არამედ უფროჲს იგი სათქუმელ, რამეთუ: ვი-
 15 ნა მთგან ესე არს სულ და, გამოვიდეს რაჲ, მოკუდების ცხოველი,
 ვინაჲ და ბაღლამიცა სულ იუოს და ორნივე ნავლენი, რამეთუ,
 რომელიცა ამათ-განი მოაკლდეს, აღსასრულსა მიუვლენს ცხოვრები
 სასა. შერმეცა, ხოლო, ღვძლი და ტუნი და გული და ჰირის-
 მბრძოლი, რომელ არს სტომაქი, და თირკუმელნი და წელნი და სხუა-
 20 ნი მრავალნი; რამეთუ, რაჲ უკუტ ამათ-განი რაჲვე განუეოს, არა-მე
 მოკუდების ცხოველი? არამედ, კუდად, მრავალნი არიან უსისხლო A48
 უკუტ სულიერ, ვითარ: სელაქნი და მალაქნი და სიპანნი; ტუევიდნი
 და ზმუენი და უოგელნი კეცტუაჲოანნი და ჩქელქეცნი, ვითარ კარა-
 კინნი და ასთაკენი, რომელნი არიან სულიერ, ხოლო უსისხლო; სა-
 25 ცნაურ უკუტ, ვითარ არა არს სული სისხლ. არამედ მათდა-მიმართ**,
 რომელნი იტუენ, ვითარმედ წუალ არს სული, რამეთუ წუალი უოგ-
 ლისა მაცხოვრებელად ჩანს და თხნიერ წულისა ცხოვრებაჲ შეუძლე-

3 საფუზინველ A. | * არშიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით წითე-
 ლი მელნით: „აქა მათიცა დანიშნე დაქსნაჲ, რომელნი ითხებენ სისხლ
 გინა საფუზნველ ყოფასა სულისასა“ A. | 12 ურთიერთარს A. | 13 ნამ-
 დულ A. | 18 ლუიძლი და ტუნი A. | ** არშიაზე: „აჲა დამარულტველი
 წყლად მთქუმელთა სულისათაჲ“ A. | 26, წუალი; ტექსტში სწერია
 „წყლისა“. მაგრამ არშიაზე გასწორებულია „წუალი“ A.

ბელ არს, და ამთ-მიმართცა მრავალ არს წინაგანსწეობელი; რამეთუ არცა თუ თზნიერ საზრდელთაჲს ცხორებად შესაძლებელ არს, სულად ვინაჲვე და საზრდელნიცა უოველნი თითოეულად ითქუმოდედ მათ-გან. მერმეცა, რამეთუ მრავალნი ცხოველთა-განნი არიან არა-
5 მსუბუქელ წყლისა, ვითარ რომელთა-მე ორბთა-თჳს დასახულ არს და კაკაბი თზნიერ სუშისცა შემძლებელ არს ცხორებად. ხოლო რაჲსა-თჳს უფროჲს წყალი ითქუას სულად და არა ჰჳერი? რამეთუ წყლისა უკუტ შესაძლებელ არს განყენებაჲ რაჲთ-ურთი, | ხოლო აღმოფშვნივე A 49
10 სული*: რამეთუ არიან მრავალნი ცხოველთა-განნი არააღმოფშვნიველნი ჰჳერ[ი]სა, ვითარ საშუალებანი უოველნი, ვითარცა: ფუტკარნი და ბზიენი და ჯინტველნი და უსისხლო და მრავალნი ზღვს-მორისნიცა და უოველნი, რომელთა არა აქუს სასული, რამეთუ შეუძლებელ ფშვნიებაჲ თზნიერ სასულისა.

15 არამედ, ვინაჲთგან კლესთომს სტოელისა და ხურისიპომსნი მრ[ი]დებვიან სიტყუანი, რომელნი-მე არა ადვილ შეურაცხის-საყოფელნი, ვინაჲვე დაჲდებოდედ და ამთნიცა დასაკსნელნი, ვითარ იგი დაჰქსნეს ჰლატონურთა ფილოსოფოსთა. რამეთუ კლესთოს ესევი-თარსა თხზავს შესიტყუვას, ვითარმედ: „არა მხოლოდ, — იტყუს, —
20 მსგავს გექმენით მშობელთა სხეულთა ამთ აკებულებითა, ვითარ რაჲ სივარულითა**; ხოლო მსგავსებაჲ და არამსგავსებაჲ არა არს უკუტ A 50
უსხეულთაჲსად, — სხეულ ვიდრე-მე და სული“. არამედ, პირველად, ვინაჲვე ნაწილობით-გან საყოველთაოჲ [არა] ადიკაზმების, არამედ იყოს უსხეულთაჲცა ურთი-ერთას უმსგავსობაჲ ტყუვილ: რამეთუ ვიტყუთ,
25 ვითარმედ რიცხუნი მსგავს არიან ურთი-ერთას, რომელთანი გუტრდნი შესაბამი იყვნენ, ვითარ ექუსი და ოცდაოთხი, რამეთუ გუტრდ ექუსისა — ორი და სამი, არამედ ოცდა ოთხისა — ოთხი და ექუსი; და ვითარ ორსაცა აქუს შესაბამი ოთხისა-მიმართ, ხოლო სამსა ექუსისა-

2. შეუძლებელ A. | 7. წყალითქს A. | * არშიაზე: „დანიშნე ვითარმედ არცა ჰჳერისა მოწვლ არს სულად თქუმაჲ, ვითარ იგი არცა წყლისა“ A. | 12-13 ზღუის-შორისნიცა A. | 14 ფშუნივაჲ A. | ** არშიაზე: „ვითარ რაჲ ყლგნ ვითარ იგიობისა არს ნაცვალ“ A.

მიმართ, რამეთუ ორკეცობის სიტყვას-მიმართ იხილკების, რამეთუ
 ოთხი ორისა-გან ორკეცად და ექუსი - სამისა; უსხეულო ვინაჲვე და
 რიცხუნიცა, ვითარ ესე აწ აღმოვჩინეთ. არამედ მსგავს არიან ნა-
 კუჭთნიცა ნაკუჭთთა, როდენთა უურენი ჰქონან სწორნი და სწორთა
 5 უურეთა შესაბამაღკე გუჭრდნი,—რამეთუ ნაკუჭთნიცა უსხეულო A51
 არიან. მერმეტა ვითარ რაჲზომობისა-თჳს არს სწორი და უსწორო,
 ეგრეთვე და რომელობისა—მსგავსი და არამსგავსი; რამეთუ რომეჲო-
 ბაჲცა უსხეულო, და იუოს უსხეულოჲ უსხეულოჲს მსგავს. მერმე-
 10 არცა ვინაჲ უსხეულოჲს—სხეული; ხოლო თანიენებს სული სხეულს
 სნებოანსა და დაჭრადსა და სხეული—სულსა, რამეთუ, სირცხულეულ
 იქმნეს რაჲ სული, ძოწეულ იქმნების სხეული, და, შეშინდეს რაჲ,
 უფერულ; სხეულ ვიდრე-მე სული“. რამეთუ არს ჰირველი* დაუღლ-
 15 ვით-მიღებულთაჲ ტუეიდ, ერთქმნილი ჰირველმღებელთაჲ, ესრეთ
 მეტყუენდი, ვითარმედ: „არა ვინაჲ უსხეულოჲ თანიენებს სხეულთა“.
 რაჲ უკუჭ ეკითხვებოდედ, რამეთუ მხოლოდ სულისად ოდენ არს
 ესე? ვითარ ვინ თქუას ესრეთ, ვითარმედ: „არარაჲ | ცხოველთა- A52
 განი ღრეკს ზედათა ებათა,—არამედ ხუთქი ზედათა ებათა ღრეკს,—
 არა ვინაჲ იუოს ცხოველ კროკოდლოჲ-ხუთქიცა“. არამედ ტუევიდ
 20 ვინაჲვე არს ჰირველ-დაწესებული და აქაცა მებრ ჰირველმღებისა,
 რომელი იტყოდა ესრეთ, ვითარმედ „არა რაჲ ცხოველთაჲ იღრეკს
 ზედათა ებათა, რამეთუ აჰა ხუთქი ცხოველცა და მღრეკელ ზედათა
 ებათა“. ხოლო ამისდავე სახედ და რაჲმს იტყოდის, ვითარმედ „არა
 რომელი უსხეულოჲ თანიენებს სხეულთა“, რამეთუ უსწრობს საძიე-
 25 ბელთა უკუნთქუმითა. არამედ თუ ვინ დაღვას, ვითარმედ ჭეშმა-
 რიტ არს არა რომლისა უსხეულოჲს სხეულთა თანაენებად, არამედ
 ზედადევანებული არა არს აღსარებული, რომელი იტყუას, ვითარმედ
 „თანიენებს სული სნებოანსა და დაჭრასა სხეულისასა“, რამეთუ

11 სირცხულელ ႁ. | * ამ სიტყვის ნაცვლად A-ში სწორია „მეო-
 რე“, რაც აშკარა შედღობაა, როგორც სხანს, თვით ბერძნულსავე ტექ-
 სტისა. შეად. რუსული თარგმანი, გვ. 45, შენიშვნა მე-29; და თვით
 ტექსტისა სტრიქონები 2—3 ბოლოდან. | 18 ხუთქი ႁ. | 22 ხუთქი A.

[ი]ჭუნეულების, თუ რად-მე მარტოდ სხეული იყო, ოდეს რაღა იღ-
 მოდა და მიიღო სულისა-თჳს გრძობაჲ, ხოლო იგი ეგო უნებე-
 ლად, ანუთუ თანაივნო სხეულს; არამედ | უფროჲს ხოლო დაიპურ- A 53
 ბვის უფრო სათანადოთა-გან ჰირველი; რამეთუ არა ჟერარს იჭუნე-
 5 ულთა-გან შესიტყუვათა შეკრებად აღსარებულთა-გან; რამეთუ ნამეტ-
 ნაჳის-გან იწუნებთან და რომელნი-მე უსხეულოთანი თანაუნებად
 სხეულთაჲს: რამეთუ უსხეულო რომელობანიცა და ესენივე ვნებულ-
 თა სხეულთა-თანა იგნებენ, ხრწნილებასა-შორის და ქმნადობასა თანა-
 მელმ[ე]ნი სხეულთანი.

- 10 ხოლო ხურისიჰმოს იტყვს: „სიკუდილი არს განყოფაჲ სულისა
 სხეულთა-გან; ხოლო არარაჲ უსხეულოჲ სხეულთა-გან განყოფვის,
 რამეთუ არცა რაჲ უკუჭ ზედშეკების და განყოფვის სხეულთა, --
 არა ვიდრე-მე უსხეულოჲ სული. არამედ ამისი ესრეთ თქუმაჲ, ვი-
 თარმედ სიკუდილი არს განყოფაჲ სულისაჲ, ჭეშმარიტ; ხოლო სა-
 15 ეოელთაოდ ამის იქუმაჲ, ვითარმედ არ ზედშეკების უსხეულოჲ
 სხეულსა, ტყუილ უკუჭ არს საყოელთაოდ თქუმილი; არამედ სუ-
 ლისა-თჳს— ჭეშმარიტ, ვითარმედ არ ზედშეკების | სული სხეულ- A 54
 თა; ხოლო სხუათა რათაჲ უსხეულოთა-თჳს არა ჭეშმარიტ, ვითარ
 რაჲ: ველის-ზედაჲ და წირი უსხეულო და ზედშეკების სხეულსა და
 20 განყოფვიან, და ამთადაჲ მსგავსად თქ[თ]რობაჲცა* და სხუანი ფერ-
 ნი; ხოლო სულისა-თჳს ჭეშმარიტ, რამეთუ არა ზედშეკების სხე-
 ულსა სული. არამედ და აწ ვინაჲგი და რომელობაჲ ზედშემსებელი
 განუგოს რაჲ სხეულსა გარომელოვნებული სხეული რაჲ, არამედ
 უკუჭთუ რომელობაჲ შემძლებელ არს სხეულთა შესებადცა და გან-
 25 ეოფად უსხეულობისა-თჳს, ხოლო სული არა, ეკითხვებოდელ კუჲლად;
 არამედ, უკუჭთუ ზედშეკების, ცხად არს, ვითარმედ ზედმიდებულა
 მისდა; და თუ არს ესრეთ, რომელ უოჲლად არა ზედმიდებულ იგოს,
 ესრეთ იგოს ჭეშმარიტ. არამედ არცა სული და არცა რომელობანი

12 სხეულთაჲ A. | 13 უსხეულოჲ A. | * ამ სიტყვის პირველი ასო-
 სათვის A-ში სხვა მელნით ფეხი მიუბამთ, რის გამოც ეს სიტყვა ხელ-
 ნაწერში იკითხება „ფერობაჲცა“-დ; მაგრამ კონტექსტისა და რუსული
 თარგმანის მიხედვით აქ უნდა იკითხებოდეს „თეთრობაჲცა“.

- სხეულ, რამეთუ შეუძლებელა სხეელისად სხეული უოვლად უოვლითურთ ზედმიდებად; და ესრეთ არ იუოს ვინაჲ-მე სულიერ | ცხოველი. A55
- არამედ არა გერე; რამეთუ არცა რომელითაჲ სხეულ იუოს ამისთვის, რომელ ზედშეეხების სხეულსა, არამედ რომელითაჲ არს უსხეულოა
- 5 და ზედშეეხებულ სხეულთა. აჰესერა თვთ სთქჳწნ წირი და რომელითანი ზედშეეხებულ და განშორებულ სხეულსა, და თვთ თავთა-შორის თვისთა უსხეულოდ მუოფად; რომლისა-თვისცა შესაძლებელ არს უსხეულოაჲსა ზედშეეხებულ სხეულსა, ვითარ შუწნის უსხეულოაჲსა; არამედ აწ ვინაჲთგან ზედშეეხების, სხეულ ვინაჲ-მე იუოს სული, და
- 10 უოვლად არა ვინაჲ-მე იუოს სულიერ ცხოველი; არამედ თუ კინოლდენცა არს სულიერ ცხოველი, არცა ზედშეეხების და არცა სხეულ არს სული, რომლისა-თვისცა ცხოველი უოვლითურთ სულ არს, არცა უგუწ ზედშეეხების და არცა სხეული არს და განეუენების უსხეულობისა-თვის თვისისა. რამეთუ არა არს სული სხეულ, [ესე] საცნურ
- 15 თქემულთა-გან; არამედ, რომელ არცა | უარსებო [არს], შემდგომთა-შორის ისიტუჳწბოლედ. A56

- ხოლო, ვინაჲთგან დინარსოს მორაულობად* განასაზღვრა სული და სიმეა, აცილობდა რაჲ სოკრატს, სულის თქჳ მორთულობაჲ, ესრეთ მთქემულმან, ვითარმედ: „შეჰგვანნ უგუწ სულისად
- 20 მორთულობანი, ხოლო სხეულთად — ძაღნი“***, — არამედ ამისთა დასაჰსნელთა გარდამცემენი, „ფედონსა“ შორის ზღატონისსა მდებარეა-გან, [ვიტუოლჳთ] ესრეთ, ვითარმედ ერთი არს აწ ესე ჰირველ აღმოჩინებულთა მიწთა-გან, ვითარმედ: ჰირველვე აღმოჩინებულა, რომელ არიან სასწალონი აღჰსენება. ესე უგუწ დადგა ვითარ ჰირ-
- 25 ველადსარებული, და ჰჳაზმავს სიტუჳსა ესრეთ, ვითარმედ: ვინაჲთგან სასწალონი ჰირველთა ასაჰსენებულ არიან, იუო ვინაჲ-მე და სულიცა ჩენი[ლ] ჰირველ*** კაცისა გუაროან ქმნისა; ხოლო თუ მორთულობა არს სული, ვინაჲვე არა იუო, არამედ შემდგომადლა იქმნა

5, თუთ A. | * ამ სიტყვას ხელნაწერი A ზოგან ქარაგმითა სწერს, ზოგან ქარაგმაგახსნით: ხან „მორულობად“, ხანაჲ „მორთულებად“. ჩვენს გამოცემაში ორივე მართლწერა დაცულია. რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის შესაბამად ნახმარია „ჰარმონია“. | ** ე. ი. ჩანგის სიმები. | *** ეს და ამის წინა სიტყვა A-ში ერთმანეთზე გადაბმულია ასე: „ჩნიპლ“.

მორთულებითა სხეულისათა. ხოლო ყოველი შემდგმულობაჲ | სხუენრ A 57
 უღონო არს ქმნად, თუნიერ ვითარ იგი ზირველ ჰქონდის, რო-
 მელთაგან იგი შედგმულა; რამეთუ ზიარებაჲ ვინაჲვე არს შედგმულ-
 თა, ვინაჲთგან მორთულება[ჲ] შედგმულება, და არაფინაჲ დაცადებს
 5 არა ნებებად მასვე, ვითარ იგი არს და რომელთაგან იგი შედგმუ-
 ლა, არამედ შეუდგს მას. ხოლო ებრძვის უკუწ მათი სიტყუაჲ, რო-
 მელნი სულსა მორთულობად იტყუან, მათ, რომელნი სსწავლოთა
 ადკსენებად იტყოდინ. არამედ მათი, რომელნი სსწავლოთა ადკსე-
 ნებად იტყუან, ჰკეშმარიტ არს, — მტუყარ ვიდრე-მე [არინ] სულისა
 10 შენაწვერებად მთქემელნი*. მერმეცა უკუწ და სული წინააღმდეგამ
 არს სხეულისა და მთავრობისად აქუს ჯურობინებაჲ, ვითარმედ მთავარ
 მისდა არს; ხოლო მორთულებაჲ არცა ჰმთავრობს და არცა წინა-
 ადუდეკების; არა ვიდრე-მე არს მორთულება სული**.

მერმეცა და, ვინაჲთგან სული წინააღმდეგომთა ნაწილობით მიითქუალავს, არსება A 58
 15 ვიდრე-მე არს და წინამდებარე შემთხუტგადთა-თჲს, ხოლო მორთუ-
 ლობაჲ — რომელობაჲ და შემთხუტგა; არამედ არსებაჲ რომელობის-
 გან სხუა: სხუა უკუწ და სულიცა მორთულობისა-გან. ხოლო ზია-

2_ა-4: ქონებად თუნიერ A; 2_ბ ჰქონდის — მათ A.

* არზიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „ერთი და იგივე არს მორ-
 თულობაჲ და შინაწვერებაჲ“. სიტყვით „მორთულობაჲ“-თ აქ გადმო-
 ცემულია ცნება „ჰარმონია“.

** აქ რუსული (== ბერძნული) ტექსტი უმატებს თოთხმეტოდღე სტრი-
 ქონს, რომელიც ქართულ თარგმანში არ მოიპოვება. მოკლეთ მათი ში-
 ნაარსი ასეთია:

ჰარმონია, სხუა ჰარმონიასთან შედარებით, შეიძლება იქმნეს უმე-
 ტესათ და უმცირესათ ჰარმონია; სული კი არ შეიძლება იქმნეს უმეტე-
 სათ ან უმცირესათ სული. მაშასადამე, სული არაა ჰარმონია. ამასთანავე
 სული შეიცავს თვის შორის როგორც სათნოებას, ისე ბიწიერებას; ჰარ-
 მონია კი არ შეიცავს ჰარმონიასა და რასმე არაჰარმონიულს. მაშასა-
 დამე, სული არ არის ჰარმონია. იხ. რუს. თარგმნ., გვ. 48—49.

შეიძლება ეს ადგილი ქართველ მთარგმნელს გამორჩენოდეს, ან
 თვით იმ ბერძნულ დედანშიაც არ ყოფილიყოს, რომლითაც ქართველ
 მთარგმნელს უსარგებლნია. ხელნაწერში (A) კი აქ ტექსტი გადაბმით
 მიჰყვება და არსაიდან არა სჩანს, რომ მის უძველეს დედანს ამ ადგილას
 ჰკლებოდეს რამე.

რებად ვიდრე-მე შორთულობისად სული არა უჯერო თქუმად, არამედ არა ამის მიზეზისა-თჳს და სულიცა შორთულობა იუოს: რამეთუ არცა ამისთჳს, რომელ სათნოებასა ეზიარების, სათნოება იუოს სული.

ხოლო დადინოს სულისა-თჳს უკუშ არას განაზინებს, არამედ 5 და წამებსცა „კმასყოფელთა-შორის სიტყუათა“, ვითარმედ არა რაჲ არს სულისა-თჳს განზინებულ სიტყუაჲ; ხოლო ჭტაეს, რომელთა-გან იტუჳს, ვითარმედ შეზავებაჲ არსო სული, და ამისდა უკანა-მიდეგებად ჩუშულებათა განუოფილებასა; და ესევეთარად განჭკაზმავს სიტყუასა...*;

10 იტუნეულობს, არა ხოლო სულსა უოგელსა კაცისასა, არამედ | უტ- A 59 უჳს ოდენ, რომელ იგი კაცსაცა-შორის იხილევების; ხოლო სიტყუარისა-თჳს იტუნეულობს; შიქუმელი ესრეთ, ვითარმედ...**

შეუძლებაჲ, რათამცა სხეულთა შეზავება იუო სული, ვინაჲვე ამიერიტგან იწყებოდედ, ვითარმედ უოველი სულიერი და უსულოჲ 15 სხეული ოთხთა-გან შეზავებულა ასოთა, რამეთუ ამათი შეზავებაჲ სხეულთა აღიქუმს. და აწ, თუ შეზავებულა არს სული, არარაჲ იუოს უსულო; და შეკრების სიტყუაჲ ესრეთ: თუ რად-მე სულ არს შეზავებაჲ სხეულთაჲ, არამედ უოგელსა სხეულსა აქუს შეზავებაჲ, უოგელსა სხეულსა სულიცა ვიდრე-მე აქუნდეს და არა რომელი სხეული

20 იუოს უსულოჲ: არცა უკუშ ქვაჲ და არცა შუმაჲ, არცა რკინაჲ და არცა სხუაჲ რომელი-მე უსულო იუოს. ხოლო თუ რად-მე არა სუ-უოველთაოს და უოგელსა შეზავებულებასა იტუჳს სულ უოფად, არამედ ეგევითარას რას-მე, კეითხებოდედ უკუშ, თუ: ვითარი-მე | შე- A 60 ზავებულებაჲ არს სულ, რომელი შეიქმს სხეულსა და სულის მი- 25 ითუაღავს საზღვარსა? რამეთუ, რომელიცა თქუას შეზავებულებაჲ, და ეგევითარივე ვჰოოთ და უსულოთაცა-შორის; რამეთუ, ვითარცა

* აქ ქართულ ტექსტს რამოდენიმე სიტყვა აკლია; რუსულ თარგმანში (გვ. 49, სტრიქ. 20) აქ სწერია: „на основании сказаннаго Гиппократомъ“. | 15 შეზავება A. | ** აქ ქართული ტექსტი, ხელნაწერებში, გაბმულათ მიდის. მაგრამ, როგორც რუსული თარგმანი უჩვენებს (გვ. 49, შენიშვნა 48) და აზრთა მსვლელობიდანაც სჩანს, აქ თვით ბერძნულ დედანსავე ჰკლებია ლალინოსის ზემო-აღნიშნულ თხზულებიდან ამოსაღები სიტყვები. | 13 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თვით მან ცხრა სსხე უოფაჲ შეზავებულებათაჲ შეზავებულებათა
 წიგნსა“-შინა გამოაჩინა, რჳათა უკუშ ძნელშეზავებულად იტყუს, ხო-
 ლო მეცხრეს კეთილშეზავებულად; და ამის მეცხრისა-გან იტყუს
 კაცსა კეთილშეზავებულად; და ამის კეთილშეზავებულებისა ქონებასა
 5 არა საუოგედთაოდ, არამედ მათ-თჳს ოდენ, რომელთა საშუაელი ოდენ
 აქუნდეს შეზავებულებაჲ, ხოლო სსხათა ცხოველთა ძნელშეზავებუ-
 ლად თითო გუარებით. რამეთუ უოგედთა-შორის უმეტეს და უმცი-
 რეს ღსენით და დართვით იპობიან და უსულთათა-შორის ცხრანი
 ესე შეზავებულებანი უფროაჲსობასა-შორის და უმცროსობასა, ვითარ
 10 თვით მანგე წიგნსა მს-შინა, „მარტივთა-თჳს“ სახელდებულსა, ანუშ-
 ნა. | მერმეცა, თუ შეზავებულება არს სული, არამედ შეზავებულება- A61
 ნი იქცევიან მსგავსად ჰასკათას და ჟამთა და ქცევათასა, და სულიცა
 ვიდრე-მე ამათანავე იცვალბოდის. ხოლო, ვინაჲთგან სამარადი-
 სოდ იცვალბების, და არა და იგივე გუაქუს სული, არამედ, შეზავე-
 15 ბულებათა-ებრ, ოდეს-მე ღომისა და ოდეს-მე ცხურისა და ოდეს-მე
 სხჳსა რომლისა-მე, — რომელ უფერო არს. მერმეცა, რამეთუ შეზა-
 ვებულებაჲ არა წინააღუდგების გულის-თქემათა სსხეღისთა, არამედ
 და შეეწევისცა, რამეთუ თვით შეზავებულებაჲ მისდრეკს გულის-
 თქემად, —ხოლო სული წინააღუდგების, —არა ვიდრე-მე შეზავებუ-
 2.) ლება სული. მერმეცა, თუ რად-მე შეზავებულება არს სული, არამედ
 შეზავებულებაჲ —რომელობაჲ, ხოლო რომელობაჲ იქმნების და გარ-
 დაიქმნების თჳნიერ წინამდებარისა განხრწნისა, —და სულიცა უკუ-
 განუშორის თჳნიერ წინამდებარისა განხრწნისა; არამედ ესე —არა ჭე-
 შმარტი; | არა ვიდრე-მე შეზავებულებაჲ და არცა რომელობა არს A62
 25 სული. არამედ არცა თუ მეორე კერსი წინააღმდგომთაჲ ბუნებით
 აქუს ბუნებად ცხოველსა, ვითარ რაჲ იგი ცეცხლსა-ზედა. მკურვა-
 ლებაჲ იხილვების; რამეთუ შეუცვალბებულა ესე სსხად, ხოლო შე-
 ცვალბებულად ჩანს შეზავებულებაჲ; არამედ უფროაჲს ხოლო, თვით

1. + და A. | 16 სსხუასა რწისმე A. | 18 შეიწევის-ცა A. |
 22 „განხრწნისა“; ეს სიტყვა ხელნაწერში არშიაზეა ტექსტისავე ხელით
 მიწერილი. ჩვენ ტექსტში შემოგვაქვს (შეად. რუსული თარგმ., გვ. 51,
 სტრ. 12). | 26 ცხოველისა A.

იგინიფე არიან, რომელნი სამკურნალოთა და კვლოვნებითა შეზავებულე-
 ბასას სხეულს სცვალენ. მერმეტა, რამეთუ ყოვლის სხეულის
 რომელთანი გრძობადნი არიან, ხოლო სული დაღათუ აგრძობს
 რასავე, ვინაჲვე გონებითს აგრძობს,—არა ვიდრე-მე რომელთაჲ
 5 სხეულთაჲ სული. მერმეტა: [სისხლისა და] ფშენისა და ერთგან შემ-
 ტვიცებითა კორცთა და ძარღუთა და სხუთა ასოთაჲ კეთილ-
 შეზავებულეჲჲ ძალ არს,— და კუალად ვინაჲვე შეკრფალებათა და
 სიგრიღეთა და სიკმელეთა და ნოტიოთა კეთილშეზავებულეჲჲ | სი- A 63
 მრთელე არს,—ხოლო სწორსაზომობაჲ ასოთაჲ კეთილფეროვნება-
 10 სავე-თანა შესწინიერებასა და სიკეთესა შეიქმს სხეულთასა. ხოლო თუ
 რად-მე მორთულეობაჲ სიმრთელისა და ძალისაჲ და სიკეთისა და შესწ-
 ნიერებისაჲ [სული არს], საჭირო ვიდრე-მე არს, ოდეს რაჲ კაცი ცოცხალ
 იუოს, არცა დასხეულეჲჲ და არცა უძღურეჲჲ და არცა უმუწრ ყოფად;
 ხოლო შეემთხუწვის ესე მრავალგზის, არა მხოლოდ ერთისა, არა-
 15 მელ სამთავე ამათ კეთილშეზავებულეჲჲთა წარწყმელად და სიცოცხლედ
 კაცისა; რამეთუ შეემთხუწვის მასვე ერთმაჲდ უმუწრყოფაჲ და უძ-
 ლურეჲჲ და სხეულეჲჲჲ,—და არა ვიდრე-მე არს კეთილშეზავებუ-
 ლეჲჲჲ სხეულთაჲ სულ. ვითარმედ უკუწ ბუნებითნი ვინანი-მე სიჭა-
 ვნი და სათნოებანი კაცთა შეუდგებიან? ესე ჭეშმარიტ არს, რამეთუ
 20 სხეულთა შეზავებისა-გან იქმნიებიან ესე, რამეთუ მოჭკადებიან ბუნე-
 ბით მრთელთანი და სნებთანი შეზავებულეებისა-გან, და ესრეთ A 64
 ვითანი-მე ესე ბუნებით მწარანავლელთანი მრისხანენი არიან, სხუანი
 —ჯაბანნი, სხუანი—ღამყოლნი: არამედ რომელნი-მე იპერობენ და
 მძლე ექმნიებიან; საცნაურ უკუწ, ვითარმედ შეზავებულეებას იპერო-
 25 ბენ, რამეთუ სხუაჲ არს მპერობელი და სხუაჲ არს ჰერობელი,—
 სხუა ვიდრე-მე შეზავებულეება[ჲ] და სხუა სული.

რამეთუ ორდნო არს სხეული სულისაჲ: უკუწთუ რად-მე მარ-
 ჯუედ შეიმზადოს, შექვევის სულსა და აქუს იგი მარჯუედ; არამედ,
 უკუწთუ არა მარჯუედ იუოს, აუენებს და მაშინ ვინაჲვე საკმარა სული-
 30 სა-თჯს საქმით მბრძოლობაჲ უმარჯობისა-მიმართ ორდნოთასა, და,

ნ.გ. უსხეულოჲ სული მერმეტა თუ რადმე ფშენით A. | 6 შემ-
 ტვიცებით; სხუთაჲ ასოთაჲ და A. | 9-10 კეთილფეროვნებასავე-თან-
 ნა A. | 20-21 ბონებით A. | 23, ჯალინნი A. | 27 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ
 ვიწყებთ. | 27-28 მარჯუტლ A.

თუ არა ფრად განიფრთხოს, დაიჭრევის მის-თანავე, ვითარ რაჲ მუსიკელი თანამტოდველა ძალის გარდაჭრევისა, ვიდრემდის იგი არა მჭრთოს კეთილად. რომლისა-თხსცა საგმარა სულისადა ზრუნვაჲ სხუელთაჲ, რათა შექმზადოს ორღანოდ მარჯუედ | თხსად. ამას უკუჭ A65

5 წარჭმართებს სწავლულებათა-მიერ და ნუჭულებათა კეთილთა, და ვითარ რაჲ მორთულბასა-შორის სამუსიკოთასა რომელსა-მე მომუჭ ჭეოფენ, ხოლო რომელსა-მე მისინზანე, რათა, ვითარცა მას მოუხ-
დებოდის, შეიმზადოს და იგმაროს მარჯუედ ორღანოჲ შესაქმე
თხსი, რათა არა და იგიცა მსგე-თანა გარდაიჭეს, — რამეთუ, თუ არა
10 განეკრძალოს, და ესეცა შეემთხუეს მას.

ხოლო არისტოტელი სულს „შემასრულებელად“ იტყოდის რაჲ*, არამთ უდარე დაერთვის მათ, რომელნი რომელობად იტყვან მას. არამედ ჰირველად განზაცხადოთ, თუ „შემასრულებელად“ რომელთა უწოდოს. რამეთუ არსებასა სამად იტყვს: ჰირველად იტყვს
15 ნივთსა წინამდებარესა, რომელი თვთ თავით თხსით არა არს, ხოლო აქუს ძალი შექმნისა-მიმართ; და კუადად, შეორედ, გუარსა, რომლი-
თა გუართან იქმნების ნივთი; ხოლო მესამედ — ორთა-გან ნივთისა და გუარისა ქმნილსა, | რომელ არს სულიერი. არს უკუჭ ნივთი A66
ძალად, ხოლო გუარი — „შემასრულებელ“; და ესე უკუჭ ორსხედ ვი-
20 დრე-მე ზედმიწევნულებად, რამეთუ რომელი-მე ვითარ რაჲ მხედ-
ვარობაჲ ზედმიწევნულებით და კუადად ვითარ რაჲ სიუყარული, არამედ „შემასრულებელ“ ვითარ. მოქმედებაჲ სიუყარულისაჲ; არამედ ზედმიწევნულება უკუჭ მეოფობასა-შორის სულისასა იხილვების; და
ამთადვე შესაბამად ძილიცა და მღვძარებაჲ, რამეთუ მღვძარებაჲ
25 მხედვარობაჲ არს, ხოლო ძილი ძალად ქონებაჲ მხედვარობისაჲ და [არა] მოქმედებაჲ. ეგრეთვე ჰირველ უკუჭ არს ზედ-მიწევნულებაჲ მო-
ქმედებისა; რომლისა-თხსცა ჰირველად შემასრულებელად უწოდოს გუარ-
სა, ხოლო შეორედ — მოქმედებას; ვითარ სხედ თუადი წინამდება-

6 სამოსიკოთასა A. | 8 მარჯუედ A. | 10 შეემთხუეს A. | * არ-
შიაზე ტექსტისავე წმინდა ხელით: „შეისწავე, ვითარ არისტოტელი შემა-
სრულებელად უწოდოს სულსა“. | 18, ქმნილი ქნილი A. | 19-20 ვ'დ
რ'ი მე (=ვითარმედ რომელი-მე) A. | 24 მღუძარებაჲ A; მღუძარებაჲ A. |
25 ძალდ A.

რის-გან არს ნივთისა და გუარისა მისდა ზედშემოსრულისა; და არს უკუწქ ესე წინამდებარე ნივთი მის-შორისი, ხოლო შემწუნარებულად ხილვისა თვთ თუალი | ითქუმის ნივთად, და იწოდების უკუწქ ესე სენს- A67
 ობით თუალადვე; არამედ გუარი ვინაჲვე და „შემასრულებელი“ თვით
 ა იგი ჰირველი მხედვარეობაჲ არს თუალისაჲ და შემძლებელი ხედვასა მისდა მიცემად; ხოლო მეორე შემასრულებელი თუალისაჲ არს მო-
 ქმედებაჲ, რომლითა მხედვარეობს. იძიებოდედ, თუ ვითარ აწდა შობილსა ღეგუსა არცა ერთი აქუს „შემასრულებელთაჲ“, არამედ ძა-
 ლი ოდენ აქუს შეწუნარებად „შემასრულებელთა“, — ესრესხედვე ჭერ-
 10 არს გულის-ხმის-ყოფაჲ და სულისცა; რამეთუ ვითარ იგი, იშო-
 ობს რაჲ მხედვარეობაჲ, სრულ ჰყოფს თუალსა, ეგრეთცა, იშობს რაჲ შორის სხეულთაჲსა, სული სრულ ჰყოფს ცხრველსა, რომელ არცა თუ თვნიერ სხეულთაჲსა იუბს ოდესვესული, და არცა სხე-
 ული-სულის-თვნიერ. რამეთუ სხეულ ვიდრე-მე არა არს სული,
 15 ხოლო სხეულისად არს და, ამის-თვსცა, შორის სხეულთაჲსა მეოფ არს და სხეულთა ესევეითარ|თა; ხოლო მეზრ თავსა-შორის თვსსა A68
 არა არს.

არამედ, [ჰირველად,] ვნებადსა ნაწილსა სულისსა უწოდს* სუ-
 ლად და განაუენებს მის-გან სიტყუარებითსა; ხოლო ჭერიუო ერთ-
 20 ბამად ეოფლობასა სულისსა მიღებად და არა ნაწილთა-გან, და ამით-
 ცა უძღურებითთა, განჩენაჲ ეოფლობასა-ზედა სულისსა. მერმეცა
 იტყვს, ვითარმედ სხეულსა ძლად ცხორებაჲ აქუსო, და ჰირველ სუ-
 ლისცა შექმნისა, თვს-შორის; რამეთუ ჭერარს სხეულისა, ძლად
 ცხორების მქონებელისაჲ, ჰირველ თვთ მოქმედებით ეოფაჲ სხეუ-
 25 ლისა მის; არამედ არა შემძლებელ არს მოქმედებით მეოფად სხეუ-
 ლი ჰირველ გუარისა შენაწევრებისა, რამეთუ ნივთი არს ურომელო-
 ბაჲ და არა სხეული; რამეთუ შეუძლებელ არს, რომელი ჰირველ
 თვთ მოქმედებაჲ არა იუბს ქონებად ძლისა და მის-შიერ და მის-

7 „იძიებოდედ“; ამ სიტყვას ხელნაწერი დიდი ასოთი იწყებს. |
 10 გულის-კმის-ყოფაჲ A. | 13 თვნიერ A. | 14, სულისა-შიერ A; ვა-
 სწორებთ აზრისა და რუსული (=ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. | 18 აქ
 ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * იგულისხმება არისტოტელი. | 19 გა-
 ნაყნ A. | 23 ძალად A.

განვე რამსაცა უოფად. ხოლო თუ რად-მე სხუელი ძალ ოდენ არს, ვითარდა ძლითი სხუელი ძლადვე ცხორებას თავსა-შორის თვსსა ქონებად შემძლეებულ არს? და კუადად სხუად უკუწ, ხოლო სხუათა-
 5 ზედა, რომელთა ვით-მე ძალი ოდენ ჰქონდის და არა იკმარებდენ
 მათ, ვითარ რამ ოდეს მხედველობაჲ ჰქონდის არაკმარებად მისდა;—
 არამედ სუფსა-ზედა შეუძლებელა ესე თქუმად. რამეთუ არცაღა თუ
 მძინარე სულებრივისა მოქმედებისა არს უნაწილო, რამეთუ იზარდე-
 10 უბის და აღორძინდების და იოცნებს და აღმომფუზნვარებას, რომე-
 ლი უფროდს ხოლო ცხორებისა არს სასწაული. არამედ ამათ-გან სა-
 10 ნინო არს, რომელ ძლად ცხორებაჲ შეუძლებელა უოფად ვისდავე.
 ვინაჲვე ნამდვლ და მოქმედებაჲცა ჰირველ უოფლისა გუარმყოფელა
 სულისა, და სხუად არა რამ არს, არამედ ცხორებაჲ, რამეთუ სული-
 15 სს თანანერგ არს ცხორებაჲ, ხოლო სხუელთა თანქონებით ოდენ
 აქუს. აწ უკუწ, ოდეს იტუოდეს, ვითარმედ მრთელობაჲ შესაბამ
 15 არს ცხორებისა, არა თუ სულისა ცხორებისა-თვს იტუვს, არამედ
 სხუელთა-თვს,—და ესრეთ დანა|ბრძენობს სიტყუასა. ვითარმედ სხე-
 20 ულებრივი არსება მებრ ნაწილებით წინააღმდეგომთა არს შემწუნარე-
 ბელ, ხოლო მებრ გუარითა არასადა; არამედ, თუ რად-მე მებრ გუა-
 რითა განყოფილებაჲ შეიცვადოს, და ცხოველიცა ვადრე-მე შეიცვა-
 20 ლ[ო]ს; ვინაჲვე არა თუ მებრ გუარითა არსება წინააღმდეგომთა არს
 შემწუნარებელ, არამედ წინამდებართა, რომელ ესე არს სხუელები-
 თი. აწ უკუწ არა შემძლებელა არა რომლითა სახითა სული სხუელ-
 თა შემასრულებელ * უოფად, არამედ არსება თვთსრულ და უსხუე-
 25 ლო: რამეთუ მებრ კერძო ნაწილებით შეიწუნარებს წინააღმდეგომთა
 —სიბოროტესა და სათნობასა, რომელსა ვერ შეუძლებდა გუარი შე-
 წუნარებად. მერმე იტუვს, ვითარმედ „შემასრულებელ“ არს სული
 და მიუდრეკელ მებრ თვს-გნით, ხოლო მიდრეკების მებრ იემთხუწ-
 ვით. ვითარმედ ესე უკუწ არა მოუვალ არს, თუ თვთ იუოს მიუ-

2₁₋₂ ვითარცა რამ ძლად A. | 8 აღმომფუზნვარებას A. | 10, ყო-
 ფაჲ A. | 11 ნამდულ A. | 17, მრ A. | * A-ხელნაწერი ამ სიტყუას ზე-
 მოდან აწერს ბერძნულს ეკვივალენტს: „ენტელექიად“. | 23 თუთ-
 სრულ A. | 24, მრ A. | 28 თუით A.

დრეკელ და მიმდრეკეს ჩუენ, ვითარ რაჲ სიკეთე[ა] მიუდრეკელ არს A71
და მიმდრეკეს ჩუენ. არამედ, დაღათუ სიკეთე[ა] მიუდრეკელ არს და
მისდრეკეს სხუას, არამედ, რომელთა ბუნებით ჰქონდეს მიდრეკაჲ,
მისდრეკეს და არათუ მიუდრეკე[ა]ლსა. და აწ ვინაჲვე თუმცა სხუელსა
5 მებრ თუთ მიდრეკაჲმცა ჰქონდა, რაჲმცა იუო უჟერო მიდრეკელ მის-
და მიუდრეკელისა-გან; ხოლო აწ ვინაჲვე შეუძლებელ, რათამცა მიუ-
დრეკელი მიუდრეკელისა-გან მიდრეკა: სადა[ა]თ უკუტ იუოს სხუელი-
სად მიდრეკაჲ თუნიერ სულისა? რამეთუ არათუ თუთმიმდრეკ არს
სხუელი. ჰირველისა უკუტ ქმნადობის მიდრეკისა[ა]ს მკუელელებან*
10 ჩუნსებად, არა ჰირველი, არამედ მეორე აჩუნსა. რამეთუ, თუმცა
რად-მე არამიმდრეკეს მისდრეკდა, ჰირველსა იტუოდა მიდრეკას; ხო-
ლო, თუ რად-მე მიმდრეკა, თუ თუს-გნით, და სხუასცა-მიერ მიმ-
დრეკად არს, მეორისა მიდრეკისა ქმნილებასა განჰმარტებს, —სადაჲთ
უკუტ ჰირველი ქმნილებაჲ სხუელსა-შორის? | ხოლო თქუმად ესრეთ, A72
15 იუ თუთ თუს-გნით მიდრეკად ასოთა ამის-თუს, რამეთუ რომელნი-მე
სუბუქ არიან, ხოლო რომელნი-მე მძიმე, —ტუუილ იუოს, რამეთუ,
თუ რად-მე სისუბუქე გინათუ სიმძიმე მიდრეკა არს, არაოდეს დად-
გეს მძიმე და სუბუქი, —ხოლო აწ დადგებიან, მიემთხუნენ რაჲ
თუსსა ადგილსა. არა ვინაჲვე სიმძიმე და სისუბუქე მიზუზ ჰირვე-
20 ლისა მიდრეკისა არიან, არამედ —რომელთანი ასოთანი. ხოლო თუ
რად-მე და ესეცა შეენდოს, ვითარ მთქმელობაჲ და მთნებელობაჲ
და განმსჯელობაჲ შესაძლებელ არს სისუბუქისა და სიმძიმისა საქმე-
ყოფად? ხოლო, თუ რად-მე არა ამათდად, არცათუ ასოთად; და, ვი-
ნაჲთგან არა ასოთად, არცა თუ სხუელოად. მერმეცა და თუ შე-
25 მთხუნს ვით სული მიდრეკების, ხოლო სხუელი თუს-გნით, მამინცა და,
ოდეს არა იუოს მის-შორის სული, თუს-გნით სხუელი მიდრეკეს; ხო-
ლო თუ ესე ესრეთ, და იუოსცა ვიდრე-მე თუნიერ | სულისა ცხო- A73
ველი; უჟერო უკუტ ესე, და უჟერო ვიდრე-მე დასაბამით-განვე.
არამედ არცადა თქუმად ესრე, ვითარმედ ყოველი ბუნებაჲ მიდრეკა-
30 დი იძულებით მიდრეკების და ყოველი იძულებით მიდრეკად ბუნე-
ბითცა მიდრეკების, და ესე ესრე ჰქმნარიტ იუოს; რამეთუ სოფელი,

2 მიუდრეკელი A. | * ე. ი. არისტოტელმან. | 12 სხუ-სცა მიერ A. |
19 თუსსა A.

ბუნებით მიდრეკადი, იძულებით აჩაღდეს მიდრეკების. აჩაღედ არცა რაჲ, რომელი ბუნებით მიდრეკების, და იგივე მეზრ ბუნებით დასწენარდების; სოლო სოფელი, და მცე და მთოკარე, ბუნებით მიდრეკადნი; ბუნებით წენარებად ვერ შემძლებულ არიან. ამითვე სახი-
 5 თა სულიცა, ბუნებით მიდრეკადი, სამარადისოდ მიდრეკადი არს, ბუნებით სიწენარედ გეროდეს შეუძლებს, რამეთუ წენარებაჲ ხრწნილებაჲ გინაჲ-მე არს სულისაჲ და უოფლისა სამარადისოდ მიდრეკადი-
 10 საჲ. და ამითვე-თანა პირველითგანვე სძიებელი ჰბიეს დაუკსნელად — თუ სადაჲთ სხეული შეიკონებვის და ერთ იქმნების, ბუნებით
 15 განსწევისა მქონებელი. კმა | არს ამის-თჳს მრავალთა პირთა-გან ად-
 მოჩენად, ვითარმედ სული არცა შემსრულებულ არს, არცა მიუდრე-
 კელი და არცა სხეულთა ამათ-შორის ქმნილი.

აჩაღედ პითაღორა შემთხუწვითად იტუნეულობს, სამარადისოდ დმრთისცა და უოფელთა რიცხუთა მსგავსებისა-თჳს, და განასზღვრებს
 15 სულსცა თჳთ თჳსად მიმდრეკად; რომელსა და ქსენოკრატიცა შეუ-
 დგა. არა თუ რიცხუ არს სული, აჩაღედ ამისთჳს, რომელ შორის განრიცხუვადთაჲს არს და შორის განმრავლებულთაჲს და რამეთუ
 სული არს განმ[ს]კელი სქმეთაჲ და ხატთა და სახეთაჲ* თჳთუელსა-
 20 მეოფელი და განოფისა მათისა გამომაჩინებელი, ვითარ სხუწბრობისა გუარათაჲს სიმრავლედ რიცხუთაჲს მქმნელი მათდა, რამეთუ
 სარიცხუო არიან სქმენი. გინაჲვე არა ერცანე შეცვალებულ არს [იცი]** მეზრ რიცხუთა ჴიარებისა-გან.

მ. შეიქონებვის A. | 13 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ამ სიტყვის ნაცვლათ A-ში პირველათ დაუწერიათ: „საქმეთაჲ“, შემდეგ ზემოდან წაუწერიათ სხვა მელნით „სხეთაჲ“. | 22, არიან A. | ** ე. ი. სული.

*** პითაღორის შეხედულების გარჩევანზე სწყვეტს ნემსიოსი ძველი დროის ფილოსოფოსთა აზრების მიმოხილვას სულის შესახებ და შემდეგ იწყებს იმ მიძღვრებათა კრიტიკას, რომელნიც საქრისტიანო ფილოსოფიის ნიადაგზე აღმოცენებულან. აქ იგი პირველათ განიხილავს და უარჰყავს ევროპოსისა და აპოლინარის შეხედულებას აღნიშნულ საგანზე. — სამწუხაროდ, ჩვენს ხელნაწერებში არც პითაღორის შეხედულების გარ-

არამედ ოდეს იგი სხეულთა ედარებოდის... არცა უზადოდ ამისდა A75
მქონებელა.... მოკუდავად რამ იგი ითქუმოდის.....* ვითარცა თქუა

ჩემის დასასრული მოიპოება და არც ენომიოსის მოძღვრების კრიტიკის დასაწყისი, ე. ი. ქართულ ტექსტს აკლია მთელი ის ადგილი, რომელსაც რუსულ თარგმანში უპირავეს 38-ოდე ნაბეჭდი სტრიქონი 57—58 გვერდებზე, დაახლოებით A-ხელნაწერის ორ გვერდზე ცოტა მეტი. ამ დაკლებული ადგილიდან ხელნაწერში (A-ში) დარჩენილა ორიოდ სტრიქონი (A74—75), რომელსაც ჩვენ ტექსტში ვბეჭდავთ (გვ. 41, სტრქ. 1—2) და რომელიც, როგორც სჩანს, ენომიოსის მოძღვრების კრიტიკას უფრო უნდა ეკუთვნოდეს, ვინემ პითაღორისას.

აქ მოგვაქვს მხოლოდ პითაღორის შეხედულების კრიტიკის დასასრული რუსული თარგმანის თანახმად, ხოლო ენომიოსის მოძღვრების გარჩევას შემდეგს სხოლიოში მოვიტანთ

ქართული დედნის სიტყვებს: „ვინაჲვე არა ერცახე შეეკალეულ არს იგი (ე. ი. სული) მებრ რიცხუთა ზიარებისა-გან“ (იხ. ზემოთ გვ. 40, სტრიქ. 22—23), ამ სიტყვებს რუსულში უდრის ფრაზა: „Отсюда она (ე. ი. სული) имѣтъ нѣкоторое соотношеніе съ исламинъ“. ამ ფრაზას, ნაკვეთის დასასრულამდე, მოსდევს კიდევ 18-იოდე ნაბეჭდი სტრიქონი, რომლის შინაარსიც ასეთია:

„გარნა პითაღორიც სულსა სთვლიდა თვითმოდრავ დასაბამად. მაგრამ, რომ სული არ არის რიცხვი, ეს სჩანს შემდეგიდან: რიცხვი რაოდენობაა, სული კი არ არის რაოდენობა, არამედ არსება; მაშასადამე, სული არაა რიცხვი. შემდეგ, სული ერთი და განუყოფელია, რიცხვი კი არა, — მაშასადამე, სული რიცხვი არაა; ამასთანავე რიცხვი შეიძლება იყოს ან თანასწორი, ან უთანასწორო, — სული კი არ შეიძლება იყოს არც თანასწორი და არც უთანასწორო, — მაშასადამე, სული არ არის რიცხვი. კვალად: რიცხვი იზრდება მიმატებით, სული კი ამ გზით არ მატულობს; სული თვითმოდრავი დასაბამია, რიცხვი კი, განსაზღვრული, უძრავია; რიცხვი ერთი და იგივეა ბუნებით, არ იცვლება და არც შეუძლია შეიცვალოს ის თვისებანი, რომელნიც რიცხვს აქვს, — სული კი უცვლელია არსებით, მაგრამ იცვლის თვისებებს, როცა უმეტრების ნაცვლათ იძენს ცოდნას, ხოლო ბიწიერების ნაცვლათ — სათნოებას; მაშასადამე, სული არაა რიცხვი. ესრეთია ძველთა სიტყუაჲ სულისა-თჳს“. (იხ. რუს. თარგმანი გვ. 57—58).

* როგორც წინა სხოლიოში შევნიშნეთ, აქ ქართულ ტექსტს აკლია ენომიოსის შეხედულების გარჩევის დასაწყისი, ან უკეთ, თითქმის

არისტოტელმა სხეულთა ამათ-შორის ქმნად იგი და ვითარ სტოეღნი იტოვდეს, [ანუ თქუას იგი] არსებად უსხეულოდ [და] ნუ ითქუმო-

ნახეარი. როგორც ეტყობა, ეს ადგილი გადმოთარგმნის შემდეგ დაკარგულა. და, რადგან ევნომიოსის სახელი სწორეთ აქ, დასაწყისში, ყოფილა მოხსენებული და დაკარგულა, შემდეგის დროის გადამწერს ველარ გაურჩევი, ვისი შეხედულების კრიტიკას წარმოადგენდა ამ ნაკვეთის დანარჩენი ნაწილი; ამიტომ ეს უკანასკნელი მიუღია ძველი დროის ფილოსოფოსთა მოძღვრების კრიტიკად და პირდაპირ პითალორის აზრის კრიტიკაზე მიუბამს; სწორეთ ამიტომევე, სადაც ამ ნაკვეთში ევნომიოსზე მხოლოდობითი რიცხვით ყოფილა ლაპარაკი (მესამე პირის ნაცუალსახელით), გადამწერს მრავლობითი რიცხვი უზმარნია, ან უპიროვნო წინადადებებით გამოუხატავს სათანადო ადგენები; ევნომიოსის სახელი კი A-ში (ისე როგორც A¹ და A²-ში) არც ერთჯერ არ არის ნახსენები: რუსულ ტექსტში კი ამ ერთსა და იმავე ნაკვეთში სახელი „ევნომი“ ოთხჯერ გვხვდება. მოგვაქვს ამ ნაკვეთის რუსული თარგმანიდან ის ადგილი, რომელიც ქართულ ტექსტს აკლია. აი ამ ადგილის შინაარსი (იხ. რუს. თარგმ. გვ. 58):

„ევნომიოსი, პლატონისა და არისტოტელის თანახმათ, სულს განსაზღვრებდა — როგორც უსხეულო არსებას, რომელიც სხეულში და სხეულთან ერთად იქმნების: სახელწოდება სულისა უსხეულო არსებად მას ნაცესხები ჰქონდა პლატონისაგან, ხოლო აზრი შესახებ მისის ქმნისა სხეულში — არისტოტელისაგან; მაგრამ, მიუხედავთ თვისის შორსმჭვრეტელობისა, ის კი ველარ შეუმჩნევი, რომ თავის განსაზღვრებაში სდილობს ისეთს რისამე შეერთებზს, რაშიაც არავითარი მსგავსება არაა: ეს ხომ ცხადია, რომ ყველაფერი, რასაც დროითი და ხორციელი ჩამომავლობა აქვს, განხრწნადია და მოკვდავი. ამას მოსეს მოთხოვრება ეთანხმება: როცა აღწერს ყოველისავე ხილულის გაჩენას, მოსე არ ამბობს გადაჭრით, რომ ხილულში უკვე იმყოფებოდა უხილავი ბუნებაც, — თუმცა ზოგიერთნი ასეც ჰფიქრობენ, მაგრამ ამათ ყველანი არ ეთანხმებიან. მართალია, სული მას შემდეგ შთაიბერა სხეულში, როცა სხეული უკვე მომზადებული იყო; მაგრამ ვინც აქედან იმ დასკვნას გამოიტანს, ვითომც სული სხეულს შემდეგ იყოს გაჩენილი, დიდად შესცოლავს კეშმარტივბის წინააღმდეგ. არც მოსე ამბობს: სული მაშინ შეიქმნა, როდესაც სხეულში შთაიგზავნაო; და არც საღი გონებით გამოდის ასე. ამგვართ, ევნომიოსმა ორში ერთი უნდა აირჩიოს: ან უნდა აღიაროს სული მოკვდავად, ვითარცა თქუა არისტოტელმა“ და სხვა ისე, როგორც ზემოთ, ამავე გვერდზე, ქართულ ტექსტშია დაბეჭდილი (სტრ. 1-2).

დის შორის სხეულთაღს ატებულად, რათა არა მოკუდავის სული-
 სს იტუნს წარმომიდგინნეს ჩუენ და ყოფლით-ურთ უტუკსანი. და
 კუალად უკუტ, სიტუკუს-ებერ მისისა,* არა სავსეყოფად სოფელი, არა-
 მელ ნახეკარსრულად; მერმეცა, ესრეთ იტუოდის აწდა სამარადისოდ
 5 შემატებისა მოქენედ, ვითარ: ხუთ თდენ ბეგრი, სიმცირესა-შორის,
 გონიერთა არსებათა მარად-დღე დაერთვისო მას; და უტურესი ესე,
 რომელ, რაჲ განსრულდეს, მაშინ დაიკნას, სიტუკუს-ებერ მისისა,**
 და უკუნაღსკენელთა კაცთა აღდგომისა-მიმართ სულიერებრთა რიცხუთა
 განსრულებად. რაჲღამცა იყო უტუკუეს მაშინდა თქუამდ განსრწნად
 10 სოფლისა, რაჲმს განსრულდესო! ებადვის უკუტ ჩხუღთა ყრმათა-
 სს | სსხე ესე, ქუებას-შინა ყრმებრობისსა მსწრაფელ განსრულებასავე- ▲ 76
 თანა შემრეველთა მათ-მიერ ქმნულთაღს. [მერმეცა] ესრეთ თქუამღ,
 ვითარმელ მიზეზითა განკებისაღთ აწ სული ყოფად [არსო] და არა-
 თუ დაბადებ[ისაღთ], არ[ც]ათუ ახლისა არსებისა და არცღა სხუსა,
 15 თუნიერ მისსა, რომელი მყოფა, შემოყვანებად [სხეულსა-შორის];
 არამედ, რომელი იგი მყოფა, მებერ განკებისა-[ებერ] დაიკნინებოდე-
 სო, — უმეცარ იქმნეს [თქუამღ ესე] განყოფილებასა [განკებისსა და]
 ამათ დაბადებულთაღს. რამეთუ სქემე განკებისაღ არს ესე, რათა ურთი-
 ერთას თესლოვნებისა-გან დაიცვიდეს განსრწნადღა ცხოველთა არსებასა:
 20 ვიტუკ მათ, რომელნი არა სიმშაღისა-გან იქმნებოდინ, ვინაღთაგან ამათთა
 მონაცვალეთა სიმშაღე კუალად დაიცავს; არამედ და[შ]ბადებულ[ობ]ის
 ურჩეულესი სქემე ესე არს, რომელ არაღაღს-გან მოქმედებდეს. ხოლო
 აწ, თუ რად-მე ურთი-ერთობითისა მთესყარკობისა-გან სულნი იქმნებო-
 დინ, — მიზეზითა განკებისაღთ იქმნებიან და სრწნადნი არიან, ვი- ▲ 77
 25 თარ იგი სხუნი, რომელნი მონაცვალეობითა ტომისაღთ იქმნებო-

1, ითქუმოდისო A; აგებული A. | 2 და მონებრივნი + წარმომი-
 დგინნესო A. | * ე. ი. ევნომიოსისა; A-ში კი აქ სწერია „მათისა“. !
 6, რაჲღ-დღე A; უტურიესი A | ** ე. ი. ევნომიოსისა; A-ში კი სწერია:
 „მათისა“. | 11-12 განსრულებისავე-თანა A. | 12-18 ეს სტრიქონები ხელ-
 ნარში ძალიან არეულია; იქა ვკითხულობთ: „რამეთუ ესრეთ თქუამღ,
 ვითარმელ მიზეზითა განკებისაღთ აწ სულიერ ყოფად მისდა და არათუ
 დაბადებულისა-თვის არათუ ახლისა არსებისა და არცღა სხუსა, თუნიერ
 მისსა, რომელი მყოფა, შემოყვანებად, არამედ რომელი იგი მყოფა მებერ
 განკებისა-თვის დაკნინებდეს, უმეცარ იქმნეს განყოფილებასა ამათ და-
 ბადებულთაღს“ A; ვასწორებთ რუსული თარგმანის მიხედვით (გვ. 59,
 სტრქ. 12—17 ზემოდან). | 21, დადბლისა A.

დინ; ხოლო, თუ რად-მე არაარსისა-გან წარმოაჩინებოდინ,—ღამბა-
 დებულისაგან იუოს მიზეზ[ი] ქმნისა შათისა და არა ვიდრე-მე იუოს
 ტეშმარიტ მოსწეს-მიერ თქემუელი, რომელ იტუკს, ვითარმედ: „და-
 სცხრა ღმერთი უოველთა-გან საქმეთა მისთა“*; უჟერო უკუტ ორნი-
 5 ვე; არღა, ვინაჲვე, აწ სულნი იქმნებიან; რამეთუ ესე სიტუჟაჲ ქრის-
 ტწისი, ვითარმედ: „მამაჲ ჩემი იქმს“**, არათუ ქმნისა-თჳს და ად-
 გებისა, არამედ განგებისა-თჳს თქემულა ესე.***

ხოლო აზოლინარის უკუტ ეთნების სულთაჲ სულთა-მიერ შო-
 ბაჲ, ვითარ რაჲ სხეულთა-გან სხეულნი, თანაგანზოცვად და წარმო-
 10 ჩინებად სულისა მონაცვლეობითა პირველისა კაცისაჲთა მის-მიე ოთად
 უოველთად, ვითარ სხეულებრივი მონაცვლეობაჲ, და არცა წინაჲთვე
 მუოფად დებად სულთა და არცა აწ ახლად და[ბ]აღებად; ხოლო რომელ-
 ნი ამის იტუკან, თანაშემწედ ჰყოფენ | ღმერთსა მესავთაჲსა, რამეთუ A78
 ამათ-გან ჩხვლნი იშობებიან; და ტუვიდ უკუტ იუოს, ვითარმედ
 15 „დასცხრა ღმერთი უოველთა-გან საქმეთა მისთა, რომელთა იწუო
 ქმნად“, ვინაჲთგან და ჟერ[ე]თ აწ სულთა მოქმედებს.*** არამედ
 უოველნი მონაცვალეობითნი ურთი-ერთას შობის მქონებულად ქმნილნი
 იჩინ[ნ]ენ მოკუდავად, ამისთჳს უკუტ შობს და იშობების, რათა მოკუ-
 დავთა ეგოს ტომობაჲ, საჭირო არს და მის-თჳსცა ანუ მოკუდავად
 20 განჩინაჲ სულისაჲ ურთი-ერთას მშობელობისა-თჳს, ანუთუ არცა
 მონაცვალეობისა-თჳს ურთი-ერთას შობად სულთა. არამედ სიძვით
 შობილთა-თჳს განგებისა-მიერსა მიზეზსა თანაწარვეკდეთ, რამეთუ
 უცნაურა ჩუენ-გან; ხოლო, თუ რაოდენცა ჟერარს ამისთჳს მოჰა-
 ზრეობაჲ, უწეის [ღმერთმან], ვინა იგი შობად [არს], რომელ ანუ
 25 ცხორებისა ამის და ანუ თავისა თჳსისა საკმარ იქმნების, და ამისთჳს
 შეუნდობს [კორცთა] სულიერ უოფად. კმა არს უკუტ საუწუებ[ი]ელისა A79
 მის-გან, რომელი იქმნა დავითის-მიერ და ურიაჲს ცოლის[ა] შობად
 სოლომონისა.

1-2 დაბადებულისაგან A. | 3 მოსეს მიერ A. | * შექმნათა II, 2-3. |
 5-6 ქრისტესი A. | ** იოანესი V, 17. | *** აქ რუსული ტექსტი უმა-
 ტებს: „съ чьихъ согласенъ и самъ Евномиѣ“ (გვ. 59). | 8 ახალ ნა-
 კვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | **** იგულისხმება: ღმერთი. | 19, მათ-თჳს-
 ცა A. | 20, სულისა-თჳს A. | 22 გაგონებისა-მიერსა A. | 24-ე: უწყის
 ვინაჲ ევე შობადმან A.

და კუალად განვიცადოთ შემდგომთა-შორის თნობაჲ მანიქე-
 ველთაჲ*, რომელი აქუს სულისა-თჳს. რამეთუ იტყჳან მას უკუდავად
 და უხრწნელ და ვითარმედ ერთი უკუჭ არსო სული ეოველთაჲ გან-
 წვალებული და განჭრილი თუთეულთა სსეულთად სულიერთა უკუჭ
 5 და უსულოთად, და რომელთა-მე უმეტეს თანაჲქუს იგი, ხოლო რო-
 მელთა-მე უმცრომს: უმეტეს უკუჭ სულიერთა, ხოლო უმცრომს—
 უსულოთა, და უმეტეს ეოველთასა—ცისათა; სდაჲთ საეოველთაოჲს
 სულისა ნაწილნი თუთეულად არიან სულთად. და რომელი-მე უნაწი-
 ლოდ განიწილვისო, იტყოდეს, ვითარ რაჲ კმაჲ შორის მსმენელ-
 10 თაჲსა, და ოდეს რაჲ ესრეთ იტყოდინ, უდარეს ვინაჲგუ იუოს ბო-
 როტი. ხოლო აწ თუთ მას არსებასა სულისასა განწილებუად იტ-
 ყჳან, — და ეოველთა უძრეს ესე, რომელ საკუთრებით შორის ოთხ-
 თა ასოთაჲსა ეკულები მისი უოთაჲ და თანაგანყოფად მათდა სსე-
 ულთა | შექმნასა-შინა და კუალად მათდავე შეერთებუად, ოდეს რაჲ A80
 15 განიხრწნენ სსეულნი, ვითარ რაჲ წყალი, განწილებული და კუალად
 შეერთებული და შერეული; და წმიდათა უკუჭ სულთა-შორის ნათ-
 ლისა დატყუნად მით, რომელ ნათელ არიან, ხოლო შებდალულთა
 ნითვისა-გან—დატყუნა ოთხთა ამათ ასოთა-შორის და კუალად ასო-
 თა-გან ნერგთად და ცხოველთა. და ესრეთ არსებას მისსა დასჭრი-
 20 დეს და სსეულთანად აღმოაჩენდეს და ვნებათა წინადაუდებდეს, რო-
 მელსა უკუდავად იტყოდეს. შთაიჭრებიან უკუჭ წინადადგომთა თჳს-
 თაგუ სიტყუათა-გან, რამეთუ იტყჳან აღუვანებად და შეერთებად სულ-
 თა შებდალულთა ოთხთა ასოთად და თანშერეუად ურთი-ერთას; და
 კუალად იტყჳან ცვალებასა-შორის სსეულთასა დასჯად მათდა სიმრავ-
 25 ლისა-ებრ ცთომითა მათ-შიერთაჲსა და კუალად განყოფად მათდა მებრ
 გუამოვნებით. და ვითარ ჩრდილთა ოდეს, რაჲ ოდეს იუოს ნათელი,
 განყოფად ურთი-ერთას, ხოლო, ოდეს რაჲ დრუბელი იუოს, შეერთე- A81
 ბად, რომელ შეუძლებელ არს ესე გონიერსა არსებასა-ზედა ქმნად,
 რამეთუ ჩრდილნი გრძობადთანნი არიან, დაღათუ [ი]იჭუნეულენს იგინი
 30 ვინ-მე განყოფად და კუალად შეერთებად.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიახე შენიშვნა: „ვითარ მანიქეველნი ითნებენ სულისა-თჳს“. | 4 თუთეულთა A. | 12 უძურეს A.

ხოლო პლატონ ერთუფასს სულისას და მრავალუფასს, აღ-
 მომჩნეული, ერთად უკუშ იტყვს უოველთა სულს* ; და არიან უკუშ
 სხუანიცა რაჲ ნაწილობითნი, ვითარ საკუთრებით უკუშ უოველი სუ-
 ლიერ იქმნების უოველთა სულისა-გან, ხოლო განთვსვით კუადად
 5 მებრ ნაწილოვნებით სათუთულოაჲს სულისა-გან. რამეთუ იტყვს უო-
 ველთა სულს განთენად და განმარტებად კინტროაჲს-გან ქუშყანისა
 ვიდრე კიდეთამდის ცისათა, — ხოლო არა ადგილოვნებით იტყვს მას
 განთენად, არამედ გონიერებრივ; და ამის უკუშ სულისა-შიერ გარე-
 შეცვად სიეროაჲს-სახედ უოველთა და შემტკიცებად და ჰერობად სხე-
 10 ულთა სახეობისა სოფლისას; რამეთუ მოქმეელოაჲ სხეულთა მჭირ-
 ვისაჲ და მპერობელისაჲ წინაჲთვე თქუმულთა-შორის იჩუნს; ხო- A82
 ლო მოქმედად და გუაროან-მუოთელად უოველთა ესე სული; ცხორე-
 ბად უკუშ თუთოეულთა ცხოველთა თვისითა ცხორებითა და განხრწნად
 თუთოეულთა თვისითა ხრწნილებითა, რამეთუ, ვიდრემდის იპერობებო-
 15 დის და იმჭირფოდის, სხეულყოფად ითქემის, ხოლო, განიბნიოს
 რაჲ, ხრწნილებად; და რცა თუ ცხოველ უოველნი, არამედ არა უო-
 ველნი იუენენ ცხოველ. რამეთუ განიუოთუვიან ნერგნი მოზარდობითა
 და აღორძინებითა და ესე არს აღორძინებითი და ნერგოვნებითი ძალი;
 ხოლო უტუენი ცხოველნი ნერგთა-გან — მგრძობელობითა, არამედ
 20 სიტყუარნი უტყუთა-გან — სიტყუთა. და უოველნი ცხოველ ითქემიან,
 განუოთილნი თუთუელნი ბუნებით. ცხოველ უოთად უკუშ იტყვან და
 უოვლად უსულთაცა, მუოთობითთა ოდენ ცხორებითა, ვითარ იგი
 იპერობვიან საუოველთაო[ა]ს სულისა-გან კებად ოდენ და არა დაკ-
 სნად. რამეთუ ესე არსო, რომელი ჰმართებს უოველთა, სული, და
 25 ნაწილო|ოვნებითთა სულთა, პირველვე შემოქმედისა-შიერ ქმნილთა, A83
 შთამოავლენს საუწებელად თუთ მის შემოქმედისა და შჯულთა მის-
 და მიმცემელისა, რაჲზომ თანაც მას წარმოვლენად მოქმედებად ამის
 უოვლისა, რომელთა შჯულად უწოდს [პლატონ] და მომიძღუანებს ამას
 ჩუენ კმა-საუოთელად და კებად ჩუენდა. არამედ ესე უვრცელესად-რე
 30 სიტყუათა სჲსა-თჲს თქუმულთა-შინა.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიახე: „ვითარ პლატონს
 ეთნების სულისა-თჲს“. | 29 ურცველესად-რე A.

რამეთუ უოველნი [ბერძენნი] ზიარ ურთი-ერთას, სულელთა უკუდა-
 ვად აღმომჩენელნი, სულთ-ცვალების ქადაგ არიან, [არამედ] განიუოფვიან
 უკუტ გუართა-თჳს სულისთა: რამეთუ რომელნი-მე იტყუან, ვითარმედ
 ერთი არსო სიტყუერებრი გუარი, და ესე უკუტ ნერკთადცა და უტყუ-
 5 თა ცხოველთად შეიცვალების; და ამის რომელნი-მე რაჲომთა-მე
 განჩენილთა ჟამის-მოქცევათა-შინა, ხოლო რომელნი-მე მართლ დამ-
 თხუტვიით; არამედ სხუანი არა ერთას გუარსა სულთასა, არამედ ორ-
 სა—სიტყუერსა და უტყუესა; და ვიეთნი-მე უკუტ მრავალთა და რაო-
 დენთაცა ცხოველთანი | არიან გუარნი. უფროჲს ხოლო და ჰლატო- A84
 10 ნის-განნი ამის თნებისა იქმნეს აღმჩეველ, მთქუმელისა უკუტ ჰლა-
 ტონის-მიერ ესრეთ: გულის-წყრომითთა და მწყრომთა და მტაც-
 ბლობითთა სულთა მგელთა და ღომთა სხეულობისა თანშემოსად,
 ხოლო, რომელნი სიძვის-გან ძლეულ იუუ[ნ]ენ, კარულთა და ესე-
 ვითართა სხუათასა მიიღებენ სხეულთა; ხოლო ესრეთ თქუმულნი ესე
 15 რომელთა-მე თჳთ საკუთრებით მგელთა და ღომთა-შორის მყოფო-
 ბისა-თჳს სულთაჲს მიიხუნეს, ხოლო რომელთა-მე შეცვალებით და
 მსგავსებისა-თჳს მათისა თქუმული იუუეს, ამისთჳს რომელ ჩუტულე-
 ბაჲ და ქცევაჲ რაჲ-მე მსგავსი ამათი ცხოველთა-მიერ იჩუტნებოდა.
 არამედ კრონოს წიგნსა მას-შორის „გუალად-ქმნადობისასა“, — ესრეთ
 20 უწოდა თან-მესხეულობასა, — ეგულების ვოველთა სიტყუერებად თქუ-
 მაჲ. და მსგავსადგე თეოდორეს ჰლატონურსა თავსა მას-შინა, რა-
 მელსა იტყუს, ვითარმედ „სული ვოველგუარ | არსო“, და ესრეთვე A85
 30 პორფირი. ხოლო იამელიხოსმან წინააღმდეგომი ამათსა ვლო, რამე-
 თუ გუართა-ებრ ცხოველთასა სულისა გუარსა იტყუს ვოფად, ვითარ
 25 რაჲ გუარნი მრავალნი და ურთი-ერთას განიუოფილნი; რამეთუ წე-
 რილ არს მხოლო წიგნად მის-მიერ ზელაწარწყერილსა, ვითარმედ
 არათუ კაცთა-განი უტყუეთა ცხოველთად, და არცა ცხოველთა უტყუ-
 თა-გან კაცთად თანმესხეულობანი იქმნებიან, არამედ ცხოველთა-გან
 ცხოველთად და კაცთა-გან კაციად. და ვინაჲვე და მეცა მეთნების
 30 ესე ამათ ჰირთა-თჳს უმჯობესისა მიწეენილად, რამეთუ არათუ მარ-
 ტოდ ჰლატონის უწეებისად, არამედ თჳთ მის ჭეშმარიტებისად,

რომლისაჲ შესაძლებელა და სხუათა უმრავლესთა-გან ჩუწნებად, უფ-
 რთად სოლო ამის-გან, რომელ: არა რ[ომელ]თაჲ ჩანს სიტყუ-
 რებრიფთა მიდრეკათა-განი უტყუთა-შორის ცხოველთა, რამეთუ არცა
 კვლოვნებანი, არცა სწავლულენი, არცა განზრახვანი, არცა სათნო-
 5 ებანი, არცა სხუანი რაჲ-მე მიმც[ტონებითნი] უოფად მათ-შორის; A86
 რომელთა-გან საცნაურ არს, რომელ არაჲა აქუს სიტყუერის სუ-
 ლისა ზიარებაჲ მათ, და რამეთუ უჯერო არს, თემცა უტყუ სი-
 ტყუერად ისიტყუწბოდა. დაღათუ და განსტქუამს ჩჩუღთა-თჳს, ვი-
 თარმელ უტყუ მხოლოდ მიდრეკაჲ მიეჭმნების მათ, ვინაჲცა სულისა
 10 სიტყუერისა ქონებად ვიტყუთ მათ-თჳს, ვინაჲთგან უუწ მონარდნი
 სიტყუერებითისა ცხად ჭყოფენ მოქმედებასა, არამედ უტყუ არა რომ-
 ლითა ჭასკითა საჩინო ჭყოფს სიტყუერებასა, ნამეტნავ ვინაჲვე ჭქონ-
 დის სიტყუერებითი სული უოფლით-ურთ უკმარ ქმნად სიტყუერები-
 თისა ძალისად. არამედ ესე, რომელ არცა ერთი რაჲ ღმრთისა-მიერ
 15 უსაქმოდ და ნამეტნავად ქმნულ არს, უოველთა-მიერ აღსარებულ არს.
 ვინაჲვე და თუ ესე ნამეტნავად და უქმად სული სიტყუერებით უტყუ-
 თა ნადირთა თანშეეკრვოდა; არაოდეს შემძლებელი ჩუწნებად საქმეთა
 თჳსთად, — იუოს ვინაჲ|ვე ბრად მომცემელისა მოუზავებელისა სულისა A87
 სხუელთად. [არამედ] ესე არცა კვლოვნისა არს საქმე და არცა მისი,
 20 რომელმან წესი, გინა მომრთველობაჲ უწყოდის. სოლო თუ ვინ
 თქუას მიდრეკაჲ უუწ ცხოველთაჲ სიმარჯუთა სიტყუერებისაჲთა,
 არამედ აგებულებისა მათისა უმარჯუ უოფაჲ კვლოვანებითთა საქმეთა-
 მიმართ, საწმუნომქმნელმან სიტყუესმან კაცთა-მიერ, რომელნი მხო-
 ლოდ კედისა თითთა ოდენ მიხუმის-გან უმრავლესთა კვლოვნებათა
 25 წარსწემედენ, — არამედ სიტყუთაჲ ესე არა დაჭკნის საძიებელსა: ჭკიეს
 უუწ მასვე უჯერობასა-ზუდა, ვითარცა ღმრთისა-თჳს უსმართლო-
 ბისა მწამებელი, რომელმან არ მზავებელი სელი შეანაწევრა[ო] სხუელ-
 თა, არამედ უსაქმოჲ და უკმარი და მეტი და დაუებებელი უოველთა-
 შორის ჭასკეთა მოქმედებათა მისთა-გან; და ამასვე-თანა [საეჭველ და
 30 წინაღმდეგომ არს], რომელ სიტყუასა მათ-თჳს ჭკანმიდეს. [ჭეშმა-
 რიტად: სადაჲთ შემძლებელ ვართ ცნობად, ვითარმედ შედგომილ არიან]

15₁-₂ თქწ ლრს A; ვასწორებთ რუსული (=ბერძნული) ტექსტის მიხედვით. | 18₆ მოუზავებულ^{სა} A. | 19₂ რამეთუ A.

ყოფად უკუტ სიტუერისა [მიდრეკისად] სიმარჯუსა-ებრ | ცხო- A88
 ველნი?... რამეთუ უმჯობეს არს უკუტ აღჩუვად თუთუელსა ცხო-
 ველსა-შორის სულისა შენაწევრებად და მორთულყოფად და არა-
 რაჲს უმეტესისა ქონებად მებრ სიმარჯუთ ცხოველთა-გან, თუნიერ
 5 საცხადოაჲსა საქმეთა-შორის მათთა სიმარტივისა ბუნებითისა. რა-
 მეთუ თუთუელი გუარსი ცხოველთაჲ მებრ თუსითა მიმართებითა მ[ი]-
 დრკების, რომლისა-თუცა იქმნა დასაბამით-განვე საკმარებისა და
 მოქმედებისა და მისდაც-მიმართ მარჯუსა აკვირებისა მქონებელი.
 რამეთუ არა შეუწევნელად უოვლით-ურთ დაუტკენა იგინი შემოქმედ-
 10 მან, არამედ თუთუელსა ბუნებითი და არასიტუერ, ბითი მისცა გუ-
 ლის-ხმის-ყოფაჲ, რომელთა-მე-შორის და გულარძნილებანიცა დასხნა,
 ვითარ რაჲ კელაონებისა ხატნი და აჩრდილნი სიტუერებრნი, ორთა
 ამათ მიზეზთა-თუც: რათა ზედშემოსრულთა მანეთა-გან დაიცვებო-
 დინ და მომავალთა განკერძალებოდინ და რათა შესახოს ერთად უოვე-
 15 ლი ა' გებული, ვითარ ჰირველვე ისიტუეა. არამედ, რომელ არცა A89
 სიტუერებრივ იქმნა ამას [ცხოველი], საცხად არს მებრ გუარონობით
 თუთუელთა ცხოველთა-გან, რამეთუ მსგავსად თუსა მოქმედებენ და არაჲთ
 ცვალებისა საქმეთაჲსა მოქმედებათა-შინა მათთა, თუნიერ უფროსობისა
 და უმცროსობისა, არამედ ერთითა მიმართებითა უოველი გუარსი მი-
 20 დრკების. რამეთუ უოველი უურდგელი მსგავსად იკელაონებს და
 უოველი მგელი მსგავსად გულ[ა]რძნილობს და უოველი ციღამტკაველი
 მსგავსად იბრძვის. რომელ ესე არა არს კაცსა-ზედა, რამეთუ ბეგრნი
 უკუტ გზანი კაცობრივთა საქმეთა-თუც. თავის-უფად ვინაჲვე და
 თუთუელმწიფე სიტუერებითი, — სადაჲთ არა ერთ და იგივე საქმე უო-
 25 ველთა კაცთა, ვითარ რაჲ თუთუელ[ი]სა გუარ[ი]სა უტუეთა ცხოველ-
 თა[ა]სა. რამეთუ ოდენ ბუნებითი ესენი მიდრკებიან, სოლო ბუნებაჲ
 მსგავსად უოველთა-შორის, — არამედ სიტუერებითი მოქმედებაჲ სხუაჲ
 სხუათა-მიერ და არა საჭიროდ იგივე უოველთა-მიერ. სოლო თუ
 | იტუენ დასასჯელად* ჰირველთა შეცოდებათა კაცობრივისა-შორის A90

1 სიმარჯუსა-ებრ. | 4 სიმარჯუთ ა. | 5, სიმარტივეთაებრ ბუ-
 ნებითთაჲსა ა. | 8 მარჯუსა ა. | 10-11 გულის-კმის-ყოფაჲ ა. | 20 ივე-
 ლაონების ა. | * არშინაჲ: „თუ ვითარ იტუენ ვსევეთარსა ცვალებასა
 სულთასა“.

ცხორებასა ქმნულთადას ესევეითართა სსეულთა-მიმართ შთამოვლენად, შემდგომადია-გან ჰყოფენ აღმოჩენასა. იკითხვებოდედ, თუ რაჲს-თჳს შეეუნეს ჰირველვე ცხოველთა სსეულსა სიტყუარნი სულნი?.. რამეთუ არათუ წუთღა სსეულთა-შორის კაცებრივთა მტოდველ იყნეს

5 ჰირველ კაცებრივთა სსეულთად ყოფისა!

ჰტაგს უკუშ და ამისვე თნებისა დამღებულად დაღინოსცა* სა-კარველი მკურნალი, ვითარმედ თჯთუელთა გუართა-ებრ ცხოველისა-თა ითნებს და სულისა გუარსაცა; რამეთუ იტყუს მსწრაფელ დამწკებელი დასაბამსაჲე ჰირველისა წიგნისასა, რომელსა ჰქვიან „ნაწილთ

10 კმაკებისა-თჳს“, ესრეთ: „და თუ რად-მე ესრეთო, მრავალ ვიდრე-მე იყნენ ნაწილნი ცხოველთანი, რომელნი-მე უფროჲს და რომელნი-მე უმცროჲს, ხოლო რომელნი-მე ყოვლით-ურთ სსუად გუარად განუგუშთელად; რამეთუ საკმარ ამათ უოველთა-თჳს არს სული, ვინაჲცა სსეული მისდა ორღანო; ამისთჳსცა დიდად კანშორებულ არიან

15 ნაწილნი ცხოველთანი, რომელ და სულნიცა“. კუალად უკუშ, წარმ-A9I
ვლელი, მასვე წიგნსა-შინა დასძინებს** ციღამტკაველსა-ზედა და ამასცა: „და ვინაჲ-მე უკუშ, ოჲ ბრძენო შემამსმენელო, თქუას-მეა ბუნებაჲსა შენღამი მოცინარ ვიდრე-მე სული ცხოველისაჲ მოცინარი-საცა ჯერ იყო შემზადებად მისდა სსეულთაჲ აკებულებისა“. ესრეთ

21) უწყოდა დაღინოს განყოფილთა გუართა სსეულთა-თჳს განყოფილთაცა ქონებაჲ სულთაჲ. და ესე უკუშ [კმა] ამათ-თჳს.

ხოლო, ვინაჲთგან სული აღმოგაჩინეთ არცა სსეულ ყოფად, არცა მორთულეჲა, არცა შეზავება, არცა სსუა ვინა[-მე] რომელობა, —საცნაურ ამათ-გან, რომელ არსებაჲ ვინაჲ-მე არს უსსეულოჲ სული და

25 მყოფობაჲ, ყოველთა-მიერ აღსარებული. ხოლო ესე, რომელ არცა სსეულა და არცა შემთხუშვა, საცნაურ, რომელ არსებაჲ ვიდრე-მე არს უსსეულობა და არცა სსუ[ა]სა-შორის მქონებელი მყოფობისაჲ;

2₁₋₂ ხელნაწერში ამ სიტყვების ნაცვლად ზის: „და შდთა განწყო-ფენ“. | 6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე: „თუ ვითარ დაღინოს მკურნალი იტყვს“. | 6-7 საკურველი A. | ** არშიაზე: „დასძინებს ამას-ზედა ციღამტკაველსა“. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 23 სსუაჲ ვინაჲ A.

- რამეთუ ესე იქმნების და გარდაიქმნების თხნიერ წინამძღებარისა ხრწნილებისა, — ხოლო სულისა განშორებისა-გან კორცნი უოფლით-ურთ | განხრწნებიან. არამედ მათისავე ჭერასს კმარება აღმოსა- A92
- ჩენელისა[ა] სულისა უკუდავოფისა-თჳს. ვითარმედ არცა სხეული არს, A92
- 5 რომელი ბუნებით განხვევად აღმოაჩინა და განხრწნად, არცა რომელითა და რაოდენობა, არცა რაჲ სხუჲა ხრწნადთა-განი, იუწ-ეებოდედ, რომელ უკუდავ არს. მრავალ უკუწ არიან აღმოსაჩენელნი უკუ-დავებისა-თჳს მისისა ზღაბონის-მიერ და სხუათა, არამედ იგინი ღუ-ღარწნილ და ძინადგასაგონებელ [არიან] და [მისწადომელ] მხოლოდ მათ-
- 10 შორის აღზრდილთა-თჳს და ზედმიწევნილებათა და კვლოვნებათა მე-ცნიერთა-თჳს. ხოლო ჩუენდა კმა არს აღმოსაჩენელთა-მიმართ თჳთ მის ჭეშმარიტებისა, გინათუ საღმრთოთა სიტყუათა-მიერ მოძღურებაჲ, რომელ რწმუნებაჲ თჳთ თჳს-შორის აქეს, ამისთჳს რომელ ღმრთიფ-სუელიერ არს. ხოლო მათდა-მიმართ, რომელთა არა ჰრწმუნოდენ ქრი-
- 15 სტიანეთა წიგნნი, კმა ეუოფვიან აღმოსაჩენელნი, რომელ არა არს სუ-ლი ზირველ თქმულთა ამათ-განი რაჲვე*; ხოლო თუ რად-მე არა არს ხრწნადთა, იუოს | ვინაჲვე უხრწნელთა და იუოს უკუდავიცა. რომლისა- A93
- თჳსცა აჴ ამით ზირთა-თჳს კმასაუოფელად მქონებელი დაიტეებოდედ.

თ ა ვ ი III

შეერთებისა-თჳს სულისა და სხეულთაჲსა

იძიებ[ო]დედ, თუ ვითარ სულისა და სხეულისა უსულოჲსა იქ-მნების შეერთებაჲ. უღონო უკუწ ესე საქმე. ხოლო, თუ რად-მე არა მხოლოდ ამათ-გან ოდენ, არამედ და გონებისა-განცა შემტოციტ-ბულ არს კაცი, ვითარ და თქუწსცა ვიეთ-მე, — იუოს ვინაჲვე უმეტეს

25 სუღონო.** რამეთუ უოფელი უკუწ ერთგან შეერთებული განაღა ერ-თისა არსებისა გჳამოვანებად შეიერთების, არამედ უოფელი შეერთებუ-ლი შეიცვალების და არა ჰციეს მას-ზედა, რომელ ზირველ იუო, — ვითარ ასოთა-ზედა იჩუენოს: რამეთუ შეიერთნენ რაჲ, სხუა ვითარ იქმნებიან. ვითარ უკუწ სხეული, შეერთებული სულისად, მერმეცა

4 სულისაჲ A. | * ე. ი. ხრწნადი. | ** რუსული ტექსტი აქ უმა-ტებს: „а если человекъ составляетъ и еще нечто иное, какъ утверждали другіе, — вопросъ становится неразрѣшимымъ“ (გვ. 67).

დაადრკების სხეულადვე, ანუთუ კუალად სული, უსხეულოა და ოჯთ
 თჯ-შორის არსებობანი, ვითარ შერტების სხეულსა და ნაწილ ექმნე-
 ბის ცხოველსა, დამარხველი თჯისა არსებისა | შერტებულად და A94
 უსრწნელად? რამეთუ სჯგრო არს, თუ ნამდჯლ შერტებულ არიან
 5 სული და კორცნი, თანშეცვალებად და თანშესრწნად ორთავე, ვითარ
 რაჲ ასონი; ხოლო, თუ რად-მე არ შერტებულ არიან ჰირველ თქმუ-
 ლთა უჯერობათა-თჯს, დაწყობილ ვინაჲვე იუენენ, ვითარ მეწყო-
 ბრენი შორის მწყობრსა, გინათუ ვითარ სოფიოჲ სოფიოჲსად, გი-
 ნათუ შეზავებულ ვითარ ღჯნოჲ და წჯალი. არამედ ესე, რომელ შე-
 10 უძლებულ არს სულისად სხეული შეწყობად, „სულისა-თჯს“ თქმულ-
 თა-შინა აღმოჩენილ არს: რამეთუ იუომცა მსოლოდ ნაწილი ოდენ
 სხეულთაჲ სულიერ, რომელი იგი იუოს მახლობელ სულისა, არამედ არ
 შერტებულეი—უსულო; ამისთჯს რომელ შეუძლებულ არს, თუმცა ერთ
 ითქმოდეს მებრ მწყობრიენი, ვითარ ოდეს რაჲ ითქვას, ვითარმედ
 15 შეზასა მოაქუს რკინაჲ, ანუ ესევითართა რაჲ-მე. და შეზავებამა წჯა-
 ლისა და ღჯნისაჲ ორთავე თანშეჯწრწნის, რამეთუ არცა ღჯნოჲ არს წმი-
 დაჲ | შეზავებული და არცა წჯალი. შერმცა და ესევითარი შეზავებუ- A95
 ლებ[აჲ], მებრ ურთი-ერთას [თანდებობა], დასცილდების გრძობასა,
 ამისთჯს რომელ წჯლილ ნაწილებით არს შეზავებული იგი; სჯნაურ
 20 უჯუწ. ესე ამის-გან, რომელ კუალად შესაძლებულა მისი განყოფაჲ
 ერთმან-ერთისა-გან; რამეთუ ოდეს რაჲ ღრუბელი ზეთონ იქმნების,
 აღიწებობს წჯალსა წინა, და ესრეთვე ჰატრუგი; არამედ გრძობადად
 და ცხადად უოფლით-ურთ შერტებულთა განყოფაჲ შეუძლებულა.
 ხოლო თუ რად-მე არცა შერტებულა და არცა თანდებულა და არცა
 25 შეზავებულა, — რაჲ უჯუწ იუოს მიზეზი ესე ერთმეოფელი ცხოვე-
 ლისაჲ? ვინაჲ ჰჯატონს ამის სიძნელისა-თჯს არა ეჯულებოდა თქუ-
 მად, თუ ცხოველი არსო სულისა-გან და სხეულთაჲსა, არამედ სუ-
 ლი სხეულთა მკამარებულად და ვითარ რაჲ თანშერგვად სხეულთა.
 აქუს უჯუწ და ამასცა სიტუქასა უღობობაჲ, თუ: ვითარ ერთეოფად

9 ღჯნოჲ A. | 13, ესრეთ A. | 16 ღჯინისაჲ A. | 17 შეზავებუ-
 ლი A; ესევითარისა A. | 17-18 შეზავებულებისა. | 18, ღებ-ღისა A. |
 26, მისი A.

- | შემძლებულა სული სამოსთა-შორის?* რამეთუ არცა სამოსი ერთ A96 არს მოსილსათანა. ხოლო ამჟინის, მოძღუარი ჰლოტინოფსი, საძიებელსა ამას ესრესან[ე]დ დაჰქსნის, მთქუმელი, ვითარმედ: გონიერთა ესევეთარი აქუს ბუნებაჲ, რათა შეერთებოდენ შემძლებულთა
- 5 დატევნად მათდა,—ვითარ არს თანშესრწნილთა,—და შეერთებულთა და კუჲად გებად უხრწნელად და შეურევნელად, ვითარ თანდებულნი. არამედ სსეულთა-[შორის] შეერთებაჲ შეივადებას ვინაჲ შეიქმს, ვინაჲჲგან სსეათა სსეულთად შეიცვადების, ვითარ რაჲ: ასინი—თანშესწილთად, და საზრდელნი—სისხლად, ხოლო სისხლი—კორ-
- 10 ცად და ესევეთარად ნაწილად სსეულთად. არამედ გონიერთა-შორის შეერთებაჲ უკუჲ იქმნების, ხოლო შეცვადებაჲ არა შეუდგების, რამეთუ არა აქუს გონიერთა მებრ ბუნებითი შეცვადებაჲ, არამედ ანუ განუკუნების, ანუ არასად განისრწნების, ხოლო შეცვადებას არ მიითუღავს; არამედ არცა არარსებად განისრწნების, რამეთუ არამცა
- 15 იყო უკუღავი. | არამედ სული ცხოველობაჲ არს; თუმცა შეზავებას- A97 შორის სსეა იქმნებოდა, შე-მცა-ვინაჲმე-იცვადა და არღამცა იყო ცხოველობა[ჲ]; და რადმცა რად საკმარ იყო სსეულთად, თუმცა არა ჰქონდა მას ცხოველობაჲ? არა ვინაჲ-მე შეიცვადების სული შეერთებასა-შინა.
- 20 ხოლო აწ ამათ ესრე ჩუტნებულთა-გან, ვითარმედ გონიერნი უქცევ არიან არსებით, საჭიროდ შეუდგების ესე, რათა, ოდეს რაჲ

* ორი სიტყვა „სული“ და „სამოსთა“ A-ში გადაბმით არის დაწერილი. არზიაზე შენიშვნა: „სამოსი, ესე იგი არს ტანისამოსი. იხილე, ვითარ ამჟინოს ალექსანდრიელი ალკნის უღონობასა: ამას უსხეულთა და სხეულთა ურთი-ერთას შეზავებისა და შეერთებისასა, და კეთილმოზავებულ და მორთულ ჰყოფს ყოვლად უღონოდ აღჩენილსა ამას. ხოლო ესე იგი ამჟინოს არს, რომელსა ვესვეი მოაკვენებს დასაწყისსა სახარების კაპართასა, მეტყველი ესრეთ, ვითარმედ ამჟინოს ალექსანდრიელმანცა ფრიალი მოსწრაფებდა აჩუტნა და შედგომთა რომელთა-მიერ წარმოაჩენს ამის ამჟინოსის-მიერსა მასცა ოთხთა-განვე ერთ წიგნად შექმნილსა სახარებასა“. | 6 A-ხელნაწერში სამი სიტყვის „და კულად გებად“-ის ადგილას შემდეგი ასოებიჲ მოთავსებული: „დაკლ////////გებდ“, ე. ი. შუაში გადაწყვერს, შეცდომით, რამოდენიმე სხვა ასოც დაუწერია, მაგრამ თვითონვე ამოუღებია. | 7, სხულთა-ზედა A. | 20 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

შეერთებოდნენ იგინი, არ თანშეიხრწნებოდნენ იგინი, რომელთად შეერთებულ იყვნენ. და აწ უკუ შეერთებულ არს და შეურწყუმელად შეერთებულ არს სხეულთად სული. არამედ ესე, რომელ შეერთებულ არს, თანხებისა[გან] ირუტების, რამეთუ თანხების უოველსა თჳსსა

5 სხეულსა, ვითარ რაჲ შეერთე მისი; ხოლო ესე, რომელ შეურევენელად დაადგრების, საცნაურ უკუჭ ამის-გან, რომელ სახითა რომელითა-მე განუშორების სული სხეულთა ძილსა-შინა, ვითარცა მკუდრისა უსაქმოდ დებად დამტყვებელი, მხოლოდ უკუჭ უორთქლებს მას ცხორებასა, რათა არა უოვლით-ურთ წარწუმდეს; თავსა-შორის თჳსსა

10 სიზმართა-მიერ [მ]მოქმედებელი ღმრთივეტყველებს წინაჲთვე მო- A98 მავალთა და გონიერთა მიეხსლების. და ესე მღვთისა-განა შეემთხუტვის, ოდეს-მე თავსა თჳსსა მოკოს და განიცდიდეს რასავე არსთა-განსა; და მაშინ ვინაჲვე, ვითარ იჭუნეულობენ, სხეულთა-გან თავსა თჳსსა განაუენებენ და თჳთ თჳს-წინ იქმნების, რათა ესრეთ

15 ზედმიჰმართოს მეოფთა. და, რამეთუ უსხეულო არს, უოველთა-ზედა მიეფინების, და ვითარ თანშეხრწნადი, არამედ დაადგრების უხრწნელად და შეურევენელად თავსა-შორის თჳსსა კამყოფი და რომელთა-ცა-შორის ექმნეს მტყვევლი მათი მეტრ თჳსისა ცხოველობისად, ხოლო თჳთ არასადა ქტეული მათ-გან. რამეთუ ვითარ მზე მოსდვი-

20 თა თჳსითა ჰეარსა ნათელად შესცვალებს, რამეთუ ჰეოფს მას ნათლის-გუარ და ერთექმნების ჰეარსა ნათელი, შეურევენელად მისდამი თხეული, — ამითვე სახითა ერთქმნილი სული სხეულთად დაადგრების ვინაჲვე შეურევენელად; რამეთუ მხოლოდ ამით განიყოფვის, რომელ მზე | სხეულ არს და ადგილსა-შინა შეწერილ და არა არს უოველგან, A99

25 სადაცა ნათელნი მისნი, არამედ არცადათუ ვითარ რაჲ ცეცხლი: რამეთუ დაადგრების შორის შეშათა, ანუთუ ვითარ ბაზმაკათა-შორის, შეკრული ვითარ ადგილსა-შინა; ხოლო სული უსხეულო არს და არ გარეშეწერილ უოველთა ადგილთად [და] მიეტყვის თჳთ მათ მის-მიერთად ნათელთა და სხეულთად; და არა არს საწილი ოდენ მის-მიერ

30 განათლებულთაჲ, რომელთა-შინა-შორის არა უოველი წარმოდგა. რამეთუ არა იპერობვის [სული] სხეულთა-მიერ, არამედ იგი იპერობს სხეულთა; რამეთუ არცადათუ სხეულთა-შორის, ვითარ რაჲ ჭურჭელსა ანუთუ თხიერსა, არამედ უფრამს ხოლო სხეული — მის-შორის. რამეთუ არა

დაიყენებინ სსეულთა-გან გონიერნი, არამედ ყოველთა სსეულთად
 დაპტევნელ და მიმნერგველ და განმეღელ, რამეთუ არათუ თვთ, ვი-
 თარ იგი არს, სსეულებრივთა ადგილთა-გან შეიპრობვის; რამეთუ
 გონიერ უკუჭ არს და გონიერთადა-შორის ადგილთა არს, რამეთუ
 5 ანუ|ათუ თვთ თვს-შორის არს, ანუ ზეშთამდებარეთა გონებათა-შო- A100
 რის, ვითარ რაჲ ოდეს-მე სული თვთ თვს-შორის მამინ არს, ოდეს
 გულის-ისიტუუვიდეს, ხოლო ოდეს-მე—გონებასა-შორის, რაჲმს გა-
 იგონებდეს. არამედ, რაჲმს სსეულთა-შორის მეოფად ითქუმიდის,
 არათუ, ვითარ ადგილსა, სსეულთა-შორის მეოფ არს, არამედ ვითარ
 10 დანახეთქითა და წარმოდგომითა, ვითარცა ითქუმის ღმერთი ჩუენ-
 შორის; რამეთუ დანახეთქითა და მიმართობისა წამითა და წადილითა
 ვიტყუთ სულსა სსეულთა-გან შეკრვად, ვითარ იგი ვიტყუთ სატრფი-
 ალომას-გან შეკრვად მტრთალომბულსა — არა სსეულებრივად და არცა
 ადგილითა, არამედ მეტრ დანახეთქითა. რამეთუ უდიდო ყოვლით-
 15 ურთ და უზუაგო და უნაწილო, რომელი იგი ადგილსა-შორის შე-
 ცვასა ზეშთა და უმჯობეს დაურჩობის. რამეთუ რომელსა არა ჰქონ-
 დის ნაწილი, რომლისა ადგილისა-გან შესაძლებელ არს გარეშე-
 წერად? რამეთუ ზუაგითსა-თანა აქუს ადგილსა . მეოფობაჲ, ვინაჲცა
 ადგილი არს სასროლი | გარემომქონებულისაჲ, ვითარ იგი გარემო- A101
 20 შესცავს შეცგულსა. ხოლო თქუას თუ ვინ, ვითარმედ: „სიტყუსა
 მაგის-ებრ ჰქომის და ალექსანდრიას და ყოველგან იყოს ვინაჲვე სუ-
 ლი ჩემი“, — დასცდილდების თვთ თავი თვსი და კუალად ადგილსავე
 იტყუს, რამეთუ „ჰქომი და ალექსანდრიას“ და ამის რომლისა-მე ადგი-
 ლის-შორისი, დალათუ ყოვლით-ურთ იყოს მტირე, ადგილის-შორი-
 25 სადვე ითქუმის. რამეთუ ადგილსა-შორის ყოვლით-ურთ არა არს,
 არამედ ვინაჲვე ყოვლით-ურთ დანახეთქისა, რამეთუ ჩუენებულ არს
 ესე, რომელ შეუძლებელ არს ადგილისა-გან გარეშეცვად. ხოლო რა-
 უამს დანახეთქისა-შორის ექმნეს და რომელსა-მე გონებითსა ადგილსა,
 გინათუ საქმესა, რომელი ადგილსა-შორის იყოს, მეტრ შეცვალებით
 30 ვიტყუთ მისდა მუნ ყოფად, მოქმედებათა მათათ-თვს მის-მიერ მუნ
 ქმნილთაჲსა, ადგილ[ი]სა — სანაცვლოდ დანახეთქისა და მოქმედებათაჲსა
 მიმდებულნი. ჯერ-იყო უკუჭ თქუამად, ვითარმედ „მუნ რომელსა-მე
 ადგილსა მოქმედებსო“, ვიდრეღარა თუ „მუნ არსო“.

რამეთუ ესრეთ თქმული | უწმიდესად და უთანადესად ესაკუ- A102
 თრების და უფროჲს ხოლო კაცისა-მიმართ შეერთებისა-თჳს ღმრთი-
 სა-სიტყუას, რამეთუ, ვითარ რაჲ შეერთო, და დაადგრა შეურევნელად და
 გარეშეუხებელად, — არათუ [უოვლით-ურთ] მებრ სულის სახედ; რამეთუ
 5 იგი* განმრავლებულ არს, იიჭუნეულების ვინაჲცა რაჲზომვე თანშევნედ
 სსეულთად და თანშეგრვად იგი წუთ ერთცა, თუ შეეკრვოდის; არამედ
 ღმერთი-სიტყუაჲ არა რომლითა სახითა სულისა და სსეულთა ზი-
 არებისა-გან შეცვალებულ იქმნა, არცა რაჲ თანაქუნდა მათისა უძ-
 ლურებისა-გან, თანმისცა მათ თჳსისა ღმრთეებისა-გან და [ი]ქმნა მათ-
 10 თანა ერთ და თჳთ ეგო ერთ, ვითარ იყო და ჰირველ შეერთებისა-
 ცა. ვინაჲვე უახლეს აწ ესე სახე შეერთებისაჲ და შეზავებისაჲ, რა-
 მეთუ შეზავების და ჰქიეს უოვლად უოვლით-ურთ შეურევნელად და
 შეურწეუმელად და განუხრწნელად და შეუცვალებელად; არ თანივნ[ი]ბ- A103
 და, არამედ თანმოქმედებდა მხოლოდ, ვინაჲ არცა თანშესრწნილ და
 15 არცა თანშეცვალებულ, არამედ მის-შორის უკუწ თანადორძინდებოდა;
 ხოლო თჳთ იგი არ მოკლებულ მათ-მიერ უძტვეველად და შეურევნე-
 ლად გებისა-გან, ვინაჲთგან წმიდა და მიუთუაღველ იყო უოვლისა
 შეცვალებისა-გან. მოწამე ამთადა არს ჰორფიროსს, რომელმან თჳთ
 ძუნად ქრისტესს ადძრა თჳსი ენა[ჲ], რამეთუ უძლიერეს მტერაჲ-გან
 20 ჩუენ-თჳს თანმოწმებანი და არცა ერთისა ცილობისა მიმთუაღველ.
 ვინაჲვე აწ ესე ჰორფირე მეორესა წიგნსა-შინა „შერეკითთა საძიე-
 ბელთა“-სა დასწერს საცხადოდ ესრეთ: „ნუ დაიგიწეებოდედ, ვითარ-
 მედ შესაძლებელ არს რომლისა-მე არსებისა მიღებად თანშესრულე-
 ბისა-თჳს სხჳს და ნაწილ ქმნად მის არსებისა [და] დადგრომად თჳსსავე
 25 ბუნებისად შემდგომად შესრულებისა სხჳს მის არსებისა და სხჳს
 თანაქმნად და თჳთ თჳს-შორის კმაყოფად და — უფროჲს ხოლო — | თჳთ A104
 უკუწ უძტვეველ, არამედ მძტვეველ მათდა, რომელთაცა-შორის ექმნეს
 თჳსად მოქმედებად წარმოდგომითა“. რამეთუ იტყუას ამას შეერთე-
 ბისა-თჳს სულისა და სსეულთაჲსა. ხოლო თუ სულისად მართად სი-
 30 ტყუაჲ ესე, ვითარცა უსსეულთაჲსა-თჳს, უფროჲს უმეტეს ღმრთისა-
 სიტყუას-თჳს, რომელი უმეტეს უსწ[ო]რო და ჰქეშმარიტებით უსსეულთ

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ე. ი. სული. | 5 განმრავ-
 ლებულთა A. | 24 სხუთა A. | 25 სხუთა A.

არს. რომელი ნაცვალ უკუნ კრგით დაუყოფს ჰირთა კელმოთუელთა
 შესმენად ღმრთისა კაცთა-მიმართ შეერთებისათა; რამეთუ ამას ედენ-
 თა-შორის უმრავლესნი* იტყვან: შეუძლებელ და უთნო და უშუქრ
 არსო თანაქმნად მოკუდავსა ბუნებასა საღმრთოჲ მებრ შეზავებით და
 5 შეერთებით. არამედ ჩუენ, ურჩეულესთანი მათ-შორის მკამარებელნი
 შწდელ, განვაგლებთ ჩუენ-გან მიზეზსა; რამეთუ თქმულ არს რომელ-
 თამე-მიერ, და უფროჲს ხოლო ევენუმიანთა-გან, შეერთებად ღმრთი-
 ს-სიტყვას სხეულთად არ მებრ არსებით, არამედ მრწობლთა-ებრ
 ძალთაჲს: რამეთუ არათუ არსებათა შეერთებად გინა შეზავებად, არა-
 10 მად ძალთა | ვინაჲჲ სხეულთა[ჲ]ს ძალთა-მიმართ საღმრთოთა თანშე- A 105
 ზავებად; ხოლო ძალად სხეულთად განადა შესაქმებრივი[ი]სა, — რომელ
 არს ორღანებრივი, — არისტოტელის-მიერ საგრძნობელთა ამათ იტ-
 ყვს; ამათ უკუწ სღმრთოჲ ძალი თანშეზავდა, ვინაჲჲჲ აქმნაო შე-
 ერთებაჲ, მათისა-ებრ სიტყვას. რამეთუ არავინ იუოს მათდა არშემ-
 15 დობელ საგრძნობელთა სხეულებრივად ძალად აღმოჩენისა-თვს. ხო-
 ლო განსაზღვრებულ არიან საცხადოდ წინაჲთთა-შინა, თუ რომელი
 უკუწ არს საკუთრებით სხეულთაჲ, ანუ რომელი — სულისაჲ, გინა
 რომელი თანმრწობლთაჲ; და საკუთრებითთა-შორის თანმრწობლ-
 თასა შესაქმებრივთა ორღანებრივთა-მიერ გრძნობათა ვიდრე-მე ყო-
 20 ფად; უსხეულოთა-თვს შუურეგნელად შეერთების მოქმედ არსებათა-
 მიმართ და არარაჲს მევენად უსღმრთოესსა უდარესისა-გან, არამედ
 იგი მხოლოდ მრგებელად უსღმრთოესისა-გან. არამედ, ვინაჲიგან
 წმიდაჲ ბუნებაჲ უსხეულოჲ და უვენ[ი]ბელად უკუწ მიეფინების ყო- A 106
 ველგან, არამედ მის-მიერ არცა ერთი, — რომლის-თვისცა, რომელ
 25 უოველთადა მიფენილ, შეერთება, ხოლო, რომელ მის-მიერ არცა
 ერთი, დაადგრების იგი შუურეგნელად და შუურწუმელად. არათუ ვი-
 ნაჲჲჲ სათნობა[ჲ] მიზეზ აწინდელის ამის შეერთების სახისა, ვითარ
 ვითა-მე დიდთა კაცთა სთნავს, არამედ ბუნებაჲ მიზეზ. რამეთუ სხე-
 ულთა მიღება[ჲ] ნუთუ და თქუასცა ვინ-მე სათნოოფით, და იუოს მარ-
 30 თად ქმნილი იგი, ხოლო შეერთებულთა არა შერწყუმად მებრ ღმრთი-

* აქ არშიაზე ჩამატებულია ტექსტისავე ხელით სიტყვა: „[ს]იცილ-
 მქმნელნი“. | 15 აღმომჩენისათვის A. | 18-19 თანმრწობლთაჲსა A. |
 27 სახესა A.

სა ბუნებისად, არათუ სათნოებისა-გან ქმნილად. ხოლო ხარისხი სულ-
თაჲ და აღსდგაჲ და შთასდგაჲ, რომელსა ორიგენი შემოიღებს, სა-
ღმრთოთა წერილთა არმომზავებელსა და არცა ვინაჲვე თანმლად-
დებულსა ქრისტეანეთა რწმუნებისსა, დაიტყუებოდედ.

თ ა ვ ი ი

ს ხ ე უ ლ თ ა - თ ჯ ს

- ყოველი სხეული უკუტ ოთხთა ასოთა არს თანშეშჯა და მათ-
გან ქმნილ; რამეთუ მახლობელად სისხლის-შორისნი ცხოველნიანი
ოთხთა|გან ბაღლამთა: სისხლისა-გან და წათხისა* და მწითურისა A 107
- 10 ნაველისა და შავისა, ხოლო უსისხლონი სხუათა-მიერცა ბაღლამთა
და მათ-შორის სისხლის შესაბამისა-განცა. მახლობელ უკუტ იწოდე-
ბის, რაჟამს უსაშუალოდ მათ-გან რაჲ-მე მათდად იქმნებოდის, ვი-
თარ იგი არს თანშესჯაჲ ოთხთა ასოთა ოთხთა-შიმართ ბაღლამთად,
ხოლო ბაღლამთა[-გან]-მსგავსნაწილი, რომელ იგი არს ნაწილ სხეულთა.
- 15 ატყუნეულობენ ვინაჲვე ქუეყანასა უკუტ შავსა ნაველსა, ხოლო წყალ-
სა—წათხსა**; არამედ აერისად—სისხლსა, ხოლო ცუცხლისად—მწი-
თურსა ნაველსა. ყოველი უკუტ შეშჯაჲ ასოთაჲ ანუ მტკიცე არს,
ანუ ნოტიო, ანუ სულ. რამეთუ არისტოტელს მახლობელად ოდენ
მხოლოდ სისხლისა-გან ეტყუების ქმნაჲ ცხოველთა სხეულისაჲ, რა-
- 20 მეთუ ამისა-გან უმახლობელესად იზარდებიან და აღორძნდებიან ყო-
ველნი ნაწილნი ცხოველისანი, და თესლსაცა უკუტ ქმნაჲ სისხლისავე-
მიერ აქუსო. არამედ ვინაჲთგან მისვე და ერთისა-გან არ საზნო

* დედანში ამ სიტყვას ზემოდან ტექსტისავე ხელით დაწერილი
აქვს სიტყვა: „ფლზმტისა“, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს დამახინჯე-
ბულს ბერძნულ სიტყვას ქართულის ტრანკრიპციით: „ფლელმისა“. იქვე
არზიაზე ეს სიტყვა ტექსტისავე ხელით ასეა განმარტებული: „მლაშისა
ბაღლმისა“. | 14 სხეულთაჲ A. | ** ამ სიტყვას ხელნაწერში ზემოდან
ტექსტისავე ხელით დაწერილი აქვს სიტყვა: „ფლზხვამ“. | 18 არისტო-
ტელის A.

- იყო კეთაღქმნებად თუმცა ფიცხელნი ძუაღნი და ჩხუღნი კორცნი **A108**
 და აჰკინი იქმნებოდესმცა, —სთნდა უკუშ აჰჰოკრატის, რომელ სსუ-
 უღნი ცხრეელთანი უმასლობელესად ოთხთა-მიერ ბაღლამთა შემტკი-
 ცებად, რათა ქუჭუანიერისთა-განრე და ზრქელთა უმტკიცესნ-რე იქ-
 5 მნებოდინ, არამედ ჩხუღიერთა-გან — ჩხუღნი. ხოლო მრავალგზის
 ოთხნივე იპოკებიან შორის სისხლსა ბაღლამნი, ვითარ იგი კელის-
 კსნათა-შორის იხილგების, ოდეს-მე თსლეებრივსა წათხსა დამუტებად
 მის, ხოლო ოდეს-მე შავსა ანუ მწითურსა ნაველესა. ვინამ ითხე-
 ბვიან ერთმანეთად კატნი ესე. არს უკუშ ნაწილსა-შორის ცხო-
 10 ველთასა რომელი-მე მსგავსნაწილ, [ხოლო რომელი-მე უმსგავსო
 ნაწილ]; ვითარ მსგავსნაწილი უკუშ: ტუნი, აჰკი, ძარღუ, სი-
 ჰობე, ძუაღი, კობლი, მკერდი, ადენესნი, თანშემკრეველნი, უმე-
 ნესნი, ინესნი, თმანი, ფრჩხილნი, კორცნი, ძარღუნი, ნსსმ[ან]-
 ნი, ნესტუნი, ცმელი, ტუაფი და, | ვითარ რამ ასო და მიზე- **A109**
 15 ზი ამათი და უმასლობელესი, სისხლი, ვითარ იგი არს წმიდამ
 სისხლი, და წათხი, ნაველი შავი და მწითური. რამეთუ ტუნი
 ორთა-განვე არს: სუნდისმოქსკან და ძარღუწირივთა ინთა-გან.
 არამედ უმსგავსო ნაწილნი, ვითარ: თაფი, თორაკი, კელი, ფერკნი
 და სსუანი ასონი კატისანი. რამეთუ არა თაყადვე გან[ე]წვალეების თავი,
 20 ვითარ იგი ძარღუ ძარღუადვე და შემძარღუ შემძარღუადვე და კორ-
 ცი კორცადვე. უოველი უმსგავსო ნაწილი მსგავსნაწილთა-გან შემ-
 ტკიცებულა, ვითარ რამ: თაფი ძარღუთა-გან და კორცთა და ძუაღ-
 თამსა და ამთ ესევითართა-გან; უწოდებენ ამთ ორღანებრივად*. რომ-
 25 მელ არს შესაქმებრივი საზღვარი უკუშ მსგავსნაწილთამ ესრეთ:

რომელთა ნაწილნი შერამეცა უოველთად და ურთი-ერთასცა იყვნენ
 მსგავს: ხოლო „მსგავს[ი]სა“ აწ აქა „ოთომისობისა“ ნაცვლად ჭერ-
 არს მიღებამ.

არამედ არა უოველთა ცხოველთა | უოველნი ნაწილნი სსუელი- **A110**
 სანი მოუციან, რამეთუ არიან რომელთა-მე შორის [მათსა] მოკლე[ბულ]:

11 ტუნი A; ძარღუი A. | 20 ძარღუ A. | * აქ ხელნაწერი არ-
 შიანზე შემდეგს შენიშვნას ათავსებს: „ღანიშენ ვითარმედ ორღანებრი-
 ვად წინა შესაქმედ თავად ძარღუთა უწოდენ კორცთა და ძუაღთა“. |
 28 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; „უოველთა ცხოველთამ“ A.

რომელნი-მე არიან უფერკო, ვითარ თევზნი და გუჭლნი, ხოლო რომელნი-მე უთაგო, ვითარ კარ[აკინნი და კარაბნი; და რომელნი-მე მცურავალთა-განთა შკერდსა-შორის საგრძნობელთ მქონებელ არიან, ამისთჳს რომელ არა ადგს მათ თაგი; ხოლო რომელი-მე სასულისა-
5 გან დაკლებულა, რომელ არღარა აღმოადგუნვეის აერს; ხოლო რომელთა-მე ბუშტი არა აქუს, ვითარ რამ მიფრინველთა ქათამთა და ეოგელთა ამფსმელთა*; არამედ კეტკუაფი უმრავლესთა-გან დაკლებულა ასოთა, რამეთუ მცირედ არს მათ-შორის ცხოველ ეოფაჲ; ხოლო იტყუნეულეობიან რომელნი მისსა, რომელ იგი ჰქონდის, არქონებად-
10 ვე, ვითარ ირემთაჲ იტყუნეულეობის არქონებაჲ მწითურისა ნაგლი-საჲ, ვინაჲთგან ნაწლეუთა-შორის აქუს იგი განბნეულად და უჩინოდ. ხოლო კაცსა** ეოგელივე და სრული, რომელ შეუძლებელ იყო სხუჭბრ უმჯობესად შექმნა[ჲ] მისი ეოფლით-ურთ. | რამეთუ მრავალ A III ვინაიჲვე განყოფილებამ ამისი და სხუათა ასოთა აგებულებისა-ებრ:
15 არამედ რომელთა-მე ჰქუნს[ან] ძუძუნი შორის შკერდსა, ხოლო რომელთა-მე მუცელსა-შორის, ხოლო რომელთა-მე წელთა-ქუჭზე, რომელთა-მე ორნი, ხოლო რომელთა-მე ოთხნი და რომელთა-მე უმრავლეს: რომლისა-თჳსცა თანშეუთჳლა ბუნებამან შობადთა რიცხუსა სიმრავლედ ძუძუთა. არამედ თუ ვის უმსარკესად-რე გაცონებაჲ მისი
20 ეგულფოს, „ცხოველთ-დამსახველი“ არისტოტელი წარიკითხენ, რამეთუ არა სულიერისა წერილისა-მიერ არს ამისდა განწურდილვად, არამედ ვითარ რამ წარწერილთა რათ-მე და სახეთა გარდამცემელნი; რომლისა-თჳს აწ ვადთ „ასოთა-თჳს“ თქმულსა-ძორის, შემდგომობათა-ებრ მეძიებელნი.

1, ხოლო + რომელნი-მე A. | 2, კარაენი A. | 5 აღმოადგუნვეებს A. | * ე. ი. არმფსმელთა; პეტრიწს სიტყვა ნაწრმოები აქვს ბერძნულის თავსართით „ა“=არ. | ** იგულისხმება „აქუს“; ამ სიტყვის განწვრივ, არშიაზე, ხელნაწერი ათავსებს შემდეგს შენიშენას: „კული და რქანი სადა არს შორის კაცსა, ო ნემესიოსჲ“

თ ა ვ ი V

ს ო თ ა - თ ჯ ს

ასოა მსკოფლეტობი* არს ნაწილი ეოვლად უმცირესი სხეულთა თანშეჭისაჲ. არიან უკუტ ასონი ოთხ: ქუტუნაჲ, წყალი, აირი, 5 ცეცხლი, — თანდაწყობილნი თქუმულთა-ებრ წესისა ქუტუნათა-გან ზე- A II 2 ნათა სხეულთაჲ; და ესენი არიან ჰირველნი და უმარტივესნი სხუათა-მიმართ სხეულთა. რამეთუ ეოველი ასოა ერთტომ არს მისდა, რომლისადა იეოს ასო; ხოლო დასაბამი არავინაჲვე ერთტომ მათ-მიერ ქმნულისაჲ, არამედ ასო განადა ერთტომ. არამედ, რომელ ქუტუნაჲ 10 და წყალი, აირი და ცეცხლი არიან ასონი, სუწყოდა, რამეოჲ ამთ-შორის კიდოვნებითნი რომელობანი** ძალად და მოქმედებად ჩანან, და არათუ გინაჲ წარქობჩენით არიან და საგრძნო ასონი შეუზავენელ და შეურევნელ სხჳს ასოჲს-გან: შერეულ უკუტ გინაჲ და რაჲზომ-ვე ესე ეოველნი და თანმიედიეს ურთი-ერთას უმეტეს და უმცროჲს, 15 არამედ შერწეუმასცა-შინა სჩინო არს ბუნებაჲ მათი. რამეთუ თუთო-ეულსა ასოსა შებრ დაუდღვით ორი რომელობაჲ აქუს, გუარქმეკლი მისი: არს უკუტ ქუტუნაჲ კმელ და გრილ, ხოლო წყალი — გრილ და ნოტიო, ხოლო აირი — ნოტიო და შერეულადე მისისა-ებრ ბუნებისა,

* არშიაზე აქ შემდეგი სხოლიოა დედანში A: „დანიშნე, ვითარ ასოდ ნივთთა იტყვს ოთხთა, ვითარ: მიწასა და წყალსა, აირსა და ცეცხლსა, რამეთუ ესრეთ ეწოდების ამათ კმითა ვლლადელთაჲთა. ხოლო ეწოდების ანის-თჳს ასოდ ამათ, რამეთუ, ვითარ იგი ანბნისა ასოთა-გან მარტუალნი და მარტუალთა-გან სიტყუანი შეიქმნებიან, ეგრეთვე ამათ-გან ოთხნი ბალქლამნი, ხოლო ბალქლამთა-გან სხეულნი ცხოველთანი შეიმზადებიან“. | ** ამ სიტყვის გასწვრივ არშიაზე შემდეგი შენიშვნაა მოთავსებული ტექსტისავე მელნითა და წმინდა ხელით: „[და]ნიშნე, ვითარმედ კიდოვნებ[ითად] რომელობად ასოთად სიგრილესა იტყვს ქუტუნისასა, სინოტიესა წყლისასა და სიმკურვალესა აირისასა და სიკმელესა ცეცხლისასა“. | 13 ხხუისა A. | 15-16 თუითოეულსა A.

არამედ ცეცხლი—მკურნალე და კმელ. არათუ რომელობანი* თვით თა- A113
 ვით თვისით შემძლებელ არიან ასოქმნად, რამეთუ არა უსხუელთა
 რომელობათა-გან იიჭუნეულებიან შემტკიცებად სხეულნი; არამედ არ-
 ცათუ სხუათა სხეულთა, რომელთა არკიდოვნებით ჰქონდის და მო-
 5 ქმედებით რომელობაჲ, შესაძლებელ არს ასოყოფაჲ; რამეთუ იუჟინეს-
 მცა ურიცხუ ასონი, ყოველთა მყოფთა-გან უმეტეს და უმცირეს რომ-
 მელობათა მოკებისა-თჳს, და გერმცა შესაძლებელ იყო განჩქევად, თუ
 რომელი რომლისა არს ასო. ვინაჲ, საჭირო არს ასოთად, [რათა იუვენენ]
 სხეული და მარტივი სხეული და მეგრ მოქმედებით მქონებელი კიდოვ-
 10 ნებითთა რომელობათა,—ვიტყვ უკუტ: სიმკურნალესა, სიგრილესა,
 სინოტიესა, სიკმელესა; რამეთუ ესენი ოდენ მხოლოდ რომელობათა-
 გან ყოვლად ყოვლით-ურთ შესცვალებენ არსებასა, ხოლო სხუათა
 რომელობათა-განი არა რომელი მოქმედებს; რამეთუ არცა ვინაჲ თე-
 თრი, მიკანდოს რაჲ სხეულსა, ყოვლად ყოვლითურთ გაცათურებს,
 15 —ვითარ იგი მკურნალი გააკურნებს და გრილი გააგრილებს; არცა
 რომელი სხუაჲ შეუძლებს არარას.

A114

წინააღმდგომ უკუტ არიან ასონი ურთი-ერთას ორთა-ებრ რომ-
 მელობათა წინააღმდგომთა, ვითარ რაჲ: წყალი—ცეცხლისად სი-
 გრილითა და ნოტიობითა, მკურნალისა და კმელისა; და ქუჭუნაჲ—
 20 ახრისა სიგრილითა და სიკმელითა, მკურნალისა და ნოტიო[ა]სა. ხო-
 ლო ვინაჲთგან წინაა[ღ]მდგომთა ურთი-ერთას თანშესებად შეუძლებელ
 იყო; თჳნიერ მესამეულისა საკრეულისა დაწესებულისა თანშემკრეულად
 მათად,—დაწესა შემოქმედმან საშუალ უკუტ ქუჭუნასა და აირსა, რომ-
 ელნი ურთი-ერთას წინააღმდგომ არიან, წყალი და მისცა მას ორი
 25 რომელობაჲ: სიგრილე[ა] და სინოტიოჲ, რომელითა შემძლებელ იყოს

* არშიაზე აქ დედანში შემდეგი განმარტებაა მოთავსებული: „ღა-
 ნიშნე, რამეთუ ფერნიცა, ვითარ თეთრი და ვევეითარნი, რომელობა
 არიან, რომელნი თვით თავით თვისით ვერ შემძლებელ არიან ასოქმნად,
 არამედ ვერცა სხუანი უმარტიონი სხეულნი“. | 9, სისხლი A. | 10 სიგრი-
 ლისა A. | 13-14 სიტყვები: „ყოვლად ყოვლით-ურთ — რომელობათა-განი“
 A-ში შემდეგ არის ჩაწერილი სტრიქონსა და სტრიქონს შუა ტექსტისა-
 ვე წმინდა ხელით. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; ურთიერთარს A. |
 19 კმელისაჲ A.

კიდეთა შეხებად და თანშეკრვად მათდა: რამეთუ სიგრილითა უკუწ
 თანგანეკუთნების ქუჭუნასა, ხოლო სინოტიითა თანშეკრების ჭკერსა.
 და კუადად საშუაღ წელისა და ცეცხლისა, რომელნი წინააღმდგომ
 არიან, ამათცა საშუაღ დაწესა აერი, რამეთუ სინოტიისა რომე- A115
 5 ღობითა თანშესაკუთრე არს წელისა, ხოლო სიმკურვალეთა—ცეცხლი-
 ს, —და ესრეთ წინააღმდგომნი შეახნა ურთი-ერთას საშუაღ ვინაჲთა-
 მე საკრველთა-მიერ და თუთ თავსა-შორის თუსსა მეოთხად და სხუა-
 თად თანადრეულად და თანშემკრველად; რამეთუ აერი შეკრვალე და
 ნოტიოჲ თანმომზავებულ ეო ცეცხლისა და წელისა; რამეთუ თუთე-
 10 უღი მათი არს მებრ სხუთა რომელღობითა თანშემსებულ უპირველესსა
 მისსა, ხოლო სხუთა—შემდგომადსა მისსა, ვითარ იგი წყალი გრილ
 და ნოტიო არს, არამედ უკუწ სიგრილითა შეხების ქუჭუნასა, რომე-
 ლი პირველ მისსა არს აღმართ აღწეობისა-ებრ, არამედ სინოტი-
 ითა ჭკერსა, რომელ შემდგომად არს მისსა; მსგავსადე და აერი
 15 მებრ სინოტიითა თანშეხების წყალსა, რომელი პირველ მისა არს,
 ხოლო მებრ სიმკურვალეთა—ცეცხლსა, რომელი შემდგომად მისა
 არს; და კუადად ვინაჲცე ცეცხლი სიმკურვალეთა თანშეხების აირსა,
 რომელი პირველ მისა არს, ხოლო | სიკმელითა—ქუჭუნასა მებრ A116
 მოდრეკისა-ებრ და მოქცევისა კიდეთა-მომართ*; და ეგრეთევე ქუჭუნაჲ
 20 მებრ მოდრეკით სიგრილითა ვინაჲცე—წყალსა და სიკმელითა—ცეცხლსა
 რაჲ მოდრეკითევე. რათა არა მხოლოდ ზუნად-მიმართ და ქუჭუნად
 აღსლვისა და შთასლვისა დასახეთი ჰქონდის ასოთა, არამედ და
 მებრ მრგულივცა, რომლისა-თუსცა მოდრეკან და მოუქცინა** რეცა
 კიდენი ურთი-ერთას,—ვიტყუ, უკუწ ცეცხლსა და ქუჭუნასა: რამეთუ

18 სიტყვები: „რომელი პირველს A-ში გამორებულთა; ხოლო+
 სიმკურ A. | * ამ სიტყვების გასწვრივ, არშინაჲ, მოთავსებულთა ჯერ
 შავი გახუნებული მელნით, ოთხკუთხედში, ოთხი სიტყვა: „ცეცხლი,
 აირი, წყალი, ქუტყანა“; შემდეგ წითელი მელნით: „იხილე აქაცა შუენი-
 ერი სფეროსს სახეობაჲ ოთხთა ასოთაჲ, ვითარ: ქუტყანისა-გან აღსრული
 ცეცხლისა-მიერ, რომელი დასასრული არს ასოთა, კუალად მოდრეკით
 მოქცევის ქუტყანისავე-მომართ, და ესეთ ყოვლად სფეროან ჰყოფს მო-
 მრგულობასა მათსა“ A. | ** იგულისხმება: შემოქმედმან.

ოდეს რამ ცეცხლმან განაგდოს სიმკურვალე, მხოლოდ იქმნების ქუჭუნაჲ,—ესე უკუტ სუწყო მესისა-გან: რამეთუ შთამოჭენებული ვინაჲვე ცეცხლი და განკრიღებული ზეშთსაჩინობისა-გან ქვა იქმნების*⁵; რომლის-თვისცა უოველი შეხი [ქ]ვითა და წუმწუბითა შთამოღ-
 5 ჭენების; არს უკუტ წუმწუბაჲ ვითარ რამ ცეცხლი შემქნარი, არ ვინაჲვე მკურვალე მოქმედებით, არამედ ძალით ოდენ, არამედ მოქმედებით უკუტ—კმელ. რამეთუ მხოლოდ ვინაჲვე ასოთა ჰქონან მო- A117
 ქმედებითნი რომელთანი, ხოლო სხუთა უოველთა ძალით,—პირველ ასოთა მიახლებისა.

10 და რათა არაოდეს მოაკლდენ არცა ასონი და არცა მათ-მიერ თანზავებულნი, სიბრძნით ვინაჲვე იკელოვნა შემოქმედმან, რათა ასონი ურთი-ერთასცა შეიცვალდებოდინ და მათ-მიერ შეზავებულთადაცა: და კუალად რათა ზავებულნი ასოთადვე აღიკისებოდინ და აღიბნეოდინ. და ესრეთ ურთი-ერთას შობისა-გან და ქმნისა კმა ეეოს აკე-
 15 ბული უოვლადვე განსაზოგველად. რამეთუ ქუჭუნაჲ, ოდეს რამ განდინდკელდეს, იქმნების წყად; ხოლო წყალი, ოდეს რამ შემტკიცდეს და დაჰპირდეს, იქმნების ქუჭუნაჲ, არამედ, ოდეს რამ განკურდეს და განორთქლდეს, იქმნების აირ: ხოლო ოდეს რამ შეკრბეს აირი და შემტკიცდეს, იქმნების წყად; არამედ, განკემს რამ,
 20 ცეცხლად შეიცვალდების; კერეთვე, ოდეს რამ დაიფოსოს ცეცხლი და განაგდოს სიკმელე, აირ იქმნების: არს უკუტ აირი დავსება! ცეც- A118
 ხლისა და ორთქლ—წყალისა განკურვებულისა,—ორთა-განვე იუწეებოდედ, რომელ სიმკურვალისა-შიერ არს ქმნაჲ მისი, რამეთუ განკურვებულისა წყალისა-გან და შრეტილისა ცეცხლისა იქმნების აირი.
 25 არს უკუტ [აირი] თვისთა ბუნებითა მკურვალ, არამედ გრიდ იქმნების მეზობლობითა ქუჭუნისა და წყალისაჲთა, ვითარ რამ ქუჭუნაჲ კერძი მისი და ქუჭუნის-მომართ[ი] გრიდ არს, ხოლო ზე[ნაჲ] და

* აქ არშიაზე წითელი მელნით შემდეგი შინიშენაა მოთავსებული ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დანიშნე მებისა-თვს, ვითარ ქვაქმნასა იტყვს ცეცხლისასა და ქვითა და წუნწუბითა შთამოქმენბასა“. | 4_ა-ს მეხივითა A. | 10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 ურთიერთარსცა A. | 15-16 განდინდგლდეს+და არე-არე A.

ცეცხლის-მიმართი—მკურნაღე. შეემთხ[უ]ჭვის უკუტ ესე აირს სიჩ-
 ჩოჲს და ადვილად ცვალებისა-გან, რამეთუ მსწრაფლ განეყენების
 თვისის ბუნებისა-გან და შეიცვალეს. ხოლო არისტოტელი ორ-
 5 სკან, ხოლო კუამლებრივსა—შრეტისა-გან ცეცხლისა; ხოლო კუამ-
 ლებრივსა—მკურნაღე უოფად, არამედ ორთქლებრივი[ცა] იშობების
 მკურნაღე, არამედ, წარვლოს რაჲ, ნაწილებით გრილ ქმნად იგი
 და, უფროჲს-რე წარვლოს, წყალ ქმნად; და რათა სსხუათა, | რთ. A 119
 მეღნიცა ჩნდენ უფროდ, თანაწარჰკდეკს* და ამსეე-თანა, რათა უმა-
 10 დღესნი და ქუტყანით დიდად განშორებულნი უტრილე-რე ჩნდენ,—
 ამთ მიზეზთა-თჳს ორ ბუნებად დადვა იგი.**

ყოფელთა უკუტ სსეულთა ქმნაჲ თანამოგზაურობისა-გან ოთხთა
 ასოთ[ა]მას აქუს, ვითარ რაჲ ნერგთა და ცხოველთა[ჲ]: ბუნებისა უკუტ
 15 ქმნისა-თჳს მოჲზიდვიდეს. უწოდეს უკუტ არისტოტელი ამთ სსე-
 ულთა ბუნებითად, არაგინაჲ მებრ სხუავებრივ თანმქსნმულად და თან-
 დებულად მათდა, არამედ ყოფლად ყოფლით-ურთ შე[ე]რთებულად [და]
 შეზავებულად და ვითარ რაჲ ერთად და სსხუად მათ-გან ქმნილად სსე-
 ულად; რამეთუ ესრეთ შეიერაებინ, რომელ არღა იტუნეულობენ
 20 გარჩევად მათდა და არცა მარტოდ ხილვად ქუტყანასა და მარტოდ
 წყალსა და აირსა და ცეცხლსა, არამედ სსხუა ვითარ რაჲ-მე თჳნიერ
 ამთსა თანამოგზაურობისა-გან ოთხთაჲს ქმნად, ვითარ იგი ტეტ-
 რათარმაკოსა-ზედა, რომელ არს ოთხწამალი, იხილევების; | რამეთუ A 120
 ესე ოთხწამალი სსხუა არს მათ-გან, რომელთა-მიერ შემზადებულ არს,
 25 მაგრა არ მსკავსად, რამეთუ არათუ მებრ თანმიღებით უწლოთაჲსა,
 ვითარ იგი ოთხწამლსა-ზედა იხილევების, და ეგრეთვე ასოთა-მიერ
 ქმნად სსეულთა, არამედ მებრ თანშეცვალებით და შეერთებით;
 და კუალად უკუტ ასოთადვე აღიკსნებინ და აღიბნევიან განსრწნილნი
 სსეულნი, და ამით სსხითა დაადგრების სსმარადისოდ ყოველივე და

4 აირისასა+რამეთუ A. | 6, ორთქლებრივი+და იგი A. | 7 მკურ-
 ვალ+და იგიცა A. | * აქ არშიაზე ტექსტისავე მელნით და წმინდა ხე-
 ლით მიწერილია: „ნუთუ თანაწარჰკდეკეთ?“ | ** ე. ი. ჰაერი. | 12 აქ ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15-16 სხეულთად A. | 18 შეზავებული A. |
 25, უწილოთასა A. | 27 თანშეცვალებითი და შეერთებითი A.

გმა ეუთფვის არსთა ქმნასა და მყოფობასა არცა გარდამეტებად და არცა მოკლებად ოდესცა. რომლისა-თხსცა სხვსა ქმნასა სხვსა ხრწნად იტყვან და კუადად სხვსა ხრწნასა სხვსა ქმნად, არა უკუშ მხოლოდ სუღით ოდენ, ვითარ ისიტყუა პირველ, არამედ სხუელი-
5 თა-ცა.

ვინაჲვე ჰლატონს ეთნების სამთა უკუშ ასოთა ურთი-ერთას შეცვალებაჲ, არამედ ქუშქანისა შეუცვალებაჲ კებაჲ; რამეთუ შე-
უდარება თუთუელსა ასოს სიმტიციტესა წრფ[ე]ლწირთა ნაკუშთთასა:
და ქუშქანისა უკუშ—კუ[ფ]ოკებრიფსა ნაკუშ[ქ]თისა, ვინაჲთგან სხუათა A121
10 უმეტეს უდრეკ არს, ხოლო წუაღსა—ძინად მიმდრეკთა იკოსაედრთა-
სა, არამედ მსწრათღმიდრეკასა პირამიდისასა—ცეცხლსა, ხოლო ოკ-
ტაედრსა—აირსა, რომელი არს უმსწრათლე მიმდრეკ წუღისასა, ხო-
ლო უკვანე ცეცხლისასა მიდრეკითა. რამეთუ ამთ ნაკუშთთა-გან
ჰუთფს აღმოჩენასა, რომელ სამნი ურთი-ერთას შეიცვალებაინ, ხოლო
15 ქუშქანაჲ—ამს არ ვნებად. არამედ უკუშ სამნი—პირამიდი და ოკ-
ტაედრი და იკოსაედრი—კიბებრიფთა სამეურთა-გან შემიციტებად, ხო-
ლო კუგოჲ—სწორგუშრდთა სამეურთა-გან. რადენი უკუშ კიბე-
რიფთა სამეურთა-გან შემტიციტებულა, ესე შემდეგებულა განბნეული
კუადად შეკრებად და ურთი-ერთას შეცვალებაჲ; ხოლო უკუშთუ კუგოჲ
20 გინათუ სხუაჲ რომელიცა სამთა ნაკუშთთა-განი განბნიოს, ვერ შემ-
დლებელ არს ურთი-ერთას შეცვალებაჲ, რამეთუ სწორგუშრდთა

2 სხუთა A. | 3 სხუთა A. | 6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 8 თუ-
თეულსა A. | 9 კვრებრიფსა A. | 11 ჰკრამოადისასა A. | 13-14 ნაკუშთთა
განყოფს A. | 15-16 ოხტაედრი A. | 16 სამყაროთაგან A; ბერძნულ დე-
დანში აქ ლაპარაკია გეომეტრიულ სამკუთხედზე და არა „სამყარო-
როზე“. ხოლო ამ გეომეტრიულს ფიგურას იოვანე პეტრიწი თავის მეორე
ნათარგმნ თხზულების „კავშირნი“-ს ბოლოსიტყვაობაში უწოდებს:
„სამყური“ და იქვე ათავსებს მის მოხაზულობასაც \triangle . (იხ. „კავშირ-
ნი ღმრთის-მეტყულებითნი“, მე-XII—XIII საუკუნის ხუტური ხელნა-
წერი „საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისა“,
ბოლოსიტყვაობა, ფურცელი მე-5 ბოლოდან, გვ. 1-ლი). | 17 სამყარო-
თა-გან A. | 18 სამყაროთა-გან A.

სამეურთა-გან შემტკიცებულა, რომელთა-მიერ სხუანი სამთა-განნი ვერ შემძლებულ არიან შემტკიცებად, — და არცა ამთ სამთა-გან გუჟოდ. საჭირო არს უკუშ | გუჟროვანქმნილთა სხეულთა და გუჟართა ეგრეთვე A122 ქონებად ერთმან-ერთისა-მიმართ, ვითარ თვთ მათ ჰქონდა; გარნა 5 არაფინაჲ უვნებ ეგო ქუჭყანაჲ, არამედ განიწვადების წულილადთა სხეულთა-გან, ასოქმნილი; ფინაჲვე და არა თანშეცვადებით განმწვადებულის მისისად, — კუჟად უკუშ შეკრების და თვსადვე მოკეპვის, ვითარ იხილუების წყალსა-ზედა; რამეთუ უკუშთუ წყალს მცირე ქუჭყანაჲ შთაჰყარო და აღამრღუჲ, განიბნევის წყლად ქუჭყანაჲ, — 10 და დასტყეს რაჲ აღმრღუჭვისა-გან, ოდეს რაჲ დადგომაჲ მითუჟალოს წყალმან, კუჟად შეკრების. ამითვე სხითა და უოჟელს ქუჭყანასა-ზედა ჟერარს გაგონებად, რომელ არა არს ესე თანშეცვადება, არამედ განსაგება შერეულთა. იტყვს უკუშ ჰლატონ სიმხვლისა-გან ცეცხლთაჲსა განიხეად ქუჭყანისა; ხოლო ოდეს რაჲ განიბნოს, ანუ 15 აირსა-შორის მიმოიქონების ანუ თვთ ცეცხლს, ოდეს ჰყარმან იგი დაჰკსნას, გინათუ — წყალსა-შორის, | რაჟამს წყალისა-მიერ დაიქსნას. A123 იტყვს უკუშ სხუთა სხითა განმწვადებუელი ესრეთ, ვითარმედ თვთუჟლს ასოთასა სამი რომელობაჲ აქუს: ცეცხლს უკუშ — სიმხვლე, არეობაჲ, მიდრეკაჲ; არამედ სხუას კიდეს ასოთასა,* რომელ არს

1 სამყართა-გან A. | 9 აღამრღუ A. | 13₂ თანზაება; სიმახულისა-გან A. | 15 „ცეცხლსა“; ამ სიტყვის შემდეგ ხელნაწერში კიდევ სამი სიტყვაა ჩამატებული: „ზუავი, იუწყებოდედ რამეთუ“, რომელნიც ნაბეჭდ ტექსტში არ შემოგვაქვს. სიტყვას „ზუავს“ არშიაზე შემდეგი შენიშვნა უხის: „ზუავი რაჲხომვე გუამი“. | 16 A-ში ეს სიტყვა ასე სწერია: „დაჰშნანს“, რაც ცხადი შეცდომაა გადამწერისა, რომელსაც ხუტური 1₄ მიუღია 4-დ. | 17 სხუთა A. | 18₃ სამისა; ⁸სიმახუ. | * აქ არშიაზე წმინდა ნუსხა ხუტურით შემდეგი შენიშვნა არის მოთავსებული: „დანიშნე, ვითარ კიდოვნობად ასოთად ქუჭყანისა იტყვს და ცეცხლისა, რამეთუ ქუჟყ[ა]ნით იწყების ვითარ უქუტკიდესით სხუთათ, და საშუალ დამწესებით წყალისა და აირისაჲ ცეცხლისა-მიმართ აღიწევის, ვითარცა უხეკიდესისა სხუთათაჲსა; და კიდებად უწოდს მათ პირველსა ვითარცა ქუტნათ, ხოლო მეორესა ვითარცა ზენათ უგარეკიდესსა ნეშტთა ასოთასა“. A.

ქუჭყანაჲ, წინაღმდგომი ამათ რომელობათაჲ, ვითარ იგი არს: სიბლგვე, სიკშირე, დგომაჲ, — რათა იუთს მებრ დაუდღეფილთა სხუა რომელობათა-შიორის; ხოლო მისხუმად ორთა-განევი კიდეთა რომელობანი და ესრეთ ს[ა]შუალთა ქმნად ასოთა; რამეთუ მიისხუმიან ვინაჲვე
 5 ცეცხლისა-გან ორნი რომელობანი, ვითარ: არეობაჲ და მიდრეკაჲ, — და ერთი უკუჭ ქუჭყანისაჲ, ვითარ — ბლგუობაჲ, — და შემტკიცდების* ჭიარი, რომელსა გუარმქმნელად ქუჭყანს რომელობანი: ბლგუობაჲ, არეობაჲ, მიდრეკაჲ. კუალად უკუჭ ორნი მიისხუმიან რომელობანი ქუჭყანისანი: ბლგუობაჲ და სიკშირე, ხოლო ცეცხლისა ერთი
 10 მხოლოდ მიდრეკაჲ, და იქმნების წყალი, და ამისდაცა გუარმქმნელ: ბლგუობაჲ, სიკშირე[ა] და მიდრეკაჲ. არს უკუჭ, ვითარ სიმასჯლე სიბლგუისა-მიმართი, ეგრეთვე ცეცხლი აირისა-|მიმართ, და ვითარ A 124 სიკშირე არეობისა-მიმართ, ეგრეთვე ჭიარი — წუ[ა]ლისა-მიმართ, და ვითარ მიდრეკაჲ დგომისა-მიმართ, ეგრეთვე წყალი ქუჭყანისა-მიმართ; და ვითარ ცეცხლი ჭიარისა-მიმართ, ეგრეთვე ჭიარი წყალისა-მიმართ, და ვითარ ჭიარი წყალისა-მიმართ, ეგრეთვე წყალი ქუჭყანისა-მიმართ. შეჭბავს უკუჭ, რომელ ზედსაჩინოა** ერთისა-მიერ მესამეგელისა შეიკონების, ესე იგი არს შესაბამი, ხოლო მუარი და მტკიცე — ორთა-მიერ მესამეგელთა. და სხუთაცა სახითა იტყვან რომელობათა ქონე-
 20 ბად ასოთა-გან: რამეთუ ქუჭყანასა და წყალსა ქონებად სიმძიმისა, ვითარ და იგი ქუჭყანად ბუნებით შთამოაზიდვიან, ხოლო აირსა და ცეცხლსა — სისუბუქესა, ვითარ და იგი ბუნებით ზენად-მიმართ მიმართებენ. იტყვან უკუჭ სტოკენი, ვითარმედ ასოთანი რომელნი-მე არიან მოქმედ, ხოლო რომელნი-მე — მეგნე: მოქმედ — ვითარ აერი
 25 და ცეცხლი, მეგნე — ვითარ წყალი და ქუჭყანაჲ.

არამედ არისტოტელი და მეხუთესაცა შემოაღებს სხუელსა ეთერისსა და მრგულივმოსილსა, არა | მგულებით ცისა[ა]თა ოთხთა A 125

2 სიბლგვე A. | * აქ არშიაზე შემდეგი შენიშვნაა წმინდა ნუსხა ხუცურით: „განიცადე, რაბამ შენიერი შთამოწენაჲ ურთი-ერთას ასოთა ოთხეულობისაჲ“. | 11 სიმანუილე A. | ** ამ სიტყვას არშიაზე უხის სხოლოდ: „ჰბიფანიაჲ“; რუსულ თარგმანში (გვ. 87) აქ ხის სიტყვა „поверхность“. | 17-18 შეიქონების A. | 27 აქ ახალ ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთვნის.

ასოთა-გან ქმნად; მრგულივოსილად ვინაჲ-მე იტყვს სხეულს მეხუ-
 თესა, რამეთუ მრგულივ [ქუჭყანის] მოაქონების. ხოლო პლატონის-
 მიერ განსიტყუვად მთქუმელის ესრეთ: ცეცხლის-მიერ და ქუჭყანი-
 სს შემტკიცებად ცისა; რამეთუ იტყვს ესრეთ, ვითარმედ: „სხეულთ-
 5 გუარად გამს არს და სახილველ, შესახებელ ყოფაჲცა გამს არს[ო]
 ქმნულისა-თჳს; [არამედ] თჳნიერ ცეცხლის არამცასადა ხილვადი იქ-
 მნაო და არცა შესახებელი თჳნიერ ვინაჲ-მე სიმტკიცისა, არამედ
 მტკიცე არა არს თჳნიერ ქუჭყანისა; ვინაჲ, ცეცხლისა-გან და ქუჭ-
 ყანისა შემტკიცებად სხეული ყოფლისაჲ ღმერთმან დაწყობელმან შე-
 10 ქმნაო. ორთა უკუჭ კეთილად შემტკიცებად თჳნიერ მესამის არ შე-
 სძლებულ, რამეთუ საკრველი მონობლთაჲ და შესაკრებელი ვინაჲვე
 ყოფად საკრველი ვინაჲ-მე კეთილებრივი, ვითარ ვინაჲ-მე თჳთ თჳსდად
 და თანაშეკრულთად, რამეთუ უფროჲს ხოლო და ერთ ჭყოფს“. რა-
 მეთუ ამას უკუჭ შეჭკავს შესაბამისა სიკეთონისა აღსრულებად: ს-
 15 კრულად* იტყვს საშუავად ორთა ასოთა შესაბამისა-გან ვითუდილთა, Δ 126
 ვითარ ისიტყუა ჰირველვე.

ხოლო რომელნი ებრაელთას ირწმენდეს,** განიყოფვიან ცი-
 სს-თვის და ქუჭყანისა; რამეთუ რომელნი-მე, ნუჲ-მე და უოველნი,
 არცაერთ[ი]სა წინამდებარისა ნივთისა-გან იტყვან ქმნად ცისა და
 20 ქუჭყანისა, ვინაჲთგან მოსემან თქუა, ვითარმედ „შორის დასაბამს
 შექმნა ღმერთმან ცაჲ და ქუჭყანაჲ“. ხოლო აპოლინარიოსს უფსკრუ-
 ლის-გან ეგულებს ქმნად ღმერთისა-მიერ ცისა და ქუჭყანისა. რამე-
 თუ უფსკრულის-გან არა მოჲკენს მოსემან „ქმნასა-შორის სოფლი-
 სსა“ ვითარ შექმნილობაჲ, არამედ „იობსა“-შორის სიტყუა: „რო-
 25 მელმან ქმნა უფსკრული“.*** რამეთუ ამის-გან; ვითარ რაჲ ნივთისა-

2, თვს შორის A. | 6, ვინაჲვე რამეთუ A. | 12 თუთ A. | * ამ
 სიტყვის განსამარტავად არშიაზე (125) ტექსტისავე წმინდა ხელით,
 წითელი მელნით, მოთავსებულია შემდეგი შენიშვნა: „დანინზე, ვითარ
 ოთხთა მათ ასოთა-განვე იტყვს პლატონ შემტკიცებასა ცისაჲ სხეული-
 სსა ნივთად შესაქმნისა მისისა მიმხუმელი ორთა-ზედა ქუტყა კიდეთა
 მათთაჲ: ცეცხლისა და ქუტყანისაჲ და მესაშუველესად და საკრველად
 ორთა საშუავლთა: ჰაერისა და წყალისა“. | ** არშიაზე ნუსხა ხუტური-
 თვე: „იობდეს“ A. | 18 ნუ უმედ A. | *** შუად იობისა, თავი 38.

გან; ეგულები* სსუათა უოგელთა შექმნად. არაჲსთჳნ დაუსბამოდ,
არამედ დასბამიერ უოფად იგი** უოგელთა უკუტ სსუელთაჲს [და] პირ-
ველეჲ დაწოობილად შემოქმედისა-გან სსუათა გუამოფნებისა-თჳს. და-
ჰნიშნავს ვინაჲვე სახელი უფსკრულისაჲ ნივთისა უზომობასა. არა-

5 მედ ესე რაულადცა და იუოს, არაჲთ განიყოფების, | რამეთუ ეგრეცა A127
დმერთი უოგელთა შემოქმედად იჩუტნების და არაარაჲს-გან მოქმე-
დად უოფლისა.

ხოლო მათდა-მიმართ, რომელნი ერთსა მხოლოდ იტყოდეს
ასოსა,—ანთუთ ცუცხლსა, ანუ აიკოსა, ანუ წყალსა,—კმა ეუოს იპო-
10 კრატის-მიერ თქემული, რამეთუ: „თუმცა იყო ერთ, კაცი არამცა-
ოდეს იღმობდა და არამცა იყო, რომლისა-გან იღმომცა, ვინაჲთგან
ერთ არს; არამედ და თუმცა იღმობდა, ერთი ვინაჲგემცა იყო მკურ-
ნე. ჭერარს უკუტ მკურელებისა ღმობად—თანშეცვალებად გრძნო-
ბითურთ; რამეთუ თუმცა ერთი იყო ასო, არამცა იყო, რომლისად

15 შე-მცა-იცვალა, არამედ, არშეცვალებული და დადგრომილი თჳთ
თჳს-შორის, არამცა იღმობდა, ვინაჲვე და თუ გრძნობადი არს. სა-
ჭირო არს უკუტ ვნებითისად რაჲსა-მიერვე ვნებად; ხოლო, თუმცა
რად-მე ერთ იყო ასოჲ, არამცა იყო სსუაჲ რომელობაჲ, თჳნიერ მის
ერთისა ასოჲსა, რომლისა-განმცა ივნო ცხოველმან; და თუ რად-მე

20 არცა თანშეცვალებად და არცა ვნებად შემქმედებულ იყო, ვინაჲ იღ- A128
მო?“ აჩუტნა ესე შეუძლებელად ვინაჲ შენდობით ღედმიუფლენს,
რამეთუ: „თუმცა იღმობდა, იყომცა ერთ საკურნებელ; ხოლო აწ არა
არს ერთ საკურნებელ, არამედ მრავალ; არა ვინაჲ-მე ერთ იუოს კა-
ცი“. არამედ და რომელთა-მიერ იგინი მეცადინობენ თჳსისა თჳთუელი
25 გამზადებად თნებისა; ამათ-გან უფროჲს ხოლო იჩუტნების ოთხ უო-
ფაჲ ასოთა. რამეთუ თალი, წულისა მხოლოდ მეტყუელნი ასოდ, მე-
ცადინობს გამოჩინებად სსუათა საშთა ამის-გან ქმნილად, რამეთუ
უმდგომესსა და უნივთიერესსა მისსა ქუტყანა ქმნად, ხოლო უწლო[ე]ს-

* იგულისხმება: აპოლინარიოსს. | 1 არაჲსთჳნ A. | ** ე. ი. უფ-
სკრული. | 2 „უკუტ“; ამ სიტყვის შემდეგ A-ში ზის სიტყვა „სხვ“,
რომელიც გადამწერსავე წინწყლებში ჩაუსვამს, რაც იმას ნიშნავს, რომ
ეს სიტყვა ზედმეტია და უნდა წაიშალოს.

სა—ჭაერად, არამედ ქ[ა]ერის უწლოესსა— ცეცხლად. ხოლო ანაქსი-
 მენი მხოლოდ ჭაერს იტყოდა და მსგავსადვე ესეცა მეცადინობდა
 ჩუწნებად სხუათა ასოთა ჭაერის-გან ქმნად. და ირაკლიტოს უკუწ
 და იპპარხოს მეტაპონტიელი ცეცხლსა იტყოდეს, მათვე აღმოსაჩენელ-
 5 თა მეკმარენი. რომელთა-გან და ესეცა სიტუუენ, ვითარმედ ცეცხლი
 არსო სხუათა ასოთა მშობიერი, და სხუათა რომელთა-მე წყალი, | ხო- A129
 ლო რომელთა-მე ჭაერი, — რომელთა-გან იწუწნების, რომელ უოველ-
 ნი ასონი ურთი-ერთა შეიცვადებიან. უოველთა უკუწ ურთი-ერთას
 შექცევართა-გან საჭირო არს, რათა უოველნივე ასო იყვნენ; რამეთუ,
 10 რომელსაცა-ზედა მიჰმართო ოთხთა-განსა, იპოოს იგი ვინაჲვე შეო-
 რისა-გან ქმნილად.

ხოლო სხუელი სულისა ორდანო არს, სული[თ]თა ვინაჲვე
 ძალთაჲსა თანგანიწვადების, რამეთუ მის-თვის მომზადებულად და მომ-
 მარჯუედ შემზადებულ არს, რათა არცერთი ძალი სულისაჲ მათ-გან
 15 იცვადებოდეს;* რამეთუ თუთუელსა ძალსა სულისასა მოქმედებისა-
 მიმართ განთავსებით ნაწილი სხუელთაჲ განუგუთნავს, — ვითარ წარვალს
 რაჲ სიტყუამან გამოაჩინოს. ვითარმედ: სულსა წესი უპერიეს კელო-
 ვნისაჲ, ხოლო სხუელსა — ორდანოჲსა; ნივთ უკუწ არს, რომლისად
 თუთ საქმე იგი; ვითარ რაჲ: ნივთად წინამდე[ბ] არს შიშაჲ, ხოლო
 20 ამის-თვის მოქმედებად — ხუროვნობაჲ.**

განიუოფვიან ვინაჲვე სულითნი ძალნი: ოცნებითად, მიმოგონე-
 ბითად და მომკენებულობითად.

12 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ. | 13-14 მომარჯუელ A. |
 * არშიაზე, ტიქსტისავე ხელით, ამ სიტყვის საბადლოდ მიწერილია სი-
 ტყვა: „იცილებოდის“. | ** ამ უკანასკნელი მაგალითის ადგილას ბერ-
 ძნულში (=რუსულში) ვკითხულობთ: „მაგალითად, ნივთად წინამდებ
 არს დედაკაცი, ხოლო მოქმედებად ამისდა — სიძვა, მრუშება, გინა კანო-
 ნიერი კაუშირიო“ (რუს. თარგმ. 90 გვ., 9 — 12 სტრიქონი ზემოდან). |
 21 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თ ა ვ ი რ ი

ო ც ნ ე ბ ი [თ ა] ს ა - თ ჯ ს

ოცნებით[ი] უკუწ არს ძალი | უტუჯს სულისა, საგრძნობელ- A130
 თა-მიერ მეშოქმედე; ოცნებითი უკუწ—რომელსა ოცნება შთაუყარდ-
 5 ბის, ვითარ რაჲ გრძნობაჲ და მგრძნობელი; ოცნებაჲ უკუწ არს
 ვნებაჲ უტუჯს სულისაჲ, ოცნებულისა ვინაჲს-განმე ქმნილი; ოცნ-
 10 ბაჲ უკუწ—ვნებაჲ ცარიელთა-გან სულითთა უტუუწებითთა-შორის არა
 რომლისა ოცნებითისა-გან ქმნილი. ხოლო სტოკოლნი ოთხად იტყო-
 დეს ამას: ოცნებად, ოცნებითად, * ოც[ნ]ებრივად** და ოცნებად.*** რა-
 10 მეთუ „ოცნებასა“ იტყოდეს ვნებად სულისად თუთ თჯ-შორის მწუწ-
 ნებულად, ხოლო ქმნილწარმოდგომილსა საოცსა; ესრეთ, რამეთუ
 ოდეს რაჲ თეთრი ვინილოთ, იქმნების რაჲ-მე ვნებაჲ სულისა-შო-
 რის მიღებისა-გან მისისა: ვითარ შორის საგრძნობელთა იქმნების

4, ოცნებითი A, რაც ცხადი შეცდომაა გადამწერისა, რადგან ცო-
 ტა ქვემოთ სწორეთ ამავე ცნების გამოსახატავად პეტრიწი ხმარობს სი-
 ტყვებს „საოცი“ და „ოცნებითი“ (=φανταστώ=представляемое; ხო-
 ლო ტერმინს „ოცნებითი“ ჩვენი მთარგმნელი ხმარობს თვით ძალის
 (=ნიჭის) გამოსახატავად (=φανταστική=способность представле-
 ния), რომლის საბადლოდ მას კიდევ აქვს ტერმინი „ოც[ნ]ებრივი“. |
 6-7 ოცნებაჲ A, რაც აგრეთვე გადამწერის აშკარა შეცდომას წარმო-
 აღგენს, რადგან ზემოთ მთარგმნელმა ტერმინი „ოცნება“ უკვე იხმარა იმ
 ცნების გამოსახატავად, რასაც ნემესიოსი უწოდებს „φαντασμά“-ს (=во-
 озражение); მაშასადამე, აქ ბერძნულის „φαντασμά“-ს გამოსახატავად
 იგივე „ოცნება“ ველარ გამოდგებოდა: ამ ცნებას უფრო შეეფერება
 „ოცნება“. | * იგივე „საოცი“. | ** იგივე „ოცნებითი“. | *** საოცად A,
 რაც აგრეთვე გადამწერის შეცდომას უნდა წარმოაღგენდეს, რადგან ბერ-
 ძნული ტერმინი „φαντασμά“=призракъ, привидѣніе პეტრიწს ზემოთ
 და ცოტა ქვემოთაც გადმოცემული აქვს ტერმინითა „ოცნება“ (გადამწე-
 რის შეცდომით „ოცნება“); „საოცი“ კი, როგორც ზემოთ ვნახეთ,
 პეტრიწს ნახმარი აქვს გამოსახატავად ცნებისა „φανταστώ“=предста-
 вляемое, предметъ представлення.

ვნებაჲ, რაჟამს იგი იგრძნობდენ, ეგრეთვე და სულსა-შორის, რაჟამს
 გაიგონოს, რამეთუ ხატსა ვინაჲვე მიითუალავს გონიერისასა. არამედ
 „სოცნი“* ესე არს, რომელი თვთ მის ოც[ნ]ებისა-გან გონები-
 თად წარმოადგინოს, ვითარ რაჲ თეთრი და სხუაჲ ვოველივე, რა-
 5 შელიცა სულსა მიდრეკად შეუძლებდეს. „ოცნებითი“** უკუწ | არს A131
 ცარიელა მოწობაჲ თვნიერ „სოცნისა“. და კუალად „ოცნებაჲ“ უკუწ
 არს, რომელი მოაზიბდიდეს თავსა-შორის თუსსა ოცებულის-ებრ
 ცალიერთა მოწობათა-გან, ვითარ იგი დამედგრებულთა და შვენაგ-
 ღლიანთა-ზედა იხილევების. ხოლო განუთფილებაჲ და ცილობაჲ აში-
 10 სისა მხოლოდ სახელთა ცვალებისა-თჳს ოდენ იქმნა.

არამედ ორდანი მისდა—წინაჲთნი ტვნებრივთა ძარღუთა მუ-
 ცელნი და მათ-შორისი მფუშენიერებითი სული და მომზადებაჲ
 გრძნობის-საცავთაჲ. არიან უკუწ გრძნობის-საცავნი ხუთ, ხოლო
 გრძნობაჲ ერთ—სულიერებრი, რომელი იუწყებს გრძნობის-საცავთა-
 15 მიერ მათ-შორის ქმნილთა ვნებათა. და რომელი-მე [უ]ქუწუნნიერეს-რე
 და ზრქედ და სხუელებრივ-რე გრძნობის-საცავთა[ჲ], რომელ არს
 შეხებაჲ, ქუწუნნიერსა ბუნებასა იგრძნობს; ხოლო რომელი-მე კუწრ-
 ცნის-სახედ მრგულებრივი, ვითარ იგი არს მხედველობაჲ, კუწრცხე-
 ბრივთა; რომელი—ვითარ ჰჳერის-სახედ—ჰჳერებრივთა ვნებათა მი-
 20 ითუალავს, რამეთუ ჰჳერი არს ვინაჲვე კმისა არსებაჲ, გინათუ | წულუჲა A132
 ჰჳერისაჲ; ხოლო დრუბლის-სახე და წელის-სახე მებრ გემოჲს-ხილვით
 ბაღდაშთა მიითუალავს; რამეთუ თვთუელი გრძნობადთაჲ თუსთავე
 საკუთართა-მიერ ცნობად ჩუწულა. ჟერარს ვინაჲვე აწ ამთ სიტუჳა-
 თა-ებრ, ვინაჲთგან ოთხ არიან ასონი, რათა ოთხ იუენენ გრძნობა-
 25 ნიცა; არამედ, ვინაჲთგან თვთ ესე და ამთვე-იანა უნოსიერთაცა ტო-

* იგივე „ოცნებითი“. | ** იგივე „ოცნებრივი“. | 6, მოწობაჲ A;
 ამ ხელნაწერში ეს სიტყვა ისეა ხუტურათ დაწერილი, რომ შეიძლება
 წაკითხულ იქნას: „მუღლობაჲ“; 6, თუნიერ A; 6, ოცნებაჲ A. | 10, სხუელ-
 თა A; ვასწორებთ რუსული ტექსტისა და აზრის მიხედვით. | 11 აქ ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ, რუსული თარგმანისა და აზრთა მიმდინარეობის
 მიხედვით; 11, ტუნებრივთა A. | 13 გრძნობის-საოცთაჲ ჰ; ვასწორებთ
 აზრისა და ბერძნული ტექსტის თანახმით. | 15, რომელი-მე A. | 17 და
 † ქუწუნნიერსა A.

მი საშუალო არს ბუნებით ჭკერსა და წუალსა (რამეთუ ჭკერისა ვინაჲვე უზრქე, სოლო წუალისა—უწლოთ; არამედ საცნაურ იქმნების ესევეითარი სურდო-სახელდებულისა ვნებისა-გან; რამეთუ სურდოანნი მოჲ-ზიდვენ უკუწ ჭკერსა სულის-კუეთისა-მიერ, სოლო მომზიდველნი

5 ვინაჲვე მისდა ორთქლთა ვერ მითუაღვენ, რამეთუ და ყოფისა-გან უზრქელესთაჲსა ვერ გაივლის გრძობისა-მიმართ), — ამის მიზეზისა-თჳს მესუთუ გრძობის-საცავი, რომელ არს საყრდელი, ბუნებისა-მიერ მოჲზოა, რათა არა რომელი შესაძლებელი ცნობად განველტას გრძობასა. არს უკუწ გრძობაჲ არათუ შეცვალება, არამედ ცნობა

10 შეცვალებისა, | რამეთუ შეიცვალებიან ვინაჲვე საგრძობელნი, არამედ ^{AI 133} განსჯის შეცვალებასა გრძობაჲ. იწოდების უკუწ მრავალგზის გრძობაჲ საგრძობელად. და არს ვინაჲ გრძობაჲ მითუაღვა გრძობადთა. იიჭუნეულების, რომელ ესე საზღვარი არა არს საზღვარი თჳთ მის გრძობისაჲ, არამედ საქმეოა მისთაჲ. რომლისა-თჳსცა ესრე განუ-

15 საზღვრებენ გრძობასა სულად გონიერად, მთავრობითისა-გან ორდონოთა-მიმართ განმარტებულად. არს უკუწ და ესრეცა სხუაჲ საზღვარი გრძობისაჲ, რომელი სულისაჲ მითუაღველი გრძობადთაჲ, არამედ საგრძობელნი — ორდონო მითუაღვისა გრძობადთაჲსა. სოლო ჰლატონ გრძობასა — სულისა და სხეულთა ზიარებად იტყუს გარე-

20 განთ-მომართ; რამეთუ ძალი — სულისადა, სოლო ორდონო[ა] — სხეულთად, ორთავე უკუწ [ო]ცნებისა-მიერ მითუაღველად გარეშეთა.

არამედ [ძალთა] სულისათაჲ რომელი-მე არს შემსახურე და მონებრივ, სოლო რომელი-მე დასაბამ და მთავარ. დასაბამ უკუწ — ვითარ მიმოგაკონებითი და ზედმიწევნილებითი; მსახურებითი ვინაჲ|-მე — ^{AI 134}

25 ვითარ მგრძობელობითი და მართებითი მიდრეკაჲ და კმებრიობაჲ; და რამეთუ მიდრეკაჲ და კმაჲ მოსწრაფედ და ადვილად კინი და უყამოდ მორჩილა ზრახვისა გულის-სიტყუსასა, რამეთუ ერთბაშად და თჳთ მასვე ჟამსა გზდესცა და მიდრეკებით არა ვინაჲსა მოქნე საშუალო ჟამსა გა[ნ]ზრახვისა და მიდრეკისასა, ვითარ იგი მიდრეკასა-ზედა თით-

7 მესოთე A. | 8, განველთას A. | 11 შეცვალებისა A. | 22 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთნის. | 24 ორი სიტყვა: „მსახურებითი ვინაჲ“ A-ში გამოვარებულია.

თას იხილვების. ხოლო [ძალთა] ბუნებითთაჲ უკუწ ერთმთაჲ-
რობითისა არს და სულისაჲ გონიერისაჲ, ვითარ რაჲ ვნებაწო-
დებულნი.

თ ა ვ ი VII

მ ხ ე დ გ ა რ ე ო ბ ი ს ა - თ ჯ ს

მხედვარობაჲ სენსაობითად ითქუმის, ვითარ იგი: გრძობის-
საცაჲ და ძალი შგრძობულობითი. ხოლო იპპარხოს იტყვს* შარავან-
დედთა თუალთა-გან განზიდვად და დასასრულსა მათსა, ვითარ რაჲ
კელით შესახებულისა-გან, შესებად გარეშეთა სხეულთად და ნაცვლის
10 მიღებასა მათსა სახედველთა-მიმართ მიტეზად. ხოლო ქუჭყანის-მზო-
მელნი** კონ[ო]თა ვინათა-მე აღსწერენ ერთგან შეერთებისა-გან შარა-
ვანდედთაჲსა ქმნილად, რომელნი გამოვლენო თუალთა-გან; გამოვლე-
ნად უკუწ | შარავანდედსა მარჯუწნისა თუალისა-გან მარცხენისა-მი- A 135
მართ და მარცხენისა-გან მარჯუწნისა-მიმართ, ხოლო ერთგან შემ-
15 თხუჭვისა-გან მათისა აღსრულებად კონთაჲს; ვინაჲ ერთბამად მრ-
ვალთა სახილველთა გარეშეცვად ხედვისა-გან, ხოლო განკრძალულად
მათდა ოდენ ჭურეტად, სადაცა ერთგან შეკრებობდინ შარავანდედნი.
ესრეთ უკუწ[წ] მრავალგზის მხედველნი ქუჭყანად გერ ვინილათ მუნ
მდებარესა საგმარსა, აღმჭურეტელნი უმეტესად-რე, ვიდრე არა ნიშნი
20 შარავანდედთანი იქმნან მათ ადგილთად, სადა მდებარე იყოს საგმარი:
და მაშინდა ხილვას მისსა შევიმთხუჭვთ, პირველვე დამწიკებელ-
ნი განცდად. არამედ ეპიკურელნი ესრეთ***, ვითარმედ კერპნი სწი-

* არშიაზე აქ შემდეგი შენიშვნაა ტექსტისავე წერილი ხელით:
„დანიშენე იპპარხოს თნებაჲ თუალთა-თჳს მხედვარობისა, ვითარმედ
თუალთა-გან განსრულთა შარავანდედთა დასასრული, გარეშეთა შეხოს
რაჲ სხეულთა, მათადვე-მიმართ მიაქცევს კულად ვითარებასა ქმნილო-
ბისა მათისაჲსა“ A. | ** აქაჲ არშიაზე ასეთი შენიშვნაა მოთავსებული: „თუ
რომელთა ითნებენ მის-თჳს ქუტყანის-მზომელნი“ A. | *** არშიაზე შემ-
დეგი შენიშვნაა მოთავსებული: „თუ ვითარ ეპიკურელნი მის-თჳსვე“ A.

ნოთანი შთაიჭრებ[ი]ან[ო] თუალთა-შიმართ. ხოლო არისტოტელი:*
 არათუ კერძი სხეულთანი, არამედ რომელიმე— შეცვალებით გარემო
 ჭყარისა საჩინოთა-გან ვიდრე სახედველთამდის მიიქმნებისო. ხოლო
 პლატონ[ისა-]შეკრ**— თანცისკროვნებისა-გან, [რამეთუ] თუალთა-გან
 5 ნათელი ზომიერად გარდაღენად ერთტომისა მისისა ჭყარისად, ხოლო
 სხუაჲ სხეულთა-გან ნაცვალის-მღებითი, | არამედ საშუაღ ჭყარი კეთილ A 136
 და თხლად მეოფი და კეთილგანმზადებულად თანგანთენილი ცუცხლის-
 სახეობასა სახედველთასა. ხოლო ლაღინოს*** თანმეკემედ პლატონისდა
 მხედვარეობისა-თჳს მეშჯღესა ვინაჲვე «თანმეკემოლისა» წიგნსა-შინა
 10 იტუჳს დამწერელი ესრეთ მიმოთესულსაჲ ვითარმედ: უკ[უ]ლ^სთუმცა
 თუალად მიუვიდოდა ნაწილი ვინაჲ, გინათუ ძალი, გინათუ კერძი,
 გინათუ რომელიმე ხილვადთა სხეულთაჲ, არამცა ნახულისა სიდიდე
 ფაგრძენით, ვითარ მთისა ანუ სხჳს რაჲსა-მე დიდისა, რამეთუ ესე-
 ზომისა კერძისა შთაჭრად თუალთა ჩუენთად ყოვლად ყოვლით-ურთ
 15 უგუნურება არს, არამედ „სულსა მხედველობითისა“ არ ჰზარობს ესეო-
 ღენისა ძალისა გამოფლენად და მითუაფლად, რათამცა გარემოთისა
 ყოველთა აღჩენილთა. აქლს უკუ^ს გარემო[ა]ს ჭყარი ესევითარად ღრ-
 ღანოდ ჩუენდა ქმნად, რაოდენსაცა ვხედვიდეთ ყაშსა, რამეთუ ვითა-
 რინცა შორის სხეულსა იყოს ძარღჳ მხედველობითი, ესეზომისავე ვენე-
 20 ბად თანამღება | გარემომცველი ჩუენი ჭყარი. არამედ, ანუთუ ცისკარი A 137
 მზისაჲ შეესო ზედასა კერძსა ჭყარისასა და თანმისცა ყოველსავე ძა-
 ლი მისი, გინათუ მხედველობითთა ძარღუთა-გან ცისკარი გარდმოფე-
 ნად არსებისა უკუ^ს მქონებელი სულიერებრივისა, შთაჭრილი უკუ^ს
 გარემოჲს მისა მქონებელისა ჭყარისად და პირველსავე შემთხუ^სგასა
 25 თანა მისდად შეცვალებისა მქმნელი თანმიტეზად, ვიდრე-მე მრავალყამ
 გარემუ მქონებელსა თჳს ჭყარსავე ნაცვალსა ხითა მითუაფლიდეს. ექ-
 მნების უკუ^ს ჭყარი ორდანი თუალსა ხილვადთა-შიმართ ცნობისად

* არშიაზე შენიშვნა: „ვითარ არისტოტელი“ A. | ** არშიაზე:
 „ხოლო პლატონ“ A. | *** არშიაზე: „ვითარ ლაღინოს მკურნალი“ A. |
 13 სხუთა A. | 19 ძარღუი A. | 26 A-ში სიტყვა „გარემუ“ მერე არის
 სტრიქონს ზემოდან დაწერილი ტექსტისავე ხელით, მაგრამ უფრო გახუ-
 ნებული მელნიით.

ესრეთ, ვითარ იგი ტუნსა ძარღვ, რომლისა-თჳსცა ვითარი შესაბამი აქუს ტუნსა ძარღვსა-მიმართ, გგრეთვე აქუს თუაღსა ჰუარისა-მიმართ, სუღიერქმნილის რცა თუ მზევე[ბ]რიეთა ცისკართა-გან. გარნა [რომელ] აქუს ჰუარსა სიმარჯუჭ თანდახლოებულთა სხეულთა მსგავსებად და 5 თანშეცვალებად მათდა, —საუწყო არს ამისა-გან, რამეთუ შეიცვალების მწითურის ვინაჲ სადა-მე, გინათუ რომლისა-მე ჭურჭლისად, გინა გეცხლის ბრწყინვალისა და გამოკლთოლვით | მცენარისა, რომელი A198 შეუძლებდეს გარემოჲს მის ჰუარსა შეცვალებად. ხოლო ჰორფორე ესრეთ იტყვს წიგნსა მის-შორის «გომნობადისას», ვითარმედო: არცა 10 კონოჲ, არცა კერპი, არცა სხუაჲ რაჲ-მე არს მიზეზ ხედვისა; არა-მედ თჳთ მის სულისა მიმთხუჭვად ხილვადთა და ცნობად თჳთ თავით თჳსით, რომელ არს სახილველ, რამეთუ სულისა-მიერ იპურობიან მეოფნი უოგელნი და არს უოგელი [მეოფი სხუაჲ არა რაჲ, ოდენ] სული, მპერობელი სხეულთა მიმოგანყოფილთაჲ; რამეთუ მკუ- 15 ჯებელი მისვე და ერთისა უოგელთა-თჳს სულისა სიტყურისა; რომლისა-თჳსცა იტყვს ცნობად თჳთ თავი თჳსი უოგელთა-შორის მეოფთასა.

ხოლო ინსეგებს მხედვარეობაჲ მეზრ წრფელთა-მიერ წირთა, იგრძობს ვინაჲვე, ჰირველ სხუათაჲს, ფერთა, არამედ მათ-თანავე 20 იუწიებს და ცხებულსაცა სხეულსა*, —და სიდიდესა მისსა და ნაეჭთ-სა, და ადგილსა, თუ სადა იყოს, და ხანსა მიმო და რიცხუსა, მიდრეკასა უკუჭ და დგომასა, და წულტუსა ვინაჲვე და ხონდროსა, და წუნარსა და უწუნაროსა, და მახჯლსა და ბღეუსა, და ერთად შედგომასა: ანუთუ წულებრივ არს, ანუთუ ქუჭყანიერ, | ვითარ ანუ A199

1 ტუნსა ძარღუ A. | 2 ტუნსა ძარღუსა-მიმართ A. | 3, არა A. | 13, ყოველთა A. | 14 სხეულთაჲ A. | 16 თჳსი-თა A. | 17 მეოფთაჲ-სა A. | 18, ეს სიტყვა ხელნაწერებშია ც დიდი ასოთი იწყება, თუმცა ცალკე ნაკვეთს არ იწყებს. | * აქ არშიაზე ასეთი განმარტებაა მოთავსებული: „ცხებულსა სხეულსა, ცხად არს, ვითარმედ ფერთა . რომელითა-მე გარემოსილსა“. | 23 მახულისა A. | 24 სიტყვები: „წულებრივ არს“ A-ში გადაბმულია ერთმანეთზე და მეორეში ასო „რ“ გადაშწერს „ღ“-ად გადაუკეთებია, რისგამოც ერთათ ორივე იკითხება ასე: „წულებრივად“, ან

ნოტიო, ანუთუ კმელ. არამედ საკუთარ საგრძნო მისდა არს ფერი:
 რამეთუ მხოლოდ მხედველობისა-შიერ ოდენ მივითუჟაღავთ ფერთა და
 მსწრათელ უკუშ ფერთავე-თანა ცხებულთადა სხეულთა და ადგილსა,
 სიდა იგი მეოფე იუოს ხილული, და განსაზიდას საშუალ ხილუ-
 5 ლისა და მხილველისა. რამეთუ რადენთადა გრძნობ[ა]თა იანსაჩინო
 იქმნების სხეული, ამათი მსწრათელ და სხეუცა ერთგან შეეკრუშბის,
 ვითარ იგი შესებისა და გემოაქს-ხილვისად. არამედ ესენი მაშინდა
 მხოლოდ ოდენ, [ოდეს] თანაერინენ სხეულთა, იგრძნობენ მათ-
 შიერ, რომლისა-თხსცა აწ შემდგომად-შორის განსაზღვრებადისა
 10 ესრეთ. ხოლო მხედველობაჲ და შორითცა მიითუჟაღავს თხსთა სა-
 გრძნოთა, რომლისა-თხსცა საჭიროდცა სიშორისა ცნობაჲ შეუდგა
 მხოლოდ მხედველობასა; არამედ სიდიდესა მარტოდ მაშინ ოდენ
 იუწეებს, რაჟამს საჩინოსა ერთითა მიხედვითა გარეშესცვიდეს. ხოლო
 რომელთა-შორის უფერო'ი იუოს ხილული იგი და არა ერთითა მიხე-
 15 დვითა შეიცვიდეს გარე, ამათ-შორის მხედველობაჲ მოქნენ არს მომკსე-
 ნებელ[ობის]ცა და მიმოგონებისა. რამეთუ ნაწილობით მნახველმან მისმან A 140
 და არ ერთხელ ჟამისმან, საჭირო არს, რათა სხვას-გან სხუად მიიმართოს
 და რომელი შთაუფარდებოდის მეტრ მარადის ზედ-მიმართებისა-ებრ
 გრძნობადი არს; ხოლო პირველ ხილულსა ეოველსავე მომკსენებლო-
 20 სა დაუმარხავს, ხოლო შეჭკრებს ორთავე მიმოგონებაჲ—გრძნობად-
 ს და მომკსენებლობითსა. არამედ სიდიდესა ორსხედ მიიღებს:
 ოდეს-მე უკუშ მარტოჲ, ხოლო ოდეს-მე მომკსენებლობას და მი-
 მოგონებას-თანა. ხოლო რიცხუსა [საჩინოთასა] სამისა და ოთხისა უმე-
 ტეს ერთითა მიხედვითა ვერ მნახველ არს და მიდრეკათა და ნაკუშთ-
 25 თა მრავალყურთა არადეს მარტოჲ—თხნიერ მომკსენებლობისა და
 მიმოგონებისა; რამეთუ ვერაჲ შეუძლებს ხუთსა და ექუსსა და შუდას
 და უმეტესსა თხნიერ მომკსენებლობისა შეკრებად, ეგრეთვე ვერცა
 ექუსყურთა და შუდყურთა და მრავალყურთა ნაკუშთთა; და მიდრეკასცა

უკეთ: „წყლებრივადის“, რადგან ხუტურ ახოს „ღ“-ს A-ში ფენიცი აქვს მიბმული. ორივე კითხვა უაზრობას წარმოადგენს; ვასწორებთ აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით (რუს. თარგმ. გვ. 97).

1 ნოტიოჲ A. | 4 განსაზიდას+და A. | 17 სხუას-გან A. | 22-23 მო-
 მკსენებლობისა და მიმოგონებისა თანა A; 23, აღჩინასა A. | 26, შუდ-
 სა A. | 28 იუუსყურთა A; შუიღყურთა A.

უკუწ, მიმოცვალებით ქმნილსა, რომელი-მე აქუს ჰირველი, ხოლო
 რომელი-მე შემდგომი,—სადა უკუწ | ჰირველი და მეორე და მესამე A 141
 არიან, ამთ მომკსენებლობა მხოლოდ დაცავს. არამედ ზენაჲ და
 ქუნნაჲ, და წენარი და უწენაროჲ, და ეგრეთვე ვინაჲვე ღირღვლო-
 5 ანი და წელტუჲ, და მსჯელი და ბღგუჲ—საზიარო შესებისა და მხე-
 დველობისა არიან*, ვინაჲთგან მარტოდ ესენი ოდენ იუწყებენ ად-
 გილსა; ეკმარების მათ და მიმოგონებაჲცა, რამეთუ, [რაჲ] უკუწ
 ერთითა ოდენ მიმართებითა შთაუარდების გრძნობასა, მხოლოდ
 მარტომას ოდენ გრძნობისა სჲქმე არს, არამედ დაუკშიროს რაჲ და
 10 ამრავალგზისოს, არა მხოლოდ მისი ოდენ, არამედ მომკსენებლობი-
 საჲცა მიმოგონებასა-თანა,—ვითარცა ჰირველვე ირუწნა. ხოლო ჩრჷლთ
 სჩინოთა ვიდრე სიდრემდე მიწვენად ჩუეულა მხედველობაჲ,—უფ-
 რომს ხოლო ჰუარსა ჰირველ ეოველთასა, რამეთუ ეოველსა ეოვლით-
 ურთ გიარებს, მეორედ უკუწ—წყალსა წმიდასა და წენარსა, ვინაჲ
 15 თევზთა მცურვალთა მხედველ ვართ, ხოლო უმცირესად ჰიქათა და
 ამთ ესესხეთა,—ცხად არს, რომელ,—კანთღებულთა; და არს ესე-
 ცა საკუთარ მათდა. რათა არა შეატუნებდეს ვიეთ-მე, | ვინაჲ სიმ- A 142
 კურვალე სჲქმე და განცდა მხედველობისა არს, ვინაჲთგან, ოდეს რაჲ
 ცეცხლსა ვხედვიდეთ, მსწრაფდ ვიუწყებთ, რომელ მკურვალე არს;
 20 ხოლო, თუ რად-მე ჰირველსა მხედველობასა-ზედა ალიყვნო სიტყუაჲ,
 ჰპოო მაშინ, ოდეს ჰირველ მხედველობამან. იხილა ცეცხლი, რ-
 მელ მხოლოდ ფერისა და ნაკუწთათა ჰქონდა მითუაღვაჲ და მოქმე-
 ბაჲ; ხოლო, დაერთო რაჲ და შემხებელობაჲცა, ვცანიოთ, რომელ
 მკურვალეცა არს, რომელი დაჰმარსა მომკსენებლობამან, მითუაღა
 25 რაჲ შესებისა-მიერ. ხოლო აწ, ოდეს ვინილოთ ცეცხლი, ვერა რას
 სხუასა განვიცდიდით, თუნიერ ნაკუწთისა და ფერ[ი]ს ცეცხლისა[ჲ]-
 სსა; არამედ მიმოგონებაჲ მითუაღავს ნახულთა-თანა მომკსენებლო-
 ბისა-მიერ და სიმკურვალესცა. ვინაჲ ესევე სიტყუაჲ და ვაშლსადა-
 ზედა: რამეთუ არა მხოლოდ ფერისა და ნაკუწთისა-გან გუარონ

5 მახული A. | * ხელნაწერები აქ უმატებენ სიტყვას „არამედ“,
 რომელსაც, აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით, ჩვენ არ ვებუ-
 დავთ. | 7, მათ A. | 8 რამეთუ-მხოლოდ A. | 21, პპოთ A.

იქმნების ვაშლი, არამედ სუღნელობისა-განცა და გემოაქს-ხილვითისა
 რამელობისა; არათუ და აშთინცა მიითუაღნა მხედვარეობამან და გა-
 ნინილნა, ვითარმედ ვაშლ არს, არამედ სუღი მომკსენებელქობისაჲ, A 143
 5 თჳს-შორის კმაყოფელი და დამმარხველი ენოსისა-გან და გემოაქს-
 ხილვისა, რამეთუ, ოდეს რაჲ იხილოს ვაშლი, ერთბამდ ნაკუჭთსა
 და ფერსავე-თანა გაიგონებს და [ა]შათაცა. ხოლო რაჳმს ცუდისა
 ვაშლი ვაგონით ჭკუშარიტ ვაშლ ყოფად, არათუ მხედველობაჲ არს
 ცთუნებულ, არამედ მიმოგონებაჲ, რამეთუ მხედველთაბამან თჳსთა
 საკუთართა საგრძნობთა-შორის არა იცთუნა, რამეთუ ვინაჲვე მაშინ ფე-
 10 რი და ნაკუჭთი იუწყა.

არამედ საშნი უკუჭ საგრძნობთანი, ვითარ იგი მხედველობაჲ
 და სენაჲ და უნოსაჲ, გარეგნით და მაშინ, ოდეს არ თანაღერინენ,
 მიითუაღვენ გრძნობადთა საჩუღ ჭყერისა; ხოლო გემოაქს-ხილვაჲ
 თჳნიერ შესებისა ვეროდეს იგრძნობს საგრძნობელსა; ხოლო შესებაჲ
 15 იმრჩობლებს:* რამეთუ [იგრძნობს მაშინცა,] ოდეს რაჲ მიეახლოს
 სსეულთა, და არგნისცა მესაშუალებითა იგრძნობს. არამედ ოდეს-მე
 მხედველობაჲ მოწმედ მკმარებელი სსუათაცა საგრძნობელთა, რაჳმს
 იუოს სახინთა დაკელოვნებული ცთუნებისა-თჳს, ვითარ | იგი წირთა- A 144
 ზედა:** რამეთუ საქმე წირთა არს ცთუნებაჲ მხედველობისაჲ, რომლი-
 20 სა-თჳსცა არცა გამოშუერილი არს და არცა უბეჭქნილი წირთა-შორის,

6, მთ-საცა A;—ვასწორებთ აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედ-
 ვით (რუს. თარგმ., გვ.99); ცულისა A. | 7, ვაშლი A. | 11 „არამედ“; ეს
 სიტყვა ხელნაწერებშია ცდომილად იწყება, თუმცა ახალ ნაკვეთს არ
 იწყებს. | * არზიაზე: „იორებს“. | 15₂ და+რამეთუ A. | 18 ხელნაწერში
 სიტყვა „ვითარ“ გამოვრებულია A 144. | ** არზიაზე აქ შემდეგი გან-
 მარტებაა ტექსტისავე წმინდა ხელით მოთავსებული: „წირად ჰგავს თუ
 სახულსა რას-მე უწყს დასახულსა, რომელი უვაკოდ რად-მე აღუჩნდე-
 ბის მხედველობასა, ხოლო ყოვლად ვაკედ შემხებლობასა“. ამ განმარ-
 ტებას იმავე ხელით გვერდზე მიწერილი აქვს („დასახულის“ განსამარ-
 ტავად): „დახატულსა“;—რუსულ თარგმანში „წირის“ საბადლოდ ნახმა-
 რია სიტყვა „живописъ“, რასაც სავსებით შეესაბამება ზემოაღნიშნული
 განმარტება

გინა არცა თუ თუთ აქუს თავია-შორის თუსთა ბუნებითი: სდაცა უკუშ იუოს სკამარად ცნობის-თუს უფროჲს ხოლო შემხებლობაჲ, არს სჭირო კმარებად ოდეს-მე უკუშ კემოჲს-ხილვის და ენო[სი]-სადაცა, ვითარ იგი ვაშლსა-ზედა ცვლისას. ხოლო ოდეს-მე თუთ თავით

5 თუსით განცხადებულად წარმოდგენს აღჩენილთა, ოდეს-მე რაჲ არა შორით ხედვიდეს: რამეთუ კოშკსა ოთხეურსა მრგულად ინახვიებს შორით. არამედ იცთუნების მიმობნეულისა-გან [ნისლის], გინათუ კუშმდისა, გინა ესევითართა რათმე-მიერ შემამრღუჭველთა ხედვისათა; ვინაჲვე მსგავსად წყალისა-მიერ მიდრეკილისა: რამეთუ ზღუასაცა-შინა

10 ნიჩაბსა ვითარ რაჲ განტუხილსა ხედავს; ეგრეთვე, რაჲმს რაჲსკე-მიერ სჩინოჲსა ნივთისა განიცდიდეს, ვითარ იგი სარკესა-ზედა და ჭიქასა და სხუათა ესევითართა, გინათუ რაჲმს მოსწრაფედ დრკე-^{AI45}ბოდე ს[ა]ზული; რამეთუ თანადიმრღუევის სახედველსა მსწრაფლი მიდრეკაჲ, ვითარ რაჲ მრგულად არ მრგულთა აღჩენად და ვითარ

15 რაჲ მდგომარედ — მიდრეკილ[ი]სა; გინათუ რაჲმს მიმოტარებამ სხუათდა შექცეულ იუოს, ვითარ რაჲ წარმომღებელი მეუბნედ მოუური-სა, ხოლო ეუბნოს რაჲ და თანაწარჭედეს მას და გონებაჲ მისი სხუათად შექცეულ იუოს; არა არს უკუშ არცა ესე ცთომამ მხედველობისაჲ, არამედ გონებისაჲ, რამეთუ, რომელი იხილა, მიუქადაცა,

20 ხოლო გონებამან არა განიხილა მქადაგებელი. რამეთუ ოთხ[ი]სა ვინაჲვე განცხადებულად ნახვისა-თუს მხედველობაჲ მოქნე არს: ა) უვნებთა გრძნობის-საცავთა, ბ—გ) ზომიერისა მიდრეკისა და მიმოხანისა დ) და აერისა წმიდისა და ბრწყინვალისა.*

1, თუთ A. | 9, და+რამეთუ A. | 10, ნბაბსა A. | 12 ესევითართა+სახეთა A; ამ უკანასკნელ სიტყვას A ათავსებს არშიაზე. | 13 მსწრაფალი A. | 15, რ'აჲს A. | * მხედველობის ამ ოთხი პირობის განწერივ არშიაზე წითურის ასომთავრულით მისდევს სათვალავი: ბ, ვ, ზ, ლ, რომელნიც ჩვენ თვით ტექსტში შემოვიტანეთ.

თ ა ვ ი VIII

გ ე მ ო ა ს - ხ ი ლ ვ ი ს ა - თ ვ ს

არამედ ვინაჲვე მხედველობაჲ წინათა-შორის ვთქუთ, რამეთუ წრფელთა წირთა-მიერ ინახუებს; ხოლო ენოსაჲ და სმენაჲ არა 5 წრფელივ და მართლივ ოდენ, არამედ უოველგნით; შეხებაჲ | უკუტ^ა A 146 და გემოაქს-ხილვაჲ არცა წრფელთა-მიერ წირთა და არცა უოველგნით იმეცნვის, არამედ მაშინ ოდენ, რაჟამს თანმიუხოს თვთა საგრძნო-თა, მაგრა გუართა განუოთილთა. არს უკუტ^ა გემოაქს-ხილვაჲ ბაღ-ღამთა მიმთუაღველ, ხოლო ორღანო მისდა: ენა და ამისი წუჭრი

10 ვინაჲვე უფროაჲ, პერმეცა და ამსვე-თანა ზედაკერძოა სსისაჲ, რომელსა-შორის არს ძარღვ, ტუნის-გან შთამომავალი და დაბრუვლე-ბული, რომელი მიუჭადაგებს მთავრობითსა უოველთა მისდა შემთხუჭ-ულთა. ხოლო ბაღღამთანი გემოაქს-ხილვითნი რომელობანი არიან ესე: ტბილობაჲ და მუავეობაჲ, და მომმუხსობაჲ და მაჭმუხველო-

15 ბაჲ, სიძნელე და სიმწარე, სიტუტე და სიმსუქნე. რამეთუ ამთდა ვინაჲ-ვე არს გემოაქს-ხილვაჲ მეცნე. არამედ მეგრ ამთ რომელობა-თა-უბრ და წვალიცა* ურომელო ითქუმის, რამეთუ არცერთისა ამთ-განისა მაჩუჭნებელი გემოაქს-ხილვასა-შორის რომელობისაჲ, არამედ

1 ქართულ თარგმანში, ბერძნულთან (რუსულის დედანთან) შედარებით, აქ თავების რიგი შეცვლილია: ბერძნულში მე-VIII თავად ყოფილა „შეხებისა-თვის“, ხოლო მე-IX თავად „გემოაქს-ხილვისა-თვის“; ჩვენ კი იმ რიგზე ვებეჭავთ, როგორც ქართულ თარგმანშია (ხელნაწერებში). | 2 ამ სათაურის გასწვრივ არშიაზე ზის წითელი ასომთავრული „მ“. | 10, ქართულ თარგმანში ეს სიტყვა ასომთავრულით იწყება. | 11 ძარღვი, ტუნისგან A. | 13 გრემოაქს ხილვნი A; ვასწორებთ ახრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით. | * არშიაზე აქ შემდეგი შენიშვნაა მოთავსებული წვრილი ნუსხა ხუტურით: „ნუ უკუტ სიგრილე არა მათებრობსო, მყინვარიანი იუმიე რაჲვე სასუშელი გაგრილებისა ფრიადობითა კინდა უგრძნოთაჲ მალმობელი; ვიტყვ კბილთასა, იკითხვოს რაჲ რომელობაჲ სიგრილე-სიტფოაქსა“.

სხუათა-ებრ, ვითარ იგი — სიგრილის და ნოტიოაჲს, ნერგ-
 ეოფად რომელობათა. არამედ სიძნელე უკუწ და მომმუხველო-
 ბაჲ უფროაჲს ! და უმცროაჲს ურთი-ერთას განუყოფიან. არა- A147
 მედ უკუწ მარტივნი გემოაჲს-ხილვითნი რომელობანი ვინაჲ და
 5 ესეოდენ არიან, სოლო შედგემულნი—ბევრეულ; რამეთუ თითო-
 ეულსა გუარსა ცხოველთა და ნერგთასა განგუარებულნი და გან-
 ეოფილნი რომელობანი შეუდგან; რამეთუ სხუად ოდეს დახუდეს რაჲ
 გემოაჲს-ხილვასა-შორის დორის კორცისა რომელობასა მიმთუდველ-
 ნი და სხუად—თხისას; რომლისა-თჳსცა და ოდეს არა უწევებულ ვი-
 10 ევებით წინადაგებულსა ჩუენდა კორცსა, თუ რომლისა იყოს გემოაჲს-
 ხილვასა-შორის, ვიუწევებთ, ვინაჲ ესემდა არა იყო, თემდა არ გან-
 ეოფილ იყო თუთეულთა გემოაჲს-ხილვათა რომელობაჲ. რომლისა-
 თჳსცა არავინ სადა ესენი ტომობით გარეშეიდგენეს, რამეთუ უსა-
 ზღვრო არიან და უოფლით-ურთ ურთი-ერთას განუოფილ. რამეთუ
 15 რომელობა-შორის გასლიერდა ერთი მარტივთა რომელობათაჲ და
 ამათ-შორისცა საცნაურ გუართა-ებრ გემოაჲს-სახილვათა განუოფილე-
 ბაჲ: ლედჳსა უკუწ და ჩამინისა | და ფინიკისა ერთმან ვინაჲვე და- A148
 ჰურა რომელობამან—სიტკობებისამან, არამედ გემოაჲს-ხილვაჲ ვი-
 ნაჲვე განჰყოფს გუართა განუოფილებასა.

თ ა ვ ი IX

შ ე ხ ე ბ ი ს ა - თ ჯ ი ს

რამეთუ სხუანი თუთეულნი გრძნობის-საცავნი ორკეცად შემო-
 ქმედმან შემზადნა და ადგილსა რომელსა-მე ნაწილსა სხეულთასა გა-

3 უმცროსსა+სიძნელე და მომმუხველობაჲ არს და A. | 21 სამ-
 სავე ქართულ ხელნაწერში ამ მე-IX-ე თავს სათაურად აწერია: „სა-
 სმენელთა-თჳს“, რაც აშკარა შეცდომაჲა, რადგან ამ თავში ლა-
 პარაკია შეხებებაჲ და არა სასმენელზე, რომელიც მე-X-ე თავის
 საგანს შეადგენს. მე-X-ე თავსაც ქართულ ხელნაწერებში (ბერძნულის
 თანახმად) სათაურად უხის: „სასმენელთა-თჳს“, რაც სავსებით ეთანხმება

რეშეწერნა; ვინაჲცა, თუაღნი ორნი და უერნი ორნი და ორნი ნე-
სტუნი გრძნობისანი შექმნნა შორის ცხვრთაჲსა, და ორი უკუწ ენა
უოველთა ცხოველთა მიუბუნება, არამედ რომელთა-მე განწვალებულნი,
ვითარ გუჭლთანი, ხოლო რომელთა-მე შერთებულნი და შემტკიცე-
5 ბუნნი, ვითარ იგი კაცთა. რამეთუ ამისთვის მხოლოდ ორნი წინაჲთ-
კერძონი ტვნისანი შეუქმნნა, რათა ორკერძოთა-გან შეცვლთა გრძნო-
ბითნი ძარღუნი შთამოვლენილნი ორკეც ჰყოფდენ გრძნობის-საცავთა.
ორკეც უკუწ ესენი ჰქმნნა ზეშთგარდამცემლობითისა სანეირებისა-
გან,—რათა, ოდეს რაჲ ერთსა ეგნოს, მეორემან დაიცვეს გრძნობაჲ.
10 არამედ უმრავლესთა გრძნობის-საცავთა | ხრწნისა-გან არა ვინაჲ თვთ A 149
მის ცხოველობისა-თვის ეგნების ცხოველსა, ხოლო შესებითისა წემე-
დისა-გან თანწემდების ცხოველი. რამეთუ მხოლოდ შესებითი ოდენ
სხუათა გრძნობათა-გან საზიარო ეოველთა ცხოველთა-თვის, რამეთუ
ეოველსა ცხოველსა აქუს შესებაჲ, ხოლო სხუანი გრძნობანი არა ეო-
15 ველნი—ეოველთა, არამედ ზოგთა—ზოგნი, ხოლო ეოველნი უსრუ-
ელესდ-რე ჰქონან კაცსა. არამედ, ვინაჲთგან ამის-მიერ ცხოველი წა-
რიწირვოდა ცხოველყოფად და არ ცხოველყოფად, ამისთვის არათუ
ერთსა-შორის ნაწილსა სხუელთასა შემოქმედმან განუკუთნა შემსებლობაჲ,
არამედ კინიდა და ეოველსა სხუელსა ცხოველისასა, [რამეთუ], თვნიერ
20 ძუაღთა და ფრჩხილთა და რქათა [და] თანშემკრველთა და თმათა და

მე-X-ე თავის შინაარსს. თქმულის ძალით საჭიროდ ვსცანით მე-IX-ე
თავის სათაური ისე შეგვესწორებია, როგორც დასტამბული გვაქვს.—ზე-
მოთაე (მე-VIII თავ.) ნათქვამი გვაქვს და აქაც გავიმეორებთ, რომ,
ბერძნულთან შედარებით, მე-VIII-ე და მე-IX-ე თავების რიგი ქართულ-
ში შეცვლილია: ბერძნულში მე-VIII-ე თავია „შეხებისა-თვის“, ხოლო
მე-IX-ე—„გემოჲს-ხილვისა-თვის“, ქართულში კი პირიქით: მერვე თავი
„გემოჲს-ხილვისა-თვის“, მეცხრე კი—„შეხებისა-თვის“. შესაძლოა, ამ ორი
თავის ასეთი რიგი თვით იმ ბერძნულ დედანში ყოფილიყოს, რომლითაც
მთარგმნელს უსარგებლნია. ამიტომ აქ რიგს უცვლელად ვსტოვებთ. ვა-
სწორებთ მხოლოდ მეცხრე თავის სათაურს.

1-2 ნესტუნი A. | 2 ცხუირთაჲსა A. | 6 ტუნისანი A. | 15 „არა-
მედ“; ეს სიტყვა A-ში დიდი ასოთი იწყება და არშიაზე აქვს სხოლიო
წითელი მელნით და ტექსტისავე წმინდა ხელით: „დაკჳრდი ნამდულვე
ღირსად“. | 20 „რქათა“; ეს სიტყვა გადაუფხეკიათ და შემდეგ სხვა მელ-
ნით წარუწერიათ „რქათა“ (A).

- სხუათა რომელთა-შე ესეგითართაჲსა, ყოველი ნაწილი სსეულთა[ჲ] შე-
შხებულობისა არს მიმთუღველ. ჩემთხუა უკუტ თუთუელსა გრძობის-
საცავთას* ორკეცისა ვინაჲვე ქონებაჲ გრძობისაჲ: რომლისა-შე თუხად
საკუთარისა გრძობისაჲ, ხოლო რომლისა-შე შეშხებულობითისაჲ, — ვი-
5 თარ რაჲ სახედველთა,** კერეთვე გემოჲს-ხილვასა და უნოსსა | და A150
სმენასა. ვითარ უკუტ ყოველთა სსეულთად არს შეშხებულობაჲ, ვინაჲთ-
გან წინაჲთ-კერძოთა მუცელთა-გან ტუნისათა ვიტყუთ გრძობათა უო-
ფად? გინა თუ საცხადო არს, რომელ ძარღუ შთამოფლენილი ტუნი-
სა-გან განითესვის უოველთა ნაწილთა-შორის სსეულთასა, რომლისა-
10 განცა შეხუბითი გრძობაჲ მიეკმნების; რამეთუ, ვინაჲთგან მრავალ-
გზის კელის-მიერ მწეღველნი ფერხისანი მსწრაფელ თმათა თავისთა
ვარწმუნებთ, ვითარ მგრძობელნი ვნებისანი, — შექწინეს ვინან-შე
ამას სიტყუასა ესრეთ, ვითარმედ გრძობაჲ ვნებისაჲ. ტუნად აღი-
ვლინებისო და ესრეთად გრძობად. არამედ, თუმიცა შართალ იყო ესე
15 სიტყუაჲ, არამცა იღმოდჲ კუჭთილი იგი ასოჲ, არამედ ტუნიმცა.
უმჯობეს არს უკუტ^ლ თქუმაღ, ვითარმედ თუთ ძარღუ არს ტუნ; რამე-
თუ ნაწილი ვინაჲ-შე არს ტუნისაჲ ყოველით-ურთ თუხ-შორის მფუზნ-
ვიერებითისა მქონებელი სულისაჲ, ვითარ იგი განცეცხლებულსა რკი-
ნასა თუხ-შორის აქუნ ცეცხლი. ამისთუცა, სადაცა ძარღუ მგრძობე-
20 ღობითი მიერთხას, იგიცა კერძოჲ გრძობასა მიითუა|ღაგს და იქ A151
მნების მგრძობელ. არა ვინაჲვე უყურო იყოს თქუმაღ, ვინაჲთგან
დასაბამნი ძარღუთანი ტუნისად აღივლინებიან, არათუ თუთ იგი ვნე-
ბაჲ, არამედ თანგრძობაჲ ვინაჲ-შე და მიქაღაგებაჲ ვნებისაჲ.
ხოლო არს უკუტ^ლ საკუთარ ვინაჲვე საგრძობ შეშხებულობისაჲ
- 25 გრილი და მკურნალე, ჩხული და ფიცხელი, წელტუჲ და სონდროჲ,
მძიმე უკუტ^ლ და სუბუქი; რამეთუ ესენი მხოლოდ შეხების-მიერ იც-
ნობებიან. არამედ საზიარო შეხებისა და ხელფისა ვინაჲვე: მახული და
ბლგუჲ, გლუსუნი და დირღოანი, კმელი და ნელდი, სხული და
წურილი, ზემობაჲ და ქუჭმობაჲ და ადგილსაცა-შორის სიდიდისა

1 რამეთუ+ყოველი A. | * არშიაზე წითელი მელნით და ტექსტი-
სავე ხელით სხოლი: „ყოველი საგრძობელი თუხსა გრძობასა და შე-
ხუბასაჲ რაჲსაჲვე უეკუტლად“ A. | ** აქ რუსული (=ბერძნული) ტექ-
სტი უმატებს: „зрительный органъ, съ одной стороны различаетъ
пѣхъта, а съ другой—воспринимаетъ теждоту и холодъ, но послѣ-
днее—какъ тепло, пѣхъта-же—какъ зрѣние“ (გვ. 101). | 8 ძარღვი A.
| 8-9 ტუნისა-გან A. | 19 ძარღუ A. | 22 ტუნისად A; თუთ A. |
24 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 27 მახული A. | 28 სხული A.

რამდენიმე, რაჟამს იუოს ესრესხედ, რომელ ერთითა მიხებითა
 შესებისათა გარეშეცეგობდის, და კირი უკუტ და არე, და მრგუ-
 ალი, რაჟამს იუოს მცირე, ეგრეთვე და სხუნიცა რომელნი-მე ნა-
 კუტნი. კუალად გინაფე და მიმოდრეკასცა, რაჟამს შეესოს იგი
 5 სხეულსა, იგრძნობს მომკესნებლობისა და მიმოგონებისა-შიერ, ეს-
 რეთვე და რიცხუსცა, მაგრა ვიდრე ორამდის, გინათუ სამამდის, და A152
 ამიტა მცირეთა და ადვილად გარეშესცავთა.* არამედ უფროდს სო-
 ლო მხედველობაჲ მიითუალავს შესებისასა, ვითარ იგი წენარი და
 უწენარო: ტომ არს წელტუ[ა]სა და ღირღულთან[ი]სა; რამეთუ, ოდეს
 10 რამ სიფიცხლე უწენარობასა შეერთოს, ღირღოანობასა შეიქმს, სო-
 ლო წენარობაჲ, სიმტკიცესა რამ შეერთოს, წელტუტობასა შეიქმს.
 საცნაურ უკუტ თქუმულთა-გან, რომელ ამთ საგრძნობელთა** დიდი
 ზიარებაჲ აქუს ურთი-ერთას, რამეთუ ერთ[ი]ს ცთომასა მერე გან-
 ჰკურნებს; ვითარ იგი წირთა-ზედა ახილვების, რამეთუ მხედველო-
 15 ბაჲ განშუერილთა გინათა-მე მხედველა, ვითარ რამ ცხვრთა და სხუა-
 თა რომელთა-მე, არამედ შემხებელთაჲ, ოდეს ზედმიფიდიეს, ამხი-
 ლებს გინაფე მის[ი]ს ცთომასა. და ვითარ იგი მხედველობაჲ სავა-
 რადისოდ და უოვლადვე საშუალ ჰპირისა ინხვებს, ეგრეთვე შემხე-
 ბელობაჲ შესაშუელობითა კუტრთხისათა ფიცხელსა და ჩხვლსა და
 20 ნოტიოსა იგრძნობს, | არამედ უკუტ თანშეზრახვით და მიმოგონე- A153
 ბით. რამეთუ სხუათა საგრძნობელთასა უფრო გამომეძიებულად აქუს
 საგრძნობელი ესე კაცსა, რამეთუ ესე და გემოაჲ-ხილვაჲ უმეტეს
 აქუს სხუათა ცხოველთასა, რომლისა-თჳს და სხუთა სამითა ძლეულ
 არს; გინანი-მე ცხოველთანი ამთ სამთავე-მიერ რომელნი რომლი-
 25 თა-მე ამრევენ კაცსა, სოლო ძაღლი—ერთამად სამთავე, რამეთუ
 უფრთხილესად ხედავს და ესმის და იუნოსს, რამეთუ საჩინო არს
 მკუდეგართა ძაღლთა-ზედა.

არამედ უოველი უკუტ სხეული შესებისა, არს გრძნობის-საცავ,
 ვითარ ჰირველვე ითქუა,—და უმეტეს სოლო კელთა შიგანნი
 30 კერძო და ამთნი უფროდს სოლო თით[თ]ა მწუტრვალნი: ესენი

4 მიმოდრეკავთა A. | * იგულისხმება: საგანთასა. | ** ე. ი. მხე-
 დველობასა და შემხებელობას. | 15 ცხურთა A; აქ არზიანე ტექსტისავე
 წმინდა ხელით: „ნუ უკუტ ხატსა-ზედა“. | 19, ჩხუესა A. | 28 აქ ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

გვგუშ გითარ მეუწენი უცთომელნი შესებითისა უტყუალობითისა-თჳს გუაქუნნ. რამეთუ არა მსოლოდ თანშესაწვენელად ორდანოდ ოდენ შემოქმედმან შექმზადნა კელნი, არამედ და შემსებელადცა,—ამის-
 5 თჳსცა ტყავი უთხესი მაქუს ჩუენ კელთაჲ და ნუნაჲ მათ ყოველთა
 და შიგნით დაფენილთა და თმათა-გან უნაწილო არიან, რათა უმ-
 სწრაფელეს შესებულთა მიითუაღვიდენ. სოლო თმათა მათ-გან არ A154
 აღმოცენებისა-თჳს ქულშეთ დაფენილი ნუნაჲ იქმნა მიზეზ. არამედ
 კელთა უმაგრესი თანშეწენისა-თჳს არს უძლიერეს, სოლო უჩჩულ-
 სნი—შესებისა-თჳს მარჯუელ, გითარ რაჲ და ძარღუთანი უფიცესნი
 10 მიმართობისა-მიმართ, სოლო ჩჩულნი გრძობისა-მიმართ არიან მიმ-
 ზაგებულ და მარჯუელ. არამედ ესენი გვგუშ გრძობისა არიან ორდანოდ,
 რამეთუ ამთ-მიერ ვინაჲ შესებითისა იქმნების გრძობაჲ.

თ ა ვ ი X

ს ა ს მ ე ნ ე ლ თ ა - თ ჯ ს

15 ვითარმედ სმენაჲ კმათა და ძგერათა არს მეგრძენე: იმეცნევეს
 გვგუშ ამათს სიმახჯელსა და სიმძიმესა, სიწყელტუესა და ღრღუღია-
 ნობასა და სიდიდესა. სოლო ორდანოდ ამისდა ძარღუნი ტუნით-გამო-
 ნი ჩჩულნი და უურთა გუარისა შემზადებაჲ,—და უფროჲს სოლო
 [ა]მათი ზრქელტომობაჲ,* რამეთუ სიზრქესა აქუს სიმარჯუელ კმათა
 20 და ძგერათა-მიმართ. რამეთუ მსოლოდ კაცი და ციღამტკაველი არა
 იდრეკენ უურთა. სოლო სსუანი ყოველნი, რომელთა ჰქონან უურ-
 ნი, | მიიდრეკენ მათ. A155

10 ჩჩულნი A. | 11 მარჯუელ A. | 17-18 ტუნით-გამონი A. |

* A-ში შეიძლება წაკითხულ იქმნას „ზრქელტომობაჲ“-ც.

თ ა ვ ი XI

ს ა ყ ნ რ ს ე ლ თ ა - თ ჯ ს

ხოლო ენოსაჲ იქმნების ვინაჲვე ცხვრთა-მიერ, ხოლო განჭვდის
 კიდეთამდის წინაჲთ-კერძოთა ტუნის მუცელთასა. ესე უკუშ ბუნებით
 5 ორთქლებრივნი არიან, რამელისა-თჳსცა ორთქლთა ადვილად მიითუაღ-
 ვენ. სიტყულა ვინაჲვე წინაჲთვე, რომელ თჳთეული გრძნობის-საცა-
 ვი მსგავსებითა რაჲთ-მე და საკუთრებითა თჳსთა საგრძნოთა არს
 მიმთუაღველ. არა ვიდრე-მე ვითარ სხუათა გრძნობის-საცავთა—რა-
 თამცა ძარღუნი შთამოუგდინნა ტუნმან—ესრეთ ჭყოფს სუნოსელთაცა-
 10 ზედა, არამედ დასასრულსა-შორის თჳსთა ძარღუთასა სრულ ჭყოფს
 კმ[ა]რებასა მათსა, ვინაჲ ორთქლთა ადკუმოღვასა მიითუაღვს. ხო-
 ლო ორთქლთა ტომოვნებით განყოფილებაჲ სურნელებაჲ ვიდრე-მე
 არს და სიმურაღე და საშუალ ამათსა, რომელ არცა სურნელებაჲ იუოს
 და არცა ვინაჲვე სიმურაღე. არამედ იქმნების სურნელებაჲ ნოტიო-
 15 თა შორის სხეულთასა უზომოდ მოღუენებისა-გან, | საშუალ[ისა- A156
 გან] უკუშ—საშუალი შემზადებაჲ, ხოლო უდარესი[სა-გან], ანუ[თუ]
 ეოლაცა არა[მსა-გან]—სიმურაღე.

თ ა ვ ი XII

მ ი მ რ გ რ ნ ე ბ ი თ ი ს ა - თ ჯ ს

20 ვინაჲ-მე უკუშ ოცნები[თი]საჲ გინათუ ძალი და შესაქმენი და
 ნაწევარნი და ნაწევართა განყოფილებაჲ და ზიარებაჲ კმყოფის სა-
 ხედ [და] ვითარ მცირეთა-მიერ აღსანიშნავთა ისიტყუა. ხოლო მი-
 მოგონებითისა არიან ტომობითნი უკუშ: სჯაჲ და თანდართვაჲ, მი-

3 ცხურთა მიერ A. | 4 ტუნის A. | 6-7 გრძნობს საცავი A. |
 8 ტუნმან A. | 17, და ანუ თუ+სიმურაღე A. | 21 კმა იყოფის A.

მართობა და სივლტოლად, ხოლო განთავსებით და სკუთრად—გ-
 კონეობა მყოფობა და სათნობანი და ზედმიწეგნილებანი და სიტყუა-
 ნი კელოგენებინი და განზრახვითი და წინაგანრჩევითი. ესე უკუტ
 არს, რომელი სიზმართა-მიერ მომიქდაგებს ზუენ მომავალთა; რ-
 5 მელსა. მხოლოდ ჭეშმარიტად გრძობად ჰითაღორელნი იტყუ[ან],
 რადენი უკუტ ებრადელთა შეუდგეს. შესაქმედ ვინაჲ-მე და მათა-
 ცა—საშუალი მუცელი ტუნისა და მის-შორისი მიფუნჯარებითი
 სული.

თ ა ვ ი XIII

მ ო მ კ ს ე ნ ე ბ ლ ო ბ ი ს ა - თ ჯ ს

რამეთუ მომკსენებლობა არს კსენებისა და აღკსენებისა სუნ-
 ჯე. არს უკუტ მომკსენებლობა, ვითარცა ორიგენი იტყუს,* ოცნე-
 ბაჲ | ვინაჲ-მე, ნაშენი რომლისა-განვე გრძობისა, მოქმედებით A157
 კმნილისა და აღწინილისაჲ, ხოლო, ვითარ ჰლატონ იტყუს,** მა-
 15 ცხობარებაჲ გრძობისა და გონებისაჲ. რამეთუ სული გრძობადთა
 ვინაჲ-მე გრძობის-საცავთა-მიერ მიითუალავს და იქმნების თნება,
 ხოლო გონიერთა—გონებისა-მიერ და იქმნების გაგონ[ე]ბა. რაჟამს
 უკუტ სახეთა, რომელნი მიითნნა და რომელნი მიიგონებნა, თჳს-შო-
 რის დაშტეგებელ იყოს, აღკსენება ეწოდების. ხოლო ჰტავს უკუტ
 20 აწ აქა ჰლატონის-მიერ თქუმად არათუ თჳთ საკუთრებითისა გაგო-
 ნებისა, [არამედ მიმოგონებისა]. რამეთუ გრძობანი აღიკსნებიან მებრ
 თჳსად, ხოლო გონიერნი—შემთხულწვით, ვინაჲთგან და მიმოგონე-
 ბითთა აღკსენებაჲ ჰირველ წარმოდგომილთა ოც[ნ]ებათა-გან მიექმნე-

4 სიტყვები: „რომელი სიზმართა-მიერ“ გადამწერს გამოჩენია და
 შემდეგ ჩაუწერია სტრიქონებში წმინდა ხელით A. | 7 ტუნისაჲ A. |
 * ორიგენი A; ამ სიტყვას, ქვედა არშიაზე, შემდეგი შენიშვნა აქვს ტექ-
 სტრისავე წმინდა ხელით: „დანიშნე, ვითარ ორიგენი ითნობს მომკსენე-
 ბლობისა-თჳს“. | ** განის არშიაზე: „ვითარ ჰლატონ“.

ბის; არამედ საკუთრებით გონიერისა, ვითარ იგი ვისწავნეთ გინათუ ვისმინეთ, მომკსნევე ვართ; ხოლო არსებისა მისისა მოკსნებაჲ არა მაქუს ჩუენ, — რამეთუ არათუ ჰირველ ქმნულისა ოც[ნ]ებისა-გან გონიერათა იქმნების მითუაღვაჲ, არამედ სასწავლო[მ]სა-გან და გინათუ ბუნებითა ჰაზრთა-გან. ხოლო | აღმკსნებლთაჲ ვიტყუთ, რომელ $\Delta 158$ რაჲსავე ჰირველ მეუწიე ანუ მესმე ქმნილ ვიყვენით, გინათუ სს[უ]წიერ რაჲსადაც უწიებულ იუოს, არამედ ჰირველსა შესაბამი აქუს გარდასრულისა ჟამისა-მიმართ, — რომლისა-თესცა იუწიებოდედ, რომელ აღსაკსნებულ არს ქმნილი და ხრწნილ[ი] და ჟამისა-თანა აკებულეი; და არს უკუწ გარდასრულთა ადკსენებაჲ, რომელი არა ვიდრე-მე გარდასრულთა-გან იქმნების, არამედ ოდესვე შეოფთა-გან.

ხოლო აღკსენებად ითქუმის, რაჟამს დავიწიებთა საშუალ ექმნეს კსენებას; რამეთუ აღკსენებაჲ არს განკრწნილისა კსენებისა კუადაღ-გებაჲ და წარმოჩინებაჲ. ხოლო იქმნების ხრწნაჲ რომლისავე დავი-
 15 წიებისა-გან; დავიწიებაჲ უკუწ არს კსენებისა განკლებაჲ, არამედ — ოდეს-მე სამარადისოდ, ხოლო ოდეს-მე — რაჲსომევე რომლისად არს აღკსენებაჲ. ხოლო არს სხუადაც აღკსენებაჲ, რომლისადაც არა არს დავიწიებაჲ გრძობისა და გაცობისა-გან, არამედ ბუნებითა ზრახვათა და გონიერებრივთა-გან. ხოლო ბუნებითად ზრახვად ვიტყვით,
 20 რომელნი უმოძღუროდ უოველთად მიქმნულ არიან, ვითარ რაჲ — უოფაჲ დმრთისაჲ. ამას უკუწ ჰლატონ იტყოდა, ვითარმედ აღკსენებაჲ არსო გუარ[თ]ა. ხოლო თუ რა არიან გუარნი, შემდგომადთა-მო- $\Delta 159$ რის ვისიტყუთ.*

ვინაჲ უკუწ ოც[ნ]ებითი მისცემს მიმოგონებითს აღჩენილსა, $\Delta 25$ ხოლო მიმოგონებითი — მიმოსიტყუვითსა; არამედ, მიიღოს რაჲ

12 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15 კსენებისაჲ A. | 18 გრძობობისაჲ A. | 21-22 აღკსენებაჲ A. | * სამწუხაროდ თვის აღთქმას ამ „გუართა“ (= „იღვათა“) შესახებ ნემესიოსი კვემით აღარ ასრულებს. შესაძლოა ეს იმით აიხსნებოდეს, რომ ნემესიოსის შრომა არც ბერძნულად და არც ქართულად სრულად არ შენახულიყოს. (შეად. რუს. თარგმ. გვ. 110, სხოლ. 21). | 24 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთნის; 24, ოცებლი A, — აქ შეედრომა უნდა წარმომდგარიყოს ხუტური III-ისა და IV-ის აღრევისაგან: „ოცებთი“.

[მიმო]სიტუაციითან და მიმოსაჯოს, წარავლენს მომკსენებლობისად. ხოლო ამისდაცა ორდანთ უკანამთ-კერძი მუცელი ტვნისამ, რომელსა ნათხემვად და ტვნის-მიერად უწოდენ, და მის-შორისი მფუზნვიერუბითი სული.

- 5 ვინამთგან უკუწ საგრძნობელთა დასაწისად და ძირად წინამთ-კერძოთა მუცელთა ვიტყუთ ტვნისათა, ხოლო სიტყუარებისა-თხს — საშუაღსა, არამედ მომკსენებლობისა-თხს — უკანამ-კერძოსა, — საჭირო არს ჩუზნებად, ვითარმედ ესრესხე არს ესე, რათა არა ვეთნეთ უტყუად მრწმუნებელნი. რომელნი ამის იტყოდინ, კმასყოფელი ად-
- 10 მოსაჩენელად თუთ მათ ნაწილთა მოქმედებისა-კან მიღებად. რამეთუ უკუწთუ წინათა-კერძოთა მუცელთა ტვნისათა რაჲთავე სახითა ევნოს, საგრძნობელნი უკუწ დაიდგლებიან, ხოლო გონიერებითი მერმეცა ჰგოიესვე დაცვულად; არამედ თუ რად-მე საშუაღსა ოდენ | მუცელსა A160 ტვნისასა ევნოს, გაგონებაჲ მხოლოდ აცთუნებს, ხოლო გრძნობის-
- 15 საცაფნი ჰგვიან მცველად ბუნებითთა გრძნობათა; ხოლო თუ რად-მე წინამთათა და საშუაღთა მუცელთა ევნოს, ერთბაშად გულის-სიტყუაჲ და გრძნობაჲ უწმედების და განიუწტების; არამედ თუ რად-მე უკანათამან კერძომან ივნოს, მარტოდ მომკსენებლობაჲ წმედების, ხოლო გრძნობასა და გაგონებასა არა-სადა ევნების. (უწუებულ იუაფნ,
- 20 რომელ არა არს აწ ჩუენდა დახუდომით მიდრეკისა-თხს სიტყუაჲ).* ხოლო თუ რად-მე წინათა-თანა საშუაღმან და უკანამან ივნოს რაჲ, გრძნობაჲ და გულის-სიტყუაჲ და მომკსენებლობაჲ ერთბაშად განიხრწნებიან, — რომლისა-თხსცა უოველივე ცხოველობაჲ წმედების. იქმნების უკუწ საცნაურ და სხუათა მრავალთა ვნებათა და შემთხუწ-
- 25 ვათა-გან, უფროჲს ხოლო და ნაუღლენათა-გან. რამეთუ განავლდაინებულთა რომელთა-მე გრძნობაჲ მერმეცა და ეგისვე, არამედ გაგონებასა მხოლოდ ევნის. ესეუითარსა აღსწერს დადინოს განავლდაინებულსა, ვითარმედ: მატულის-მოქმედი ვინ-მე** მანლობედ მისა მის-

2 ტვნისაჲ A. | 3 ტვნის-მიერად A. | 3-4 მუზნვიერუბითი A. | 5 აქ ახალ სტრიქონს ჩვენ ვიწყებთ. | 8 და-რათა A. | 10 თუთ A. | 14 ტვნისასა A; აცთონებს A. | * პატარა ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები რუსულში არ არის. | ** არშიახე შენიშვნა: „დადინოს—მატულის მოქმედისათჳს“.

მიერ | სჰმედ განწესებულ იყო; და აღდგა უკუშ და მიიხუნა ჭურ- A161
 ჭედნი ჭიქისანი და სარკუმელთა მიჰმართა და ჰკითხვიდა თათუელს
 მდგ[ო]მარეთას და სხელ სდებდა თათუელს ჭურჭელთა[ს], თუ
 უნდა მათ, რათა შთაუგდოს მათ; ხოლო მუნ მდგომარეთა მიუგეს,
 5 ვითარმედ გუთნდაო. პირველ შთაუხნია თათუელი ჭურჭელთაჲ და
 მერმეტა ჰკითხვიდა მუნ მდგომარეთა, თუ რად-მე და მატელის-მო-
 ქმედი გინდა, რათა იგიცა შთამოგიგდო? ხოლო მათ განცხრომად
 ჰგონეს სიტუჟაჲ იგი, ამისთვის ჰრქუეს მას—გვინდაო; აღიღ[ი]ო
 და შთაუტევა ზეთ ქუშ მატელის-მოქმედი იგი. ესრეთ უკუშ ს-
 10 გრძნობელნი მრთლად ჰქონდეს, რამეთუ უწყოდა, რომელ ესე ჭურ-
 ჭედნი არიან და ესე მატელის-მოქმედი, ხოლო ჰვნებოდა გაგონება-
 ს. ხოლო სხუანი ცარიელთა-მიერ წარმოადგენენ ოცებას და იჭუ-
 ნეულობენ ხედვად, რომელთა არა ხედვიდენ, ხოლო სხუანი ცნობი-
 ერობენ უკლებად: ესე უკუშ უოველივე წინათ-კერძოთა მხოლოდ მუ-
 15 ცელთა ტუნისთა ივნეს, არამედ საშუალი ეგო უვნებულად. რამეთუ
 თათუელთა | ნაწილთა ვნებათა შემთხუწვისა-გან მოქმედების მათის A162
 სიმარჯუშ დაივენების; რამეთუ მითცა ასოჲთა ვნებულ იქმნების ცხო-
 ველი, რომლითა ჩუშულ იყოს მოქმედებად ვნებული იგი ასოჲ,—
 ვითარ რაჲ და ფერკისა მეუნენი სდვისა-გან დავიცილებით, რამეთუ
 20 ამისი მოქმედებაჲ ფერკისა-მიერ არს.

თ ა მ ი X I V

[შორისმდებარისა და გარემოსილისა სიტყუჳსა-თჳს]

ესეცა უკუშ ერთი მათთაჲ განწავლებაჲ სუღიერებრთა ძედ-
 თაჲ, რომელი თანაგანიწავლების რომელთა-მე ნაწილთა-თანა სხეუ-

2 თუთუელსა A. | 8 გუნდაო A. | 15 ტუნისათა A. | 18 ჩუ-ტ-
 ულ A. | 22 ეს სათაური არცერთს ქართულ ხელნაწერში არაა. იგი აშო-
 დებული გვაქვს თვით ამ თავის შინაარსიდან, ბერძნულ-რუსული სათა-
 ურის თანახმათ. ხელნაწერებში მას ასეთი სათაური აქვს: „ოუტყუისა
 სულისა-თჳს“ A.

დისათა. ხოლო სხუა ვინაჲ-მე არს განწვალება მებრ სხვუთა სხ-
 სითა, სიტყუა[ე]რებისა-თჳს სულისა, რომელ არს აწ წოდებული:
 შორისმდებარედ სიტყუად და გარემოსილად. არს უკუტ შორისმდე-
 ბარეობითი სიტყუაჲ მიდრეკაჲ სულისაჲ შორის გულისა მიმოსიტყუ-
 5 ვასა ქმნილი, თჳნიერ ვინაჲსა-მე გარეგნით კმიანობისა; რომლისა-თჳსცა
 მრავალგზის, ოდეს რაჲ მდუმარე გიუენეთ, სრულად უოველს სი-
 ტყუას თჳს-შორის მიმოდგზნახვიდეთ და სიზმართა-შორის მიმო-
 მთქუმელ ვართ: რათა მის-შიერ უფროჲს ხოლო უოველნი ვისიტყუე-
 რობთ, და არა ესრეთ | მებრ გარემოსილსა სიტყუასა-შიერ, რაჲ- A 163

10 ზომ შორისმდებარეობითისა-გან. რამეთუ შობით-გაჩვე ყრუნი და გი-
 ნათუ ვნებისა-გან, გინა სნებისა რაჲსავე უკმოქმნილნი არაჲთ უდარე
 სიტყუერ არიან.—არამედ გარემოსილსა სიტყუასა კმისა-შორის და
 ენათა აქუს მოქმედებაჲ; ხოლო თანაშემწე და ორღანო კმისა მრ-
 ვალნი, ვითარ საშუალ გუტრდთა-შორის ფერღნი და შკერღის-თავი
 15 და სასუდე და კუალად კორკი და სასაჲ და ამათნი უფროჲს ხოლო
 უხონდროესნი და თანაღლთსზუღნი ძარღუნი და ენაჲ და უოველნი
 მიმდრეკენი ამათ ასოთანი ნასხმანნი ბუნებისა-გან მათღა ორღანო
 ქმნილ; ხოლო ენისა მიმორქუმათა-თჳს—პირისა პირი, რამეთუ ამის-
 შინა აღიქმნების, ნაკუთთან იქმნების და ვითარ რაჲ მორფთან იქ-
 20 მნების მიმორქუმაჲ ენათაჲ,—ვინაჲ უკუტ ენასა და კორკსა ძალთ-
 საცემელისა უბერეეს აღგილი, ხოლო ზედასა კერძოსა სასისასა—
 კმისაჲ; ხოლო კბილნი და რუღადღა აღებაჲ პირისაჲ—ვითარ რაჲ
 ბობღანსა-შორის სამუსიკოსა ძალნი, ეგრეთვე ესე კამაყოფელ და
 | აღმომაგსებელ აღგილსა მათსა თანაშემწევნად უკუტ და ცხურთაც A 164

25 კეთილკმიანობისა-შიმართ, გინათუ ავემიანობისა, ვითარ საუწყო არს
 მგაღობედთა-გან.

1 სხუთა A. | 3 გარეთ მოსილად A. | 11, უადრე A; მაგრამ არ-
 შიანზე გასწორებულია ისე, როგორც ვებეჭდავთ. | 12 გარემოსილისა სი-
 ტუსა A. | 22, კისა A; შეიძლება ნიშნავდეს: „კმისაჲ“, შეიძლება „კე-
 ლისაჲ“. ჩვენ უფრო პირველი გვგონია. | 24 ცხურთაცა A.

თ ა ვ ი XV

სხუაჲ განწვალებუაჲ სულისაჲ

განსწვალებენ უკუ^წ და სხუ^ბრცა ძალად, გინათუ გუარად, გინა ნაწილად სულსა, — [საკელდობრ]: ნერგოვნებითად,* რომელი 5 მოზარდობითად და ვნებითად იწოდების, და მგრძნობელობითად და სიტყუერებითად. ხოლო თუთუელთა ამათ თრდანიონი რომელნი-მე თქუემულ არიან და რომელნი-მე შემდგომადთა-შორის ისიტუენენ. ზინონ** უკუ^წ სტოელი რკა ნაწილად იტუეს მას უოფად, რამეთუ განსწვალებდა მას: მთავრობითად და ხუთთა-მიმართ საგრძნობელთად და კვიანობითად და თესლოვნებითად. არამედ ჰანეტოს ფილოსოფოსს*** კვიანობითი მიმართობითი მიდრეკისა ნაწილ უოფად ეკულების, მთქუემელსა უმართლესისასა, ხოლო თესლოვნებითას არათუ სულისა ნაწილად, არამედ ბუნებისად. არამედ არისტოტელი „ბუნებითთა“—შორის ხუთ უოფასა იტუეს ნაწილთა სულისათასა, ვინაჲ: 15 ნერგოვნებითად, მგრძნობელობითად | და მიმომართებლობითად მებრ A165 ადგილთად და მნებელობითად და განმგონებლობითად. ხოლო ნერგოვნებითად იტუეს, რომელი ზრდისა და აღორძინებისა და მშობელობისა არს მოქმედ და აღმქმნელ და დამსახველ სხუელთა; უწოდს უკუ^წ ნერგოვნებითსა და მოზარდობითადცა, და უოველსავე მზრდელ- 20 სს ურნეუელისასა ნაწილისა-გან უწოდს, და რომლისა-გან და სხუათაცა

* ხელნაწერში ამ სიტყვის ნაცვლად ზის შეუფერებელი სიტყვა „საკმოდცა“, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს ცუდად წაკითხულის ბერძნული სიტყვის „φωγυιζόν“-ის თარგმანს, ნაცვლად სიტყვისა „φωτισόν“ (= „растительная способность“); ვასწორებთ ამ ადგილს ბერძნულ-რუსული ტექსტის თანახმად; ტერმინი „ნერგოვნებითი“ ამოგვაქვს ამავე თავიდან (იხ. ცოტა ქვემოთ არისტოტელის „განწვალება“ სული-სა, სტრიქ. 15₁). | მ მოზარდობითადი და ვნებითადი. | ** არ შიახე: „თუ ვითარ განსწვალებდა სულსა სტოელი ზინონ“. | *** არ შიახე: „ვითარ ჰანეტოს ფილოსოფოსი“. | 13, არ შიახე: „ვითარ არისტოტელი“.

ნაწილთა ნერგოვნებისთა აქუს მეოფობაჲ. ესრეთ უკუჲ — «ბუნებით-
 თა»-შორის. ხოლო «ჩუჭუღლებითთა»-შორის ორად: ჰირველად, ტო-
 მოვნებითად განჰყოფეს სულსა—სიტყუერებითად და უტყუად. და კუა-
 ლად ქუჭუგანუწვადებს უტყუს: შორნილად სიტყუსა და ურჩადცა
 5 სიტყუსა. ხოლო სიტყუერ[ე]ბითისა-თჳს ჰირველთა-შორის თქუემულ
 არს, არამედ უტყუსა-თჳს აწ კელ ვოთ.

თ ა ვ ი XVI

ს უ ღ ი ს ა უ ტ ყ ვ ს ა - თ ვ ს .

რომელნი-მე თჳთ თჳსა-გან იტყუან უტყუებნისა ეოფასა, ვითარ
 10 რაჲ უტყუს სულისა ე[ო]ფასა, და არ ნაწილად ეოფად სიტყუ[ე]-
 რისა სულისად; ამისთჳს რომელ: ჰირველ, თჳთ თჳს-შორის და უტ-
 ყუთა-შორის ცხოველთა იპოების, რომელისა-გან | სანჯურ არს, რო- Δ 166
 მელ სრული ვინაჲ-მე არს და არა ნაწილი სსჳსაჲ; [და კუალად],
 რამეთუ უჯერო არს, რათამცა სიტყუერისა სულისა ნაწილ იყო უტყუ-
 15 არამედ არისტოტელი ნაწილადცა იტყუს და ძალად და განჰყოფს
 ორად, ვითარ იგი ვთქუთ, და უწოდს უკუჲ საზოგადოდცა ამას და
 მნებებულად; ესე იგი არს მებრ მიმართობითი მიდრეკაჲ, რამეთუ
 მნებებულთაჲ არს დასაწეის მიდრეკისა, რამეთუ, ოდეს რაჲ იწადონ
 ცხოველთა, მერმელა მიმართობით მიდრეკითა მივლენ. ესე უკუჲ
 20 უტყუსაჲ ვიდრე-მე, რომელი არმორჩილა სიტყუსად; ხოლო რომე-
 ლი-მე მორჩილა სიტყუსად და კუალად ესეცა მორჩილი სიტყუსაჲ
 განიყოფების ორად: გულის-მთქუმელობითად და გულის-წყრომიითად.
 ხოლო ორდანო საგანო გულის-მთქუმელობისა არს ღჳძლი, ხოლო
 გულის-წყრომისად — გული, ფიცხელი ნაწილი და მიდრეკასა მსწრადულ-

7 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავი არ უხის. რუსულ-
 ში კი (==ბერძნულში) იგი მე-16 თავია. | 8 უტყუსა-თჳსვე A.—რუსულ-
 ში ამ თავს ასეთი სათაური აქვს: „О неразумной части души, ко-
 торая называется также страстной [желательной]“. | 9 თუსა-
 გან A. | 11 თუთ A. | 14 უტყვი A. | 20 უტყუსაჲ A. | 23 ღჳძლი A.

მიმთუაღველი და ფიცხელს სამსხურს და მწრაფლს მიმართობას წინაგანფენილი და განწყებული; რომლისა-თხსცა ჩხელი ნაწლევი ჩხლისცა იქმნა გულის-თქუმის ორ|დანო. იწოდების უკუტ და ესე-^{A167} ცა მორჩილ სიტყვად, რამეთუ ჩუტულა მორჩილება სიტყვად და რწმუნებად და მიდრეკად, ვითარცა იგი სიტყუამან უბრძანოს, რომელთა ბუნებით და ჳეროგნად ჰქონდის კაცთა. არიან უკუტ და ესეცა ვნებანი თანშემწე ცხოველობითის არს[ე]ბისა, რამეთუ თხნიერ ამასს არა აქუს გებად ცხორებას.

ვინამთგან ვნებად სუნხაობითად ითქუმის, განჯეოფს უკუტ ზირ-¹⁰ ველ სუნხაობითსა; რამეთუ ითქუმიან ვნებად სხუელებითანი, ვითარ რად სენნი და მჯდომნი, და კუალად ითქუმის ვინამდე ვნებად სულიერებრივად, რომლისა-თხსცა და აწ არს სიტყუად, ვითარ გულის-თქუმა და გულის-წერომა. და კუალად სხუამცა ვნებად საზიაროდ და ტომობით ცხოელის ვნებად, რომელსა შეუდგს მწუნარებად,¹⁵ გინათუ გემოა. რამეთუ შეუდგს ვნებას მწუნარებად და არათუ თვთ იგი ვნებად არს წუხილ, რამეთუ, თუმიცა თვთ იგი იყო, უოველი, რადენი ივნებდა, იღმობდამცა, — ხოლო აწ [არა]ტრძნულნი ივნებენ ვინამდე, არამედ არ ღმობენცა; არა ვიდრე-მე ვნებად არს ღმობა, არამედ ვნების გრძნობად; | ჳერარს უკუტ, რათა ესე ვნებად სრულ^{A168} იუოს, რათა საგრძნოს აღუჩნდებოდის და შთაუგარდებოდის. არამედ სულიერებრივთა ვნებათად ესე საზღვარ,* რამეთუ: ვნებად არს მიდრეკებად მნებებელთა ძაღთად გრძნობადი ოცნებასა-ზედა კეთილის გინათუ ბოროტისას; და კუალად სხუამცა: ვნებად არს მიდრეკებად შუტყ სულისაჲ ჰზრითა კეთილის გინათუ ბოროტისაჲთა. (და კუალად²⁵ სხუამცა). ხოლო ტომობითს ვნებას განუსაზღვრებენ ესრეთ,** ვითარმედ: ვნებად არს მიდრეკებად სხვსა-მიმართ სხვსა-გან. მოქმედებად უკუტ არს მიდრეკებად დრასტიკომ ძლიერი. დრასტიკოდ*** უკუტ

13 ტექსტში (A) სწერია: „გულის-სიტყუაჲ“; მაგრამ განის არ-
შიაზე ტექსტისავე მსხვილი ნუსხით გასწორებულია ისე, როგორც ვებე-
დავთ. | 18 ლომობა A. | * არშიაზე: „საზღვარი სულიერებრთა ვნება-
თა“. | 22 მნებებელთა A. | 24-25 „და კუალად სხუამცა“ — ეს სიტ-
ყვები რუსულ (== ბერძნულ) ტექსტში არ არის. | ** არშიაზე: „საზღვა-
რი მოქმედებობაჲ“. | 26 სხუსა-გან A. | *** არშიაზე: „რად არს დრა-
სტიკომ“ A.

ითქუმის, რომელი თვთ თვს-შორის მიდრეკობდეს. ესრეთვე გულის-წყრომაჲ მოქმედება ვინა-მე არს გულის-^[მ]წყრომელობითისა, ხოლო ვნებაჲ—^{ორთავე} ნაწილთა სულისთა და უოგველთა ამათ ჩუენთა სხეულთა, რაჟმს გულის-წყრომისა-მიერ იძულებით იეკანებოდის საქმეთა-მიმართ; რამეთუ სხვსა-გან სხუად მიიქმნა მიდრეკაჲ, რომელსა ვიტყოდეთ ვნებად. და სხვათცა სსხითა მოქმედებაჲ ვნებად იწოდების,* ოდეს იუოს გარეშე ბუნებისა; რამეთუ მაქმედებაჲ** უკუწ არს მეტრ | ბუნებით მიდრეკა, არამედ ვნებაჲ — გარეშე ბუნე-^{A169} ბისა. და ამის უკუწ მიზეზისა-თვს მოქმედებაჲ, ოდეს არ ბუნებით

10 იუოს, ითქუმის ვნებად, ანუ თვთ თვსა-გან მიდრეკების, გინათუ სხვსა-გან. ხოლო გულისა-მიერ დრეკაჲ ძარღუთაჲ მოქმედება არს, არამედ ნებთაჲ—^{ვნება}; რამეთუ მის-განვე არს და ნებთაჲ დრეკაჲ, არამედ არა ბუნებით, და მის-განვე—^{გულისა-მიერ} და ძარღუთაჲ დრეკაჲ, მაგრა ბუნებით. არაჲ ვინაჲ საკრველ, რათა ერთი

15 და იგივემცა საქმე ვნებად და მოქმედებად სასულ იდებოდა; რამეთუ, ვითარ იგი მიდრეკა^[ნი] არიან თვთ მათ სულისა ვნებათა-გან, მოქმედება ვინაჲ-მე არიან, ხოლო რაჲზომ—^{უსაზღვრო} და არ ბუნებით, არა ვიდრე-მე მოქმედება, არამედ ვნება. ესრეთ უკუწ მიდრეკა^[ჲ] უტუვსა ^[სულისაჲ] ვნება არს მრჩობლთა-ებრ სანაშნოთა. არა

20 ვიდრე-მე უოგველი მიდრეკაჲ სულის ნაწილის-მიერ ვნებითისაჲ ვნებად იწოდების, არამედ უმძლავრესნი და გრძობად წარმოჩენილნი; რამეთუ მტრედნი და უგრძნონი***—^{არაოდეს} ვნება: ჯერარს უკუწ, რათა ქქონდის ვნებასა სიდიდე შერაცხილი. | რომლისა-თვს-^{A170}

2 მოქმედებაჲ ვინაჲ-მე A. | 4 სხეულთაჲ A. | 5 სხუთა-გან A. | 6 სხუითაჲ A. | * არზიანზე: „რომლითა საქმითა მოქმედებაჲ ვნებად იწოდების“. | ** არზიანზე: „რაჲ არს მოქმედებაჲ, ანუთუ ვნებაჲ“. | 8 მიდრეკაჲ A. | 12 „ნებთაჲ“; ამ სიტყვას ქარაგმა გაუზსნელსა ვტოვებთ, რადგან დანამდვილებით არ ვიცით მისი ეთიმოლოგია; შეიძლება იგი უდრიდეს სიტყვას „ნებითაჲ“ ან „ნებათაჲ“; რუსულ თარგმანში მის საბადლოდ ზის სიტყვები: „движение, которое происходит сначала“ (გვ. 119); ნებთაჲ A, —უქარავმთ. | 16-17 მოქმედებაჲ A. | 18 მოქმედებაჲ A. | 19 ვნებაჲ A. | 21, უმძლავრესნი A. | *** ე. ი. მიდრეკანი (=მოძრაობანი). | 22 არაოდეს A.

ცა საზღვარსა-შორის ვნებისსა ძეს ესრეთ, ვითარმედ: „[ვნებაჲ არს] მიდრეკაჲ საგრძნობაჲ“; რამეთუ მცირედნი მიდრეკანი დასცილდებიან საგრძნობელსა და არა უქმან ვნებასა, ვითარ ისიტყუა.

თ ბ ვ ი XVII

[გ უ ლ ი ს - მ თ ქ უ მ ე ლ ო ბ ი თ ა ს ა - თ ჯ ს]

განიწვალების უკუშ, ვითარ იგი ვთქუთ, უტუეშბაჲ სულისაჲ, შორნილი სიტყვას[ა]; ორად: გულის-მთქუმელობითად და გულის-წერო-
ვითად. და კუადად გულის-მთქუმელობითი განიწვალების ორად: გე-
ვოდ და წუხილად; რამეთუ, ოდეს რაჲ მიემთხვოს, გულის-თქუმაჲ
10 გემოსა მიუქმს, ხოლო ოდეს რაჲ ვერ მიხუდეს—წუხილსა. კუადად
სხუთა სახითა გულის-თქუმაჲ განიწვალებული ოთხად თუთ მისითა-
ურთ უოგელთა შეიქმს გუართა. რამეთუ, ვინაჲთგან უოგელთა-[შო-
რის] მუოფთა რომელი-მე არს კეთილ, ხოლო რომელი-მე ბოროტ,
არამედ რომელი-მე ამაი-განი გუარად წარდგომილა, ხოლო რომელი-
15 მე ოდენ მოსალოდებელა,—ამთ უკუშ სხუთა-ებრ ორი ორად შე-
კეცილი გულის-თქუმისაჲ ოთხად განიწვალების; რამეთუ არს კეთი-
ლი და ბოროტი და კუადად—წარმოდგომილი და მოსალოდებელი;
რამეთუ მოსალოდებელაჲ | კეთილთა [არს] გულის-თქუმაჲ, ხოლო A17I
წარმოდგომილთა—გემოჲ; კუადად მოსალოდებელთა ბოროტთა

4 ქართულ დედანში არც ამ თავს უზის სათვალავი. ბერძნულ-
რუსულში იგი მე-XVII თავია. | 5 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სხვა
სათაური აქვს: „განიწვალებაჲ უტყვსა-ვე სულისა“, რომელსაც ვასწო-
რებთ ლვით შინაარსისა და ბერძნულ-რუსული დედნის მიხედვით. რუ-
სულში მისი სათაური ასე იკითხება: „О чувственно-пожелательной
способностях“, ხოლო ბერძნულში: „Περὶ τῶν ἐπιθυμητῶν“. | 9 მი-
ემთხვიოს A. | 11 სხუთა A; თუთ A. | 12-13 ყოველთა-ზედა A. |
19 „ხოლო წარმოდგომილთა--გემოჲ“; ამ ფრაზის ნაცულად A-ში ვკი-
თხულობთ: „ხოლო გუარი გულის-თქუმისაჲ წარმოდგომაჲ გემოჲსა“.

[არს] შიში, ხოლო წარმოჩენილთა და წარმოდგომილთა—წესილი. რამეთუ კეთილთა-უკუშ-ზედა იქცევის გემოა და გულის-თქუმაჲ, ხოლო ბოროტთა-ზედა—შიში და მწუსარებაჲ. რომლისა-თჳსცა ვნებასა ოთხად განჰყოფენ:* გულის-თქუმაჲ, გემოდ, შიშად და წესილად.

5 კეთილად ვინაჲვე და ბოროტად ვიტყუო [აქა] გინათუ შეოფთა [კეთილთა და ბოროტთა], გინათუ სავონის[თა].

შორისექმნების უკუშ ბოროტი ვნებაჲ სუელსა ამათ-მიერ მიზებათა: ბოროტად ქცევისა-გან, უსწავლელობისა-გან, ბოროტთა ჩუწულებათა-გან. რამეთუ სიერმით-გან უწურთუწლობისა-გან არა

10 ჰერობად ვნებათა—უზომობასა მათსა შთავიჭრებით; და უსწავლელობისა-გან ბოროტთა საბჭოთა სამსჯავრონი აღმოენერგვიან სიტყუერებოთსა ნაწილსა სუელისასა, ვითარ რაჲ შეჰზრენი კეთილისანი ბოროტად და ბოროტისანი—კეთილად; იქმნებიან და რომელნი-მე ვნებანი სხეულთა ჰავრუწულობისა-გან: რამეთუ მწერომ არიან, რომელნი

15 მწარენავლელნი იყუნენ, | და თანდამისევე**—მკურგალენი და ნოტიო-ნი შეზავებოთა. იკურნებოდედ ვინაჲ-მე ბოროტი ჩუწულებაჲ კეთილითა ჩუწულებითა, ხოლო უსწავლეობაჲ—სასწავლო[ა]თა და ზედ-მიწევრულებითა; არამედ ჰავრუწულებაჲ იკურნებოდედ თჳთსხეულონად, რათა სმუალსა ოდენ ზედმოაყენონ შეზავებასა, ვითარ იყოს

20 და მათდაცა სჰზარო, ჯეროვ[ა]ნისა კაყოფითა და ღუაწლსა-შორის განშიშვლ[ე]ბითა [და] წამალთ-მიერ, ვინაჲ-მე და ამათდაცა მოქენე ვიყვენით.

ვაწვორებთ ახრთა მსვლელობისა და რუსულ (==ბერძნული) ტექსტის თანახმად (იხ. რუს. თარგმანი, გვ. 120, განსაკუთრებით სხოლოცები მე-3 და მე-4).

1 წარმოჩენილთაჲ და წარმოდგომილთაჲ A. | 5 მყოფთა+მყოფად A. | 6 სავონისად A. | 7 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნული ტექსტის თანახმად. | ** განის არშიაზე ტექსტისავე მსხვილი ხელით: „მ[....]რს“ A. | 16 ჩუტკულბჲ A. | 21 გან-შვშელობითა A.

თ ა ვ ი XVIII

გ ე მ ო თ ა ო თ ჯ ს

გემოთანი რომელნი-მე არიან სუღითნი, ხოლო რომელნი-მე სხეულებითნი: სუღითნი უკუტ ვითარ თვთ ოდენ სუღისანი, რა-
 5 დენნი სასწავლოთა-თვს და გონებითა ხედვათა; ესე ვინაჲ და ესე-
 ვითარნი მხოლოდ ოდენ სუღისანი არიან; ხოლო სხეუღითად არიან,
 რომელნი ზიარებითა სუღისა და სხეუღითაჲსა ქმნულ იყვნენ და ამის-
 თვსტა სხეუღებითად წოდებულ, ვითარ რაჲ საზრდელოთა-თვს და
 თანმეარსეობისა.* ხოლო საკუთრად და მარტოდ სხეუღითა-თვს ვე-
 10 რაჲ-ვინ-სადა ჰოვანეს განკუთვნილნი გემონი, არამედ ვნებანი ოდენ, A173
 ვითარ რაჲ ჭრანი და დინებანი და შეზავებისა-ებრ რომელობანი;
 რამეთუ უოველი უკუტ გემოჲ საგრძნობითა, ხოლო სუღითი გრძნო-
 ბაჲ წინათა-შორის ვაჩუჭენეთ. იუწყებოდედ, რომელ მრავალგუარად
 სათქუმელ არს გემოჲ, რამეთუ სხვსა და სხვსა ტომისად არიან, ვი-
 15 თარ იგი კეთილნი გემონი და კუაღად ბოროტნი, და რომელნი-მე
 ნატილ, ხოლო რომელნი-მე ჭეშმარიტ; და რომელნი-მე მხოლოდ
 ოდენ გაგონებისად ზედმიწევნილებით ქმნილნი, ხოლო რომელნი-მე
 სხეუღითა ამთ-თანა ქმნილ და მებრგრძნობილნი. და ამთ უკუტ მებრ-
 გრძნობითთანი რომელნი-მე არიან ბუნებითნი, ხოლო რომელნი-მე
 20 არა. არამედ გემოსა, რომელი სუმასა-შორის იქმნებოდის, წინააღუ-
 დგების წე[უ]რიღის-მიერ წუხილი, ხოლო გონებითსა ხედვასა—არა-
 რაჲ ესევითარო. ესე ვინაჲ უოველი გამოაჩენს გემოსა სენსაობითად.
 ხოლო სხეუღებრივად წოდებულნი გემონი რომელნი-მე არიან საჭი-

2 ხელნაწერ ქართულ დედანში ამ თავს ასეთი წარწერა აქვს: „გე-
 მოთა-თვს თავი იმ“ (=16); ჩვენი სათვალავით კი ეს მე-18 თავია და არა
 მე-16. რუსულ (=ბერძნულ) ტექსტშიაც იგი მე-XVIII თავია. | * ამ
 სიტყვას ზემოდან ტექსტისავე ხელით აწერია: „შერთვისა“; ეს გლოსსა
 სავსებით უდრის რუსული თარგმანის „совокупление“-ს. | 14 სხუისა
 და სხუსა A. | 18-19 მებრგრძნობილთაჲ A.

როცა და ბუნებითიცა ერთბაშად, რომელთა-გან კიდე ცხოველობაა შეუძლებელა, ვითარ რაა საზრდელნი, ნაელულებანებისა აღმოშენებულნი, | და საჭირონი სამოსნი; ხოლო რომელნი-მე ბუნებით უკუწ, A174 არამედ არა საჭირო, ვითარ იგი მებრ ბუნებით და შჯულთა-ებრ შე-
 5 რევაა; ესე უკუწ რაა გებისა-თჳს ყოველთა ტომთაჲსა თანშემწე, არამედ შესაძლებელ არს და თუნიერ მათსა ქაღწულებით ცხორებაჲ. არამედ რომელნი-მე არცა საჭირო და არცა ბუნებით, ვითარ იგი მთრფალობაჲ და ღირწებაჲ და უძლებებაჲ საკმართაჲ ნამეტნავი; რამეთუ არცა მონაცვალებობისა-თჳს ტომისა თანშემწე შექმნების, ვითარ
 10 იგი შჯულთა-ებრ შერთვაჲ და თანმეარსებობაჲ, და არცა გებისა-თჳს და პერობისა ცხორებისა, არამედ უფროჲს ხოლო საგნო არს. ხოლო, რომელი მებრ ღმრთითა ცხონებოდეს, მხოლოდ თანმავალ ექმენინ საჭიროთა და ბუნებითთა ერთბაშად გემოთა; ხოლო ამისდა შემდგომად მეორედ განწესებულთა და განჩენილთა სათნობათა ამათ
 15 ვინაჲვე ბუნებითთა არამედ არსაჭიროთა თანივლებოდედ, მაგრა ჳეროვანთა-ებრ სახეაჲ და საზომთა ჟამისა და ადგილისა; არამედ სხუათა-გან ივლტოდებოდედ ყოვლითა სასითა.

მარტივად უკუწ შერაცხებოდედ, ვითარმედ ესე არიან | კე-A175 თიღნი გემონი,* რომელნი უზიარებულ არიან და არ თანშეთსზულ
 20 მწესარებასა და არცა ცვალებისა მოქმედ, არცა რაჲსავე სხჳსა ვნებისა მშობელ, არცა ზომითთა საზღვართა მიმთუადველ, რომელი არცა კეთილთა საქმეთა-გან წარმიზარვიდეს ჩუენ ჟმრადენვე, გინა დაშიმონებდეს. საკუთრებითნი უკუწ და უფლებრიენი გემონი არიან, რომელნი გაგანებსა-ზედა საღმრთოსა და სწავლულებითთა ზედმი-
 25 წევნილეთათა და სათნობათა რაჲზომვე ზედმიქმნულ და თანშეთსზულ არიან, — რომელნი ჰირველ სხუათა ყოველთასა მოსწრაფეთა-თჳს დაიდებოდედ, არათუ მარტივად ეოფისა-თჳს ოდენ, არცა მხოლოდ ბებაისა-თჳს ვინაჲვე ტომისა, არამედ კეთილქმნასა და კეთილყოფისა-თჳს და მოსწრაფე და ღმრთის-მოუყარედ გამოჩენისა-თჳს თანშემწედ;
 30 და თუთ მის კაცისა სულისა და გონებისა სისრულისა-თჳს; რომელ-

1, საპიროლცა A. | 11, იყრობისა A. | * არზიანე: „თუ რომელნი კეთილნი გემონი“. | 20 სხუისა A.

ნი არა სამკურნალო რომელთა-მე ვნებათა არიან, ვითარ რაჲ მოკლე-
 ბისა აღმომავესებლნი და არასადა უოფლით-ურთ აქუს მწუსარებაჲ
 წინა|განმუდელად, გინა თანმიდევნებულად, გინა წინაგანმწყობად, არა- A176
 მად არიან წმიდა და შუერეველ უოფლისავე ნივთიერისა თანშეთხვი-
 5 სს-გან, მხოლოდ სუდიერებრივნი ვინაჲ-მე არიან.

და რამეთუ ჰლატონის-შიერცა* გემოთანი რომელნი-მე არიან
 ტუეიდ და რომელნი-მე ჭეშმარიტ. ტუეიდ უკუჭ — რაოდენნი გრძობ-
 ბისა-შიერ იქმნებიან და არამაროდისა თნებისა და წუხილთა მქონე-
 ბელნი თანაშეთხზულად; ხოლო ჭეშმარიტ ვინაჲ-მე — რაოდენნი იე-
 10 ვენ სულისანი მხოლოდსა თვთ თვს-შორის, კელოვებისა და ზედ-
 მიწვენილებისა-თანა გონებისა და ცნობისა-თვს, წმიდანი და აღურე-
 ნელნი წუხილისა-გან, რომელთა არცერთი სინანული შეუდგების
 ოდესვე. უწოდენ ვინაჲ-მე ხედვისა და კეთილთა საქმეთა შედგომილ-
 თა არა ვნებად, არამედ ქმნად; ხოლო რომელნი-მე საკუთრებით ესე-
 15 ვითართა გემოთა სინარულად იტყუან.

განასაზღვრებენ ვინაჲვე გემოსა ესრეთ,** ვითარმედ: ქმნაჲ ბუ-
 ნებისა გრძობადისაჲ. რამეთუ ჰგავს ესე საზღვარი მხოლოდ ოდენ
 სხეულებრივისა გემოდას: ესე უკუჭ | აღმავსებელ ვინაჲ-მე არს A177
 და სამკურნალო სხეულებრივთა მოკლებათა და მოკლების-შიერთა წუ-
 20 ხილთა; რამეთუ ოდეს რაჲ განვცივნეთ, გინათუ წყურთელ ვიქმნეთ
 და კუდად, ოდეს სიცივისა გინა წყურთლისა-გან შევიცვალნეთ და
 გაწვივებრნეთ, კუდად მწუსარებასა სიცხისა-შორისსა და შიმში-
 ლისა-შორისსა მიმთუადველ ვართ. რამეთუ მეგრ შემთხუჭვით უკუჭ
 არიან კეთილ და არაჲსთვენ თვთ თვს-შორის და არცა ბუნებით; რა-

6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ ბერძნულ-რუსული ტექსტის თა-
 ნახმად. | * განის არზიაზე: „ვითარ განჰყოფს პლატონ გემოთა“ A. |
 16 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთვნის. | ** არზიაზე: „საზღვა-
 რი გემო[ა]სა გრძობადისა“. | 18 „აღმავსებელ“; :მ სიტყვის ადგი-
 ლას წინათ სხვა სიტყვა ყოფილა, რომელიც ამოუღებიათ და ტექსტი-
 სავე მელნით (მაგრამ სხვა ხელით) ჩაუწერიათ: „აღმოვსბლ“; რუსული
 თარგმანის მიხედვით, უმჯობესი იქმნებოდა დაგვებეჭდა „აღმოვსებაჲ“. |
 24 არაღსთუნ A.

- მეთუ, ვითარ რაჲ განკურნებაჲ მებრ შემთხუწვით არს კეთილ, ხოლო სიმრთელე — ბუნებით და მებრ თჳს-შორის, გგრეთვე და ესეცა მებრ შემთხუწვით არიან კეთილ, რამეთუ სამკურნალო ვინაჲ-მე არიან. ხოლო გონებით ხედვისა გემონი თჳთ თჳს-შორის უკუწ
- 5 არიან კეთილ და ბუნებით, რამეთუ არაჲსთჳზ მოკლებასა-შორის იქმნებიან. იუწუებოდედ ვინაჲვე ამიერთა-გან, რომელ არა ყოველივე გემოჲ მოკლებასა არს აღმომსესებელ; ხოლო თუ რად-მე ესე ესრეთ, არა ვიდრე-მე მრთელ იყოს საზღვარი, რომელი იტყოდის, ვითარ-მედ «ქმნაჲო ბუნებისა გრძნობადისაჲ | არსო გემოჲ», რამეთუ არასადა A178
- 10 ყოველთა გარეშემოსწერს გემოთა, არამედ გარეშე დაიწითნს ხედვისა გემოთა. არამედ ეპიკუროს, გემო[ჲ]სა განმასაზღვრებელი ყოვლისა-გან საწუხისა ზეშთადასაშთენელად, მასვე იტყჳს, რომელნი იტყოდეს, ვითარმედო ქმნაჲ გრძნობითისაჲ ბუნებისაჲ; რამეთუ შეიძგა-ღებულესა მაწუხებლობისა[სა] გემოდ იტყოდა.
- 15 არამედ, ვინაჲთგან არა რომელი ქმნაჲ თჳსთა აღსასრულსა, არს ერთობ, გინათუ ნათესავ, არცა ვიდრე-მე ქმნაჲ გემოჲსა გემოდ შეირაცხებოდედ, არამედ გემო[ჲ]სა-გან კიდე სხუად რად-მე. რამეთუ ყოველი ქმნადობაჲ ქმნასა-შინა არს, არამედ არა რომელი ქმნადობაჲ ერთბაშად იქმნებისცა და ქმნილცა, არამედ სცნაურ არს,
- 20 რომელ ნაწილობით; ხოლო მეგემოე იჩქითად* იგრძნობს; — არა ვი-

5 არაჲსთუნ A. | 15, ამ სიტყვას თვით ქართული დედანი იწყებს ასომთავრულით * ამ სიტყვას ქართული დედანი, ქვედა არშიაზე (გვ. 178 A), ტექსტისავე წმინდა ზუტურით, შავი მელნით, შემდეგს შენიშვნას უკეთებს: «მწიწკავე», რამეთუ იჩქითი ყოველგან მყისისა წილ დაუც ქეშმარატად პლატონორსა იწე ფილოსოფოსსა ვერ მგემებელსა სპანთ ენისასა, არამედ უფროსლა ბარბაროზ მწოდებელსა ამისსა, ვითარცა ქე-შმარიტად და არსცა, მეტყუელისა-ებრ, ვითარმედ: «უკუპთუ არა ვი-გულისხმო ძალი სიტყვასა, ვიყო მე მეტყუელისა მის ბარბაროზ და მე-ტყუელი — ჩემდა ბარბაროზ». რამეთუ ამასცა დიდსა შ'ე]მთხუევია ვი-ნაჲ-მე ესე-ვითარი ურწმუნოებაჲ თვისისად მერწმუნისა პ'ლისა». უკანასკნე-ლი ათი სიტყვა ძნელათ გასარჩევია და, შესაძლოა, სისწორით არა გვქონდეს წაკითხული. აქ მოხ'ენებული იოვ ე ა ნ ე პლატონური ფილო-სოფოსი* აღბათ იოვანე პეტრიწი უნდა იყოს, რომელსაჲ-მეწერება ამ წიგნის გადმოღება «ქართულსა კმასა ზედა». რადგან აქ იოვანეზე მესამე

დრე-მე მოქმედება ანს გემოა. შერშეცა, რამეთუ უოველი ქმნადობა ანმეოფთა ანს, სოლო გემოა—გუარშეოფთა, —ანს ვიდრე-მე ქმნადობა ანს გემოა.

შერშეცა, რამეთუ უოველი ქმნადობა გჯანდ და მსწრაფლიად
 5 ითქემის, სოლო გემოა არასადა; შერშეცა, რამეთუ კეთილთაა რომე-
 ლი-|მე ანაკებ ანს, სოლო რომელი-მე მოქმედება და რომელი-
 10 მე ორღანო. ანაკებ უკუტ—ვითარ სათნობა; სოლო მოქმედება—
 ვითარ რა მათი ქმნა; და კუალდ: ანაკებ უკუტ—ვითარ მხედვე-
 ლობა, სოლო მოქმედება—ვითარ ხედვა; სოლო ორღანო—რო-
 15 მლითა ვმოქმედებთ, ვითარცა თუალი და სიმდიდრე და სხუაჲ ესე-
 ვითარი. უოველი უკუტ კეთილისა და ბოროტისა სუღითნი ძაღნი
 ანაკებთა რომელთა-მე არიან ძაღ; რომელთა-შიერ, ანუთუ კეთილ
 ვიდრე-მე ანს გემოა ანუ ბოროტ, ამათ-ოდენ-შორის იხილეების
 მსოლოდ. არამედ ანაკებ ვიდრე-მე არა ანს; და არცათუ ვითარცა
 20 სათნობა: რამეთუ, თუშტა იუო სათნობა, არამცა ესრეთ მსწრაფლ
 და ადვილად შეინვალებოდა წინააღმდეგომის მისისა მწუხარებისად;
 არცათუ ვითარ წინააღმდეგომი მოკლებისა, რამეთუ მეტრ მისვე და
 ერთისა-თჯ ანაკები და მოკლებაჲ შეუსლებულ ანს, —არამედ ერთ-
 ბაშად ვითენი-მე იკემოგნებუნცა და წუხანცა, ვითარ იგი მფუხანენი.
 20 არა ვიდრე-მე ანს ანაკებ გემოა; არამედ არცათუ ორღანო, რამეთუ
 ორღანო სხუათა-თჯ ვინაჲ-მე და ა|რა თუთ თავისა-თჯ, სოლო გემოა A 180
 თუთ თავისა-თჯ თჯისა. არა ვიდრე-მე და არცა ორღანო ანს გემოა.

აკლს ესე, რათა მოქმედება ვინაჲე იუოს [გემოა]. სადაჲთ უკუტ არისტოტელი თუთ მას განუსაზღვრებს მოქმედებად* მეტრ ბუ-

პირითაა ლაპარაკი, უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ წიგნის დანარჩენ სხო-
 ლიოთა ავტორი (თუ ყველასი არა, უმრავლესობისა მანინ) თვით იოვან-
 ნე არ უნდა იყოს. შეიძლება იოვანეს მარტო ის სხოლიოები ეკუთვნო-
 დეს, რომელნიც ამ წიგნში წითელი მელნით არიან გადმოწერილნი (ალ-
 ბათ დანარჩენ სხოლიოთაგან გასარჩევად).

4 აქ ახალ სტრიქონს თვით ქართული დედანი იწყებს; 4, გუნად A.
 | 6 მოქმედება A. | 10, სიდიდე A; მაგრამ იქვე, განის არშიახე, გა-
 სწორებულია ისე, როგორც ზემოთ დიბეკდა. | 23 აქ ახალ ნაკვეთს
 თვით ქართული დედანი იწყებს; მოქმედება A. | * არშიახე: „ვითარ
 არისტოტელი გემოსა უსაზღვრებს“.

ნებითა ანაკებთად დაუცილებელად, რამეთუ დამცილებელი ბუნებითა მოქმედებათა მწუნარებაა არს. არამედ და კეთილებდნიერებაცა მოქმედებაა გინამაჲ არს დაუცილებელი ბუნებითა ანაკებთაჲ; რომლისა-თჳსცა შეემთხუჭვის აწ ამთ საზღვართა-ებრ, რათა

5 კეთილებდნიერება იუოს გემოდ; და დასცილდების საზღვარსა ამაჲს. რამეთუ განმამართლებელმან* უკუჭ საზღვარსამან განსაზღვრა გემოჲ,** ვითარმედ აღსასრული არსო ცხოვლისა დაუცილებულთა მოქმედებათა, ვითარმედ თანმეთხულო კეთილებდნიერება გემოსადა, არამედ არათუ იგივე და ერთი არს გემოჲ და კეთილებდნიერებაჲ.

10 რამეთუ არაგინამა ეოგელი მოქმედება [მიდრეკა] არს,*** არამედ არს გინამა-ჲ და მოქმედება [თჳნიერ მიდრეკისა] და ვითარ ჰირველი მოქმედებს ღმერთი: რამეთუ ჰირველი ეოგელთაჲ [მიმდრეკი] თჳთ [მიუდრეკ არს]: — ესე ვითარი: ვე და გონებით მსედველთაჲ A 181
კაცთა-შორის მოქმედებაჲ. რამეთუ მიუდრეკელობისა-მიერ გინამავე

15 ხედგელი ერთი და იგივე სამარადისოდ და გაცონებაცა მსედვარისაჲ დადგომილ, რამეთუ მისვე და ერთისად სამარადისოდ აღრთხმულა. სოლო გემოჲ ხედვისაჲ დიდ ვიდრე-ჲ არს და უფლებრიგ და ჭეშმარიტ და მიუდრეკელობისა-გან ქმნილ; არამედ იუწყებოდედ, რომელ უდარესთა მიდრეკისა-გან ქმნილნი, რაოდენთა-გან]ცა უდრე იუვენ, 20

ეგზომვე და უმცროჲს და უფროჲს არიან. თანგანიწვალეობიან მოქმედებათა გემონიცა გუართა-ებრ, რამეთუ რამზომცა და მოქმედებათა გუარნი, ეგეზომცა და გემოთანი: კეთილთანი უკუჭ — კეთილნი და

* იგულისხმება: არისტოტელმან. | ** არშიაზე: „სხუჲა საზღვარი გემო[ა]სა თვთ მისივე“ (ე. ი. არისტოტელისა). | მ₂ არს A; ვასწორებთ აზრისა და რუსული (=ბერძნული) ტექსტის თანახმათ ისე, როგორც ზემოთ იბეჭკება. | 10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნული ტექსტის მიხედვით. | *** არშიაზე მინაწერი (ხუტურისავე ხელით) შენიშვნა: „ვითარმედ არა ყოველი მოქმედებაჲ მიდრეკა არს“. | 17-18 ტეშმარიტისა მოდრეკილობისა'გან A. | 20 არამედ+არიან A; ორივე სიტყვა შემდეგ არის სხვა მღონით ჩაწერილი სტრიქონში ნაცულად ამოფხეკილი სიტყვისა, რომლის გარჩევა შეუძლებელია. სიტყვა „არამედ“ (ა'დ) აზრით აქ სრულიად მეტია და ამიტომ ტექსტში არ შევიტანეთ.

ბოროტთანნი—ბოროტნი. და სცნაურ იყვნენ, რომელ თუთუელთა
 საკრძნოთაჲ სხუა და სხუა გუარნი, ეგრეთვე და გემოთანიცა; რამე-
 თუ სხუა გემოჲ [გემოჲს-|ხილვისა და შეხებისაჲ, და სხუა—სმენისა
 და ხედვისა და ყნოსისა. ხოლო უწმიდესნი გრძნობათანი არიან, რა-
 5 ოდენნი არ აერეოდინ სკრძნოთა გუართა, | ვითარ—ხედვამ და სმე- A182
 ნამ და ყნოსამ. ხოლო გაგონებისა გუარნი ორ, —და ამათ-შორისცა
 უწმიდეს მხედველობითი მოქმედებით[ი]სა, რამეთუ ორ ვინამ-მე
 არიან, ვითარ იგი —საქმით[ი] და ხედვითა, —და ამათდა თანმიდევნე-
 ბუნნი და შედგომილნი გუარნი [გემოთანიცა] ორ. არამედ კაცისა
 10 სასაკუთროჲ, ვითარ იგი კაც არს, გაგონებითნი გემონი, ხოლო ს-
 ზიარო, ვითარ იგი ცხოველ არს, გრძნობითნი და სხუთა-მიმართცა
 ცხოველთა. არამედ, ვინამთგან გრძნობადთა გემოთა-ზედა სხუანი
 სხუთა იგემოვანებენ, არამედ არათუ რომელნი ბოროტთა კეთილად
 აღუჩნდებოდინ და კეთილ ვიდრე-მე არიან, არამედ რომელნი მო-
 15 სწრაფეთა, რამეთუ თუთ თავსა-შორის თავსა არიან კეთილ. არამედ
 მსაჯულად და მებჭედ ყოველსა საქმესა-ზედა არათუ იგი და ვინცა
 ვინ დახუდეს, არამედ კელოვნებითა ზემდმიწევნილი და ბუნებით
 ოდენ მოქმედი.

თ ა ვ ი XIX

მ წ უ ხ ა რ ე ბ ი ს ა - თ ჯ ს

მწუნარებისა გუარნი ოთხ: ჭმუნვარებაჲ, დამძიმებაჲ, შერი,
 წყალობაჲ. არს უკუწ მჭმუნვარებაჲ წუხილი, უგმობისა მქ[მ]ნელი;
 დამძიმებაჲ | უკუწ —წუხილი, სიმძიმის მქმნელი; ხოლო შერი—წუ- A183
 ხილი სხუას კეთილთა-ზედა; არამედ წყალობაჲ—მწუნარებაჲ უცხოჲს
 25 ჭირთა-ზედა. რამეთუ ყოველი წუხილი—ბოროტ თუთითა ბუნებითა.
 არამედ დადათუ და მოსწრაფეცა შეწუნდების ოდეს-მე დირსთა კაც-

13, რომელმან A. | 17, ბუნებითთ A. | 20 ქართულ ხელნაწერებ-
 ში ამ თავს სათვალავად იწ უზის, ე. ი. 17. | 24 სხუისა A.

თა სრწინსა-თჳს, გინათუ შვილთაჲსა, გინათუ ქალაქისა წარტყუნწვი-
 სსა-თჳს, არამედ არა თჳთ საკუთრებით ზირველ თჳთ მისდა, არამედ
 შემთხუჭვით განსაცდელთა-თჳს. და ამათ-შორისცა ვინაჲვე ხედვითი
 უოვლით-ურთ უვნებელ არს, რამეთუ განაყენა თავი თჳსი აჳთა ამათ-
 5 გან და შეაყო ღმერთსა. არამედ მოსწრაფუ ზამიერად იუნებს მათ-
 შორის და არა უზომოდ, და არცა წარ[ი]ტყუწვინვის მათ-გან, არამედ
 უფროჲს სოლო იპურობს მათ. რამეთუ წინააღუდგების წუხილსა, ვი-
 თარ უკუწ ბოროტსა კარგი—ზომითი გემოჲ, სოლო ვითარ ბოროტსა
 ბოროტი — უზომოჲ გემოჲ; რამეთუ სხუელებრივთა-შორის მარ-
 10 ტოდ უზომოობაჲ იქმნების, — რამეთუ ხედვითნი გემონი მწუწრვალ-
 ნი ვინაჲ-მე და უზომოობისა არამითუაღველნი | არიან, რამეთუ $\Delta 184$
 არცა წინააღუდგების მათ წუხილი და არცა საუკუნოდ წინააღ-ყო-
 ფილთა წუხილთა-თჳს იქმნებიან.

თ ა მ ი XX

ბ უ ლ ი ს - წ ე რ ო მ . ი ს ა - თ ჳ ს

ხოლო გულის-წერომაჲ ვიდრე-მე არს დუდილი გულის-გარე-
 მოჲსისა სისხლისაჲ, ნაგდლისა აორთქლვისა გინა აღმრდუწვისა-გან
 ქმნილი; რომლისა-თჳსცა გულნავლდისობად იწოდების [და] სსაჲ-
 დლოდ. არს უკუწ და ოდეს-მე გულის-წერომაჲ წადილი ნაცვლის
 20 ტა[ნ]ჯვისა-გებით[ი]; რამეთუ მიმსლაგრებულნი, ანუთუ მგონებულნი
 მიმსლაგრებისანი, გულწერომილ ვიქმნებით, — და იქმნების მაშინ
 ვნებაჲ, შეზავებულთა გულის-თქემისა და გულას-წერომისა-გან.

6, წარტყუწვით A. | 7 წუხილი A. | 8, ვასწორებთ ბერძნულ-
 რუსული ტექსტისა და აზრის მიხედვით; A-ში კი აქ ზის „კარგსა“. |
 14 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავის სათვალავია: იმ=18. | 15 ეს თავი
 უდრის ბერძნულ-რუსული ტექსტის მე-XXI თავს, ხოლო შემდეგი მე-21-ე
 თავი ჩვენის ტექსტისა — ბერძნულ-რუსულის მე-XX-ე თავს.

ხოლო გუარნი გულის-წერომისანი სჲ: წერომაჲ-ნავლუღჳჲ, რომელიცა ნავლელ იწოდების, [მედგრობაჲ და გულის-შორისი ძრის-მმარსველობაჲ. გულის-წერომაჲ უკუწ, დასაბამისა და მიდრეკისა მქონებელი, წერომაჲ-ნავლად და ნავლადცა იწოდების;] მედგრო-
 5 აჲ უკუწ—წერომაჲ, რომელი საძუელოდ დაიმარსვოდის, რამეთუ ითქუმის მედგრობაჲ, და ესეცა ვითარმედ მედგრობაჲ არს გებისა-გან და მომკისენებლობისა-გან მარსვისა; გულის-შორისი ძრის-მმარ-სველობაჲ უკუწ—წერომაჲ, მეძიებელი ჟამისა დასჯად. A 185

10 არს ვინაჲ-მე გულის-წერომაჲ მსახურ და მელახურე გულის-სიტყუსა: რაჟამს უკუწ ესრე ვინაჲვე საჯოს და ბჭოს ქმნილი ღირსად წერომისა, მაშინ ვინაჲვე გულის-წერომაჲ მიჰმართებს, თუ რად-მე ბუნებითნი თჳსნი წესნი იპურობოდინ.

თ ა ვ ი XXI

შ ი შ ი ს ა თ ჯ ს

15 განიყოფვის და შიშიცა ექუსად: მტონარებად, კდემად, სირცხვილად, განცხებებად, წელვასაკურველად, ზრუნვად. არს უკუწ მტონარებაჲ შიში მომავალისა მოქმედებისაჲ; ხოლო განცხებებაჲ—შიში ღიდისა რაჲსავე საოცისა-გან; ხოლო წელვასაკურველი—შიში უჩინოჲსა საოცისა-გან; ხოლო ზრუნვაჲ—შიში დაცემისაჲ, ესე იგი
 20 არს, ვერმიმთხუწვისაჲ, რამეთუ მშიშარნი ვერმიმთხუწვად საქმისა ვზრუნავთ; ხოლო კდემად—შიში, გმობისა მოლოდებისა-ზედა ქმნი-

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 2₁ და რომელიცა A. | 7-8 ძუირის-მმარსველობაჲ A. | 14 ამ თავს ქართულ ხელნაწერებში სათვალავი არა აქვს. ბერძნულ-რუსულში კი მას ზუხის რიცხვი XX: იგი წინ მიუძღვის თავს „გულის-წყრომისა-თჳს“. ქართულ ტექსტში კი ამ ორი თავის (20 და 21-ისა) რიგი, ბერძნულ-რუსულთან შედარებით, შეცვლილია: ერთს მეორის ადგილი უპირავს. | 15 ექოსად A. | 16₂ განცხებებად A. | 21 ვზურუნავთ A; გმობისაჲ A.

ლი; კეთილ ვინაჲვე ესე ვნებაჲ; ხოლო სირცხული — შიში უბადლოა ქმნისა-თჳს; ა^რცა უკუ^ლ ესე უსსო ცხოვრებისა-თჳს. ამით ვინაჲვე | განეყოფვის კდემამ სირხვლას, რამეთუ სირცხულეული მათ- A186
 თჳს, რომელ ქმნნა, მძწოლარე არს, ხოლო მეკდემე მოშიშა შთა-
 ნ ვრდომად ვინაჲსა-მე უპატობასა. ხოლო უწოდენ მრავალგზის უძუ^ლ-
 ლე[ს]ნი კდემას სირცხულად და სირცხვლას კდემად, მიმოკმარე-
 ბელნი სახელთანი.

არამედ იქმნების უკუ^ლ შიში გარემოთა გაციეებისა-გან და უოვლი-
 სავე სიმეურვადისა მის უდასაბმიერესისა გულად სივლტოლისა-გან,
 10 ვითარ რაჲ იგი, ოდეს მოშიშ იქმნენ ღაშქარნი, მიივლტინ მთა-
 ვართად. არამედ ორდანო შიშისა—პირი მუცლისა;* რამეთუ ესე არს
 უწუებისა მგრძობელ მწუხარებათა-შორის,—ვითარ იგი ღაღინოს
 შესამესა-შორის [წიგნსა] «ამოსაჩენელთასა» იტყუეს ესე ვითარად, ვი-
 თარმედ: «შეწუხებულთა არამცირედ[ი] შთაღინების მუცლად მწითუ-
 15 რისა ნავლლისა[ჲ], რომელი უწუებასა მისსა შეუქმს, და არა დასცხრე-
 ბიან შეშინებულნი და კბენილნი ნავლლისა-გან, ვიდრემდის არა პირ-
 ველად აღმოსასან ნავდელი». იქმნების უკუ^ლ უწუებაჲ ესე მათდა ქუ^ლ-
 შეთ-კერძო | ხონდრომს ტერფისა, რომელი «მასჯლისა-სახელად» იწო- A187
 დების. არამედ გული დიდად და უმეტეს სენაკერძო ძეს. რამეთუ
 20 შუაზღუდისა მუცელი უქ[უ]ლნაეს ძეს, ხოლო გული უზენაეს. ჩუ^ლ-
 უდებითა უკუ^ლ ენისაჲთა ძუ^ლნი პირსა მუცლისასა, რომელ არს
 სტომაქი, გულად უწესს, ვითარ იგი იპოკრატე და თუკვიდიდოს შო-
 რის «სენისა მის, რომელსა ბუგრ უწოდან», იტყუან ესრეთ: «იყო
 ოდეს-მე დადგრომილ გულსა-სედა აღმარდუ^ლველად და განწმედად
 25 ნავლლისა და უოველი, რაოდენიცა მკურნაღთა-მიერ თქემულ იყო,
 იქმოდეს». რამეთუ აღმარდუ^ლველ პირი არს მუცლისაჲ, ორდანო
 მქმნელი რწუევედ და მწუ^ლველი, — და არათუ ნაწლევი[ცა], გული.

1 სირცხული A. | 2, ქყნისათ^ს A. | 3 სირცხულსა A; არშიაზე:
 „თუ რაჲთა განეყოფვის კდემამ სირცხულსა“; სირცხულეული A. | 6, სირ-
 ცხულსა A. | 8 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთვნის. | * განის
 არშიაზე ტექსტისავე ხელით: „სტ[ომ]აქი“ A. | 18 მახულის სახედ A.

თ ა ვ ი XXII

უტყუას-თჳს, რომელი არმოჩნილ არს სიტყუას

რამეთუ მორჩილს სიტყუასა ესევეთარი ვინამ-მე აქუს სსხე. ხოლო არმოჩნილი სიტყუას არს: მოზარდობითი და მშობლობითი 5 და [ძარღუოვნობითი]. იწოდების უკუტ ბუნებითად მოზარდობითი და მშობლობითი, არამედ ცხოველობითად ძარღუოვნობითი.

A 188

თ ა ვ ი XXIII

მ რ ა რ დ ო ბ ი თ ი ს ა ქ ა ლ ი ს ა . - თ ჳ ს

მზრდელობითისა ბუნებითნი ძალნი არიან ოთხ: მომშობებლო-
10 ბითი, ჰერობითი, შემცვალებლობითი, განმავლინებლობითი;* რამე-
თუ თჳთუელი ნაწილი ცხოველისამ ბუნებით მოაწობს თჳსდა-მიმართ
თჳსსა საზრდოსა და, ოდეს, რამ მიიწობს, იჰერობს, და, იჰეროს
რამ, თჳსად შესცვალებს, და ეგრეთღა ნამეტნავსა გარე განჰერის. და
ესე არიან ძალნი, რომელნი ნაწილთა სხეულ[ის]თა განაგებენ და კმა
15 ეუოფვიან, რომელთა-მიერ აღორძინებაჲ სივრძითი და სიბრტყითი

2 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის 00 (=19); რუსულში
კი იგი მე-XXII თავია. | 52 ამ სიტყვის ნაცვლათ ხელნაწერში ზის სამი
სიტყვა: „ვეითარ იგი ძარღუნი“, რომელნიც, ალბათ გადამწერის წყა-
ლობით, ერთი სიტყვის („ძარღუოვნობითი“-ს) დამახინჯებას უნდა წარ-
მოადგენდეს. ეს ტერმინი ამოღებულია თვით ამავე თავის ბოლოდან
და აქ გადმოტანილია ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | 7-8 ხელ-
ნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის 20. | * განის არშიახე ამ ოთხი
ტერმინის გასწვრივ წმინდა ხელით, წითელი მელნით, შემდეგი ოთხი
ტერმინია მოთავსებული: «ბ. მოზარდობითი, ზ. დამშვირავობითი,
გ. მცვალებლობითი, დ. განმკუთმელობითი» A. | 14, ნაწილსა A.

იქმნების. განიფლინების უკუტ ნამეტნაფი მუცლისა-მიერ, ფსელთა-
 მიერ, ნარწყევთა-მიერ, ნათფლთა-მიერ, ჰირისა-მიერ, ცხურთა-მიერ,
 უერთა-მიერ, თუაღთა-მიერ, სეღის-კუჭთისა-მიერ, უცნაურთა ნე-
 სტუთა-მიერ. არამედ სხუანი განმავლენელნი საცხადო, ვითარ იგი
 5 უერთა-მიერი, წოდებული წიდად, რომელ არს ბაული უერთაჲ; ხო-
 ლო თუაღთა-|მიერ ცრემლნი და წრიმღვამ; ხოლო სულის-კუჭთი- A189
 სა-მიერ—ზოხილებრივი სიმუკრფაღისა-გან გუღისა; არამედ უცნაურ-
 თა ნესტუთა-მიერ იტყუან განსღვად ეოვეღთა სხუელთა-გან, ვითარ
 იგი სიდრმეთა-გან და დასაწყისისა ნასხმანთაჲს უმეტესნი ორთქლ-
 10 ნი არეობისა-გან ტყავისა განვღენ ვინაჲვე.

ორღანო ვიდრე-მე მოზარდობითისა ჰირი და სტომაქი, რა-
 მელსა უწოდან ჰირის-მბრძოლად, და მუცელი, და ღუძლი, და ეო-
 ველნივე ძარღუნი, და ნაწლეუნი, და ორნივე სავღეუნი, და აირკუ-
 მელნი. რამეთუ ჰირი ჰირველ შეუმზადებს მუცელსა საზრდელსა
 15 წერილად დაჭრითა მისითა კბილთა-მიერ და ენისა; რამეთუ დიდი
 საკმარობაჲ აქუს ენასა, რამეთუ შეჭკრებს ვიდრე-მე საზრდელსა და
 ქუჭზე კბილთა შეუერის, ვითარ იგი კემირი კელთა-მიერ იფქელს
 წისქვლად; რამეთუ რომლითა-მე სხითა ენაჲ კელ ვიდრე-მე არს
 ცოხნისა. ხოლო ოდეს რაჲ ესრეთ შეიმზადოს საზრდელი, წარიგ-
 20 ლინების მუცლად სტომაქისა-მიერ. | რამეთუ სტომაქი არათუ ოდენ A190
 საგრძნო არს მოკლებათა, არამედ და გზაცა ვინაჲ-მე არს საზრ-
 დელთა, რამეთუ აღირბენს იგი სუმასა-შინა და მიმოატაცებს სა-
 ზრდელსა და წარავლენს მუცლად. არამედ, ოდეს რაჲ მიითუაღოს
 მუცელმან, განჭეოფს საკმარსა და საზრდოს უკმრისა და არსაზრდო-
 25 სა და ქვებრივისა და შეშებრივისა-გან,—და საკმარსა უკუტ, ბაღღმად
 შემცვალელებელი, აღავლენს ღუძლიად ძარღუთა-მიერ, რომელნი მიი-
 ზიდვენ და მიიწობენ მის-გან და მომცენარებენ, ვითარცა წყაროთა
 ღუძლისა-მე; რამეთუ ესევეთარნი იგი ძარღუნი ჭკვანან ძირთა
 ღუძლისათა, მიმზიდველნი მუცლისა-გან საზრდელსა, ვითარ ქუჭუა-

2 ცხურთა-მიერ A. | 8 იტყვიან A. | 11, ამ სიტყვით ახალ ნა-
 კვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 ლუძლი A. | 18 წისქვილად A. | 26 ლუძლი-
 ხად A. | 28 ლუძლისამე A. | 29 ლუძლისათა A.

ნით მიიზიდვენი ძირნი ნერგთან. რამეთუ ჰტავს ვინაჲ-მე მუცელი
ქუჭანასა, რომელსა უპურიეს საზრდელი ნერგთა-თჳს; ხოლო ძირ-
თა—ძარღუნი, რომელნი მახლობელად ბჳეთა ღუძღისათა ადიუგანებენ
აღმრღუჭულს ბაღლამსა მუცლისა-გან და წელთაჲსა მესარეოჲსა-
5 მიერ; | ხოლო ხეს თჳთ იგი ღუძღი; ხოლო რტონი და საკინი A 191
—ძარღუთა, განხეთქილთა უბეთა-გან ძარღუთაჲსა, რომელნი აღმო-
ცენებთან მოდრეკილობისა-გან ღუძღისა. ხოლო ოდეს რაჲ ღუძღმან
მიითუადის მუცლისა-გან აღმრღუჭული ვინაჲვე ბაღლამი, მოადნობს
ვინაჲ-მე და თჳსად მიიმსგავსებს; რამეთუ სისხლის-სახედ ვინაჲ-მე აქუს
10 ღუძღსა თჳსი სხეული და სამართლიეცა სისხლად გარდაქცევს ბაღ-
ლამსა. ხოლო სისხლი დაწმდების ტეირბისა-მიერ და ნაგდლის-შემ-
წუნარებლის ბუშტისა და თირკუმელთა-გან; რამეთუ ტეირბისა-მიერ
ბრკებრივი მიიზიდვის მქმნელისა მისისა თჳსად საზრდელად, ხოლო
ნაგდლის-შემწუნარებლისა ბუშტისა-მიერ—დრუმოჲ, რომელ არს
15 მკბ[ე]ნელობაჲ, რომელი დარჩომილ იყოს შორის ბაღლამთაჲ-
სა საზრდელისა-გან; ხოლო თირკუმელთა-მიერ—ფსელბერივი, მკბე-
ნარობსავე-თან ნაშოენსა, რომლისა-თჳსცა, ოდეს რაჲ წმიდა და
საკმარ იქმნის სისხლი, საზრდელად ვინაჲ-მე განეუქოფვის სხუათა A 192
უოველთა ნაწილთა სხეულისათა მათ-შორის დათესულთა ძარღუთა-
20 მიერ. და ესრეთ, თჳთეული ნაწილი მიიზიდავს და მიიწობს სი-
სხლსა, და იპურობს და შესცვალებს თჳსად ბუნებად და ნამეტნავსა
წარადენს მეზობელთა ნაწილთა საზრდელ და მომმარჯუე მათდა
ქმნილსა. და ამით სახითა უოველნი ნაწილნი სისხლისა-გან იზარდე-
ბიან და აღორძინებთან და ჰტავს წარადენითა [მათდა]-მიმართ სი-
25 სხლისა ღუძღისა-გან.

ჰ ღუძღისათა A. | 4-5 ამ სიტყვის მეორე მ-ზე შემდეგ დაუწე-
რიათ ასო O, რისგამოც იგი შეგვიძლია ასე წავიკითხოთ: „მესარიოჲ-
სა“. ეს სიტყვა ბერძნულია—μαστόριον და უდრის რუსულს—ружьи-
жесткая-ს. | 5 ღუძღი A. | 6, განხეთქილნი A. | 7 ღუძღისა A; ღუძღ-
მან A. | 10 ღუძღსა. | 22 მომმარჯუბ A. | 24, „მათდა“-; ეს სიტყვა გა-
ნის არზიაზეა მოთავსებული ტექსტისავე ხელით. | 25 ღუძღისა-გან A.

არამედ ითქუმის ვინაჲ-მე ესე ნაწილი უტყუას არმორჩილყოფად სიტყუას, ამისთვის რომელ ვინაჲთგან არა ჩუენითა ნებოთა და არცა წინაგანჩევიითა, არამედ ბუნებით ვინაჲვე თვსთა საქმეთა აღასრულებს.

თ ა ვ ი XXIV

მ ა რ ღ უ თ ა თ ჯ ს

ვითარმედ ძარღუჭბრი მიდრეკაჲ იწოდების ვინაჲვე და ცხოველებრივადცა ძალად; აქუს უკუჭ და გულისცა დასაბამად, უფროჲს ხალხი მარცხენითი მისი მუცელი, რომელი მიუზნევიერებოდად იწოდების, რომელი მის-შორის დაწერგულსა და ცხოველობითსა მკურ-^{A193}ვალებასა განუყოფს უოველთა ნაწევართა სხეულთასა ნასხმანთა-მიერ, ვითარცა იგი ღვძლი ძარღუთა-მიერ საზრდელსა. არამედ ოდეს რაჲ განკურდეს გული, გარეგან ბუნებისა, მსწრთელ და ცხოველიცა უოველი განკურდების, და განგრიდდეს რაჲ—განგრიდლების; რამეთუ ¹⁵ცხოველობითი სული მის-გან ნასხმანთა-მიერ სხეულთა უოველთად დაითესვის; და უმარადესთა-შორის ურთი-ერთას თანშეიძებვიან სამნივე ესე: ძარღვ, ნასხმანი და ნევროჲ, რომელ და იგიცა ძ[რ]ღუვე არს, არამედ განიყოფვისცა სამთა-გან დასაბამთა, რომელნი უოველსა ცხოველსა განაკებენ და კმა ეყოფვიან; ვითარ იგი ტუნისა-გან,

1 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენ გვეკუთვნის. | 3 საქმითა A. | 5 ქართულ ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის ძმ=23, თუმცა მის წინა თავს სათვალავად აქუს, როგორც შეენიშნეთ, ძ-ანი, ე. ი. 20. სჩანს, თავების სათვალავი უკვე იმ დედანში ყოფილა არეული, რომლიდანაც ჩვენი ხელნაწერებია გადმოწერილი. საუწყებელია აგრეთვე, რომ ამ თავამდე (და ამ თავისაც) თავების სათვალავი იმავე წითელი მელნით არის წარწერილი, რომლითაც თვით სათაურებია დაწერილი; შემდეგი თავიდან კი—თუმცა სათაურები წითელი მელნით იწერება, მაგრამ თავების სათვალავი შავი მელნითაა წარწერილი. | 8 დასაბამად+დასაწყისად A. | 9 მფშუტნივერებითად A. | 17 ძარღუ A. | 19 ტუნისა-გან A.

- რომელი დასაბამ არს მიდრეკისა და ძარღუთა განუების; და ვითარ იგი ღუძღისა-გან, რომელი დასაბამ არს სისხლის და მოზარდობითის, ხოლო ძარღუ—ჭურჭელ სისხლის; და გულისა-გან, რომელი დასაბამ არს ცხოველობითის, და | არტირიაჲ*—ჭურჭელ სულის; რა- A194
- 6 შელნი უკუტ^ს ახლევან ურთი-ერთას, ურთი-ერთასცა სარგოთა მოინყოფებენ, რამეთუ ძარღუ საზრდელსა მისცემს ნეკროსა და არტირიათა, არამედ არტირიაჲ მისცემს ძარღუსა ბუნებითსა სიმკურვალესა და სულსა ცხოველებრივსა. ვინაჲ არცა არტირიაჲ არს თვნიერ დაწმენდილისა სისხლისა და არცა ძარღუ—თვნიერ ორთქლებრივისა სულისა**.
- 10 არამედ შეიკუმოან და განულებიან მძლათურად არტირიათა, რომელ არიან გულის-ბჭენი, შეწყობითა ვინაჲთა-მე მორთულებისაჲთა და სიტყუთა, რომელსა დასაბამი აქუს მიდრეკისაჲ გულისა-გან; არამედ განუბუღი უკუტ^ს გარემომდებარეთა ძარღუთა-გან მიიწობს იძულებით დაწმენდილსა სისხლსა, რომელი, აღორთქლდეს რაჲ, საზრდელ
- 15 ექმნების სულსა ცხოველობითსა, ხოლო შეიკუმას რაჲ—მის-შორისსა მას ორქლებრივსა წარმოუცადიერებს უოგელთა სხუელთა და უცნურთა სხუელთა,*** ვითარ იგი ჰირი|სა და ცხვრთა-მიერ გული— A195
 ლერწობრივსა სულსა-კუტ^სთათა-მიერ აღმოჰყურის.

თ ა ვ ი XXV

მშობელობითისა გინათუ თესლფონობა[თ]სა-თეს

და მშობლობითიცა უკუტ^ს ნაწილ ვიდრე-მე არს არმორჩილისა მის სიტყუსად, რამეთუ განუზრახველად, შორის ნასიზმრავთაჲსა წარმურელ ფართ თესლისა; და გულის-თქუმადცა თანმეარსებობითისა

1 დასაბამი A. | 2 ლუძღისაგან A; დასაბამი არს სისხლისაჲ A. | 3 ძარღუთა A. | 4 დასაბამი არს ცხოველობითისაჲ A; * არშიაზე: „გულის ეზოჲ“. | 6 ძარღუ A; არტირიათა A. | 7 არტირიათა A. | 9 ძარღუ A; ** აქ რუსული ტექსტი უმატებს: „ни нервъ—безъ чувства“ (გვ. 135). | *** განის არშიაზე ამ სიტყვის გასწვრივ მოთავსებულია სიტყვა, რომლის პირველი ასოები ჰიებს ამოუტყამიანთა და დარჩენილა მხოლოდ ოთხი ასო: „.....უტა“; 17 ცხურთა მიერ A. | 19-20 ხელნაწერში ამ თავის სათვალავია 14=24. | 23 თესლისა A.

- ბუნებიტვე არს, რამეთუ უნებულნი მას-ზედა მივდრკებით; არამედ საქმე აღსარებულად ჩუენ-ზედა და სუელიერებრივ, — ამისთვის, რამეთუ მებრ მიმართებითა ორღანოთა-გან აღესრულების, ხოლო ჰურობაჲ და განუენებაჲ მიმართებისაჲ ჩუენ-ზედა არს. არამედ ორღანო თეს-
 5 ლოფენითთა ძალთა ჰირველად უკუტ^რ ძარღუნი და გულის-ბჭენი, რამეთუ ამათ-შორის საწყისი თესლითაჲ, და ჰირველი ნოტიობითი აღიძრვის თანამეცვალებითა სისხლისაჲთა, ვითარცა იგი ქუთთა-შორის — სძე. რამეთუ სზარდელ ამათ ჯურჯელთა არ[ს] ესე ბაღდაში, რამეთუ დასაწყისი მათი მოქმედებაჲ თესლითა-გან არს. რამეთუ მო- A 196
- 10 აღნობენ ვინაჲვე გულის-ბჭენი და ძარღუნი სისხლსა აღმურკნეილის სახედ ნოტიოსსა, რათა იზარდებოდინ; არამედ ნამეტნავი მათისა სზარდელისა იქმნების თესლ; რამეთუ აღიფანების ჰირველად უკუტ^რ მოქტევე[ა]თ-მიერ მრავალთა თავად და კულად • უკუტ^რ თავისა-გან შთამოიფინების ორთა-მიერ ძარღუთა და ორთა-მიერ გულის-ბჭეთა.
- 15 ვინაჲცა თუ ვინ შეჭკუტ^რთნეს ძარღუნი უურის-გარემონი და თხემის-მიერნი, [უთესლთა] ვიდრე-მე ჰეოფს ცხთველსა.* ესე ვინაჲ-მე ძარღუნი და გულის-ბჭენი იქმნებიან მჯდომის-სახედ და ლაქუარდის-სახედ თანათხზულ ოსქიოთა-მიერ, სადა იგი არს ნოტიოჲ მმურკნე-
 ლობითი, და შთაეჭრების ორთავე ტუებთა-შორის (ერთი გულის-
 20 ბჭეთაჲ და ერთი ძარღუ საესე თესლითა**); და მათ-შორის უკუტ^რ სრულებით თესლმცენარე იქმნების და ლაქუარდებრივთა უღათა-მიერ და უსტ^რთა განიფინების | თანავე სუელსა, ამისთვის რომელ გულის- A 197
 ბჭე არს, რომელი შთამოუფლენს; არამედ ესე, რომელ ძარღუთა-
 მიერ მოადლებვის თესლი, საცხადო არს ღირწყებისა-გან, რამეთუ,
 25 ოდეს რაჲ მრავალჲმე შეეუენენ და მოაკლდეს ვინაჲვე თესლოფნობი-

16₂ უთუალო A; — ვასწორებთ აზრისა და ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | * არშიაზე: „ღანიშენ გამოსაჰურისვაჲ რჩეული“. | 20 ძარღუ A. | ** ჩვეულებრივ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები თვით ქართულსავე დედანს ეკუთვნის. რუსულ ტექსტში, რომელიც შესწორებულის ბერძნული ტექსტის თარგმანს წარმოადგენს, აქ ვკითხულობთ: [„Каждая вена полна крови и каждая артерия — пневмич“]; ეს დიდი ფრჩხილები დედნისა ყოფილა. (იხ. ამ სიტყვების შესახებ რუს. თარგმანი გვ. 136, სხოლ. მე-11).

თი და აღმურყნელობითი ბაღდაში, მაშინ ვიდრე-მე იძულებითა მონაბათა-გან წმიდას სისხლს განსთხვევნ.

და დედათადა უოველნივე მამათანი ჰქუანან ნაწილნი ასოთან, არამედ შიგნით და არათუ გარეთ. ხოლო არისტოტელს და დიოკრიტოსს არა ეგულები, რათამცა დედაკაცის თესლი თანაშემწე იყო ქმნასა შვილისას, რამეთუ წარმოთხუელი დედათა-გან უფროაჲს ხოლო ოფელად ასოდას და არა თესლად ეგულების თქუმად. ხოლო დალინოს, შურაბის-მყოფელი ამის არისტოტელისა-გან თქუმულისა, იტყჳს მთესვარობად დედათა-განცა და ორთაგვე თესლთა შეერთებისა-გან ქმნად შობილსა, რომლისა-თჳსცა თანმეარსეობაჲ შერთვად | ითქუმის, არამედ არათუ სრულს თესლს, ვითარ იგი მამაკაცი-**A198** სისა, არამედ მოუღნობელსა გინაჲ-მე და უნოტიოკსსა. ესევეთარი ვითარ-მე არს თესლი დედაკაცისა და სარადელ ექმნების თესლსა მამაკაცისას; რამეთუ თესლისა შის-გან დედაკაცისაჲსა, რომელსა-მე **15** ადგილსა, რომელსა კერვად უწოდენ, თანშეცხვების და წოდებული იგი ზღვრს-სახედ ადგილ ექმნების ნაერსა და ნამეტავსა შთათესულისას.

არამედ თუთუელი ცხოველთა ტომნი მაშინ შეკრებიან დედანი წუღთად, ოდეს შეუძლებდენ შერთვად; ხოლო, რომელნი ს-
20 მარადისოდ შემძლებულ იყუნენ, სამარადისოდცა შეერთიან თანმეარსეობად, ვითარ რაჲ მამაღნი და ტრედნი და კაცი. არამედ სხუანი, რომელთაცა და შობონ რაჲ, თანშერთვას ევლტიან, ხოლო დედაკაცი ნიადაგისად წადნიერა შერთვად. რამეთუ სამარადისოდ მამაღნი წუთდა და თუთუელთა დღეთა შობენ და კულად შერთვადვე მიუგ-
25 ღენ; ხოლო დედათა, ვითარცა სხუათა საქმეთა-ზედა, ეგრეთვე შეერთვას-ზედა თუთუელმწიფებაჲ აქუს, არამედ შემდგომად შერთვი-**A199** სს არღარა, ვიდრე-მე ოდეს რაჲ თესლი შეიწუნაროს. ხოლო უტუენი ცხოველნი არათუ თუთ თავით თჳსით, არამედ ბუნებისა-გან განიკანონებიან და სარომისა და განჩენილსა ჟამსა შეიწუნარებენ.

3 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 4 არისტოტელი A. | 16 ზღუს სახედ A. | 18 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენი; თუითუელი A:

თ ა ვ ი XXVI

სხუაჲ განწყალებაჲჲ ძალთაჲ, რომელნი ქმართუ-
ბენ [ცხოველსა]

განჰყოფენ უკუტ და სხუტბრცა მებრ ცხოველთა-თჳს ძალსა:
 5 და რომელთა-მე იტუჳ[ა]ნ სულითად, სოლო რომელთა-მე ბუნებო-
 თად, სოლო რომელთა-მე ცხოველობითად. სულითად უკუტ—მებრ
 წინაგანჩევითსა, სოლო ბუნებითად და ცხოველობითად—წინაგანურ-
 ჩეველთა. და სულითნი უკუტ არიან ორნი, ვითარ: მებრ დასუდომით
 მიდრეკაჲ და გრძობაჲ. არამედ მებრ [დასუდომით] მიდრეკისა გუარნი,
 10 ვითარ: აქით-იქი[თი] და მცვალებლობითი და მიმდრეკელობითი სხუელთა
 ურველთა და მემობელობით[ი] და სულის-კუტთითი. რაშეთუ ჩუენ-შორის
 არს ამისი ქმნაჲცა და არაქმნაჲ. ბუნებითნი უკუტ და ცხოველობით-
 ნი—არ ჩუენ-შორის, არამედ, გჯნდეს და თუ არა, ქმნილი, ვითარ
 იგი: აღო-რძნებითი და მზრდელობითი და თესლოვნებითი; რაშეთუ Δ 200
 15 ესე ბუნებითნი არიან; სოლო ძარღოვნებითი ცხოველობითი არს.
 არამედ ორღანო მათი და რომელთა-მიერ მოქმედებენ, ჰირველთა-
 შორის თქუმულა; სოლო წინაგანჩევითი[სა] მიდრეკისა-თჳს აწ
 ვთქუათ.

თ ა ვ ი XXVII

[წინააღრჩევითისა მიდრეკისა-თჳს]

არს უკუტ მებრ წინააღრჩევითა, გინათუ მებრ დასუდომით მი-
დრეკისა დასაბამ ვინაჲ-მე ტუნებრივი ძარღჳ, რომელი გარდაჰვლის

1 ხელნაწერებში ამ თავს სათვალავად უზის 10=25. | 4 გ^{ნი}ყ^ფნ Δ .
 | 13 გუნდეს Δ . | 20 ამ თავს ხელნაწერებში უზის 13=26;—მისი სა-
 თაურიც ხელნაწერებში შინაარსის შეუფერებელია: „სხუაჲ განწყალებ-
 ბაჲ“, რომელსაც ჩვენ ვასწორებთ თვით ამ თავის შინაარსისა და, რა-
 მოლენათმე, ბერძნულ-რუსული ტექსტის თანახმათ. | 21, წინააღრჩევი-
 სა Δ . | 22 ტუნებრივი ძარღუ Δ .

საშუალო ოდენ თავსა, და უკანადათ-კერძოა ტუნი, რომელი ამის ძარ-
 ღუსავე არს ნაწილ; ხოლო ორდანი—ამათ-გან აღმოცენებულნი ძარ-
 ღუნი და თანშემკრველნი და შეესნი. არამედ შეესნი შემტკიცებულ
 არიან სსუელთა-გან და შემსაძრულბრძოვთა ინოთა-გან და ტენონისა,
 5 რამეთუ თანშეთსზულ არიან შემსაძრულთად ინონი; ვინაჲ ვიეთ-მე
 იჭაზრნეს იგინი მეგრძნეულოთად, თანადთსზულთა მათდა ძარღუთა
 გრძობისა-თჳს. არს უგულ ტენონი შეკრებილ და შედგომულ თან-
 შემკრველთა-გან და წერილთა ძარღუთა. განეფოფის უგულ ძარღუ- A 201
 თა ტენონი ამით, რომელ უოგელი ძარღუ მგრძნობელობითი არს
 10 და მრგვალი და უჩჩოაძისი, და [და]სწისი და დასაბამი თავის-შო-
 რისისა ტუნი-სა-გან აჭეს; ხოლო ტენონსა ძუაღთა-გან აჭეს. დას-
 წისი და ძარღუთაჲს უფიცხე არს და თჳთ თჳს-შოროს უგრძნულ
 და ოდეს-მე ბრტუელცა.

ხოლო კელნი ვიდრე-მე არიან თანშესაწეგნელთა ორდანი და
 15 კელოფნებათა-შიმართ მომარჯუე; რამეთუ თუ ვინ ნაკლულუკან ეგნეს
 კელთა-გან, გინათუ მხოლოდ კელის თითთა-გან, კინდა და უოგელ-
 თა კელოფნებათა-შიმართ უკმარ ჭეოფს კაცსა; რომლისა-თჳსცა და
 მხოლოდ კაცს ოდენ, ვინადაგან და სიტუჯ[ე]რცა არს და კელოფნე-
 ბათა შემწენარებულ, კელნი მიეცნეს შემოქმედისა-მიერ; ხოლო ფერ-
 20 კნი—შიმოდგალებისა ორდანი, რამეთუ მეგრ აღგილობითთა ვიდრე-
 კათა მათ-მიერ მოქმედ ვართ; რამეთუ მხოლოდ კაცი ოდენ შეუ-
 ძლებს დაჯდომად თჳნიერ რაჲსავე განმამტკიცებელისა და არაჲს მო-
 ქმენ მისაურღობელისა, რამეთუ მხოლოდ მარტოა უგულ ორთავე A 202
 მუკელთა-შიმართ მართლიად მოადრეკს ბარკაღთა ისქიოთა ვინაჲ-მე და
 25 იდნიოთა-მიერ: რომლითა-მე შინადათ-შიმართ, ხოლო რომლითა-მე
 გარეთ-შიმართ.

რაოდენნიცა შეესთა-მიერ და ძარღუთაჲს ვიდრეკებიან, ესე სუ-
 ლითნი ვიდრე-მე არიან და მეგრ წინადრჩეუითთა ვიდრეკათა აღ-

I ტუნი A. | 1-2 ძარღუსავე A. | 9 ძარღუი A. | 14 აქ ახალ ნა-
 კვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 15 მომარჯუე. | 25 ილუნიოთა-მიერ A. |
 27 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; „მყელთა-მიერ“; ამ სიტყვის ზა-
 ცვლად ზელნაწერში ზის გაუგებარი გრძელი სიტყვა: „მოყეთა-
 ობათათს“, რომელიც შეიძლება წარმოადგენდეს დამახინჯებულს

სრულდებენ; რამეთუ ამთხედვე გრძობაჲცა ვიდრე-მე და კმაჲ აღ-
 შოგანინეთ. რამეთუ ესე ვინაჲ-მე ჳარს უგლჳად სულითთა და ბუნე-
 ბითთა საქმეთა გაცნობაჲ. ხოლო შემოქმედმან უსაზღვროთა თჳსთა
 წინგანმჩრევეთ სიტკბობებათა-შიერ თანშეუთხზნა ბუნებითთა სულით-
 5 ნი, და წინაუგმობა. არამედ ვინაჲთგან განმეუმეველობაჲ ნამეტნაფთა
 კარგებანმავლენელობითისა ძალისა-გან არს, რომელი ერთი ბუნებით-
 თა ძალთა-განი არს, რათა არა უნებელით უმუხრ გიქმნებოდეთ, ს-
 და იგი არა კმდექს მწადებულნი, ვითარცა ბჭეთ-მცველნი ვინანი-მე
 დაადგინნა მექსნი, | რომელ არიან მოშიიდგველნი თაგუნი, — და ეს- A203

10 რეთ ვინაჲვე ქმნა ბუნებისა სულითნი საქმენი; რამეთუ კარგეკანსა-
 სჯელთა და განსაურელთა ამის-შიერ ვიდრე-მე შეუძლებთ ჰერობად
 უამროდენ-მე და რაჲზომვე.

შთამოავლენების უკუშ მგრძობელობითან და ჩჩული ძარღჳ
 საშუალოთა-გან და წინათა მუცელთა თავის-შორისისა ტუნისათა, ხო-
 15 ლო უფიცხესნი და მიმდრეკენი — უკ[უ]ანათა-გან მუცელთა და უკუნათავე
 კისრებრიფთა ტუნთა-გან. და ესენი უფროჲს ხოლო ქუჩნათა-შიერ
 უკ[უ]ანაჲს-კერძოჲსა ნაწილთაჲს; რამეთუ რაჲზომცა განეშორებოდის
 თავის-შორისსა ტუნსა ნოტიეოჲ, რომელ არს კერძი უკუნაჲ, ეტ-
 20 ჳომვე გაფიცხლების იგონა და ძარღუნი მის-გან განბუნებულნი, რა-
 მელ არიან გამაყლნი. ვითარცა და ვითარ სკრძნონი ორკვედ მი-
 ვიხუჭნით, ეგრეთვე და გაფუზნაჲცა ძარღუთა ორკვედვე მაქუს ჩუენ;
 რამეთუ თათუელი უკუნათ-კერძისა ნოტიეოჲსა, რომელ არს კისრი-
 25 სს, | ორ-ორსა განაყლენს ძარღუსა, და რომელსა-მე მარჯუწნითსა A204
 კერძისა სხუელთასა მიუყდენს, ხოლო რომელსა-მე მარცხენითსა. კნი-
 25 და და უოველი სხუელი ჩუენი ორად განუოფილ არს; რომელი-მე
 მარცხენედ და რომელი-მე მარჯუწნედ; ეგრეთვე და ფერკნიცა და
 კელნი და სხუაჲცა უოველი თათუელთა სკრძნობელთაჲ.

რთულ სიტყვას — „მყეს-თაგუთაჲსა“; მაშინ მთელი წინადადება ასე წაი-
 კითხვის: „რაოდენნიცა მყეს-თაგუთაჲსა მიერ და ძარღუთაჲსა მი-
 ღრკებთან“.

10-11 გარეგან სასჯელთა A. | 19 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
 წყებთ; ჩრუილი A. | 16 ტუნთა-გან A. | 21 გაფუზნაჲცა A. | 27 თათუ-
 ელთა A.

თ ა ვ ი XXVIII

ს უ ლ ი ს - კ უ ტ თ ი ს ა - თ ჯ ს

და სულის-კუჭთადაცა სულითთავე საქმეთა არს მოქმედებაჲ; რამეთუ თავუნი-მუესნი არიან განმდებულ შკერდის-თავთა საქუთართა
 5 სულის-კუჭთისა ორდანიოთაჲსა, — და იჩქითი და სულთქმითი სულის-
 კუჭთაჲ, დიდთა-ზედა წუხილთა ქმნილი, აჩუჭნებს სულითთა მოქმე-
 დებათა. არამედ ჩუენ-მიერვე საკმართა-ებრ და სულის-კუჭთათაცა შე-
 ცვალებაჲ; რამეთუ, ოდეს რაჲ ვიღმობოდეთ რომლისავე სულის-
 კუჭთი[თ]თა ნაწილთა-განსა, გინათუ რომელთა-მიერ ნაწილნი იგი შე-
 10 დგმიელ იუენენ, გინათუ ღუძღსა, გინა შუასაძგიდსა, გინა ფაწაღსა,
 გინა მუტუღსა და | წურილადთა ძარღუთა, გინათუ დასაჯდომელსა, — A205
 მცირედ და წუთ-წუთ სულ-ვიკუჭთით: მცირედ უკუჭ, რათ არ უფი-
 ცხელსად მოგწულათ ტკივნეული იგი ასოჲ, ხოლო წუთ-წუთად — რა-
 თა სიდიდისა-გან დაკლებული წუთ-წუთმან სულის-კუჭთამან აღმოუ-
 15 ვსოს. და რამეთუ თქოსაცა, ოდეს იგი გუტკიოდის, მცირედ გან-
 უიმ[ა]რტებთ მას, ოდეს ვაბიჯებდეთ, მათვე მიზეზთა-თჳს, რომლი-
 თა სულის-კუჭთასა; ვითარცა იგი ბიჯებაჲ სულითი არს, და ეგრეთვე
 სულის-კუჭთადაცა. არამედ, ოდეს რაჲ დაწინარებულ ვიუენეთ და არ
 ვაბიჯებდეთ, მრავალკამ შუუძლებთ ცხორებად, ხოლო სულის-კუჭთასა
 20 არცათუ შეათესა ჟამის ნაწილსა დათმენად შემძლებულ ვართ, არამედ
 მოვიშთობვით ჩუენ-შორისისა მკურგალ[ებ]ისა-გან, რამეთუ [ლიდნი-
 თა]-გან დაშრტების და მსწრაფლ სიკუდილსა მომიფლენს ჩუენ. და

1 A-ში ამ თავის სათვალავია ძე (= 27). | 10 ღუძღ-
 სა A. | 13 ტკივნეული A. | 18 ვიყვნეთ A. | 21-22 ექუ-
 ათა-გან A, რაც გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს, რომელსაც ვერ გა-
 ურჩევია ცუდათ გადაწერილი ან ასლებგადაღებული სიტყვა; ცოტა ქვე-
 მოთ კი ესევე სიტყვა „ლიდნიო“ (= სიყვამდე = копоть, дымъ, угле-
 кислота); შეად. რუსული თარგმანი, გვ. 141—142 და იქვე ლექსიკო-
 ნი, გვ. 19 სიტყვა სიყვამდე. ცოტა ქვემოთ ამავე სიტყვას პეტრიწი
 სთარგმნის ტერმინითა „ლორწობერივი“.

რამეთუ, თუ ვინ აღი დაბურთს რომელსა-მე ჭურჭელსა-შინა, რომელსა არა ჰქონდეს ღონე | განსლყად, დაივსოს ვინაჲ-მე იგიცა A 206 მშთარი ღიღინი [ჟ]ს-გან, რომელ არს ჯერწობრი ზისიერი. და ამით უკუტ სჭირთა მიზეზთა-თს არაჲთ უდარეს მოქმედებს და

5 მაშინცა, ოდეს რაჲ გუტძინოს ჩუენ; ვინაჲგე უკუტ მებრ ამით ნაწილითა სული მომდოგრდეს, გინათუ წუთთა მცონარ იქმნეს, განიხრწნების ცხოველი. კუალად უკუტ და აქაცა სულითი თანშეკეთსა ბუნებითსა. და არტირათა-მიერ, რომელ არიან აერის-საცაგნი, იქმს მოქმედებას სულის-კუტისისა, ბუნებითთა ორღანთა და მარადის

10 მიმდრეკთაჲსა, რათა არაოდეს მთავლდებოდის საქმე მისი, ვითარ იგი და არცა სხუათა აერის-საცაგთაჲ. ვინაჲ ვიეთ-მე ვერ გულისხმა-უკეს და ბუნებით ჰკონეს სულის-კუტთაჲ.

სამ ვიდრე-მე არს მიზეზი სულის-კუტისისა: საკმარი, ძალი, ორღანო. და საკმარი უკუტ—ორსახე: ბუნებითი ვიდრე-მე შორის მი-

15 ნერგულისა მკურნალეებისა და მზრდელობაჲ ფუზგიითისა სულისაჲ. A 207 არამედ დამცველი ვინაჲ-მე ბუნებითისა მკურნალეებისა-თს შეღმართ და გამომართ სულის-კუტისა-მიერ განმტკიცებულ არს: რამეთუ შეღმაკუტისა-მიერ სულისა განმკრილობულად და ზომისა-ებრ მიმალმძრველად მკურნალეებისა, ხოლო გამომღს სულის-კუტისა-მიერ—

20 ღორწობრივთა კარკმითხეგად გულისა-გან. ხოლო ზრდაჲ ფუზგიითისა სულისაჲ—ტებისა და კმუოფისა-თს სულის-კუტისა, რამეთუ მიიწობს თსდად ნაწილსა* განდებისა-გან ტელისა. ძალი ვინაჲგე—სულითი, რამეთუ ესე უკუტ არს რომელი დრეკს ორღანთა სულის-კუტისათა მუესთა-მიერ, და ჰირველს—მკერდის-თაგს და ამითე-

25 თანა მიდრეკების სასულე და მსხუნნი არტირანნი, რომელ არიან აირის-საცაგნი, რომელნი ნაწილცა არიან სასულისა; რამეთუ სხულისა

3 ლულნიოსა-გან A. | 9-10 „ბუნებითა (bis) ორღანოსა და მარადის მიმდრეკისასა“. | 11-12 გულის-კმა-ყვეს A. | 15 ფუზგიითისა A. | 18-19 მიმარვალობად A; ამ სიტყვაში ჩვენ საეჭვოთ მიგვაჩნია შუა ასოების „კლ“ წაკითხვა: შეიძლება წაკითხულ იქმნან „კაჲ“-დაჲ. | 20-21 ფუზგიითისა A. | * იგულისხმება: სულისასა A. | 24, მყოთა მიერ A. | 25 მსხუნნი A. | 26 სხულისა A.

არტირიისა, რომელ არს აირის-საცავი, უზრქესი უკუშ | არს ორ- A208
დანო კმისა, ხოლო უმენებრიენი მისნი—საკრეულ სასულისა აჰანი;
ხოლო ორთავე ამათ-გან—თუთ იგი არტირიაჲ, რომელ არს აირის-
საცავი, კმებრივთა ვიდრე-მე და სულის-კუშთათა ორდანო.

- 5 არს უკუშ სასულე ნათხზენ, თანშეკრებიდ ოთხთა-გან: მსხულისა
არტირიისა და წულტუობისა-გან და ძარღვსა [და] ჰერულებრივისა სხუე-
ლისა მისისა, რომელთა-გან თუთ იგი არს სასულე, ვინაჲცა და სხე-
ლი ვინაჲვე აღმოუგესებს მსგავსად ნამშკელთაჲს საშუაღსა ადგილსა
ნათხზენტასა ორთა მათ არტირიათასა. და ძარღვსასა, ვინაჲ სიმტკი-
- 10 ცე და საკრეულ მათდა ქმნილი. შეჰკრებს ვიდრე-მე სხუელი სასუ-
ლისაჲ ბუნებით სუღსა, ვითარ იგი ღვძლი—მუცლისა-გან ბაღდაშსა;
და ამის-თვსცა ვითარ იგი ღვძლსა გობის-სახეთა მწუშრგაღთა-მიერ
გარეშეუგავს მუცელი, ეგრეთვე და სასულეცა საშუაღ დაიხუ|რობს A209
გუღსა, მოქქენ[სა] მის-მიერთა სულის-კუშთათა-გან განგრილებად.
- 15 შეერთობის უკუშ მსხუღსა არტირ[ი]ასა ვროხნოჲ, რომელ არს დაჭ-
დაჭი თანშედგმული საშთა-გან დიდთა ხონდროთა; და ამათ—კორ-
კის-თაფიცა და შერმელა—პირი და ცხური. რამეთუ ორთავე-მიერ მო-
ვიწობობთ გარეგნით ჰუარსა; არამედ მიეცემის ამიერთგან ითმოჲს-
გუარისა-გან; რომელ არს ცხვიის-გუარი და ღრუბლის-გუარი ძუაღი,
- 20 ვითარცა იგი ითქუა, რათა უზომობასა-შინა ჰუარისა რომელობით
შეცვალებიასა არარაჲ თავის-შორისსა ტუნსა ეგნებოდის იჩქითად
სუღისა მუნ შთაჭრისა-გან. თანშიისმარა ცხური სულის-კუშთადცა და
უნოსად შემოქმედმან, ვითარ იგი ენაჲ—კმისადცა და კემო[ა]ს-
ხიღვისად და ცოხნისად.
- 25 რათა საგნონი ნასხმანნი მუდგობისა თვისისა და საჭიროთა სა-
კმართა სუღისათა თანგანეოდგოდან ძალთა ვიდრე-|მე სუღისათა; A210
არამედ და თუცა დატევებულ იუოს რაჲვე თქმულთა ამათ-გან, მაგრა
ეგრეცა კეთილშეწობილვე არს*.

2 „აჰანი“; ეს სიტყვა A-ში მოთავსებულია ზემო არშიაზე. | 5 მსხული-
სა A. | 6 ძარღუსა A. | 9 ძარღუსასა A. | 11 ღუძლი A. | 12 ღუძლ-
სა A. | 15 მსხულსა A. | 17 ცხური A. | 21 ტუნსა A. | 22 ცხური A.
| 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწვებთ. | * მთელი ეს ნაკვეთი ჩვენ გან-
კებ გამოვყავით დანარჩენი ტექსტიდან, რადგან ქართულ თარგმანში იგი

ვითარ იგი უოველთა ქმნულთაჲ რომელი-შე თუთ თავისა-თჳს იქმნა, ხოლო რომელი-შე თავისა-თჳსცა და სხუათა-თჳს, ხოლო რომელი-შე მხოლოდ სხუათა-თჳს და რომელი-შე. მებრ შემთხუჭვით წარმოადგა მუოფობად, ეგრეთვე ნაწილთაცა-ზედა ჰუმოო ცხოველისთა 5 ამითვე სახითა. რამეთუ უოველნივე ესე თქუმულნი, რომელნი არიან სამთა დასაბამითა ორდანიო და რომელნი განაგებენ ცხოველსა, თუთ თავისა-თჳს ქმნილ არიან; ხოლო ესენი უკუწ ბირველ და ბირველთა-გან მიზეზთა შემზადებულ არიან, რომელნი და ბუნებითცა საკუთრებით ითქუმიან და საშოსაგე-შინა თუთ მის თჳსლისა-გან მიი- 10 ღებენ ქმნასა, ვითარვე და ძუაღნიცა. ხოლო მწითური ნაფელი— თუთ თავის-თჳსცა და სხჳსა-თჳსცა, რამეთუ მოდნობასა თანშეეწევის და მისდრეკს და გზა ექმნების განაგელსა | და იქმნების ამით ვი- A 211 ნაჲ-შე სახითა საზრდელ ნაწევართა-შორის; და არცა ესე მხოლოდ, არამედ და სიმეგრფადეცა ვინაჲ-შე უშერიეს სხუელთად, ვითარ იგი

• 15 ცხოველობითსა ძალსა; რამეთუ ამით ვინაჲ-ვე თუთ თავის-თჳს იიჭუნეულების შექმნად; არამედ, განწმედისა-თჳს სისხლისა, ადგილისა-თჳს იიჭუნეულების ქმნუოფად. და ტერიობიცა არა მცირედ შეეწევის მოდნობისა-თჳს, რამეთუ მჳევე ვიდრე-შე არს და მომხვ ბუნებით, რამეთუ განაგელსა და ნამეტაგუსა შაგის ბაღდმისასა მუცლად შთაბნევეს, 20 და დაჭმუხავს მას, და ძალსცემს და მოდნობისა-მიმართ აღსძრავს; ამასვე-თანა განწმედს და ღუძლსცა, რომლისა-თჳსცა და ესე იიჭუნეულების სისხლისა-თჳსვე ქმნად. და თირკუშელნიცა ვინაჲ-ვე სისხლისა განსწმედელ არიან და მიზეზ წადილისა-თჳს შეერთებასა-შინა ქორწინებისასა; რამეთუ ძარღუნი, რომელთა ვიტკუთ შთაჭრად 25 ტუებთა-შორის, თექძოთა-მიერ* შთამოფლენ და მუნით მიიღინებენ A 212 რომელსა-შე მკებნელობასა, რომელი აღუწადებდეს ნებასა, ვითარ იგი ფხანასა ვინაჲ-ვე ტუაგის-შორისი კებნითი იქმს; რაჲ-ომ უკუწ სხე-

ძლიერ განსხვავდება რუსულ-ბერძნული ტექსტისაგან (შეად. რუსული თარგმანი გვ. 143, სტრიქონი 17—20) და თან დანარჩენი ტექსტის შეუფერებელს აზრებს წარმოადგენს.

1 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 11 სხუათჳსცა A. | 21 ლუძლ-საცა A. | 24, ძარღუთა A. | * რუსული ტექსტის თანახმად აქ უნდა იყოს „თირკუშელთა-მიერ“ (რუს. თარგ. გვ. 144).

უდი ტუგუბთა უჩქ[უ]ჭის ტუაგისა არს, კეპომევე უფროდს მებენე-
 ლობისა-გან ბაღღამთაჲს მჭთოლარენი დამუდგრებულსა ჭყოფენ გან-
 სჯასა-შორის თესღთასა, ცხად არს, ვითარმედ ვინაჲვე ტულის-თქუ-
 მას. ესევეთარი, რომელი ვთქუთ, და სხუანი ესევეთარ სახენი რო-
 5 მელნი-მე თუთ თაგისა-თუხ შეიქმნნეს და სხუათა-თუხცა; ხოლო ადე-
 ნესნი და სხუელნი—სხუათა-თუხ ოდენ; რამეთუ ადენესნი სადგურ
 და სიმტკიცე ჭურჭელთა არიან, რათა არა განსთქდენ ზეკიდებით უფა-
 ნებუდნი იძულებითთა-შორის ძრგათა და მიდრეკათა; ხოლო სხუელი
 საბურაყად შეიქმნა სხუათა ჩაწილთა-თუხ, რათა და ზაფხულისცა
 10 უგრილობდეს ცხოველსა ნოტიოთად შინად შეგლენითად და ზამთრივ
 მატელურთა თელუელთა საკმარებასა კმა ექმნებოდის. და ტუაგი ვი- A 213
 ნაჲვე საბურაყად იქმნა ჩხულისა ვიდრე-მე სხუელისა და სხუათა უო-
 ველთა შიგნითთაჲს; არს უგუჭ ბუნებით კორცი, გარკუმეცველისა
 მისისა-გან და თანშეერთებულთა სხუელთა შებრძოლება.* ხოლო ძუაღ-
 15 ნი უოველთა სხუელთა არიან სიმტკიცე, და უფროდს ხოლო ზურ-
 გი, რომელსაცა და ტროჭად უწოდენ ცხოველისა. არამედ ფრჩხილ-
 ნი, რომელთაცა ესხნენ, საზოგადოდ ადასრულებენ შეკმარებასა
 ფხანისასა, და განთუხვით უგუჭ თუნიერ ამისსა სხუათა სხუად: რა-
 მეთუ მრავალთა ცხოველთა საშინებულად მიეცნეს, ვითარ იგი ბრჭაღ-
 20 დრეკილთა, და არიან ვითარ რაჲ ორღანო გულის-წერობითისა; ხო-
 ლო მრავალთა საშინებულადცა და სიმტკიცედ მახიჭებლობისა ერთბა-
 მად მიეცნეს, ვითარ იგი ცხენთა და უოველთა მხოლოტერფთა; ხო-
 ლო კაცთა—არა მხოლოდ ფხანისა-თუხ ოდენ და შეცვალებისა-თუხ
 მომშობველობისა | ტუაგისაჲს, არამედ და წუღილადთაცა მითუაღვისა- A 214
 25 თუხ; რამეთუ უოვლით-ურთ მცირეთა მათ-მიერ ადვიდებთ; და მწუჭრ-
 ვალთა უგუჭ თითთასა უკანაჲთ ძაღსცემენ და განამტკიცებენ მი-
 ბრჭენისა-შინა მათსა. ხოლო თმანი მებრ შემთხუჭვით წარმოაჩინეს;
 რამეთუ ორთქლნი კუამლებრივნი და ადგენილნი სხუელთა-გან და

12 საბორაყად A. | * უკანასკნელი სიტყვა ჩვენთვის გაუგებარია.
 ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით, აქ ლაპარაკია ტუაგზე, რომელ-
 საც ნემესიოსი განსაზღვრავს, როგორც ხორცს, ჰაერისა და სხვა მებო-
 ბელ ნაწილთა ხელგავლენით გამაგრებულს.

რომელსა-მე შედგომით მტკიცექმნისა მიმოთუაფელნი შემთხუჭვით ვინაჲვე წარმოაჩინეს. არამედ არცა ესე უოფლით-ურთ უკმარად ვიდრე-მე. შექმნისა შემოქმედმან; არამედ დადათუ და შემთხუჭვით ქმნილ არიან, საბურველად უკუტ და მამუტნებლად ცხოველისა-თჳს შექმნა-
 5 დნა: საბურველად უკუტ თხათა და ცხოფართა, ხოლო სამკაულად—კაცთა-თჳს; [რომელთა-მე] ვინაჲვე ცხოველთა—საბურველადცა ერთბაშად და სამკაულად, ვითარ იგი ღომთა.

თ ა მ ი XXIX

ნ ე ბ ს ი თ ი ს ა და უ ნ ე ბ ლ ი ე თ ი ს ა - თ ჳ ს A 214

- 10 არამედ, ვინაჲთჳან მრავალკუზის მოვიესენეთ ნეფსითისა და A 218
 უნებლიითისა-თჳს, საჭირო არს და აწ ამის-თჳს კელუოფაჲ, რათა უტყუფელისა მისისა ცნობისა-გან არა ნაკლ[უ]ლ[ე]ვან ვიქმნეთ. თანა აც უკუტ მგულებელს თქუმად ნეფსითისა და უნებლიითისა-თჳს, რათა ზირველად დასხნეს კანონ[ნი] ვინანი-მე და სუწუონი, რათა სუწუო იუოს,
 15 თუ რომელი ნეფსითი არს და რომელი უნებლიითი ქმნულთაჲ.

6₂ ყოველთა A. | 9 ამ სათაურით ქართულ ხელნაწერებში მოთავე-
 სებულთა ჩვენი გამოცემის მე-XXXII-ე თავი, რომლის შინაარსი სრულე-
 ბით არ შეეფერება ამ სათაურს; სამაგიეროთ, ხელნაწერებში ნამდვილი
 მე-29-ე თავი მოთავესებულთა შემდგომ და სხვა სათაურით („უნებლიითი-
 სა-თჳს“), მაგრამ თავის სათვალავი კი სწორი აქეს, სახელდობრ კომ=29.
 ჩვენ, რასაკვირველია, ვასწორებთ ამ აშკარა შეცდომას და მე-29 თავს
 ვაბრუნებთ შესაფერს ადგილას შესაფერი სათაურით. ეს თავი წარმოა-
 დგენს საზოგადო შესავალს, რომლის შემდგომაც იწყება ნემესიოსის სწა-
 ვლა ნ ე ბ ე ლ ბ ი თ ი მოქმედების შესახებ, ე. ი. ფსიხოლოგიის შესამე
 ნაწილი. სწორეთ ამიტომ ჩვენ შეუძლებლად ვსცანიით ამ შემთხვევაში
 ქართულ ხელნაწერთა თავების რიგი დაგვეცვა. მას ჩვენ ვსცვლით რუ-
 სულ-ბერძნული ტექსტის თანახმათ;—ამ თავის სათაური მოთავესებულთა
 (A-ში) მე-214 გვერდზე, ხოლო ტექსტი იწყება მე-217—218 გვერდზე.

არამედ, ვინაშთაგან უოგელი ნუფსითი რომელსა-მე საქმესა-შინა
 არს, და უნებლი[ი]თადღა საგონებელი და ესეცა რომელსა-მე საქმესა-
 შინავე, — იჩუწნოს უკუწ შემდგომად არამტირედისა; ხოლო ვიუთნი-
 მე და წარმოდგომილსაცა უნებლიითსა არა მხოლოდ ქმნადობითსა
 5 ვნებასა-შორის, არამედ და ქმნასაცა-შორის განჩინებენ, — განისა-
 ზღვრებოდელ პირველ სსუათსა, თუ რაჲ არს საქმე. საქმე არს* მო-
 ქმედებაჲ სიტყუერებრი. არამედ საქმეთა ქებაჲ ანუ გმობაჲ შეუდგეს;
 და რომელნი-მე მათ-განნი გემოვნებით აღესრულებიან, ხოლო რო- A 219
 მელნი-მე მწუხარებით იქმნებიან; და რომელნი-მე არიან სწადელ
 10 მოქმედისა, ხოლო რომელ[ნი]-მე — სეფტოო; და სწადელთაჲ რო-
 მელნი-მე სამარადისოდ სწადელ არიან, ხოლო რომელნი-მე — მებრ
 ჟამთა-ებრ; მსგავსადვე და საღტოლველთაჲ[ც]ა. და კუადად რომელნი-
 მე საქმეთანი შეიწყნარებიან, ხოლო რომელნი-მე შენდობას ღირს
 იქმნებიან, ხოლო რომელნი-მე იძულებიან და დაისჯებიან.

15 დაიდებოდელ უკუწ საუწუონი ესრეთ, ვითარმედ ნუფსითისად
 უოგლისად შედგომად და მიდევნებაჲ მიზეზ ქებისა, გინათუ გმობი-
 სა, და გემოვნებით ქმნად და რათა საქმე იგი სათნოება იუოს მო-
 ქმედთა მისთა-თჳს ანუ სამარადისოდ და ანუთუ მაშინ ოდენ, ოდეს
 იქმოდინ. ხოლო უნებლი[ი]თისა საუწუ[ო]ნი ესე, რათა შენდობას და
 20 წყალობას ღირს იქმნებოდის და მათცა, რომელთა იქმოდის, მწუ-
 ხარებით იქმოდის და არა იუენენ სწადო მისდა იგინი.

ამით ვინაჲვე განსაზღვრებულთა, ვთქუ[ა]თ უკუწ პირველ
 | უნებლიითისა-თჳს.

A 220

1, ეს სიტყვა ხელნაწერშია დიდი ასოთი იწყება. | * არშიაზე: „რაჲ
 არს საქმე?“ | 15, ეს სიტყვა ხელნაწერში ასომთავრულით იწყება. |
 22 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

თ ა ვ ი XXX

უ ნ ე ბ ლ ი ი თ ი ს ა - თ ჯ ს

A220

უნებლიითისაჲ რომელი-მე იძულებით არს, ხოლო რომელი-მე უმეცრებით. არამედ იძულებითისაჲ აწ უნებლიითი მოქმედებაჲ დასაბამ[ი]სა გარეგნით. მქონებულ არს; ხოლო სხუად არს მიზეზი იძულებისაჲ და არა თვთ ზეუნ. რომლისა-თჳსცა საზღვარი იძულებით-უნებლიითისაჲ ესე არს, ვითარმედ—რომლისა დასაწყისი გარეგნით და არარაჲთ თანმწადაე თჳსითა ნებითა მაიძულებულსა მისდა. დასაწყისად უკუწ თქუმულ არს აწ აქა მიზეზი შემოქმედობითი.

- 10 იძიების და ესეცა, თუ რად-მე ნუფსითავე არს, ვითარ იგი დაბნეუაჲ ტვრთთაჲ, ვითარ ჰყოფენ მენაგენი, ოდეს რაჲ ლეღუათა შთატყვენ, გინათუ ჟამიერესობად* რამსავე საქმე თავს იღვას გნებად, გინათუ ქმნად ცხორებისა-თჳს, გინათუ მამულისა-თჳს? ჰკვიანს ვინაჲვე ესენიცა უფროჲს ხოლო ნუფსით მოქმედად; რომლისა-|თჳსცა A221
- 15 ამის-თჳს მდებარე არს საზღვარსა-შორის უნებლიითისასა, ვითარმედო «არარაჲთ თანმწე თჳსითა თნებითა მისდა მაიძულებულსა». არამედ ვინაჲთგან ესევეითართა-შორის თვთ ნუფსით მისდრეკენ მო-

2 ოუნებლიითისა-თჳს A; —ხელნაწერში ამ თავს წინათ სათვალავად ჰქონებია ძთ (=29), რომელიც შემდეგ შავი მელნით გადაუხაზეთ და იქვე გვერდით მიუწერიათ ასო ლ=30. ბერძნულ-რუსული რედ-აკციითაც ეს თავი მე-30-ეა. | 3 ოუნებლიითისაჲ A. | 10, ამ სიტყვით ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 12 შთატყვენ A; * ხელნაწერში ეს სიტყვა ორ სტრიქონზეა მოთავსებული ამგვარად: „ჟამიერე--სობად“; შენაძლოა იგი ორ სიტყვას წარმოადგენდეს: ჟამი ერესობად, მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც აზრი ბუნდოვანი გამოდის. რუსულ თარგმანში აქ ის აზრია გამოთქმული, რომ ზოგნი მამულისა და მეგობართა გამოსახსნელად თავს-იღებენ ხოლმე რაიმე სასიარტხო საქმესაო. | 16, ამ სიტყვის მეორე ნახევარი ხელნაწერში (A) ამგვარათ არის წარმოდგენილი: „მწმე“ (=მოწამე?), რომელსაც ჩვენ ვკითხულობთ ბერძნულ-რუსული დედის თანახმად „მწე“-დ. მეორე მ-ანი, ალბათ, გადამწერის წყალობით უნდა შეპარულიყოს ამ სიტყვაში.

ქმედებითა ორდანოთა და ასოთა და ესრეთ შთაახნევენ ზღუად ტჯრთსა; ესრეთვე და რომელნიცა უბადოსა, გინათუ საქანურსა ითმენდენ— უფროსთა კეთილთა-თჳს, ვითარ იგი ზინონ, რომელმან მოაჯჳმა თჳთ თჳსი ვნაჲ და ჭნერწყუა მძლავრსა დიონჯსიოსს არკამო-
 5 ცხადებისა-თჳს რაჲთურთით სიღმუღლოთა[ჲ]ს; მსგავსადვე და ანაქსარხოსცა ფილასოფოსმან ითმინა ტანჯჳნი ნიკოკოროკოჲს-გან მძლავრისა არკანცემისა-თჳს თჳსთა მოუჳარეთაჲსა.

საყოველთაოდ უკუტ ითქუმოდედ, რაჲმს ანუთუ შიშისა-თჳს უმეტესთა ძჳრთაჲსა აღიჩინოს უდარესი ძჳრი, გინათუ სასოებითა
 10 უმეტესთა კეთილთაჲთა თავს იღვას | ვინ უდარესი ძჳრი, არამედ A.2.2.2 არა არს სხუტბრ ამისი წარმართებაჲ, რამეთუ არავინ-მე უნებლიითად ითმენს საქმესა, გინათუ ვნებასა, რამეთუ იქმს თჳსითა წადილითა და წინააღრჩევითა, რომლისა-თჳსცა და ვიდრე-მე არიან სწადელ და თანსათნო, ხოლო ოდეს თჳთ თავსა-შორის თჳსსა იქმნებოდინ, არა
 15 ვინაჲვე სწადელ არიან; არამედ არიან თანშეზავებულ ნეუსითისა და უნებლიითისა-გან: უნებლიითად უკუტ თჳთ სკუთრებით, ხოლო ნეუსითად — მაშინ, მის განსაცდელისა-თჳს; რამეთუ თჳნიერ განსაცდელისა არასდა ვინ ითნოს ქმნად ამისდა, რათამცა ივნო; ვითარ იგი სცხადო ჭეოფის ამთ ესეგითართა საქმეთა-თჳს ქებაჲ, გინათუ ძა-
 20 გებაჲ, რომელ ნეუსითინ ვინაჲ-მე არიან; რამეთუ უნებლიითთა საქმეთა-თჳს არცა ქებაჲ ვიდრე-მე და არცა ძაკებაჲ იუოს. არამედ არა არს ადვილად განსარჩევად, თუ რომელი რომლისსა სანაცვლოდ აღიჩინოს, ვითარ იგი უზომოჲთა წადილითა აღიჩინოს საქანური A.2.2.3 და ძჳრი სიბორკილესა ბოროტასა, ვითარ იგი სოსანნა და იოსეფ
 25 ქმნეს და კუადად სამთა ურმათა და მკაბელთა და უოველთა წმიდათა მოწამეთა*. რომლისა-თჳსცა ესრეთ არა არს ადვილ ამთ ესეგითართა განცნობაჲ.

8 საყველთაოდ A; აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 9 ძჳრთაჲსა A; ძჳრი A. | 10 ძჳრი A. | 16 საკოთრებით A. | 24 ძჳრი A. | * ბერძნულ-რუსულ ტექსტში „სამთა ყრმათა, მკაბელთა და ყოველთა წმიდათა“-ჲს ნაცვლად მოხსენებულთა ერთი შემთხვევა ორიგენის ცხოვრებიდან: ორიგენმა მსხვერპლი შესწირა წარმართთა დმერთებს, რა-

მერმეცა და ესე არს უძრეს დადგრომაჲ თნებათა-ზედა; რამეთუ არა მსგავსად განაცვებრებენ საქნაურნი მოსალოდებელნი და ზედ-შემოსრულნი; არამედ დახუდების ოდეს-მე, რომელ ჩუენ უმჯობესად აღ-რაჲმე-ვარჩიოთ, არამედ ვიძლინეთ არჩეულისა-გან, ოდეს რაჲ

5 ძვრთა მივეცნეთ, ვითარ იგი და შეცა-ვიეთმე-ემთნუა წამებასა-შინა; რამეთუ დასაწვისს ითმინეს და დასასრულსა, დაერთნეს ვინაჲ გამოცდასა-შორის ძვრთასა, ჩხვლ იქმნეს.

ნუმცა ვინ უკუჭ იჭუნეულაბს გულის-თქუმასა სიძვისა და ღირ-წებისსა, გინათუ გულის-წერომასა, რათამცა უნებლიითთა ცოდვითა-

10 განად | იევენეს, ამისთჳს რომელ შემოქმედებითი დასაბამი გარეგნით A 224 აქუს: ვითარ იგი მამინ, ვინაჲვე, სიკეთემან მეძავისმან წადნელ ეო სიძვად მსედგელი და, რომელმან იგი განამწარა, აღძრა წერომაჲ. არამედ დაღათუ ამთ დასაბამი გარეგნით ვიდრე-მე აქუს, არამედ ეგრეტა თუთ თჳს-გნით და ორღანებრივთა ასოთა-მიერ მოქმედებენ,

15 ვინაჲვე და ამისთჳს არა შთაუვარდების საზღვარსა ვიდრე უნებლიითისსა, ვინაჲთგან მიზეზი დასაბამი თუთ თჳს-შორის უზურ[ი]ეს მათ, ღირწათ ჩუჭ უღებათა-გან ვნებათა-მიერ აღვილად წარტყუწნულთა. იბაკების უკუჭ, რომელნი ამთ იქმოდინ, ვითარ ნეტესით ბოროტთა მოთმენი. არამედ, რომელ ესე ნეტესით ვინაჲ-მე არს—საუწყო არს,

20 რამეთუ ირცხვან ვიდრე-მე საქმეთა-ზედა; არამედ უნებლიითი გამოჩნდა საწუხად.

ხოლო იძულებით უნებლიითისა-თჳს ესრეთ; არამედ უმეტრებით ქმნილისა-თჳს წინაჲთ ნამთენ არს.

თა ეთიობთაგან არ შეგინებულეყო, და ამგვარად უმთავრესს უღალატაო (გვ: 148). —არ ვიცით, ამ მაგალითის გამოცვლა ქართველ მთარგმნელს ეკუთვნის, თუ იგი უკვე მის ბერძნულ დედანშივე ყოფილა გამოცვლილი.

1 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ხელნაწერისა; | 5 უძრეს A. | 2 განაცვებრებენ A. | 5 ძვრთა A. | 7 ძვრთასა A. | 16 თუთ A. | 17 წარტყუწნულნი A. | 22 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენია.

თ ა ვ ი XXXI

უმეტრებით უნებლიითისა-თჳს

| მრავალს უკუშ გიქმთ უმეტრებით, რომლისცა შემდგომად A 225
 ქმნისა მოხარულ ვართ,—გითარ იგი, ოდეს რაჲ არ ნუფსით მტერი
 5 მოკლას, იხარებს გინაჲვე სიკ[უ]დილსა-ზედა მისსა. და ამათ ესევე-
 თართა უწოდენ არნუფსითად და არცა ვიდრე-მე უნებლიითად*. და
 კუალად გიქმთ რათ-მე უმეტრებით და ქმნილთა მათ-ზედა წუნუელ
 ვართ; და ამას უკუშ უწოდს უნებლიითად, რადენთა ქმნილთაჲს
 შეუდგების წუხილი. არამედ უმეტრებითთა ორ გინაჲ-მე არს გუარი:
 10 ერთი უკუშ არ ნუფსითი, ხოლო მეორე უნებლიითი. გინაჲცა აწ წი-
 ნამდებარე არს მხოლოდ ოდენ უნებლიითისა-თჳს; რამეთუ არ ნებსით[ი]
 უფროჲს ხოლო ნუფსითთა თანამიერთვის, რამეთუ შერევითი გი-
 დრე-მე არს; გინაჲცა დასაბამი უნებლიითად აქუს, არამედ აღსასრული
 —ნუფსითად, დახუდროით მკდომისა-გან. არამედ თანიერ ნებისა
 15 იტყუნ უნებლიითსა: უნებლიითი არსო,** რომელი, არ ნუფსითისა-
 მიერ*** იყოს რაჲთურთით, დასანსო და საწუხო | გინაჲვე იყოს. A 226

და კუალად სხუა არს უმეტრებით ქმნილი და სხუა ნუუმეტრები.
 არამედ, თუ რად-მე ჩუენ-შორის იყოს მიზეზი უმეტრებისაჲ, უმე-
 ტრ-ქმნილნი უკუშ გიქმთ, არამედ არაჲს-თჳნ უმეტრებით გინაჲვე;
 20 რამეთუ მთრგაღსა და გულმწერაღსა მოქმედსა რაჲსავე უჭეროჲსსა,
 რომელსა-მე მთრგაღობაჲ, ხოლო რომელსა-მე გულმწერაღობაჲ მი-

1-2 ამ თავს ხელნაწერში სათვალავად ჰქონია ლ (=30), წითელი
 მელნით დაწერილი, რომლისთვისაც შემდეგ მკრთალი შავი მელნით მი-
 უწერიათ ასო ბ (=1) ე. ი. გადაუხწორებით 31-ად, რაც სავსებით
 ეთანხმება, შინაარსთან ერთად, ბერძნულ-რუსული ტექსტის სათვალავს.
 | * არშიაზე შენიშვნა: „რამეთუ სხუაჲ არს არ ნუფსითი და სხუაჲ უნე-
 ბლიითი“. | ** არშიაზე: „სახლვარი უნებლიითისაჲ“. | *** არშიაზე ტექ-
 სტისავე ხელით ამ უკანასკნელი სიტყვის საბადლოდ მიწერილია „მი-
 მართ“. | 16 საწუხო A. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; სხუაჲ A.

- ზეზად უპურიეს მის-მიერ ქმნილთა-თჳს, რომელნი არიან ნუფსით ვიდრე-მე. რამეთუ ჟერიუო მისდა არა დათრობად! რამეთუ თჳთ იქმნა მიზეზ თჳსისა უმეტრებისა. ესე უკუწ არ უმეტრებითად ითქუ-მის მოქმედად, არამედ უმეტარქმნილი მოქმედებს, რომელი არა არს
- 5 უნებლითად, არამედ ნუფსითად. რომლისა-თჳსცა იძაკებაან წესნი-ერთა-გან ამათნი მოქმედნი. რამეთუ, თუმცა არა დამთრგალ იყო, არამცა-სადა-მე ექმნა: წადილით ვინაჲვე დაითრო და წადილითცა ვიდრე-მე ესე ქმნა. უმეტრებით უკუწ მაშინ ვიქმთ ამათ, ოდეს არ ჩუენ-მიერ იუოს მიზეზი უმეტრებისაჲ, არამედ ესრეთ დახუდა | , გი- A 227
- 10 თამცა: ადგილსა ჩუწ უღლებსასა* მსროლიარემან მამაჲ წამომეღელი მებრ დახუდომით წელა და მოკლა. რომლისა-თჳსცა თქუმულთა ამათ თანადმოჲჩინების, რამეთუ არაჲს-თჳნ უმეტარი უმჯობესისა და არცა შეეკუნე ბოროტად კეთილისაჲ უნებლითა ვნებათა მოღმეუნს, რამეთუ თჳსისა ვერაკობისა-გან არს უმეტრებაჲ იგი. ხოლო იძაკების
- 15 ვინაჲვე და ესეცა, არამედ ძაკებაჲ ნუფსითთა-თჳს არს.

ვინაჲვე არა მებრ საყოველთაოდ და ტომობრივ, გინათუ მებრ წინააღრჩევით ნუფსითი არს უმეტრებაჲ, არამედ ნაწილობათა-შორის; რამეთუ ვინაჲვე მებრ ნაწილობითად უნებლით, ხოლო საყოველთათა ნუფსით ვიდრე-მე უმეტარ ვართ. ამათ ესრეთთა განსაზღვრებულად

20 თაჲ, შემდგომითად ითქუმოდედ, თუ რომელი არს მებრ თჳთეუღებითი. ესე უკუწ არს, რომელი იწოდების რიტორთა-მიერ ნაწილად შორითად, ვითარ იგი: ვის, ვინ, ვისდა, [რაჲ, რაჲთ], ოდეს, სადა, ვითა, ვითარ; პირის შემცვალებით: | [პირი], საქმე, ორღანოჲ, ადგილი, ჟამი, სახე A 228 საქმისაჲ, მიზეზი. პირი ვინაჲვე—რომელი იგი იქმოდეს და თუ

25 რომელთა-მიმართ იუოს საქმე, ვითარ რაჲ იგი—მამასა შეიღმან სცა უმეტრებით; საქმე უკუწ—თჳთ იგი ქმნილი, ვითარ ვის უურიმლის-ცემაჲ უნდოდა და [და]ბრმო; არამედ ორღანოჲ უკუწ—ვითარ რაჲ ქჳჲ გასტუორცა, ჰგონა, ვითარმედ ლაქვარდი არსო; ადგილი ვინაჲ-ვე—ვითარ რაჲ უედლის სივიწრე[სა-შინა] ჰკარ, უმეტარ [რაჲ] ექმნა, წი-

30 ნადამთხუწ უღლს; ჟამი ვინაჲვე—ვითარ რაჲ დამით ჰგონა მბრძოლი,

* ეს სიტყვა ხელნაწერში ზემო არშიაზეა. | 16 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 21, შურიითად A. რუსულში ტურმინი „ნაწილად შორითად“ ვადმოცემულია სიტყვებით: „обстоятельство члстн(а-м)“ (გვ. 150). | 26 თუთ A. | 26-27 ყურიმლისცემის A. | 30 ღამით A.

მოყურე მოკლა; ხოლო სასე საქმისა— ვითარ რაჲ იგი, რომელმან
 წელა, დასწენარდა და არ აღვილად მოკლა, რამეთუ უმეტარ იქმნა, თუ
 წელვასავე-თანა აღესრულოს; მიზეზი უკუტ— ვითარ იგი, რომელმან
 მისცა წამალი, რათამცა განჭკურნა, ხოლო, რომელმან იგი მიიღო,
 5 მოკუდა, ამისთვის რომელ სამსალად ებოა მას. არამედ ესე ყოველნი
 ერთბაშად არცათუ განცრთებულმან ვინ | იუმეტსნეს და არცათუ უმირა- A 229
 ვლესნი ამათნი დადათუ და უსაკუთრესთა ამათსა უმეტარ ექმნა და
 ესრეთ უმეტრებით ვინაჲ-მე ქმნა. არამედ ამათ-შორის საკუთრებითი
 არს, ვითარ იგი რაჲსა-თვისი და თუ რაჲ-წარმოსაჩინელი, ესე იგი
 10 არს— მიზეზი და საქმი.

თ ა ვ ი XXXII

ნ ე ბ ს ი თ ი ს ა - თ ჯ ს

უნებლიითისა უოფაჲ ორსახედ ითქუმის, ვითარ იგი: | იძუ- A 215
 ღებით უნებლიეთად და უმეტრებით ქმნილად; რომლისა-თვისცა ნებ-
 15 სითი ორთავე წინააღუდგების. და არს ვიდრე-მე ესე არცა იძულე-
 ბით და არცა უმეტრებით ქმნილ. და არს არა ვიდრე-მე იძულებითი,
 რომლისა დასაწეისი თვთ თჳს-შორის ჰქონდეს; და არცა უმეტრებით
 ვინაჲვე, კარნათუ თვთუელთა და ზოგადთა-განი იეოს უმეტარ ქმნი-
 ღი, რომელთა მოქმედებაჲ თჳს-შორის არს.*
 20 ხოლო იძიებვის, თუ ბუნებით ქმნილნი ნეტესით არიან, ვითარ
 იგი მოდნობაჲ და აღორძინებაჲ? არამედ ინჴსნებიან ესენი არცა

12 ამ სათაურის ნაცვლად ქართულ ხელნაწერებში ზის: „ნებსითისა და უნებლიეთისა-თვის“, ე. ი. ჩვენი გამოცემის (==ბერძნული დედნის) მე-29-ე თავის სათაური; და თვით ამ მე-32 თავს სათვალავად უზის (არ-შიახე) 38=28. რაღა თქმა უნდა, როგორც სათვალავს, ისე სათაურს ჩვენ ვასწორებთ და თვით ტექსტიც ამ თავისა შესაფერ აღვილას ვად-მოგვაქვს. ამ თავის ტექსტი A-ში იწყება მე-214-ე გვერდზე. | 18 თუ-თელთა A. | * ამას ქვემოთ რუსული ტექსტი (გვ. 151-152) კიდევ ათავსებს შემდგის სტრიქონებს: „Итакъ, соединяя то и другое, мы опредѣляемъ произвольное, какъ то, чего начало находится въ въ самомъ (дѣйствующемъ), знаящемъ всѣ частности, въ кото-рыхъ состоитъ дѣйствіе“.

ნეფსითად და არცა უნებლიეთად; რამეთუ ნეფსითი ჩუენ-შორისთა კელმწიფებთა-შორის არს, ხოლო მოდნობამ და აღორძინებამ არა ჩუენსა კელმწიფებთა-შორის არს. ვინაჲცა, დადათუ თუთუელობით ზოგადსა უმეცარ ვართ, არ ჩუენმიერობისა-თჳს მათისა, რომელი არ-

5 ცა ნეფსით არს და არცა უნებლიეთი. ხოლო გულის-თქემისა და გულის-წყრომისა იჩუენსა ნეფსითობამ; ამის-თჳს ვინამ-|მე, რომელ A216 წარმართებული იქების, ხოლო ცთომილი იძაკების, გინათუ მოა-
d[უ]ლების; და გემოჲ და მწუხარებამ შეუდგების მას და დასაბამი მის-შორის აქუს, რამეთუ მათ-შორის არს, რათა არა ვნებათა-მიერ

10 ადვილად დაფითხოვდეთ. ხოლო ჩუჭულებთა-მიერ ესევითარი წარი-
მართების. კუაჲდ უკუჭ და თუ ესე უნებლიით არს, არარამ უტყუ-
თა ცხოველთა ნეფსით რასავე მოქმედებს, არამედ არცა თუ და ჩიჴლნი ურმანი; არამედ აწ არასადა იხილეუბის ესრეთ; რამეთუ ვი-
ხილაკთ მათ ნეფსით საზრდელთა-ზედა მომავალად და არა იძულებით,

15 რამეთუ თუთ ვინაჲვე თავით თჳსით მიჴმართებენ და არა უმეცარ
არიან, რამეთუ არა უმეცარა საზრდელსა: იხილოს რამ იგი, ვითარ-
ცა უწებული, ვითარმედ საზრდელ არსო, და ვითარცა შეცნირესა სა-
ქმესა-ზედა მიჴმართებს, და, თუ ვერ მიხუდეს, მწუხარე იქმნების.
არამედ ნეფსითისა საუწყონი ესე, რამეთუ: ოდეს რამ მიემთხვოს—

20 გემოჲ, | ხოლო ოდეს რამ ვერ მიხუდეს—წუხილი; რომელთა-გან A217
საღნაურ არს. რომელ ნეფსითსა აქუს გულის-თქუმა[დ]ცა და გულის-
წყრომაჲცა: [ესე უკუჭ] გემოვნებითვე იქმნების. და სხუჭბრცა, თუ ვინ-
მე გულის-თქემის-მიერი და გულის-წყრომის-მიერი ნეფსითად არა
თქუას, აჴკოტს ჩუჭულებითათა სათნობათა: რამეთუ ესენი ვნებათა შუა-

25 ობით ვიდრე-მე არიან. არამედ უნებლიით ვნება და უნებლიითიცა სა-
ქმე სათნობათა-თჳს, და რამეთუ ესენიცა ვნებითვე იქმნებიან;
არამედ არასადა მეზრ გული[ს]-სიტყუთი და ნებისა-გან გაცონებითა და
თჳსითა ნებითა და წადილითა შემდგომად ცნობისა თუთუელთაჲს
ურებლიითად თქუას; რამეთუ იჩუენსა, ვითარმედ დასაწყისი მათ-შო-

30 რის; რომლისა-თჳსცა ესე ესრეთ ნეფსით ვიდრე-მე.

17 საზრდელი A. | 19 მიემთხოუს A. | 27 გულისიტყუათი A. |
28 თუთუელთაჲს A.

არამედ, ვინაშთგან მრავალგზის წინაღრჩევისა-თჳს მოვიკსენეთ და ჩუენშიერის-თჳსცა, — მიიღებოგოდედ და წინაღრჩევისა-თჳსცა. A217

თ ა ვ ი XXXIII

წ ი ნ ა გ ა ნ რ ჩ ე ე ი ს ა - თ ჳ ს A229

- 5 რაჲ ვინაჲ-მე არს წინაღრჩევაჲ? ნუჲ-მე და ნუესითად ვინაჲ-მე, ამისთჳს ვინაშთგან და რაჲცა მებრ წინაღრჩევითი არს და ნუესითიდა არს? არამედ სანტგლოდ არ უკუნეპქცევის, რომელ ვინაჲ-ვემცა ესე იქმან, ვითარმცა იგივე იუო ნუესითი და წინაღრჩევაჲ; ხოლო აწ უმეტესთა-ზედა გჰპოებთ ნუესითსა*;
- 10 რამეთუ უოველსა წინაღრჩევისა ვინაჲვე და ნუესითად, არამედ არა უოველი ნუესითი წინაღრჩევისა-შორის; და რამეთუ ურმანიდა და უტუენი ნუესით ვიდრე-მე იქმან, არა ვინაჲ-მე და წინაღმრჩეველნი; და რაოდენსცა უკუტ გულის-წყრომის-მიერ ვიქმთ, არა წინაგანმზ|რახნი ვიქმთ; ამთ A230 უკუტ ნუესით ვიდრე-მე ვიქმთ, არა ვიდრე-მე და წინაღრჩევით. არა-
- 15 მედ და ოდეს იჩქითად მოუყარე წარმომიდგეს ჩუენ, ნუესით ვიდრე-მე შევიკადემთ, არა ვინაშთვე უწეებულნი; და რომელმან მოუწოდებულად საუნჯე [ჰ]პოა, ნუესით ვიდრე-მე ერმაულსა დახუდა, არა წინა-აღრჩევით. უოველგნით უკუტ შეკარბების, რომელ არ ერთ და იგივე არს ნუესითი და წინაღრჩევა[ჲ].
- 20 არამედ [ნუჲ-მე და წადილ არს წინაღრჩევაჲ?] არცა ესე არს; რამეთუ განიწვალების წადილი სამად:** გულის-თქმუმიად, გულის-წყრომად და განზრახვად; არამედ, რომელ არცა გულის-წყრომა არს

I აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 3-4 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის ლზ=32. | * არშიაზე: „თუ რაჲთა განიყოფვიან ნუესითი და წინაღრჩევითი“. | 18 გულის წყრომასა მიერ A. | 20 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; სწორ ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები შემოგვაქვს აზრის შესავსებლად რუსელ-ბერძნული ტექსტის მიხედვით. | ** არშიაზე: „განწვალებაჲ წადილისა და წინაღრჩევისაჲ“.

და არცა გულის-თქუმა არს წინაღრჩევა[ა], საცხადო არს უკუჭ ამთ-
 გან, რომელ არა არს ზიარებაჲ კაცთა უტუეუთა-მიმართ მეგრ წინა-
 აღრჩევითა, არამედ—გულის-წერომით და გულის-თქუმით ოდენ; რა-
 შეთუ მეგრ ამით ვინაჲვე ვეზიარებით, ხოლო წინაღრჩევითა განვე-
 ნ უოფვიით; რომლისა-გან საცნაურ არს [რომელ სხუაჲ არს] წინაღრ-
 ჩევაჲ და სხუაჲ არს გულის-თქუმაჲ და გულის-წერომაჲ. საცხადო **A231**
 ჰუოფს ვინაჲვე დაუპრობელი, შეპრობილი უკუჭ გულის-თქუმისა-
 გან და მოქმედი მის-მიერ, არა ვიდრე-მე და მეგრ წინაღრჩევით,
 რამეთუ დავმატდების უკუჭ წინაღრჩევაჲ მისი გულის-თქუმას; და
 10 მოღუაწე ვინაჲვე, მოქმედებდეს რაჲ მეგრ წინაღრჩევით, არ მოქმე-
 დებს უკუჭ მეგრ გულის-თქუმით. მერმეცა კუდად, რომელ არცა
 მგულებლობაჲ ვიდრე-მე არს წინაღრჩევაჲ, იუწუებოდელ ამიერით-
 გან: რამეთუ არათუ უოფელთა; რომელთაჲ ჯერარს გულებაჲ*, ვიტუვთ
 გულებად; ხოლო** სიმრთელე წინაღმრჩეველად სიმრთელისა არაჲსადა
 15 ვინ თქუას; და გულებაჲ სიმდიდრისაჲ და არა ვიდრე-მე წინაღრჩე-
 ვაჲცა სიმდიდრისაჲ ითქუმის. მერმეცა და გულებაჲ შეუძლებელთა-
 თვისცა განწესების, ხოლო წინაღრჩევაჲ მხოლოდ ოდენ ჩუწმორის-
 თა-ზედა; რამეთუ ესრეთ უკუჭ ვიტუვთ, ვითარმედ მგულების უგუ-
 დაფუოფად, | არამედ მას ვინაჲვე ვერ ვიტუვთ, ვითარმედ წინაღვირ- **A232**
 20 ჩეგ უკუდაფუოფასა. რამეთუ გულებაჲ აღსასრულისაჲ არს, ხოლო
 წინაღრჩევაჲ—აღსასრულის-მიმართი, —ვინაჲ თჳა ამით შესაბამთა-
 ებრ, რომელ აქუს საგულებელსა გულობადისა-მიმართ, რამეთუ საგუ-
 ლებელი ვინაჲვე—აღსასრულ. მერმეც ამით მხოლოდ ოდენ წინაღვირ-
 ჩევთ, რომელთა ჩუენ-მიერ შეეჭუნე ვაუუნეთ შეძლებად ქმნისა მა-
 25 თისა; ხოლო მგულებელ ვართ და ვერმეძლებასცა*** ჩუენ-მიერ, ვი-
 თარ იგი—ძღვეად ვინაჲსა-მე სჳაჲს-ჰეტ[ი]სა.

არამედ ესე, რომელ არცა გულის-წერომა და არცა გულის-
 თქუმა და არცა გულება არს წინაღრჩევაჲ, კმასუოფელად აღმოჩენი-
 ლა; ხოლო რომელ არცა თნება ვიდრე-მე არს—საუწყო იქმნას და
 30 თჳთ მათ ამოსჩენელთა-გან და სხუათა-განცა; რამეთუ თნებაჲ—არა

1 გულის-თქუმაჲ A. | * უნდა იყოს: წინაღრჩევაჲ. | ** არშიაზე
 შენიშვნა: „განყოფილა მგულებლობისა და წინაღრჩევისაჲ A. | *** არ-
 შიაზე სწერიო: „შესაძლებელსა“. | 28 სჳაჲსჳეტსა A. | 28 გულებაჲ A.

მხოლოდ ჩუენმიერთათს, არამედ და სამარადისოთათსცა; მერმეცა უკუწ რამეთუ თნებას ჭეშმარიტადცა ვიდრე-მე ვიტყუთ და ცრულ-ცა,—არამედ წინააღრჩევას არსადა ვიტყუთ ჭეშმარიტად და ცრულ; A233 და რამეთუ თნება[ჲ] მებრ სყოფელთაო, ხოლო წინააღრჩევამ—მებრ 5 თყოულთა: რამეთუ ქმნადთათს ვიდრე-მე წინააღრჩევამ, ხოლო ქმნადნი — სათყოულაო.

არამედ არცა განზრახვა ვიდრე-მე არს წინააღრჩევამ, ვითარ რამ ზრახვამ*; რამეთუ განზრახვა[ჲ] უკუწ არს გამძიება თუთ ქმნილთათს; არამედ წინააღრჩევითთა ვინამევე და განგულებით წინამთვე გა-10 მარჩეულთამ. საუწყო უკუწ, რამეთუ განზრახვა[ჲ] უფროამს ხოლო გულებადთა და გამოსაძიებელთა-ზედა იხილებიან, არამედ წინააღრ-ჩევამ — წინამთვე გამოჩეულთა და გუარქმნილთა-ზედა.

ვინამევე, რამ იგი არა არს წინააღრჩევამ, თქემულა ვიდრე-მე; ხოლო, თუ რამ იგი არს, აწ ვთქუათ. რამეთუ არს შეზავებულ რამ-15 მე გა[ნ]ზრახვისა-გან და მიმოსჯისა და წადილისა; და არცა წადილ ვინამე-მე არს მარტოდ და არცა ზრახვით გულება მხოლოდ, არამედ—ამათ-გან რამ-მე ერთქმნა | და თანშედგამა. ვითარ [ი]გი ვი- A234 ტყუთ ცხოელსა სულისა და სხეულთა-გან თანშედგამად და არცა მარტოდ სხეულყოფად ცხოველსა და არცა სულსა მხოლოდობით, არამედ თანმარხოლთა-განვე, — ეგრეთვე უკუწ და წინააღრჩევამცა. არამედ ესე, რომელ ზრახვით გულებამ ვინამე-მე არს და განზრახვამ საბჭოსა-შორის სჯისასა, დადათუ და არა თუთ იგი გულებითი ზრახ-20 ვამ, — სანინო თუთ სანაცვლოდ სხეულით აღსარებისა-განცა; რამეთუ წინააღრჩეველი უკუწ არს სხუამ ჰირველ სხვას სარჩევქმნილი**;

25 არამედ არავინ სადა რამ წინგამომარჩიოს ჰირველ განზრახვისა და არცა აღმარჩიოს არა განმშჯელმან. არამედ, ვინამთგან არა უოველი, რომელი გუწთნოს ჩუენ კეთილად, და საქმით ქმნადცა მისდა წადნიერ ვართ, მაშინ უკუწ წინააღრჩევამ და წინააღრჩეული იქმნების და წი-

5 თყოულთამა A. | 7 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზზე: „განყოფილებამა განზრახვისა და წინააღრჩევისამა“. | 8 გამძიებამა A. | 11 გულებადთამა A. | 13 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება თვით ქართულ ხელნაწერს ეკუთვნის. | 16 გულებამა A. | 17 ერთქმნამა და თანშედგამამა A. | ** არშიაზზე: „რამ არს წინააღრჩევამ“ A.

ნამთვე განბჭობილი განზრახვის-გან, რამჟამს თანმობითოს | და A235
 წადილიცა. საჭიროდ უკუწ წინააღრჩევამ ამის-თხს ვიდრე-მე არს,
 რომლისადაცა და განზრახვამ იუოს*. შეკრების უკუწ ამით-გან ესრე
 უოფამ წინააღრჩევისამ: წადილი განზრახვითი ჩუენ-მიერთამს,
 5 ანუთუ: მგუფებლობამ ჩუენ-მიერთამ წინამთვე სჯილბჭობილ[ი]ს
 განზრახვის-გან. ვართ მოწადე წინამთვე აღმჩიეველნი; არამედ ვი-
 ნამთგან წინააღრჩევამ ვოქუთ, ვითარმედ ამით-თხს არს, რომელთა-
 თხსცა და განზრახვამ, გამოვაცხადოთ, თუ რომელთა-თხს მოქმედებს
 განზრახვამ და თუ რომელთა-თხს ვართ განმზრახ.

თ ა ვ ი XXXIV

თუ რათა-თხს ვართ განმზრახ

პირველ თქემისა, თუ რომელთა-თხს ვართ გა[ნ]მზრახ, უმჯობეს
 არს განსაზღვრებად, თუ რამთა გავეოფვის განზრახვამ გამოძიებასა;
 რამეთუ არა იგივე არს გა[ნ]ზრახვამ და ძიებად, დალათუ და გა[ნ]მზრ-
 15 ნი ეძიებს მას, რომელსაცა იზრახვს, არამედ დიდად განიუოფვის;
 რამეთუ ვეძიებთ, თუ უმეტეს ქუწუანისა არსა მზე? არამედ არასადა
 ვინ იტყუს, ვითარმედ: „მეტუ:ლების უმეტეს ქუწუანისა უოფად მზი- A236
 სა“. რამეთუ არს ძიებამ ტომ ვიდრე-მე გუფებით ზრახვისა, რომლი-
 ს-თხსცა უმეტესთა-ზედა ისიტუევის; რამეთუ უოველი ვინამვე გან-
 20 ზრახვამ ძიება ვიდრე-მე არს, არამედ არცა უოველი ძიება[დ]—გან-
 ზრახვამ. ჩუწნებულ არს უკუწ და ესეცა. არამედ ესე თუ განვიგუ-
 ლოთ, ოდეს-მე განზრახვასა-ზედა ვიტყუთ, ვითარ იგი განვიგულოთ-
 და, თუ ოდეს იუოს ჩემდა ნაგით მავალობამ; ხოლო ოდეს-მე გა-
 გონებასა-ზედა, ვითარ იგი ითქემის, ვითარმედ: „ვიგულებე სასწავ-

1 „განზრახვისა-გან“; ეს სიტყვა ზის ქვედა არშიაზე; მის ნაცვლად
 ტექსტში სწორია „ბუნებისა-გან“, როველსაც ასწორებს თვით გადამწერი
 (არშიაზე), როგორც ზემოთ იბეჭდება. | * არშიაზე: „სახლვარი წინააღრ-
 ჩევისამ“ A. | 10-11 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის ლმ=33. |
 20, ძიებამ A.

ღონი“, და არათუ ესრეთ, თუ „განვიგუღნუ სსწავღონი“. შუგომრღუჭ-
ვით უკუჭ მრავადგზის რაჲ, ოღეს განურჩეველად გუჭსმოდის სს-
სუღთაჲ, შუჭზრენი იგიობად არიგის. არამედ განუთფიღუბისა შა-
თისა სსცხადოდ წარმოჩენიღისა, რომღისა-თჲსცა ითქუმიღედ, თუ
5 რომელთა-თჲს ვართ მეზრახუ.

განვიზრახვით უკუჭ ჩუენ მრავადთა-თჲს და ჩუენ-შორის ქმნად-
თა და დადგომადთა და ჩუენ-მიერ ქმნად შესადღუბელთა-თჲს | და A 237
უღნურად შქონებელთა აღსსრუღისათა, რომელ ესე არს ესრე და
სსუჭბრცა შუმდღუბელთა ქმნად. არამედ, ვინაჲთგან ჩუენ-შორისი სი-
10 ტუჯა, ხოლო ვინაჲთგან მარტოდ სსქმითთა-თჲს განვიზრახვით,
არამედ ესენი ჩუენ-შორის; რამეთუ არათუ [ღმრთ]ის-შეტუჭღღუბად
თქუმუღისა ფიღოსრთფოსობისა-თჲს განვიზრახვით, და არცა ღმრთი-
სს-თჲს, და არცა სსჭიროდ და თანაწარუჯაღად ქმნადთა-თჲს, — ხოლო
სსჭიროდ და თანაწარუჯაღად ვიტუჯ, რომელი სსმარადისოდ იგიუგო-
15 ბით იქმნებოდის, ვითარ მოქცევი წელიწღისაჲ, — ხოლო არა თუ არსა-
მარადისოდ გეზადთა-თჲს, არამედ სსმარადისოდ შსკავსად ქმნადთა-თჲს,
ვითარ იგი აღმოსღვისა და დასღვისა-თჲს მზისა, და არცა ვიდრე-
მე ბუნებით უკუჭ, ხოლო არსსმარადისოდ შსკავსად ქმნიღთაჲსა, ვი-
თარ იგი უმრავღესთა-ზეღა, ვითარ რაჲ განმცროვნებაჲ სსმოდრიე-
20 ღისაჲ და წუჭროფანებაჲ ოცწღისაჲ, არამედ არცა ბუნებრივ[ი] უკუჭ,
ხოლო სსუღად და სსუღად უსსღდგროდ | და შუენურობლად ქმნიღად, A 238
ვითარ რაჲ წჷშათა-თჲს, ანუთუ არმურისა-თჲს, ანუთუ სეტუჯსა-თჲს,
არამედ და არცა ბედის დახუჭღრებით ქმნიღად თქუმუღთა-თჲს,
რომელი იგი არს იზუთთა-ზეღა ვიდრე-მე მომკღომ. ამის-თჲსცა
25 ჩუენ-შორისი თქუმუჯა.

[და კუღად თქუმუჯა, ვითარმედ: „ჩუენ-მიერ ქმნად შესადღე-
ბელთა-თჲს“;] ხოლო ჩუენ-თჲს ესე სსცნურ არს, რომელ არა ეო-
ვღისა კადისა-თჲს და არცა ეოვღისა სსქმისა-თჲს ვარო გა[ნ]მზრახ;
[არამედ მხოლოდ ოღენ ჩუენ-შორის ქმნადთა და ჩუენ-მიერ ქმნად-

6 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 24 იშუთთა-ზეღა A. | 28 აქაც
ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; — სწორ ფრჩხილებში მოთავსებული სიტყვები
აზრის შესავსებლად გვაქვს შემოტანილი ბერძნულ-რუსული ტექსტიდან.

თა-თხს;] რამეთუ არა განვიზრახავთ, ვითარმედ ჩუენ-შორის მყოფნი ჩუენნი მტერნი კეთილადმცა მოჭალაქობდეს,—რომლისა-თხსცა და ესე მათ-შიერ განსაზრახვევ არს.

ა რამედ არაჲს-თხს უოგელთა ჩუენ-შიერ ქმნილთა-თხს და ჩუენ-
5 შორის მყოფთა-თხს განვიზრახავთ,—არამედ ჯერარს ესე თანდართვად, ვითარმედ: „მათ-თხს ოდენ, რომელთა აღსასრული იუოს უცნაურ“. სოლო თუ რაჲ-მე იუოს საცნაურ და აღსაარებულ, არღარა განვი-
ზრახავთ; რამეთუ არცა ზედმიწევნილებითა, გინათუ კელოვნების-
თა, გინათუ საქმეთაჲ არს განზრახვაჲ; რამეთუ განჩინილ და ს-
10 ზ|ღვრთან სიტუუანი საქმეთა მათანი თხნიერ მდირელთა კელოვნე- A 239 ბათაჲსა, რომელნიცა «საზრია» წოდებულ არიან, ვითარ მკურნალო-
ბისაჲ და ღუქ|წლეთა-შინა განშიშულებისაჲ და მენაგეთ-მოძღურობი-
საჲ. და არა მხოლოდ მათ-თხს ოდენ განვიზრახავთ, არამედ რ-
მელნი ჩუენ-შორის და ჩუენ-შიერ იუენენ, სოლო აღსასრული უცნაუ-
15 რად ჰქონდეს და შესაძლებელ იუენენ ესრე და ეგრე წარმოჩინებად.

ა რამედ ესე ირუზნა ვინაჲვე ვიდრე, რომელ არა აღსასრულისა-
თხს, არამედ აღსასრულის-მიმართთა-თხს [არს] განზრახვაჲ: განვიზრ-
ხავთ ვიდრე-მე არათუ სიმიდირკსა, არამედ—ვითარ და რომელთა-შიერ
განემიდირდეთ. შემოკლებით უკუწ ისიტუუვოდედ, რამეთუ მხოლოდ
20 მათ-თხს ოდენ განვიზრახავთ, ვითარ რაჲ სასწორად მომედლომა-
თხს. რომლისა-თხსცა ჯერარს და მის-თხსცა კელეოფად, რათა არა-
რაჲ აკლდეს თქუმულსა სიცხადისა-მიმართ.

ძალად* ითქუმიან იგინი, მებრ რომლითა შეუძლებდეთ რაჲსა-
ვე საქმედ; რომლისა-თხსცა | განაღა არა ვიქმთ, ოდეს ძალად ოდენ A 240
25 გუქონდის; სოლო რომელთანი ძალნი არა გუქონდინ, ამათნი არცა
ვინაჲვე საქმენი. იპობის ვინაჲ-მე საქმე ძალითა, სოლო ძალი—არ-
სებითა; რამეთუ რაჲცავე საქმე—ძალისა-გან, სოლო ძალი—არსებისა-
გან და არსებასა-შორის. სოლო სამნივე ესე არიან ურთი-ერთას მქო-
ნებულ, ვითარ იგი ვთქვთ, ვითარ: შემძლებელი, ძალი და შესაძლე-

4 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; არაჲსთუნ A. | 7, რად-მე A. |
16 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზუ: „თუ რაჲ არს ძალი“;
—ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ.

ბელი. შემძლებელი უკუტ—ვითარ არსებაჲ, ხოლო ძალი—რომლითა იგი მაქუს შეძლება, ხოლო შესაძლებელი—რომელი ძალითი შებრ ჰქონდის შეძლება ქმნისაჲ. არამედ შესაძლებელთაჲ რომელი-მე არს საჭირო და თანწარუგალ, ხოლო რომელი-მე—ოდენ მომხდომ. სა-
 5 ჭირო უკუტ—რომელი შეუძლებელ იუოს დაუენებად, რომლისა და წინააღმდეგომიცა [შეუძლებელ] ვიდრე-მე არს; ხოლო მომკდომი არს —რომელი შემძლებელ იუოს დაუენებად, რომლისა და წინააღმდეგო-
 მიცა შესაძლებელ ვიდრე-მე. ვითარ იგი საჭიროაჲს-თჲს, ვითარმედ: საჭირო | არს კაცისა ცოცხლისა სულის-კუჭთაჲ; ამისი უკუტ წინა- A 2+1
 10 განმწეობი, ვითარმედ შეუძლებელ არს არ სულის-კუჭთაჲ ცოცხლი-
 საჲ; და კუდად [მომკდომი]: შესაძლებელ არს დღეს უოფაჲ წჷმი-
 საჲ, ხოლო წინაგანმწეობი—ვითარმედ შესაძლებელ არს დღეს არ-
 უოფაჲ წჷმისაჲ. კუდად უკუტ მომკდომისაჲ რომელი-მე უმრავლეს-
 თა-ზედა ითქუმის, ხოლო რომელი-მე—უმცროჲსთა, ხოლო რომე-
 15 ლი-მე სასწორად; უმრავლესთა-ზედა უკუტ—ვითარ იგი გამკცოფნე-
 ბაჲ სამოცუელისაჲ; არამედ უმცროჲსთა-ზედა—ვითარ იგი ვიეთი-მე
 არგამკცოფნებაჲ სამოცუელისაჲ; ხოლო სასწორად — ვითარ იგი
 სღვაჲ და არასღვაჲ და, მარტივად, ქმნაჲ რაჲსა-მე და არაქმნაჲ..

რამეთუ ამათ-თჲს სასწორად მომკდომადთა მსოლოდ ვართ გამ-
 20 ზრახ. არს უკუტ სასწორად მომკდომთაჲ იგი, რომელ მასცა შეუ-
 ძლებელთ და წინააღმდეგომსაცა მისსა. არამედ, თუმცა არა ორთავე
 ერთბაშად შეუძლებლით მასცა და მისსა წინა|აღმდეგომსა, არცა სადა A 2.4.2
 ვიუგენით გამზრახ; არამედ არცა ვიდრე-მე აღსარებულთა-ზედა და
 არცა შეუძლებელთა-ზედა ვინ სადა განიზრახავს; არამედ მსოლოდ
 25 მეთრე ვიდრე-მე და სსუაჲ წინააღმდეგომთაჲ შეტკძლია, რომელი ესე
 არს აღსარებულ და არასადა საეჭუნო,—არამედ წინააღმდეგომისაჲ
 შეუძლებელ.

6, საჭირო A; ვასწორებთ აზრისა და რუსული ტექსტის მიხედ-
 დვით. | 11-12 წუმისაჲ A. | 19 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 25 შე-
 გუძლია A.

თ ა ბ ი XXXV

ს ჯ ს ა ო ჯ ს

რომელნი გარემოქცევითს ძალს ვარსკულავთას მიზეზს ეო-
 გელთა ქმნადთას აჩეშებენ, არა მხოლოდ საზოგადოთა გონებრივთა
 5 მბრძულ არიან, არამედ უოველთა მოქალაქობათა უკმრად აღმოაჩენენ.
 უჯერო ვიდრე-მე შჯუღნი, ნამეტნავ უკუშ საბჭონი სასამართლონი,
 მტანჯველნი უმიზეზოთანი, უჯერო ქებანი და ძაგებანი, უსარგებლო
 ვინაჲვე და ღოცვანიცა,—უოველთა სჯს-ებრ ქმნისა-თჯს; ექსორია
 ვიდრე-მე და განგებაჲცა კეთილად|მსახურებასავე-თანს და კეთილ- A 243

10 მოქმედებასა, ვინაჲთკან კაცნი მხოლოდ ორღანოდ ოდენ ეზობოდინ
 ზენათა ძლითთა ვინაჲვე მოქცევათა და რამეთუ მათ-მიერ მიდრეკად
 საქმეთა-მიმართ, არა მხოლოდ ნაწილნი სხეულთანი, არამედ და სუ-
 ღისაცა მიმოგონებანი. რომელნი ამას იტყუან, ჩუენ-მიერთა ვიდრე-მე
 უოველით-ჟრთ აღჭკოტენ და ბუნებასცა მომკლამთასა, და ესრეთ და

15 სხუად არარად, გარნათუ უოველთავე შეგანებენ. ცრუ ვიდრე-მე და
 თჯთ იგი ვარსკულავნიცა, რამეთუ რომელთა-მე შქა[ა]ვად, ხოლო
 რომელთა-მე მოსისხლედ აღმქმნელ, და ჰირველ ამათს შემოქმე-
 დისა ამათის ღმრთისად მიზეზი აღიფლენიების, რომელ ესევეთარნი
 შეჭმზანდა, რომელ მიზეზსა ბოროტთა საჭიროდ და იძულეობით ზე-

20 დაღამდეებენ ჩუენ, ვითარ არა მხოლოდ ოდენ მოქალაქობათა-ზედა
 დაღკრომად ამათის ამის უჯერობისა, არამედ დიდთა ვინაჲვე ბო-
 როტთა | მიზეზად აღმოაჩინად ღმრთისა, ვითარცა წინადაუდგომელ- A 244
 უოფად ვიდრე-მე მეტადინენი მათის მის წინადადებით კელყოფისანი.
 არამედ არცა თუ სმენად საჭირო არს ესე, საჩინოდ მქონებელი გმო-
 25 ბისა და უჯერობისაჲ. ხოლო რომელნი იტყუან ესრეთ, ვითარმედო
 და მებრ სუებრივიცა დაეცვის,—(თჯთუელს ქმნილთას მიეცემოდედ

1-2 ხელნაწერში ამ თავის სათვალავია ლდ=34. | 25,-ა—26,-ა რუ-
 სულ თარგმანში ეს ადგილი ასეა გადმოცემული: «А говорящие, что
 существуетъ и то, что въ нашей власти, и то, что въ силу рока»;

ვინაჲვე სჯსტა, ვითარ იგი წყალსა— განგრილებაჲ და ვითარ თუთუ-
 ულთა ნერგთასა— მოღებად ესევეითარის რაჲსა-მე ნყოფთაჲს და
 ვითარ იგი ქვასა— დაღმართუენებაჲ და ცეცხლსა— ზედაუენებაჲ, ეგრე-
 თვე და ცხოველსტა— თანადართვაჲ ნებისაჲ და მიმართებაჲ, რაჲს
 5 მიმართებასა მას არაჲჲ ექმნას დაშაუენებელ გარეგნით, იგი ვინაჲვე
 იუოს სჯს-ებრ, მაშინ ვიდრე-მე ჩუენ-მიერ იუოს სღვაჲ და დაუცი-
 ლებულადცა ვლოთ), — არამედ რომელნი ამას იტყოდეს, არიან უკუწ
 სტოელთა-განნი სჯრისიშპოს ვინაჲვე და ფილოზოფორ და სხუანი A 245
 მრავალნი და მბრწენივალენი, რომელნი არარას სხუას აღმოაჩენდეს, არა-
 10 მედ ამას ოდენ, ვითარმედ ყოველივე მებრ სჯს-გან ქმნად. დაღათუ
 მიმართებასტა წადილისსა სჯს-გან იტყუან ჩუენდა მოცემად და ამას
 ოდეს-მე სჯის-გან გარეგნითისა დაუენებად და ოდეს-მე არა, — საცხ-
 დო არს, რომელ ყოველსავე სჯს-გან იტყუან ქმნად და მათსტა,
 რომელთასა ჩუენ-მიერ ყოფად იტუნეულ ვართ; უკუნქტვეით უკუწ
 15 თუთ მათთავე სიტყუათა მომემარებულნი მათ-მიმართ, ვაჩუწნებთ თნე-
 ბის მათის უჯერობასა.

რამეთუ*, თუ რად-მე მათ-თჲს მიზეზთა-გან გარემოცვულ ვი-
 ნაჲვე, ვითარ იგინი იტყუან, ყოფლით-ურთ საჭირო ვიდრე-მე ეგრეთ
 ქმნად და არა იტუნეულობად, ვითარმედ ოდეს-მე ესრეთ, ხოლო სხუწ-
 20 ბრტა ქმნად, ამის-თჲს რომელ საუკუნით-გან ესრე განჩენილ არიან
 იგინი, — საჭირო არს | და მიმართებატა ცხოველისაჲ ყოფლით-ურთ A 246
 ყოველივე უნაკლულოდ მათვე გარემოცვულთა მიზეზთა-ებრ ყოფად.
 ხოლო, თუ რად-მე ჰირველი მიმართებაჲ საჭიროდ შეუდგების, მაშა
 სადაღა იუოს ჩუენ-მიერი? რამეთუ თავისუფლად ვინაჲვე ჯერ არს,
 25 რომელი არსტა; გინათუ გარეშემცველთაჲ მათ ჩუენდა იუოს ოდეს-მე
 უკუწ მიმართებაჲ, ხოლო ოდეს-მე არმიმართებაჲ; ხოლო თუ რად-

ლათინურ ტექსტში ეს ადგილი უფრო ვრცლად ყოფილა გადათარგმნი-
 ლი (შეად. რუს. თარგმ. გვ. 162).

6 სუსაებრ A. | 11 სუსაგან A. | 13 სუსაგან A. | 15₂ მათ-თჲს-
 ვე A. | * ამ სიტყვით ხელნაწერიც ახალ ნაკვეთს იწყებს. | 17. დედანში
 ეს სიტყვა გაყოფილია ასე: „გრე მოცვლ“. | 22. დედანში: „გრე მო-
 ცვლთა“.

მე სსკიროდ და იძულებით შეუდგების და შიმართებადც, —საუწყო
 რომელ სსს-ებრ და შიმართებისა იქმნას; არამედ და თუ ჩუენ-
 მიერცა ვინაჲვე იქმნებოდის ჩუენისა ბუნების-ებრ და შიმართებისა
 და განიჭობისა. დაღათუ ჭაზრობენ მას არაქმნად, ტუეილ ვიდრე-მე
 5 იუოს ჰირველდაწესებულეი, რომელ იტყოდა, ვითარმედ გარემოდგო-
 მილთად ვინაჲვე სსკირო არს ვოფლისავე მიდევნებაჲ; ესრეთვე უკუწ
 უსულთადაცა-სედა იბოოს რაჲვე მყოფად. | რამეთუ, ვინაშთგან მი- A 247
 მართებასა ჩუენ-სედა დაწესებენ, ამისთვის რომელ ბუნებაჲ ესე მ-
 ქეს ჩუენ, —რაჲ იუოს დამაჩენებელ და ცეცხლსადაცა-სედა თქუმად
 10 მწუგველობაჲ, ვინაშთგან ბუნებით დასწუგეს ცეცხლი? სადაცა ჩუწულ
 იუოს წარმოჩინებად ესე ვიდრე-მე ფილოზოფიის-მიერ წიგნსა მას-
 შინა «სსსასა». არა ვიდრე-მე ჩუენ-თვის სსსა-გან ქმნადი ჩუენ-მიერ
 არს; და რამეთუ ესევე მიზეზი ებანთადაცა-სედა და წინწილთა და
 სსუთაჲ რათავე არღანოთა და ყოველთა უტყუთა და უსულთა იუოს
 15 მიზეზ, რასაცა რას-მე აქნევედენ მათ მათ-მიერ მოქმედნი, —რომელი
 ესე არს უჯურო.

თ ა 3 0 XXXVI

ვარსკულავთა-მიერისა სსსა-თვის

ბრძენნი მეგვიპტელნი, რომელნი იტყოდეს მეჭეშმარიტობად
 20 ვარსკულავთა-მიერსა სუესა, სოლო უგუქცევად ვიდრე-მე მისდა ლო-
 ცვათა-მიერ და უგუნსაქცეველთა, იტყუან ესრეთ, ვითარმედ არს რაჲ-
 მეო თვთ მათ ვარსკულავთა | სსსსურთ, მაწინარებელ მათდა, და A 218
 სსუ[ა]თაცა ვინათა-მე ზეშთამდებარეთა ძაღთა, შემძლებელთა გარე-
 უკუნქცევად მისდა, და ამათ მიზეზთა-თვის ლოცვათა და მსსსურებათა

12 სუისასა A; სუისაგან A. | 18 ხელნაწერში (A) ეს სათაური
 ასეთის ორთოგრაფიით არის წარმოდგენილი: „მასკულავთა მიერისა
 სკისათვის“. —ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის ლმ=33. | 20 სუ-
 ცსა A.

ღმერთთას და უკუნსაქტა[ვა]ლთა მეწადე ვართო. არამედ ესენი მომ-
 კიდობად იტყუან და არა საჭიროდ სუესა; ხოლო მომკიდომთა ბუნებაჲ
 — შეუსაზღვრებელი; ხოლო შეუსაზღვრებელი — უნანურ. რომლისა-
 თასტა ამის-მიერ აღიკოტების უკუშ უოველივე მოკობაჲ და უფროჲს
 5 ხოლო შობათმეტყუელებად წოდებული, რომელსა იგინი პირველ
 სხუათასა ვმსახურებენ, ვითარ ძლიერსა რას-მე და ჭეშმარიტსა სა-
 ქმესა. ხოლო თუ რად-მე თქუან, ვითარმედ აღსასრული ნაკუთთაჲ*
 საცხადო და შეკელოვნეთა-განცა იცნობების, ხოლო რაჟამს ნაკუშთი
 არა ძლიის-ებრ აღმოკდესო, ღმერთმან დააცილა იგიო, — ვთქუათ,
 10 ვითარმედ და ესეტა უჭერო: რომელ, პირველ, მხოლოდ ღოცვაჲ
 ოდენ დადგეს ჩუენ-ზედა და მსახურებაჲ ღმერთთაჲ და სხუაჲ არა- A249
 რაჲ; მერმეტა, ვიჭუნეულოთ მათდა-მიმართ, თუ ვითარ სხუანი ეო-
 ველნივე კაცთა საქმენი და წინაღობეანი რომელსა-მე თანდართავსა
 ვარსკულაჟთასა მიმდგომ, ხოლო მარტოდ ღოცვისაჲ ოდენ არს
 15 ჩუენ-მიერ? რამეთუ უღონო ვიდრე-მე, თუ რომელთა მიზეზთა-გან
 არს ესე ესრეთ და რაჲ იუოს იგი საჭიროჲ. მერმეტა, თუ რაჲ-მე
 არს კელოვნებაჲ და სხე უკუნსაქტეველთაჲ, რომელი დააცილებს
 სჯსა-მიერსა, — რაჲ უკუშ უოველთა კაცთად კელოვნებაჲ იგი იუოს
 ვინაჲ-მე მისწომებელ, გინათუ ვიეთდა-მე, ხოლო ვიეთდა-მე არა?
 20 არამედ თუ რად-მე უოველთად, არა დააცილებს სიტყუთ ოდენ უოგ-
 ლად უოვლით-ურთ უკუნტეველად სჯსა უოველთა რაჲ ისწონ კელოვნ-
 ნებაჲ იგი, რომლითა დაცილებოდის აღსასრული საქმეთა მათთაჲ;
 ხოლო თუ რად-მე რომელთა-მე არს მისწომებელ და რომელთა-მე
 არა, რაჲ ვითართა უკუშ და ვინ იუოს ამისი განმანინებელი? ხოლო A250
 25 თუ რად-მე და იგივე სუე არს, რომელ რომელთა-მე ღმერთის-მსა-
 ხურებად შეიქმს, ხოლო რომელთა-მე არა, — იპოოს ვინაჲვე უოვე-
 ლივე სჯსა-ებრ; რამეთუ ღოცვისა და მსახურებისა-მიერ არათუ ოდენ
 არაუდარესად ჩუენ-მიერ აწ გამოჩნდა სჯსა-გან, არამედ და უმეტე-
 სადცა. რამეთუ რასა მარტოდ ჩუენ-მიერად ოდენ დააწესებდეს, აწ
 30 გამოჩნდა უმეტეს სჯსა. ხოლო თუ რად-მე არა სუტ, არამედ სხუაჲ

2 სუცა A. | * იგულისხმებიან ზოდიაკების „ნაკუთენი“, ე. ი. ზოდიაკების ვარეგანი ფორმა, მოყვანილობა, ფოფურა. | 18 სუისა-მიერსა A. | 21 სვისა A. | 27 სუისაებრ A. | 28 სუსაგან A. | 30 სუისა A.

ვინაჲ-მე არს მიზეზ ამათდა, იგივე ვიდრე-მე გამოჩნდეს უფროჲს
 ხოლო სუედ. არამედ ღოცვათა-შორისისა შეძლებისა-მიერ და წარ-
 მართებისა უოველივე სიმტკიცე სჯს გარეშეიცვის: და შემძლებულთა-
 თჯს არაგინაჲ იუოს სამე სუებრიფი, არამედ არ შემძლეთა-თჯს—უოვე-
 5 ღივე სჯსა-ებრ. და იპოოს ვინაჲვე რომელთაღ-მე კაცთად უოველივე
 სუებრიფად, ხოლო რომელთა-მე—არ სჯსა-ებრ. რომლისა-თჯსცა საუწყო
 | არს, რომელ, რომელი ამას გამოაჩინებდეს, იგი ვიდრე-მე არს თჯთ A251
 საკუთრებითი სუე, და კუადად ესრეთ უოველივე სჯსა-ებრ იპოოს. მერმეცა
 და უსამართლო ვიდრე-მე იუოს, რომელი განუყოფდეს, თუ რაჲცავე
 10 იგი იუოს: ანუთუ ეშმაკი რომელი-მე, გინათუ სხუაჲ ვინაჲ რაჲ
 სუე იგი. რამეთუ არა ღირსებისა-ებრ განუყოფს კაცთა გუარსა და
 სახესა ღმერთთა-მისხურებისას; რამეთუ რომელი რომლისა იუოს
 უფროჲს ღირს, ოდეს უოველებივე ორღანო ვინაჲ-მე იუენენ სჯს და
 არარას ვინ თჯსისა ნებისა-ებრ იქმოდეს, უოველით-ურთ უფროჲს
 15 ხოლო არა წინაღმრჩეველი? ამათ უგუჲს ესრეთ ქმნილთა-შორის
 არცა რომელი მართად ვინაჲვე და არცა რომელი უსამართლო, რომ-
 ღისა-თჯსცა არცა ღირსი და არღირსი სამადლო; არამედ რომელი
 სწორთა უსწოროდ გაუყოფდეს—უსამართლო.

თ ბ 3 ი XXXVII

ს ხ უ ა ს ა ხ ე დ ს ჯ ს ა - თ ჯ ს

ვიეთნი-მე იტყოდეს, ვითარმედ აღრჩევაჲ ქმნადთაჲ | ჩუენ- A252
 ზედა არსო, ხოლო აღრჩეულთა აღმოკლამაჲ სუესა-ზედა; არამედ

2 სუტად' A. | 3 სუსა A. | 5 სვისაებრ A. | 6 სვისაებრ A. | 8 სუი-
 სა-ებრ A. | 13 სუსა A. | 16 ოსამართლო A. | 20 ხელნაწერი ამ თა-
 ვის სათვალავია ლ8=36.—ბერძნული ტექსტის რუსულ თარგმანში ამ
 თავს ასეთი გრძელი სათაური აქვს: „О тѣхъ, которые говорятъ,
 что избраніе того, что слѣдуетъ дѣлать, находится въ нашей
 власти, а осуществленіе (исходъ) избраннаго—во власти рока“.
 | 22 სუტა-ზედა A.

არიან ვინაჲვე ელღენთა ბრძენნი, რომელ რომელსა-მე კეთილად იტ-
ყოდეს, ხოლო რომელსა-მე აცთუნებდეს. არამედ ჩუენ-ზედა დად-
ბად აღრჩევამ ქმნადთაჲ, თუნიერ აღსასრულის მათისა, ვინაჲვე მართ-
ლიად თქუეს, ხოლო სჯს მიჩემებაჲ ამისი—არა ვიდრე-მე მართლიად.

- 5 არამედ იმხილენ უკუტ, ამისთჳს რომელ, ჰირველ, უსრულ ჰუოთენ
სუეს და რომლისად-მე ქონებად და რომლისად-მე—არა; მერმე,
შედგომად და მიღვეებად იტუჳს მას ჩუენისა წადილისად, რამეთუ
ამისდა მიღვეებად იტუჳს საქმეთა სჯსთა, და ესრეთ იპოოს უფ-
რომს ხოლო მიდრეკილად ჩუენ-მიერ, ვიდრეღარა და მიმდრეკელად
- 10 ჩუენდა,—რომლისა-თჳსცა უმეტეს ვიდრე-მე იპოოს კაცი სჯსსა.
ხოლო რომელი დაწესებდა ამას თჳსისა წადებისა-მიერ, უღირდა
მას, რათამცა განგებაჲ ეთქუა მიზეზად საქმეთა აღსასრულის; რამე-
თუ უფრომს ხოლო ესე | განგებისა არს საქმე, ვიდრეღარა და სჯს. A253
არამედ განკუთნვით თჳს განგებისა არს, რათა თუთუელს ჩუენ-განსა
- 15 უმჯობესისა-ებრ თუთუელისა განუჩინებდეს; და ამისთჳს ვინაჲვე
აღრჩეულთა დასასრულისა აღმოსდგამ უმჯობესისა-მიმართ და რამეთუ
ოღეს-მე მოჰკადების და ოღეს-მე არა. ხოლო [უკუტთუ] სუტ, [რომელი]
შეწყობილებით მორთულებაჲ ვინაჲ-მე არს მიზეზთა თანაწარუგალი (რამე-
თუ ესრეცა განუსაზღვრებენ მას სტოელნი), ესე იგი არს—წესი და თანა-
- 20 კრგამ უცილებელი*, არათუ უმჯობესისა-ებრ, არამედ თჳსისა მიდრეკისა-
ებრ და იძულებისა მიუღვენს აღსასრულს, - რამე ვინაჲ-მე თქუან უოვლით-
ურთ უძრავთა-ზედა და სუღელთა და ამათ-გან წინააღურჩეველთა?
რამე ვინაჲ ნუუ-მე და მებრ სჯს-გან არს ესე მათდა, - გინათუ—არა?
არამედ, თუ რად-მე არ სჯს-ებრ, კარე ვინაჲ-მე განფარდენ სჯს-გან;
- 25 არამედ და თუ სჯს-ებრ, საჭიროდ ვინაჲ-მე შეუდგებოდედ და არ- A254
ცალა წინააღრჩევისა-მიერობაჲ; რამეთუ თუ რად-მე წინააღურჩეველი-
ცა—სუესა-ქუტზე, საჭიროდ და წინააღრჩეულიცა; და ესრეთ კუადად
ზირველთავე-მიმართ მივიწინეთ, რომელნი იგი იტუჳს, ვითარმედ
უოვლით სჯს-ებრ არსო. ხოლო თუ ესე ესრეთ, რამესა-თჳს უკუტ

4 სუისა A. | 8 სუისათა A. | 10 სუისასა A. | 13 სუისა A. | 14
თუთუელსა A. | 15 თუთუელისა A. | * არშიაზე წმინდა ნუსხით: „თუ
ვითარ სტოელნი განუსაზღვრებდეს სუტსა“ A. | 23 სვისაგან A. | 24
სუსაებრ A. | 29 სუსაებრ A.

ბრძოლაჲ გულის-სიტყუს და გულის-თქუმისაჲ მპერობელთა გინაჲ-მე
 5 ზედა მათთა და არამპერობელთა? გინაჲთჳან იძულებით და სჯიროდ
 განჩენილთა მათდა რომელისა-მე ქმნად, ხოლო რომელისა-მე არა, —
 რაჲ გინაჲ იუთს სკამარ მათ-შორისი იგი წინაგანწყობაჲ და ბრძო-
 10 ჲაჲ? არამედ და ამასტა-თანა იცოდავე არა მხოლოდ ქმნად ოდენ,
 არამედ და ესრე ვითარ ქმნადცა, — რას უკუჭ სხუას იტყუს, რომე-
 ლი ამას იტყოდის, გინათუ ამას, ვითარმედ წინაღრჩევაჲ საქმითთაჲ
 არსო? ხოლო, თუ რად-მე წინაღრჩევაჲ ვიდრე-მე არს მბრძოლ
 გულის-თქუმისა და მძლე ვიდრე პერობით მოღვაწეთა-შიერ, ხოლო A255
 10 ძლეულ უმოდუაწყოთა-ზედა და უპერობთა, — აღიკოცების დასაბამით-
 განვე წინადადებულისა მათისა სიტყუსა წინდადებაჲ, ოდეს არდა
 იუთს წინაღრჩევაჲ ჩუენ-შიერ.

თ ა ვ ი XXXVIII

თუ ვითარ ჰლატონ იტყუს სჯსა-თჳს

15 ხოლო ჰლატონ ორობით იტყუს გინაჲვე სუეს: რომელისა-მე —
 არსებითად, ხოლო რომელისა-მე — მებრ მოქმედებითად. არსებითად
 უკუჭ — ვითარ რაჲ სულსა ეოველთასა, ხოლო მოქმედებითად —
 დმრთეებრივისა სჯულად ვიდრე-მე თანაწარუკედელად და მიზეზად მის-
 20 გან განუგელთოღველად. უწოდს უკუჭ საკრეგელად უღთოღველობისა
 20 და ამას გინაჲ-მე — მხოლოდ მოცემად ჰირველისა და უხენესისა
 დმრთისა-გან; არამედ სულსა ეოველთასა — მეობად ეოველთავე, რომ-
 ლითა იგი ეოველთავე ქმნადთა გამოავლენს. ამისდად უკუჭ მებრ
 მოქმედებითად სუესა და მებრ განგებითად იტყუს, არამედ განგე-
 25 ბისა-გან კარეშეცვად სუესა, რამეთუ ეოველივე უკუჭ სუებრივი — და
 25 | განგებისა-ებრ ქმნად, არა უკუჭ და ეოველივე განგებისა-შიერ ქმნი- A256
 ლი — და ეოფად სუჭბრივცა. ესრეთ უკუჭ სადმრთოჲ სჯული, რა-

3, რომლისადა-მე A. | 8—9 მბრძოლი გულის-თქუმისაჲ. | 10
 ძლეული A. | 14 სუესა-თჳს A; ამ თავს ხელნაწერში სათვალავად უზის
 ლ^წ = 37. | 15 სუესა A. | 18, ღთ^წ იესა A. | 24 სუესა A.

მელს ერთბაშად სუედცა იტუჯს და განკებადცა, ეოგელსავე თჯს-შო-
 რის შესტყვის: რომელსა-მე—ვითარცა წინადადებასა, ხოლო რომელ-
 სა-მე—წინადადებისა-განსა. რამეთუ პირველობითა მიხეზთა, ვითარ
 რომელთა-მე დასაბამთა, წინადადებითა-მიერ გარეშეიცავს, რომელ
 5 იგი არს ჩუენ-მიერი თანდაყოლად და მიმოსჯად და მიმართებანი;
 ხოლო იძულებით და სპიროდ ამათა მიმდგომთა—წინადადებისა-გან-
 თა-მიერ. და არს უკუტ ჩუენ-მიერ აღწყალებად ქმნადა მებრ წინა-
 დადებითი, ხოლო წინამდებარედ ჩუენთა-თჯს თჯთ მათ ჩუენთა-გან,
 ვითარცა რად ჩუენდა წინამდებარეობითთა-მიერ გნებად სჯსა-მიერთა;
 10 ვითარ იგი: ჩუენ-ზედა არს ნაგით მავალობად,—ესე უკუტ მებრ
 სიტუჯს წინადადებით არს წინამდებარედ; რომლისა-თჯსტა ჩუენსა
 ამას | ნაგით მავალობას და ესრეთ სიტუჯთ განჩენილს და ჩუენ-მიერ A257
 წინადადებულსა შეუდგეს თუ ვინაჲვე დაქტეკვად ნავისად, არათუ წინა-
 მდებარეობად. არამედ წინამდებარეობის-განად უწოდს მისდა შედგო-
 15 მილს მას და მიმდგომსა ჩუენთა მათ წინადადებულთა და განჩენილ-
 თასა, ესე იგი არს—ვითარ რად დასაბამთად და სქმითთად უოფად;
 ვითარ რად რომელთა-მე წინამძღ[უ] უოფად ჩუენ-მიერისა-ცა წინა-
 დადებისა-ებრ სიტუჯსა, ხოლო რომელთა-მე მისდა შედგომილ და
 მიმდგენებულ სიტუჯთ წინადადებისა-ებრ და არ ჩუენ-მიერ—სპიროდ.
 20 ნუჲ-მე და სამარადისოად განსაზღვრებულ არს სულბრივი, არამედ
 ზედშემთხუჯად პირველ უკუტ ჩუენ-მიერ დაწყებულთად. ესე ვინა-
 ვე ერთეზა ექმნების—მიხეზად მოღებასა ღმერთისა უმიხეზოასსა და
 უშეუფოდ ვინა-მე სთნკებისა უოფასა და უოფადცა უკუტ მნატებ-
 რ|იგთა საუწყოთა. A258

25 არამედ ეოგელი ესე სიტუჯად მისი* ამას ვინა-მე მოასწავებს,
 ვითარმედ წყალებანი და რომელნი-მე მებრ წინადადრჩევითთა სქმეთა-
 განნი ჩუენ-მიერ არიან, ხოლო შემდგომი ამათი და აღსასრული—
 სპიროდ სჯსა-მიერ. ესე უკუტ შორის წინათა იჩუტნა არ კეთილ-
 ქონებად. ვითარ იგი უწოდს ღმერთისა-გან განჩენად და განზრახვად
 30 სუესა, ხოლო ვითარ იგი წარვლას რად მეტუჯულმან ესრეთ სუე-

I სუბლცა A. | 2, ორსა-მე A. | 9 სუსა-მიერთა A. | 25 აქ ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; * ე. ი. პლატონისა. | 29 უწოდის A.

- საცა განგებისადგე მიმეფანებელი, მცირედ რაჲ-მე სცვალეებს სიტყუა-
თა-მიმართ საღმრთოთა, რომელი იტყვს მხოლოდ ოდენ განგებისა-
შიერ უფანებასა უოველთასა. და კუალად დიდად განგუოფვის მთქემე-
ლი, ვითარ იძულებითი ჩუენ-მიერთა შეუდგების აღსასრული. ხოლო
5 ჩუენ არ იძულებით ზედშემოსრულად ვიტყვთ განგების-შიერთა,
არამედ მოქედობად; რამეთუ, თუ რად-მე მებრ იძულებით, ჰირველ
უმრავლესი ვინაჲ-მე ლოცვისსა და იცადოს, რამეთუ, მათისა მის A 259
ჰაზრისა-ებრ, მხოლოდ დასაბამთა სქემეთა-გან იუოს ლოცვისსა,
რათა უმჯობესსა აღირჩეოდენ, ხოლო შემდგომად აღჩუეისა — ამა
10 ვიდრე-მე ლოცვისსა, ვინაჲთგან შემდგომნი უოველნი იძულებით
ზედშემოჰქედებიან. ხოლო აღსასრულისათგა-ზედა შექდებად ლოცვა-
თა განუსაზღვრებთ, რამეთუ ვინაჲთგან განგებაჲ არს დაქცევად
მცურვალთა და არ დაქცევად; არა ვინაჲ სჰჩირთ არს ერთისა მათ-
განისად, არამედ მოკდომისა-ებრ. რამეთუ არა იძულებასა-ქუჭუშე
15 ღმერთი, არცა განზრახვისა მონებად მისდა სჰჩირთ არს რაჲ-მე
თქუმად, რამეთუ ვინაჲთგან იძულებისა არს შემოქმედ; და იძულებაჲ
ვინაჲვე დადგა ვარსკულაფთა-შორის სმარადისოდ მებრ იგიობით
მიდრეკად და ზღუაჲცა გარემუსაზღვრს და საყოველთაოთა და ტომე-
ბითთა იძულებითნი და | სჰჩირთნი საზღვარნი დაუსხნა, რომელთა A 260
- 20 ეკულების წოდებაჲ სუედ, ამისთვის რომელ უოვლად უოვლით-ურთ
ესრეთ იძულებით იქმნებიან, ვითარ რაჲ უოველივე მებრ მონაცვა-
ლებობით ქმნის-შორისთაჲ ხრწნად და წარდენად; ამისთვის უკუჭ არა-
რაჲ იუოს მიზეზ და სიტყუა-გება, არამედ სახელთა-თხს არარ[ა]ს
[ე]იჭუნეულებთ მათდა-მიმართ. ხოლო ესე* უოვლისა იძულებისა-გან
25 არაჲს-თხს ოდენ არა შორის დარჩომილ არს, არამედ უფალ და შე-
მოქმედცა არს; რამეთუ კელმწიფებაჲ ვინაჲ-მე არს და ბუნებაჲ
კელმწიფეობითი; არამედ არც[ა] არს იძულებაჲ ბუნებისაჲ მის-შორის
და არ საკრვეულთა-ებრ სჯულისათა რას იქმს, რამეთუ უოველივე
მისდა არს ნებისა-ებრ მოსაყდომედ და სჰჩირთცა. და რათა ესე
30 იჩუენოს, დააუენა ოდეს-მე სრბაჲ მზისაჲ და მთაფარისაჲ, სჰჩირთოდ
და იძულებით უფანებაჲ და სმარადისოდ იგივე|ობის შქონებულობაჲ, A 261

რათა აჩუქნოს არა-რამ მის-გნით იძულებით ნაქმად, არამედ უო-
 ველივით კელმწიფებრივ მომედომად. ერთგვის უკუქ ესე ვითარი
 ქმნა დღე, ვითარი იგი ინიშნა და წერილმანცა, რათა მხოლოდ
 აჩუქნოს და ვინაჲ-მე ჰქვინეს სკარველნი, რომელნი იგი დასაბამისავე
 5 დაესხნეს საჭიროდ ვარსკულავთა ძღუანვისა-თჳს. ესრეთვე და ვინა-
 თა-მე კაცთასა დაიცაჲს ცხოველთბასა-შინა, ვითარ-- ილიას და ენოხს,
 რომელნი იგი იუფნეს მ[ე]კუდაჲ და თანამედებ ხრწნისა,—რათა ამათ
 უოველთა-მიერ კელმწიფებრამ მისი და უიძულებლობამ განზრახვის
 თჳსისაჲ მებრ ვიგონებოთ.

- 10 ხოლო სტოკლინი* იტყჳან მათვე ადგილთა მიდგომად ცთომალთა
 ვარსკულავთა და მისვე წენტოდისად სიგრძეთა-ებრცა და სივრცეთა,
 სდა თუთუელი იყო დასაწვისსავე, ოდეს იგი სოფელი შემტვიც-
 და, | განჩინით თქმულთა ჟამთა მოქცევსა-შორის განცეცხლებად და A 262
 განხრწნად მეოფთა ქმნად და მეოფობად სოფლისა ამის მასვე
 15 პირველსა-ზედა წესსა, — და ვარსკულავთა კულად მსკავსადვე უვანე-
 ბად თუთუელსა თჳსისა მის უვანებისა-ებრ** მოქცევისა უოველით-ურთ
 უცვალებეულად ქმნად, კულად გებულნი. რამეთუ კულად უოფად სო-
 კრატის და ჰელატონისდა და თუთუელისა კაცთაჲსა—თანად მოუფარეთა
 მათთა და მოქალაქეთასა და მათდავე მოქმედებად და მათდავე მიმ-
 20 თხუჭვად და მათდავე კელეოფად, და კულად უოფლისავე დაბისა და
 აგარაკისა მსკავსადვე კულადგებად. უოფად უკუქ კულადგებისად
 უოფლისა არა ხოლო ერთგვის, არამედ მრავალგვის, — უფროჲს ხო-
 ლო: დაურსრულებულად და უსაზღვროდ იგივე კულადგებად შორის
 შემდგომთა მოქცევთაჲსა. არამედ ღმერთთა, რომელნი არ თანამედებ
 25 არიან ხრწნისა ამის, თანმიუოლად | ერთსა ვინაჲვე მოქცევსა, უწევ- A 263
 ბად და ცნობად სხუთა უოველთავე მომავალ-უოფადთა შემდგომთა-
 შორის მოქცევთაჲსა; რამეთუ არა ვინაჲვე უოფად რაჲსავე უცხოჲსა
 თჳნიერ პირველისა მის, არამედ უოველივე ებგვითარივე უცვალებე-
 ლად და უკანაჲსკენელთამდისცა. და ამის უკუქ კულად გებისა-თჳს

10 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ; *არზიაზე: „თუ ვითარ სტოკლი-
 ნი სთქუემენ სუისა-თჳს“. | 15 პირველსასა ზედა A. | ** არზიაზე
 ტექსტისავე ხელით: „პ////ისბ'რ“ A. | 25, ამის+და A.

იტყვან ვიეთნი-მე ქრისტეანეთა აღდგომას, რომელ იტყვან, იოც-
ნებენ; მრავალნი შესცთეს ერთგზის აღდგომისა-თს და არა მოქ-
ცვეთა-ებრ უოფად, მეთნენი ქრისტეს სიტყუათანი, ამის ესვეითა-
რად ვინაჲვე წაჭრევენ.

თ ა ვ ი XXXIX

თ ჯ თ ჰ ე ლ მ წ ი ფ ე ბ ი ს ა - თ ჯ ს

ხოლო თუთკელმწიფეებისა-იჯს სიტყუასა, ესე იგი არს - ჩუენ-
მიერისა-თს, ჰირველად უკუტ აქუს საძიებელი, თუ—არს რაჲ-მეა
ჩუენ-მიერი, — მრავალნი ვინაჲვე ამისდა-მიმართ წინაგანეწევნეს; მე-
10 რედ უკუტ, თუ—რომელნი არიან ჩუენ-მიერ და თუ ვიეთი გუაქუს კელ-
მწიფეებაჲ; შესამედ—გამოძიებად მიზეზსა, | თუ—რაჲსა-თს, რო- Δ 2 64
მელმან მქმნნა ჩუენ, ღმერთმან თუთკელმწიფედ მქმნნა ჩუენ. რომ-
ლისა-თსცა კელმწიფეელთა ჰირველისა, და ჰირველისა-თსცა ვინაჲ-
მე ვთქუათ, აღმოჩენებლთა, ვითარმედ არს რაჲ-მე ჩუენ-მიერი,
15 თუთ მათ-მიერ აღსარებულთა-გან, — ესრეთ, ვითარმედ:

ქმნადთა უოველთავე ანუ ღმერთსა იტყვან მიზეზად, ანუ
იძულებასა, ანუ სუესა, ანუ ბუნებასა, ანუ ბედსა, ანუ ავტომა-
ტობასა, რომელ არს თუთდასუტდრებით უოველთავე უოფაჲ. არამედ
უკუტ საქმე ღმერთისაჲ—არსებაჲ და განკებაჲ; ხოლო იძულებისაჲ—
20 ვითარ სამარადისოდ იგივეობამქონებულად მიდრეკებაჲ; ხოლო სჯასა—
ესე, რათა იძულებით მის-მიერი აღესრულებოდის, რამეთუ იგი ვინაჲ-მე
არსო მიზეზ იძულებისაჲ; ხოლო ბუნებისა—ქმნაჲ და აღორძინებაჲ და
ხრწნაჲ და ნერგნი; ხოლო ბედისაჲ—იშუთი და მოულოდებელი; განუ-
საზღვრებენ უკუტ ბედსა, [ვითა შეკრებასა და შეუკრას ორთა მიზეზთასა,
25 რომელთა დასაბამი წინააღრჩევისა-გან იყო, არამედ] სხუაჲ ვითარი

6 თუთკელმწიფეებისათს A; ხელნაწერებში (A + A₁) ეს თავი გადაბ-
მულია მომდევნო (ჩუენი გამოცემის მე-40) თავზე, მასთან ერთსა და
იმავე სათაურს ატარებს და სათვალავად ორსავე უზის ԼԾ=38. | 16
აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 17 სუცსა A. | 20 სუისა A. | 23
იშუითი A. | 25, რამეთუ + სხუაჲ A.

რამ-მე აწ გამოჩნდა დასასრულისად, — ვითარ იგი, თუ ვინ საფლავი A265
 თხარის და ჰოის საუნჯე: რამეთუ არცა, რომელმან იგი დადგა,
 ესრეთ დადგა, რამეცა იგი ჰოა, და არცა იგი, რომელმან იგი
 თხარა, რამეცა ჰოა საუნჯე; არამედ რომელმან-მე ამის-თჳს დადგა,
 5 რათა, ოდეს უნდეს, ა[ღ]იღოს, ხოლო რომელმან-მე — ამის-თჳს, რათა
 საფლავი თხაროს, რამეთუ სხუავითარად ვინაჲ-მე შეკრბეს ორნივე,
 თჳნიერ ჰირველგანზრახულისა. ხოლო დახუჭდრებით — უსულოთა და
 უტყუთა თანმიდევნებანი, თჳნიერ ვინაჲს-მე ბუნებისა და კელოვნე-
 ბისა. აწ უკუშ რომელთა ამთ დიდად აღვიფანოთ კაცთა-მიერი,
 10 ვინაჲთვან კაცი არა არს მიზეზ და დასაბამ საქმეთაჲს? არამედ
 არცა დმრთისად ჟერარს (ოჲ ჩემდა!) უბაღოთა და უსამართლოთა
 საქმეთა მიჩემებაჲ და არცა იძულების ვინაჲ-მე, რამეთუ არათუ
 სინადაგოდ იგივეობითთა-თჳს არს; და არცა ვიდრე-მე სჳს, რამე-
 თუ | არათუ ესრე და ესრე მომკდომთა-თჳს ვინაჲვე, არამედ უოვე- A266
 15 ღივე სჳსა იძულებითად; არცა ბუნებისაჲ, რამეთუ საქმე ბუნებისაჲ
 — ცხოველნი და ნერგნი; არცა ბედისაჲ, რამეთუ არათუ იშუთ და
 მოულოდებელ მოქმედებანი კაცთანი; არცა დახუჯდრებით, რამეთუ უსუ-
 ლოთა და უტყუთა არს მიდევნება. რომლისა-თჳსცა აკლს მოქმედსა
 ამისსა და მუშაკსა კაცსა, რათა იუოს დასაბამ თჳსთა საქმეთა და
 20 თუთკელმწიფუ.

მერმეცა, თუ რად-მე არცა ერთისა საქმეთაჲს არს კაცი დასა-
 ბამ, ნამეტნავად ვინაჲ-მე ჰქონდის განზრახვა: სდა უკუშ იკმაროს
 განზრახვაჲ, ოდეს არცერთისა იუოს უთაღ საქმეთაჲს? ხოლო
 უკეთესთა და უმატიონსენთა კაცის-შორისთაჲს ნამეტნავად აღმოჩე-
 25 ნაჲ უჯერო ვინაჲ-მე იუოს. ვინაჲვე აწ, თუ განზრახავს, საქმეთა-
 თჳს ვიდრე-მე განზრახავს, რამეთუ უოველი განზრახვაჲ საქმისა-
 თჳს უკუშ და საქმეთა-მიმართ.

მერმეცა, რამეთუ რამელთა მოქმედებანი | ჩუენ-მიერ, ამთნი A267
 და საქმენიცა: მოქმედებანი ჩუენ-[მიერ], ვინაჲვე[ე] და სათნობანიცა.
 30 არამედ ესე, რომელ ჩუენ-მიერ სათნობითნი მოქმედებანი, სუწყო

13 სუისა A. | 15 სუისა A. | 21 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწ-
 ყებთ. | 28 აქ ახალი ნაკვეთის დაწყება ჩვენია.

ჰქოფს კეთილად და არისტოტელის-მიერცა თქემული ჩუჭულებითა-
 ზედა სათნოებათა, რომელ არიან ითიკანი, რამეთუ: «რომელთა ნა-
 ქმად ვართ, ვისწავებთცა; ამისდა უკუტ მსწავლელქნი ვიდრე-მე ვიქმთ-
 ცა». რამეთუ გემოთა ჰერობასა ვისწავებთ ვინაჲვე და მოღუაწე ვი-
 5 ქმნებით, და ქმნილნი მოღვაწედ—ვიპერობთ გემოთა. მოჰქედების
 უკუტ და ესრეთცა თქემად, ვითარმედ: წურთაჲ და ჩუეგაჲ უოველთა-
 მიურ აღსარებულ არს, რომელ ჩუენ-მიურ არს; არამედ წურთანი ვი-
 დრე-მე არიან უფაღ ჩუჭულებათა, რამეთუ ჩუჭულებაჲ—ბუნება ვი-
 ნაჲ-მე გარეთმოკებულ; ხოლო თუ რად-მე უფაღ ჩუჭულებათა არს
 10 წურთაჲ, ხოლო ჩუენ-მიურ უკუტ—წურთაჲ, ჩუენ-მიურვე ვინაჲ-მე და
 ჩუჭულებაჲცა. ხოლო ვინაჲთგან ჩუენ-მიურ ჩუჭულებაჲ, ამთიცა
 ჩუენ-მიურვე | და სქემე ჩუჭულებათა-ებრ,—რამეთუ ჩუჭულებათად სს- A 268
 ქმენი მისდა მარჯუტბულ; რამეთუ, რომელსა მართალნი ქონდინ,
 ჩუჭულებანი ვინაჲ მართლივნიცა ისაქმნეს, უსამართლომან—უსამართ-
 15 ლონიცა.

რამეთუ ესე, რომელ ჩუენ-მიურ არიან, რომელნი-მე სცხადო
 ჰქოფენ სწავლანი და განჩენანი, რამეთუ არაჲინ კაცთა-განი განმაჩი-
 ნებელ არს არა სუმაღ და არცა წეურილად და არცა ფრინვად, რამე-
 თუ არა ჩუენ-მიურ ესენი. საუწყო უკუტ, რამეთუ რომელთა-თესცა
 20 განჩენანი, და ესენიცა ჩუენ-მიურ.

მერმეცა და არაჲ ჩუენ-მიური,—ნამეტნავი ვინაჲვე სჯულნი;
 არამედ უოველინივე წარმართნი ბუნებითა ვინათა-მე სჯულთა არიან
 მომკმარებელ, გულის-ხმის-მყოფელნი, ვითარმედ აქუს კელმწიფებაჲ
 ქმნად მათდა, რომელთაცა სჯულსდებენ; და უმარადესნი წარმართ-
 25 თანი ღმერთთა იტყუან სჯულთ-მდებლად, ვითარ რაჲ კრიტქლნი— A 269
 დიას, ხოლო ლაკიდემონელნი — აპოლონის. ვინაჲვე ბუნებითი უო-
 ველთა კაცთა ცნობაჲ ჩუენ-მიურისაჲ დათესულ არს; რომლისა-
 თესცა ესევე ითქემოდელ ძაკებათაცა-ზედა და ქებათა და უოველთა
 მაქებელთა-ზედა, რამეთუ, ვინაჲთგან უოველივე სესა-ებრ იქმნე-
 30 ბის, ნამეტნავ ვინაჲვე ესე უოველი.

.....
 8 ბუნებაჲ A. | 13 ქუნდინ A. | 16 აქ ახალი ნაკვეთის დაწება
 ჩვენია. | 21 ეს სიტყვა ხელნაწერშიაც ასომთავრულით იწყება. | 23 გუ-
 ლის-ემის-მყოფელნი A. | 26 აპოლონის A. | 27 კაცთაჲ A. | 29 სუისა-
 ებრ A.

[თ ა მ ი XL

თუ რომელნი არიან ჩუენ-მიერნი]

არამედ ესე, რომელ არიან ვინაჲ-მე და ჩუენ-მიერნიცა რაჲ-მე A 269 და რამეთუ უფალ ვიდრე-მე ვართ რომელთა-მე საქმეთა, — კმასაუგ-5 ფელად აღმოჩენილ[ა]; რომლისა-თვსცა ვთქუნეთ, თუ რომელნი არიან ჩუენ-მიერნი.

ვიტყუთ უკუნ⁶ ტომოვნობით, ვითარმედ უოველივე ჩუენ-გნით ნეფსით ნაქმარი ჩუენ-მიერ არს, რამეთუ არაჲმცა ნეფსითად ითქუმო-და ქმნად, თუმცა საქმე არა ვიდრე-მე ჩუენ-მიერ იყო; და მარტივად 10 ითქუმოდედ: რომელთაცა შეუდგეს ძაგებაჲ გინათუ ქებაჲ და რა-მელთა-თვსცა არს განჩენაჲ გინა სჯული. და რამეთუ ესეცა წინათა-შორის იჩუენა. საკუთრებით უკუნ⁷ ჩუენ-მიერად არს უოველივე | სუ- A 270 ლიერებრი და რათა-თვსცა ვართ განზრახ; ვითარ რაჲ, ჩუენ-მიერ იუფს ქმნად წინამდებარისა და არაქმნად, მისდა განზრახველნი. იჩუენ⁸ 15 უკუნ⁹ წინაჲთ თქუმულთა-შორის, ვითარმედ განზრახვამ ესრე და ესრე მომკდომთა საქმეთა-ზედა არს; ხოლო სწორებით მომკდომი არს*, რომელ მასცა შეუძლებდეთ და წინამდემგომსცა მისსა. ხო-ლო განყოფილებასა ამისსა ჭეოფს გონებაჲ ჩუენი, და ესე ვიდრე-მე

1-2 ხელნაწერებში (A და A¹-ში) ამ თავს არც ცალკე სათაური აქვს და არც ცალკე სათვალავი; როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, იგი ჩუენი გამოცემის მე-39-ე თავზეა გადაბმული და მასთან ერთად უზის საერთო სათვალავი ლმ=38; — ჩვენ ეს თავი ცალკე გამოვყავით, ბერძნულ-რუ-სული ტექსტის თანახმად, და სათაურიც თვით ამავე თავიდან ამოვი-ღეთ; — A-ში ამ თავის ტექსტი ნაკლებადაა წარმოდგენილი; სახელდობრ იგი წყდება A-ის მე-274-ე გვერდზე, რადგან მე-18-ე რვეულის პირველი ხუთი ფურცელი დაკარგულია. საბედნიეროდ, დაკარგული ტექსტი შე-ნახულია A¹-ში, რომლიდანაც ვავსებთ ჩვენს გამოცემას. | 5, აღმოსჩე-ნია A. | 7 ვიტყუთ A; აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * არშიაზე: „თუ რაჲ არს სასწოროდ მომკდომი“.

- არს დასაბამ საქმის; და ესევე არს ჩუენ-მიერ სასწორად მოსაკდომელო, ვითარ: მიდრეკაჲ და არმიდრეკაჲ, და მიმართებაჲ და არმიმართებაჲ, და წადილი არსაიძულებულთაჲ და არწადილი, ტუეილი და არტუეილი, მიცემაჲ და არმიცემაჲ, სიხარული, რომელთათჳს გმდეს, 5 და არსიხარული, და რაოდენიცა რაჲ ესევითარი არს, რომელთაჲშორის არიან სიბოროტისცა და სათნოებისს საქმენი. რამეთუ ამთღა ვინაჲვე ვარ|თ თუთკელშიწიფუ. რამეთუ სასწოროდ მომკდომიად ვი- A271
ნაჲ-მე არიან და კელოფნებანიცა, რამეთუ ყოველი კელოფნებაჲ მომკდომთა ქმინისა-თჳს არს და ყოფადცა და არყოფადცა, და დასაბამი და 10 საწუისი—მოქმედსა-შორის და არაჲს-თჳს—ქმინილსა-შორის. რამეთუ არაჲჲ არცა სამარადისოთაჲ და იძულებით მყოფთაჲ და არცა რაჲ იძულებით ქმნადთაჲ ითქუმის ქმნად კელოფნებათა-ებრ. არამედ არცა ვიდრე-მე ქმნადთაჲ და მომკდომთა-შორის, რომელთაჲ შესაძლებულ იუოს და სხუჭბრცა ყოფაჲ, თჳს-შორის უკუჭ მქონებულთაჲ მიზეზ- 15 სა შემოქმედებითსა, ვითარ იგი ცხოველთა და ნერგთა-შორის, კელოფანისად ითქუმის ქმნაჲ; არამედ ბუნებაჲ ვიდრე-მე და არა კელოფნებაჲ. კელოფანთა-ებრ ქმნილთა გარეგანიჲ აქუს მიზეზი მოქმედებითი,—ვინაჲ უკუჭ მიზეზ მებრ კელოფნებით ქმნილთა-თჳს, გინათუ რომელი კელოფანი? რამეთუ კელოფანსა-შორის ვიდრე-მე ქმნი- 20 ლებაჲ; რომლისა-თჳსცა ესე | ვინაჲ-მე იუოს დასაბამი და მიზეზი A272 საქმეთაჲ. არს ვიდრე-მე ჩუენ-შორისი და კელოფნებათა-ებრ მოქმედებანი და სათნოებანი და ყოველნივე საქმენი სუღითნი ვინაჲ-მე და სიტყუთნი. ირუტნა უკუჭ შორის წინათა, თუ რომელნი არიან სუღითნი მოქმედებანი.
- 25 ხოლო მრავალნი იჭუნეულ არიან თქუმად თუთკელშიწიფუებისა-თჳს ყოველთავე-ზედა საქმეთა და მიდრეკათა და დახუდომასა, და განმცდელ ვინაჲ-მე არიან სიტყუსა; ხოლო უძინადესნი წერილსაცა მიიღებდეს საშინლებულად—ამას, ვითარმედ «არა კაცსა-ზედაო გზანი მისინი»*, ოჲღა, ურჩეულენსი, იტყუან: კეიხევებოდედ, თუ ვითარ 30 თუთკელშიწიფუ კაცი, ვინაჲთგან «არ მას-ზედა გზანი მისინი» და კუა-

2-ს, მიწოლაჲ და არმიწოლაჲ A. | 3-ს, არ-წადილი არ საიძულე-ბელთაჲ და წადილი A. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩუენ ვიწყებთ. | 25-26 თუთ-კელშიწიფებისათჳს A. | 26 მიდრეკათაჲსა და დახუდომისა A. | * იერემ. X, 23.

ლად «ამო გულის-ზრახვანი კაცთანი»*, ვითარ ვერშემძლებენი ჩუენ-
 და საქმეთა-ზედა მიუენებად განმგონენი? არამედ ამას ესევეთარსა
 მრავალსა იტყუნ, უმეცარქმნილნი, თუ ვითარ ითქუმის | თუთკელ- A 273
 მწიფებაჲ. რამეთუ არაჲს-თჳნ განმდიდრებისა, გინათუ გლახაკობისა-
 5 თჳს, გინათუ უოვლადვე სიმართლისა-თჳს, გინათუ ბუნებით სიმენი-
 სსა-თჳს, გინათუ მთავრობისა-თჳს, გინათუ რაჲთ-ურთით ორღანებრი-
 ვად, გინათუ უდარესად კეთილთქმულად, გინათუ მათდა, რომელთა
 განგებისა-ებრ აღსასრული ჰქონდეს კელმწიფებისა ქონებად: არამედ
 სათნოებათა-ებრ და ბოროტთაჲსა საქმეთა და წინააღრჩევად და მი-
 10 მართებათად, — და ამისდა მიმდგომთად და წინააღმდგომთა შემძლენი,
 — ვინაჲთგან უოველთა საქმეთად წინააღრჩევად მიეთნების, და არაჲს-
 თჳნ მხოლოდ საქმე ოდენ, არამედ და წინააღრჩევად დასსჯულ იუოს.
 და ამას საუწყო ჰუოფს [თქმული იგი] შორის სახარებისა, ვითარმედ:
 „რომელმან მიხედნეს დედაკაცსა გულის-თქმულად მისსა, ისიძვა იგი
 15 გულსა-შინა თჳსსა“**; და იობცა მებრ გონებრივთა-თჳს ცოდვთა
 შვილთა მისთაჲსა უმისწულრებად და ღმერთსა: რამეთუ წინააღრჩევად A 274
 — საწყისი ცოდვისაჲ და კეთილთ საქმისაჲ; ხოლო საქმე ოდეს-მე
 და შეინდობვის და ოდეს-მე დაიდლების განგებისა-მიერ. რამეთუ
 უოფსავე-თანა ჩუენ-მიერისსა და გებასა-თანა განგებისსა საჭირო
 20 არს, რათა ორთავე-მიერ ქმნადნი იქმნებოდინ; რამეთუ, თუმცა მებრ
 ერთისა-მიერ ქმნილმცა მარტოდ, არამცა იუო სხუაჲ თანააღრეულ
 სხჳსა-გან, რომლისა-მიერ მუოფობდეს ქმნადი იგი; რომლისა-თჳსცა
 ოდეს-მე მებრ ჩუენ-მიერ აღმოჰკედელ და ოდეს-მე — მიზეზთა-ებრ
 განგებისათა, ხოლო ოდეს-[მე] — მებრ მრჩობლთა-განვე.
 25 არამედ განგებისაჲ, რომლითა-მე საზიარო და საუოვლთად
 მუოფისა, ხოლო რომლითა-მე განთჳვიით და თჳთ თჳსსა-წინა, —
 რომლისა-თჳსცა საჭირო არს, რათა შესჯავსად საუოვლთათაჲსა ნაწი-

* ფსალმ. XCIII, 9. | 4, არაჲსთუ A. | 10 შემძლენი — ხოლო A.
 | 11-12 არაჲსთუნ A. | ** მათ. V, 28 | 18 „დაიდლების“; ამ სი-
 ტყვაში ასოები ქუი ისეა A-ში გადაბმული, რომ შეიძლება სიტყვა წა-
 კითხულ იქმნას, როგორც „დაიდლების“. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
 წყებთ. | 26 განთჳვიით A.

ლიცა უოგლისაჲ თანიეგებდეს. რამეთუ ოდეს რაჲ გარე* შემცველი **A¹232**
 იოს კმელი, გაკმობს უკუტ და სხუელთაჲ, დაღათუ არა უოგელ-
 თაჲე მსგაჲსად; და სშო[ჲ]ს, არკეთილად საზრდელთა-მიერ განტე-
 ბულისა და მენაურთინისა, შესაბამ ვინაჲჲე და შობანიცა, რამეთუ
5 სხუელითა ძნელშეზავებულ და მიმართებათა-შორის უმაჲო იქმნებიან.
 საუწყო უკუტ თქემიულთა-გან, რომელ შეემთხუტვის და შეზავებასცა
 სხუელთასა არკეთილებნიერობად შთაგრდომ[ჲ]—გინათუ მშობელთა-
 მიერისა ზრდისა-გან, გინათუ საზოგადო[ჲ]ს გარეშემცველისა-გან, გი-
 ნათუ თვთნებსითისა გინა თვთ მათ მშობელთ საზრდელთა-მიერ სრწნი-
10 სა-გან; რომლისა-თვცა და შეზავებათაჲ ნებსითისა დასაბამისა-მიერ
 ოდეს-მე ბორტად შემზადებად, და ა|რასადა ამით ესეეთარად მიზე **A¹233**
 უოფად განტებისა. რაჲმს, ოდეს რაჲ სულისად შეზავებამან სხუელთა-
 მან შეიმტქმედოს და გულის-თქემათა, გინათუ გულის-წერომათა
 თვისითი განსტეს, გინათუ ოდეს რაჲ დამთხუტულთა-გან შეუერობილ
15 იქმნას, გინათუ მტონარ, ვითარ იგი სიმდიდრისა-გან, გინათუ სიკლავ-
 ხაკისა,—ნებსით ვინა[ჲ]ჲე ბორტსა შოითმენს; სოლო თუ რად-მე
 არ თანდაჲჲეჲს, წარჲმართებს და სძლეჲს ძნელზავებულობასა, ვითარ-
 მელ უფრო[ჲ]ს სოლო შეცვალებად, ვიდრეღარა იგი მის-გან სხუტბრ
 ცვალებად და მიუუნებად წადილთა სულითთა კეთილწულებათად,
20 ქტევისა შემარებელი კეთილისა და მომმარჲჲსა. საცხადო უკუტ წარ-
 მართებულთა-გან, რამეთუ რაჲოდენტაჲ არ წარჲმართეს, ნებსით ვი-
 ნაჲ-მე ცოდვენი; რამეთუ ზუენ-მიერ არს თანდაჲოლად ძნელშეზავე-
 ბულებათა[ჲ], გინათუ წინადმდგომად და ზომიერუოფად. არამედ
 მრავალნი ძნელზავებულობასა, ვითარ რაჲ მიზესსა ვნებათასა, წინა-

* აქ წყდება ხელნაწერ A-ში ქართული ტექსტი და თავდება მე-17 რვეული; შემდეგ უნდა ყოფილიყო მე-18-ე რვეული, რომლისაც დაზრენილია მხოლოდ უკანასკნელი სამი ფურცელი; ასე რომ აქ A-ს აკლია მე-18-ე რვეულის პირველი ხუთი ფურცელი, ე. ი. 10 გვერდი, რომელთაც ზვენ ვავსებთ ხელნაწერ A¹-იდან (გვ. 232, სტრ. მე-7 ხეზოდან). მართლწერას ვასწორებთ A-ის დანარჩენი ტექსტის მიხედვით. | 1 გარე შემტუტლ A¹. | 17 თანდაჲჲეჲს A¹. | 19 მიუუნებდ A¹. | 20 მომმარ-ჲჲუსა A¹.

დამდებენი, იძულებას და არაღს-თუნ წინაღობას ბოროტთა მი-
სწამებენ, — და ამის-თვის იტყუნ არცა|და ვიდრე-მე სათნობათა A¹234
ჩუენ-მიერობას; უჭეროდ ვინაჲ-მე მთქ[უ]მელ არიან.

თ ა ვ ი XLI

თუ რომელთა მიზნება-თს თუთკელმწიფე გაქმნენით

ხოლო დარჩომილ არს თქუმად, თუ რომელთა მიზნება-თს
 თუთკელმწიფე ვიქმნენით. ვინა[ჲ]ვე აწ ვთქუათ, თუ ვითარ მსწრთელ
 სიტყუარებითს თანმი[ე]დევნების თუთკელმწიფეებითი და შობადთადა
 თანმიბუნებულ არს ქცევა[ჲ] და შეცვალებაჲ, უფრო[ჲ]ს ხოლო წი-
 10 ნამდებარის ნიფთის-გან ქმნილთასა. რამეთუ დასაბამი ქმნისაჲ —
 ქცევა, არამედ წინამდებარის ნიფთის შეცვალების-გან — ქმნადობაჲ.
 გაიკონნეს ვინ-მე თქუმულნი, მიმხედველმან უოველთა ნერგთა და
 ცხოველთამან წულის-შორისთა და შფრინველთა და კმელთთამან, რა-
 მეთუ დაწუწუღელ ვიდრე-მე ამათი შეცვალებაჲ. არამედ ეს[ე], რომ-
 15 მელ სიტყუარებითს თანმიდევნების თუთკელმწიფეებით[ი], თქუ-
 მულთა-შორის ჩუენ-მიერისა-თს უოფად რაჲსა-მე იპოოს, რომელნი
 არაკარწარად ისმენდენ, სუწუო მათდა. რომლისა-თსცა ნუთუ და
 აწცა არ უჭერე მოკსენებად მისვე, შთამომავლისა ჰირისა ამის და მე-
 ძიებელისა, ვითარმედ:

20 სიტყუარებისა[ჲ] რომელი-მე არს მ|ხედვარობით[ი], ხოლო A¹235
 რომელი-მე მოქმედებითი. მხედვარობითი უკუწ მეტრ გონებით, ვი-

1, არსთუნ A¹ | 4-5 ხელნაწერში ეს თავი ცალკე გამოყოფილია
 და საკუთრად ამ სათაურს ატარებს, მაგრამ გაღამწერს სათვალავის და-
 სმა დავიწყებია. | 7, ვთქათ A¹. | 12 მიმხედულებამან A¹. | 15 თანმი-
 დევნებეს A¹. | 20, ამ სიტყუით ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ, რუსულ-
 ბერძნული ტექსტის თანახმად; 20, მხედურობით A¹.

- თარ იგი აქვს შეოფთა; ხოლო მოქმედებითი—განზრახვითი და ვითარ იგი განუსაზღვრებულს ნაქმადთა მართალსა სიტყუასა. და უწოდენ მხედველობითსა გონებად, ხოლო მოქმედებითსა—სიტყუად; და რომელსა-მე—სიბრძნედ, ხოლო რომელსა-მე—ცნობად. რამეთუ ეო-
- 5 ველაივე მტკვლებელი, ვითარ მისსა კელმწიფებასა-ზედა უოფად წინა-აღიუფლთა და აღწვალბუფლთა სსქემთად მტკვლებელა, რათა წინააღიუფლი გულები-ს-გან გამოირჩიოს და გამოირჩეველმან ქმნეს. არამედ უოფლით-ურთ სსჭირთ არს მათდა, რომელთა აქუს ზრახვითი გულებ-ბაჲ, რათა უფაღლა იუენენ სსქემთა. ხოლო, თუ რად-მე არა უფაღ
- 10 ვიდრე-მე იუოს სსქემთა, ნამეტნავ ვინაჲვე ჰქონდის ზრახვითი გულებ-ბაჲ. ხოლო თუ რად-მე ესე, სსჭიროდ ვინა[ჲ]-მე თანმიდევნებულ არს სიტყუარებისად თუთკელმწიფებაჲ, — რომლისა-თჳსცა ანუ არა იუოს სიტყუარ, [და] თუ ნამდულ სიტყუარ ვინაჲ-მე არს, უფაღლა ვიდრე-მე იუოს სსქემთა; და თუ უფაღ ვიდრე-მე სსქემთა,
- 15 განადა თუთკელმწიფება არს. რომლისა-თჳსცა ირუჭნა ვინაჲვე: ქუ-|ჭმდებარისა ნიფთისა-გან ქმნილნი—ქცევაღნი არიან. ორგნითუ უოფლით **A¹236** ვინა[ჲ]ვე შეკრების კაცის თუთკელმწიფებაჲ და ქცევაღობაჲ: ქცევაღობაჲ უკუჭ ამის-თჳს, ვინაჲთგან ქმნადი არს, ხოლო თუთკელმწიფებაჲ ამის-თჳს, რომელ სიტყუარ არს.
- 20 არამედ რაოდენნი უმიზეზებენ ღმერთსა ამის-თჳს, რომელ კაცი არ შექმნა ბაროტთა არმიმთუაღველად, არამედ თუთკელმწიფედ, დაიფიწყებენ თუთ თავთა, უმიზეზობელნი ღმერთისად ამის-თჳს, რომელ სიტყუარად ქმნა კაცი და არა უტყუად. რამეთუ საიქულო იუო ორთა-გან ერთი: ანუ ქმნა[ჲ] უტყუად, გინათუ სიტყუარებაჲ და
- 25 ქმნადთა-შორის მქცევაარებაჲ და თუთკელმწიფე უოფად. იძულებით უკუჭ უოფელი სიტყუარი ბუნებაჲ თუთკელმწიფე არს და ქცევადი თჳსისა-ებერ ბუნებისა. არამედ უკუჭ ქუჭმდებარისა ნიფთისა-გან ქმნადთა მებერ ორსახედ აქუს ქცევაღობაჲ, ვითარ იგი: ნიფთისა-ებერ და თუთ მის ქმნადობისა-ებერ, რომელითა ნიფთი იქმნების; ხოლო რაოდენნიცა

• 2 განუსაზღვრებულს **A¹**; სიტყ^ამა **A¹**. | 3 მხედუტლობითსა **A¹**; მოქმედებითისა **A¹**. | 9 იუენენ **A¹**. | 13 სიტყუაროთად **A¹**. | 20 აქ ახალ ნაკეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 21 არმიმთუაღველად **A¹**. | 22 უმიზეზობ^ალნი **A¹**.

არ ქუჭმდებარისა ნივთისა-გან იქმნეს, მხოლოდ ერთსავე ოდენ, ქმნადობისად, არიან ქცევადნი. არამედ | კუჭად რომელნი-მე ამთ ^{A¹237} უნივთოთანი რადენნი უკუჭ ქუჭენიერთა არიან მეზიარე რადთ-მე კაცთა-მიმართ და თანდაყოლ ქმნადთა და ქცევადთა ნივთიერთა, უმე-
 5 ტეს არიან სხუათა[ა]სა ქცევადნი; ხოლო, რადენნიცა კიდევინებთა ბუნებისა[ა]თა ღმრთისად მეზრ დანახეთქითა მახლობელ არიან და გა-
 10 ცონებითა ნეტარებასა მიინაყოფებენ, თვთ თვსდად და მხოლოდ ღმრთისა-მიმართ არიან მიქცეულ, მოქმედებითა-გან უკუჭ და ნივთისა ყოვლით-ურთ თავნი თვსნი უვნეს უცხო, არამედ მხედვარობასა და
 15 ღმერთსა თვთითნი განკუთვნიეს, — ჭკიან უქცეველად. თვთველმწიფე-
 ბითნი ვინაჟე და ყოფად შტკიცენი და სიტყვარცა არიან, არამედ არღა ვიდრე-მე და თანქცევადნი, ჰირველ თქმულთა მიზეზთა-თვს. და სკარველი უკუჭ არარაჲ; რამეთუ კაცთა-განცანი, რადენნი მხე-
 20 დველ იქმნეს და ნაქმადთა თავნი თვსნი განაუენეს, ეგნეს უქცე-
 15 ველად.

არამედ თქმულთავე ამითა-[ა]ნ ადმოჩენილ არს, რომელ და-
 სბამსა ყოველნივე სიტყვარნი ბუნებანი რჩეულად შემზადებულ არიან, —
 და თუმცა ეგ[რ]თ[ც]ა გებულ იყვნეს, ვითარ იგი ჰირველადვე აღეგნეს,
 ყოვლისავემცა უბადო[ა]ს-გან ზეშთა იყვნეს. მიექმნების უკუჭ მათდა ^{A¹238}
 20 ბორბოტი წინააღრჩევისა-ებრ. ესრეთ უკუჭ, რამეთუ რომელნი და-
 დგრეს დასბამით-განსავე მათსა ქმნილებასა-ზედა, ნეტარებაჲ აქუს.
 მარტოდ უკუჭ ანგელოსნი იქცეს უსხეულთა-გან, და არცა თუ ესე
 ყოველნივე, არამედ რომელნი-მე მათ-განნი, რადენნიცა დაითხინეს
 25 ქუედ-მომართ და ქუჭენიერთა შეექმნა წადილი და ზენათა-მიმართ და
 20 ღმერთ-თანა მინახეთქისა-გან განშორებულ იქმნეს.

რომლისა-თვსცა თქმულთა-გან საუწყო არს, რომელ ბუნებით
 ვინაჟე ქცევადთა ყოფად ჩუენდა და ძალნიცა წინააღრჩევითნი ქცე-
 ვადნი ვინა[ა]ვე შქონან ჩუენ. არამედ არათუ ამის-თვს, რომელ ქცე-

2 ქმნადობისათ ^{A¹}. | 9 ყუნეს ^{A¹}. | 13, კაცთაგან ცანი ^{A¹}. | 16 აქ
 ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 24 ქუბდ-მომართ ^{A¹}; შეექმნაჲ ^{A¹}. |
 25, ღ¹თთა ^{A¹}. | 26 ახალ ნაკვეთს აქ ჩვენ ვიწყებთ რუსულ-ბერძნული
 ტექტის მიხედვით.

გადნი ძაღნი მქონან ჩუენ, უბადო უოფა[ა] ჩუენი ღმერთსა ვინ-მე უმიზეზოს; რამეთუ არათუ ძაღთა-შორის არიან უბადობანი, არამედ ჩუჭულებათა-შორის,—არამედ ჩუჭულებაჲ — წინააღრჩევათა-ებრ. ვინა[ა]ცა მებრ [წინააღრჩევათა-ებრ] უბადო ვიქმნებით, და არა მებრ ბუნებით ვართ უბადო. არამედ ისწაოს ვინ-მე განწუღილჯთ-რე თქმულთა[ა] ესრეთ წინათა-შორის.

რამეთუ ძაღად უოფასა ვიტყოდეთ ესრეთ: ძაღითა, რომლითა თვთუელთა მოქმედ ვართ ქმნად, შექმლებულ ვიყვნეთ ქმნად; რამეთუ უოფელივე წინააღმრჩევლობით[ი] ძაღი თვთერით წინააღმდგომთა არს, რამეთუ [ერთი და იგივე ძაღი თქმულ ტუუვილისცა და ჭეშმარიტებისად და] ერთი და იგივე ძაღი სიწმიდედცა და ღირწებად; არამედ არა ვინაჲვე ერთი და იგივე ჩუჭულებაჲ წინააღმდგომთა, ვითარ რაჲ: ღირწათცა და წმიდათა, გინათუ ტუუვილის და ჭეშმარიტებისა, არამედ უკუწ წინააღმდგომთა—წინააღმდგომნიცა; რამეთუ სიწმიდე მებრ სათნოებითა ჩუჭულებათა არს, სოლო ღირწებაჲ—უბადოთა. ვინა[ა]ცა არ არიან ძაღითად უბადობანი, არამედ ჩუჭულებითად და წინააღრჩევითად. რამეთუ არათუ ძაღი არს განმშავდებულ ჩუენდა ღირწებად და ტუუილად; არამედ წინააღრჩევა[ა]; რამეთუ ჩუენ-მიერ არს მეჭეშმარიტობაჲცა და არტუული. რომლი-სა-თვსცა არა არს უბადო ძაღი, არამედ—ჩუჭულებაჲ; რამეთუ არათუ, რომელმან მომცა ჩუენ ძაღი, მიზეზცა ჩუენდა არს უბადოთათჳს, არამედ—ჩუჭულებაჲ ჩუენ-მიერი და ჩუენ-გნითი და ჩუენდა-მოძარტქმნილი. სოლო ჩუჭულებასა და წინაგანმწეობას ჩუჭულებასა მოდვაწებისა-მიერ მოგებად და არა ვინაჲვე უბადოსა.

განუოფვს უკუწ ძაღი ჩუჭულებას ამით ვინაჲვე, რამეთუ ძაღი უოფელივე ბუნებითად არს, სოლო ჩუჭულებაჲ* ზედშემოსრულად,—რამეთუ ძაღნი უსწავლელ არიან; სოლო ჩუჭულებანი სასწავლოთა-გან და ჩუჭუვათა-მიერ იქმნებიან. ვინაჲვე და აწ, ვინაჲთგან

5 განწლვლჯთრე A¹. | 7 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ რუსულის (=ბერძნულის) მიხედვით. | 13 ტუუვლისა A¹. | 23 ჩუტულბასა და წინაგანმწეობაჲსა ჩუტულბისა A¹. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | * ამ ნახევარი სიტყვით (იუღებაჲ) იწყება კვლავ ტექსტი A-ხელნაწერისა:

ქალი ვიდრე-მე ბუნებით და არ ნსწავლ, არა გინაძვე იუთს ბუნებად მიზეზ უბადოთა[ქ]სა, არამედ უბადოდ ჩუენი ქტეკვამ საჩუჭვთა, და ამათ მიზეზთა-გან ბოროტთატა მოგებად ჩუჭულებათა. არამედ უოველი ჩუჭულებამ ზედშემოსრულად იჩუჭნა. ხოლო ესე, რომელ ბუნებით არიან ძალნი, საუწყო არს ამის-გან, რომელ უოველთავე იგივე ქტონან ძალნი, თანიერ შობით-გან უქმთაჲსა. არამედ ესე, რომელ არ ბუნებით არიან ჩუჭულებანი, საუწყო არს ამის-გან, რომელ არა უოველივე ერთსა და მისვე ქტნებად ჩუჭულებასა, არამედ სხუათა—სხუანი, —ხოლო ბუნებითნი უოველთავე-შორის სწორად.

თ ა ვ ი XLII

გ ა ნ გ ე ბ ი ს ა ~ თ ჯ ს

არამედ ესე, რომელ თვთველმწიფე არს კაცო და თუ რომელთა არს თვთ-ქველმწიფე და თუ რომელთა მიზეზთა-თჳს თვთველმწიფედ A 276 იქმნა, კმასაუოფელად წინათქუმულთა-შორის სიტყვლა. არამედ, ვი-
 15 ნამტგან არა უოველი, განმანინებელი კვფად, დაუცილებელად კლავსტა, არამედ ოდეს-მე კლავს, ხოლო ოდეს-მე—არა, სქმეთა მოშლისა-გან და არ მოვლენისა ჭზრისა-ებრ, —განგებასა ვინაძვე ვიტუთთ მიზეზუოფად ამისდა და არათუ სუესა, —რამეთუ* თანშიმდგომ ჩუენ-მიერთაჲსა არს განგებისა-თჳს სიტყუჲა. განიწვალების უკუჭ ესე
 20 სამად: ჰირველ—თუ არს-მეა განგება? მეორედ—თუ რა-მე არს? შესამედ—თუ რომელთად არს?

არამედ ჭურთმან არცათუ განცოფებულმან იუმენროს განგებაჲ, მე-უწვემან ეგუპტეს-შორისთა სსწაულოთმან და მსმენელმან ვინაძვე მებრ უდაბნოჲსთა, რომელთა-მიერ უბრწუინფადეს ხილულთაჲს გამოუჩნდა

10-11 ხელნაწერში ამ თავს სათვალავად უზის შ=40. | 18 სუც-სა A; * აზრის მიხედვით აქ უნდა იკადეს კავშირი: „ამიტომ“, „ამის-თჳს“, ან „რომლისა-თჳსცა“; კავშირი „რამეთუ“ კი აქ სრულიად შეუ-ფერებელია. | 23 ეგუპტეს-შორისთა A. | 24 ობრწუინვალეს A.

კაცთა განკებაჲ; მრავალნი ვინაჲჲ და | წინაჲსწარმეტყუელთა-მიერ A 277
 და ბაბილონს-შორის განიცადნეს საქმენი განკებისანი, არტერისა
 იჭუნეულობისა მიმთუაღვედნი. ხოლო ქრისტესანთა ესეცა უოველივე
 ჰმოძღურის უოფად განკებისა და უფროჲს ხოლო ღმრთეპერი და
 5 ზეშთკადარეშულობითა კაცთ-მოუარებისაჲთა ძნად სარწმუნოჲ საქმე
 განკებისაჲ—ვინაჲჲ ჩუენ-თჳს სხეულთ-შორის ქმნაჲ ღმრთისაჲ.
 არამედ არ მათდა-მიმართ მხოლოდ, რომელთად აწ არს სიტყუაჲ,
 არამედ ელღენტაგა-მიმართ, — მოჲღე და სხუათაგა-მიერ, რომლითა
 იგინი ირწმუნებოდენ, აღმოყაჩინოთ უოფაჲ განკებისაჲ. რამეთუ ესე,
 10 რომელ არს განკებაჲ, მათ-მიერ ვინ-მე აღმოყაჩინოს, რომლითა და
 უოფაჲცა ღმრთისაჲ ვაჩუენოთ.

და რამეთუ გებაჲცა უოველთაჲ და უფროჲს ხოლო ქმნის-
 შორისთაჲ და სრწნისთა ღებაჲ და წესი მყოფთაჲ, სამარადისოდ მა-
 სკე და ერთსა-ზედა დაცუელი, და ვინაჲცა მოქცევი ვარსკულაჲთაჲ
 15 არცა ერთი | რაჲ ოდეს შეგვაღებულად და წელიწად[ის]-შორისი მო- A 278
 ქცევი და ვითარ იგი ჟამთაჲ მასვე-ზედა მიუენებაჲ ღმრთისა და დღე-
 თაჲ და რაჲ წელსწორობაჲ განზოგვით აღოძობნებადისაჲ და მო-
 კლებადისაჲ არცა უმეტესითა და უმეტროჲსითა სსზომითა, — და ვი-
 20 ბელი განგვისაჲ? არ ოდენ ესე, არამედ ცოდვათაგა თანმიმდევნებელი
 ტანჯვაჲ და უფროჲს ხოლო თჳთ მათ ცოდვათა გამოცხადებაჲ, რა-
 ჟამს იგი არავინაჲ იუთს შემძლე მსიღებად, რათავე საძნაურთაჲს
 განაცხადებს, მიუჭნებელი უოფად განკებისა. ვინაჲცა სავსე არიან
 ამათ ესევითართა აღნწერთა-გან ვინაჲჲ ჰურითა წერილნი და ელ-
 25 ღენტაგა-მიერ აღწერილნი. ესევითარი უგულ, ვითარ ესე ისიტყუა,
 მოჲქრებების შორის წიგნთაჲს, მებრ სოსანაჲს-გნითი იგი გნებაჲ, A 279
 ხოლო ელღენტა-შორის — იგიოჲს-მიერ ზეიტისა (რომელ არს მო-
 ქმედი ენაკეთილობისა); რამეთუ, იქვოდა რაჲ ესე ვიეთ-მე-მიერ
 და არავისა, არცა თანამბრძოლისა და არცა მას-ზედა განზრახულისა
 30 მოწამისა, მქრებულმან, იხილნა ვინაჲ-მე მწერონი: «თქუენო—

12 აქ ახალ ნაკვეთს ზენ ვიწყებთ. | 21 თჳთ A. | 29, არა-
 ვისდა A; 29, მისხელა A.

თქუაო—მწერონო, მისაჯუთ მე კლვამ ესე!». არამედ ქადაქისა-მიერ
 ძებნად მკუდველთაჲს და გერშემძლისა ჰოვნად, აღსრულებასა ოდეს-
 მე თუატრომასსა და ჯდომასა ერისსა, მწერთა წარიფრინვეს; მხილ-
 ველ მათდა მკუდველნი იგი განიღინეს და თქუეს: „აჲ მსაჯულნი
 5 იუიკომსნი!“ ხოლო ახლოს მჯდომარეთა-განმან ვინ-მე ისმინა და
 მიუქადაგა. მთავართა, და შეპურობილ იქმნეს და აღიარეს მკდველო-
 ბაჲ. არამედ მრავალთა ესევეითართა-მიერ საესე არს სიმრავლითა აღ-
 წერილი | ძუჭლთაჲ, რომელ თუ ვინ-მე ინებოს შეკრებად, სიგრძელ A280
 განზიდნეს ვინაჲვე სიტყუასა. ხოლო თუ რად-მე არა უოველთა მცოდ-
 10 ველთა-ზედა ესე სახევე მხილებისაჲ მიივლინების, არამედ დამ-
 ფარველნი განრომასა ჰტონებენ,—ნუშცავინ უარ ჰყოფს ამისა-იჯს
 განკებასა, რამეთუ არა ერთითა ოდენ სახითა ჰყოფს ზრუნვასა კაც-
 თასა, არამედ მრავალსახედ და განუოფილად.

არამედ არაჲთ უდარე აჩუჭნებს უოფსა განკებისსა ვითარ რაჲ
 15 სხეულთა ქმნასა და ხრწნასა-შორისთა შემზადებაჲ და რაბამობაჲ, სა-
 ნიადგოდ დაცველი; რამეთუ უოველთა ნაწილთად სხეულისთა-შორის
 სახინო იქმნების განკებისა-გან წინაჲთვე მცველობაჲ,—რომელიცა
 ტვიფილთ-მოუუარეთა-თჯს არს ჰქრ მრავალსახეთა აღწერილთა-გან
 აღრჩევაჲ; და ვინაჲვე ფერთაცა თუთოფსობაჲ შორის ცნოველთაჲ-
 20 სა, სა*|მარადისოდ მასეობითისა სამკაულისა დამცველი, ღაღადებს A1245
 განკებისა უოფსა.

და საზოგადოდ უოველთა კაცთა-მიერ აღსარებულა ჰქრუოფად
 ლოცვისა და განმსუჭნედ სადმერთოჲს შესწირავთა-მიერ და მსხუ-
 ტრძლთა[ჲ]სა,—რომელიცა განკებისა არს მაუწეე. არამედ თუ უგანკ-
 25 ბო არს უოველივე,—ვინმცა რაჲ ითხოვა მლოცველმან?

და მოსწრაფებაცა ქუჭლის-საქმეთა-თჯს ბუნებით უმცველად
 სასწრაფო—განკებასა საღაურ ჰყოფს; რამეთუ, მის-მიერ სასეიდ[ლი]-

1 მწერონო A. | 3 მწერონთა A. | 14 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვი-
 წყებთ. | * აქ თავდება A-ის მე-18-ე რვეული (იხ. A280, ქვემო არზია-
 ზე ასომთავრული იმ) და კვლავ წყდება ტექსტი; თუ რამდენი რვეული
 უნდა ყოფილიყო კიდევ A-ში, ამის შესახებ იხილეთ ჩვენი წინასიტყვა-
 ობა. დაკლებულ ტექსტს ვაყვებთ A¹-იდან (გვ. 245, სტრ. 3); მართლ-
 წერას ვასწორებთ იმავე წესით, როგორც ზემოთ. | 22 აქ ახალ ნაკვეთს
 ჩვენ ვიწყებთ. | 23 ლოცვა A¹. | 26 ახალ ნაკვეთს აქაც ჩვენ ვიწყებთ.

- სა მომლოდენი, და ვერშემძლეთა ნაცვლისა უკუნქტევად კეთილის-
 უოფად წად[ნი]ერ ფართ. ხოლო განკებისა ა[ლ]კოცისა-გან შეინდობვის
 უკუწ უსამართლობაჲ ნუსამართლოებთა[ჲ] უსამართლობად, აღიკო-
 ცების უკუწ მოწყალება და შიში ღმერთისაჲ, ამათვე თანაღკოცების
 5 სათნოებაჲ და კეთილად-მსახურებაჲ; რამეთუ, თუ რადმე არა გან-
 გებს ღმერთი, არცათუ-რე დასჯის, ვინაჲვე | და კეთილსაქმიერთა A¹246
 ზედსაღუაწის მიანიჭებს და არცა ვინა[ჲ]ვე ვნებულთა ვინ საფნოს
 უქმ იქმოდის, — ვინმცა და სადა თაყუანი სცაღა ღმერთსა, არა[ჲ]თ
 არარად ჩუენდა თანმერგეს? აღიკოცების უკუწ და წყალობაჲცა და
 10 ეოგელივე წინამუწყეობაჲ. არამედ არ თანემოწმებთან ესენი და სთქუა
 რაჲ-მე რაჲ დღითთაჲ ნახულთა ქმნად. რამეთუ მრავალი ვინა[ჲ]-მე
 განცხადებაჲ საკმართა-შორის საღმერთთა-თჳს, და მრავალი სინამარ-
 თ[ა]-მიერ ღუაწლსა-შინა მუთუთა-თჳს მიეცემის შესაწყნელი, მრ-
 ვალნი უკუწ უწყებანი თჳთუელთა ტომთა-შორის წარმოაჩინნეს, მრ-
 15 ვალნი ვინაჲვე მკლეე[ლ] იქმნეს და რაჲვე უთნოთა იმოქმედეს, იქი-
 ქებვიან დღივ და ღამე.

მერმეტა უკუწ, კეთილ ვიდრე-მე არს ღმერთი; ხოლო თუ კე-
 თილ, — ნამდჯვე და ქუწლის-მოქმედიერცა ვინა[ჲ]-მე; ხოლო თუ
 ქუწლის-მოქმედიერ, — და წინათაცა განმეკ.

- 20 რაჲ-ვინა[ჲ] ჭერარს სიტყუად საქმისა-თჳს აკუბულთა[ჲ]სა და
 საკბამობაჲ მისი და მენაწყვრეობით. მორთულობაჲ და ესევითარად
 დებაჲ და წესი და | საკმარებაჲ, რომელი თჳთუელთა უზერაიეს უოგ- A¹247
 ღისად? და რომელ არ საეჭუნო სხუწბერ უკეთე მქონებულად ამისსა,
 აწ ვითარ აქეს, [და] რომელ არცა დამატებასა მიითუალავს და არცა
 25 რაჲ მუთუთა კლებაღ რას უძლებს, არამედ სრულებით უკუწ ეოგე-
 ღივე სიბრძნით და განკებით შექმნილ არს? არამედ აწ შემოქმედო-
 ბისა-თჳს თქუმაჲ განვიმოროთ, ამათთა მტრუწლთა, რათა არა გუწ-
 ვნოს, ვითარ იგი მრავალთა, რომელთა აღწერეს განკებისა-თჳს,
 ეგნო, — რამეთუ აღკუბულსა სანაცვლოდ განკებისა მიუქმებენ; წინა-

9, თან მერგისა A¹. | 10 და სთქა A¹. | 14 უწყებანი A¹; წარ-
 მოაჩინნეს A¹. | 17 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 20 აქაც ახალ
 ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ. | 23, სიკეთე A¹. | 27 განვიმოროთ A¹.

- მძღუარ ვინა[ა]-მე შექმნიებიან ჩუენ სიტუუას განკუების-თჳს, არამედ მრავლითა განმეოფიან; რამეთუ არ იგივე არს განკუებად და აღკუ-
ბული: აღკუბულის[ა] უკუჭ—კეთილად ქმნა ქმნაღთა, ხოლო განკუ-
ბის[ა]—კეთილად ზრუნვას ქმნაღთა. არამედ არ[ა]ტანაობს ესე
5 უოველივე ურთი-ერთას, ვითარ იგი არს სხილავ თუთუელს კელოფ-
ნებასა და სქმესა-ზედა კაცთასა. რამეთუ რომელინი-მე მათ-განნი
ვიდრე მხოლოდ კეთილის ქმნაღმდე კეთილად კმა ჭუოფენ და არარს
სხუას | ზრუნვენ, ვითარ იგი ხურონი და მწერაღნი და თიეთ-მო- A¹248
ქმეღნი; არამედ რომელინი-მე მხოლოდ ოდენ ზრუნვენ და განუკუბენ,
10 ვითარ იგი მეზრახენი და მწეემსნი. ვინა[ა]ცა და ჩუენცა, აღკუ-
ბულის-თჳს სათანადოდ სიტუუს-მეოფეღნი, ვაჩუჭნებთ, ვითარმედ
კეთილად ვიდრე-მე იქმნეს ქმნიღნი უოვეღნი, ხოლო შორის განკუ-
ბისას—ამას, ვითარმედ მი-ვინაღმე-ხუდა ზრუნვას სათანადოს შემ-
დგომად ქმნის. ვითარ უკუჭ კაცი კაცისა-გან და ზროხ[ა] ზრო-
15 ხისა-გან სამარადისოდ იშობების და თითოეული თჳსის თესლისა-
გან იმორჩებს და არა ვინაღვე სხუას-გან,—განკუების არუფის-თჳს?
ხოლო, თუ თქუას ვინ-მე, ვითარმედ დასაბამ[ით]ისავე მორთულებით
ქმნიღების-გერ ვინა[ა]ვე აღმოჭკადების სქმე, ესრე ვინა[ა]-მე იუოს
თქუმულ: არამედ აღკუბულისვე თანემეოფების ნამდჯლ და განკუებადცა;
20 რამეთუ მორთულებით წარმოჩენა[ა] აღკუბულის[ა] საჩინო ჭუოფს
აღკუბულისვე-თანა მითესვად განკუების, რამეთუ განკუებისად ვიდრე-
მე—შემდგომად აღკუების გამოყვანებაჲ მეოფთა[ა]; და ესრეცა ვერაჲ
ვინაღვე სხუაჲ თქუას, არამედ იგივე და ერთი შემოქმედცა მეოფთა
| და განმკუებლ. A¹249
- 25 ვინ უკუჭ იხიღნეს სხენი კაცთანი შორის ე[სე]ზომთა ბეგ-
რუელთასა შეცვალებულად და არასდა რაღთ-ურთით თანშემრეველად
და არა იკვრუნეს-მეა სქმენი და იგულის-[ს]იტუ[უა]ოს ვინა[ა]ვე მი-
ზეზი, [ი]შროს განკუების-ამიერად განუოფილებაჲ სახეთა[ა] შეცვა-
ლებული, არამედ შორის თუთუელთა? განიცადელა, რამეთუ, თუმცა

3 ქმნაჲ ქმნაღთაჲ A¹. | 18, A¹-ში სწერია: „ქმნლბისა ებრეს-
თა“. | 19, ვგონებთ უნდა ყოფილიყო „ვითარმედ“; 19, თან იმყო-
ფებს A¹. | 25 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

მასვე და ერთსა უოველნი მქონებულ იყვნეს ნასხთა შეუცვალეობა-
 ბასა, რაჲზომიმცა შერევა[ა] საქმეთა იქმნა? რაჲზომიმანცა უმეცრე-
 ბამან და ბნელმან დაფარნა კანნი, ვერცა თვს[ი]ს მცნობელნი და
 5 ვერცა უცხო[ა]სსა, გინათუ მბრძოლისა, გინათუ მოყურესა მოყური-
 სს-გან და სათანადო[ა]სსა განრჩევიად, — და უოველივემცა ერთბამად
 ერთ იყო სკამარ, ანაქსდორაჲს-ებრ! რამეთუ, თუმცა ესე ესრე იყო,
 არა[ა]მცა ჩუენდა სცილო თანადრჩევიად თვსთასა და არცა ტაცებად
 და არცა სხუად რადცა ვნებად განცხადებულად, და თუმცა თანყოფი
 რაჲთურთ[ით]ცა განეშორა, არღამცა იყო გამოჩინებული ეკვლად ს[ა]ცნო- A¹250
 10 ბელ; და არცამცა სჯული და მოქალაქობაჲ განიწესებოდა, და არცა-
 მცა მამანი და შჯლნი ურთი-ერთას იმეცნებდეს და არცარაჲმცა სხუაჲ
 მდგომ იქმნა კაცებრივი; რამეთუ ბრმა ვინაჲვემცა იყო კაცთა-თვს
 კაცი მცირედ-სასუდთა მათ-თვს მქონებელი; რამეთუ თვნიერმცა
 ჰასკეთა და სიდიდეთაჲს სხუაჲმცა ვერარაჲ უწყოდა. ესეზომთა კე-
 15 თილთა ჩუენდა მიზეზ იქმნა განკებაჲ, ფესთანმყოფელი სახესა კაც-
 თასა უოველადვე და უოველგან და არცა ერთსა ჟამსა ამისდა ქმნასა
 დამცადებელი, — რომელი ესე არს დიდ ნიშან მიმთხუწვად განკებისა
 ვიდრე-მე გუართამდისცა ატებულეებისთა. და თუთუელი კმითაცა
 იცნობების და განკრძალულად ესეგითარისსა დაიცავს სახესცა. და
 20 არა კმა იჩინა ესეზომი ესე ზრუნვა[ა], რომლისა-თვსცა და დამძინა
 ჩუენ ესეცა განკებაჲმან, ვითარ ესე აწ ფერთა განყოფილებაჲ, რათა
 მრავალსხედ შეიწ[ე]ოდის კაცებრივის ბუნების უძლურებაჲ. ვინა[ა]-
 ცა და მრავალნი ცხოველნი, მებრ გუართა-ებრ რაბამ ნაკულთნი, ვი-
 თარ | არს უუავთა და ყორანთა, ქონებად რათ-მე წინსახილავთა გან- A¹251
 25 უოთელიებასა, რომელითა მებრ მეუღლესა იმეცნებენ ურთი-ერთას.
 უუაჲნი ვინა[ა]ვე და ყორანნი თანიჯოტებენ უკულ მრავალნი მრავალ-
 გზის და განიყოფვიან ვინა[ა]ვე თუთუელის-ებრ მეუღლეობის თუთუ-
 ულისს-გან მეცნედ თანმეუღლისა.

აქ წყდება ხელნაწერში (A¹, გვ. 251, სტრიქონი მე-7-ე ზემოდან)
 ამ თავის ტექსტი და შემდგომ იწყება ერთი ნაწყვეტი მე-44-ე თავისა,

1 იყუნეს A¹ | 8 სხუად A¹. | 18,- თუთუელისა კმისცა A¹ |
 24 რაჲთ-მე A¹ | 27 განიყოფვიან A¹.

რომელსაც ქვემოთ (გვ. 271—272) იმავე თავის შინაარსთან ერთათ ვებუქდავთ, აქ-კი აზრის შესავსებლად, ვათავსებთ მე-42-ე თავის დანარჩენი ნაწილის შინაარსს რუსული თარგმანის თანახმად.

„...იკითხება: რა სახით შესძლებდნენ ეს ფრინველები, ე. ი. ყვავე-
ყორნები, ერთმანეთის გამოცნობას, უკეთეს თვითულ მათგანში არ ყო-
ფილიყო რაიმე განმასხვავებელი თვისება, რომელსაც ჩვენ ვერ ვაძინებთ,
მაგრამ თანამოგვარე ცხოველები ადვილათ არჩევენ?

დასასრულ, წინასწარმეტყველებანი, წინამოსწავებანი და ცის მო-
ვლენანიც ადასტურებენ იმ აზრს, რომ ყოველსავე უზენაესი გონიერება
განაგებს“.

თ ა ვ ი XLIII

თ უ რ ა მ ე ა რ ს გ ა ნ გ ე ბ ა *

თუ რამ-მე არს (ე. ი. რა არის) განგება? ამ კითხვაზე ავტორი
დაახლოებით ამგვარს პასუხს იძლევა: განგება არის ღვთაებრივი მზრუნ-
ველობა იმისთვის, რაც არსებობს; ან კიდევ: განგება არის ღმრთის ნე-
ბელობა, რომელიც მიზანშეწონილათ მართავს ყოველსავე არსებულს.
ერთია შემოქმედი ყოვლისავე და იგივე უნდა იყოს და არის განმგებე-
ლიცა. ერთი სიტყვით: განმგე არის ღმერთი, ხოლო მისი ნებელობა—
განგებაა.

* როგორც მკითხველს ეხსომება, ზემოთ, მე-42-ე თავის დასაწყის-
ში, ავტორი ამბობს, რომ მისი სიტყვა, ანუ გამოკვლევა, ღვთაებრივი
განგების შესახებ სამი საკითხის გარჩევას წარმოადგენს: ა) არსებობს თუ
არა განგება? ბ) რა არის იგი? და გ) რას შეეხება განგება?

როგორც ვნახეთ, მე-42-ე თავში ავტორმა წარმოგვიდგინა მხო-
ლოდ პირველი საკითხის პასუხი: შეძლებისამებრ დაამტკიცა, რომ გან-
გება არსებობს. რჩება განსახილველი მეორე და მესამე საკითხი; სამწუ-
ხაროდ, ქართულ ხელნაწერებში სწორედ ეს ადგილი ნაკლებულადაა წარ-
მოდგენილი. ბერძნულში (==რუსული თარგმანი) მეორე საკითხს ცალკე
თავი (მე-43-ე) აქვს დათმობილი, ხოლო მესამე საკითხის გარჩევას მთე-
ლი, საქმათ ვრცელი, მე-44-ე თავი უჭირავს. ქართულ ხელნაწერებში
კი მე-43-ე თავი სრულებით აღარ შენახულა, ხოლო მე-44-ე თავიდან
მცირე ნაწყვეტიდაა დარჩენილი, რომელსაც ქვემოთ ვებუქდავთ. მაგრამ,

თ ბ ვ ი XLIV

თუ რად-მე არს განგებაჲ

თუ რად-მე არს (ე. ი. რას შეეხება) განგებაჲ? შეეხება იგი საზოგადოს, თუ კერძოს,—თუ ორსავე ერთად? პლატონის აზრით განგება მართავს როგორც საზოგადოს, ისე კერძოს; და თვით განგება განიყოფა სამ გვარად: ა) იდეებზე, მთელს მსოფლიოზე, გვარებზე, სუბსტანციებზე, რაოდენობასა და „რომელობაზე“ (=თვისებაზე) და მათ სახეებზე ზრუნავს პირველი (ანუ მთავარი) ღმერთი; ბ) მცირე ცხოველთა და მცენარეთა, აგრეთვე ყოვლისავე კმნადისა და ხრწნადის გაჩენა-წარმოშობაზე ზრუნავენ მეორე ღმერთები, რომელნიც ცის სფეროში ტრიალებენ; გ) მესამე გვარის განგებას ხელმძღვანელობენ რომელიმე დემონები, რომელნიც მიწაზე იმყოფებიან: იგინი სდარაჯობენ კაცის ყოველს მოქმედებას, განაგებენ მოქმედებათა და მათს აღსასრულს, აგრეთვე აწესრიგებენ ყოველსავე ფიზიკურს, ნივთიერსა და ორგანიულს კეთილთა და რაც მათი წინააღმდეგია.—მეორე და მესამე გვარის გამგენი პირველი ღმერთის მიერ არიან გაჩენილი და დადგენილი.—ავტორი არ ეთანხმება პლატონის აზრს განგების სამგვაროვნობის შესახებ, სცდილობს უარპყას იგი და გადადის სხვა ფილოსოფოსებზე.

გაკვირით მოიხსენებს სტოელებსა, დემოკრიტისა, ჰერაკლიტისა და ეპიკურის, აზრს განგების შესახებ, და შემდეგ არჩევს არისტოტელისა და იმ ფილოსოფოსების შეხედულებას, რომელნიც აღიარებენ საზოგადო განგებას, მაგრამ უარპყოფენ განგებას სათვითოსს, ე. ი. ამტკიცებენ, ვითომც ღვთაებრივი განგების საგანს არ შეადგენდენ ერთეულები, განკუთვნილთ, ცალ-ცალკე.

არისტოტელი ჰგონებსო, ვითომც ერთეულების გამგეობა ბუნებას ეკუთვნოდესო, ხოლო ეგრიპიდე და მენანდრი იმ აზრისანი არიან, რომ თვითულის განაგებს გონება, რომელიც ყოველ კაცს აქვს მინიჭებულიო. სხვა ფილოსოფოსები კი ამტკიცებენ: ღმერთი ზრუნავს არსებულის მხოლოდ დაცვაზე, რათა არ დაიღუპოს, რაც არსებობსო, ხოლო კერძოსა და სათვითოსს შემთხვევა ჰმართავსო. ავტორი უარყოფს სამსავე შეხედულებას: მისი აზრით, არც ბუნება, არც გონება და

რომ იმ ნაწყვეტის აზრი მკითხველისათვის გასაგები იქნეს, აქვე სხვა შრიფტით (კორაუხით) ვათავსებთ მე-43-ე თავისა და მე-44-ე თავის იმ ადგილების შინაარსს, რომელნიც ქართულ ხელნაწერებში დაკარგულია.

არც შემთხვევა საკმაო არ არის ინდივიდუალურის (სათვითოოს) განსაგებდალ; კერძოთ, შემთხვევა არ არსებობს, ხოლო ბუნება და გონება თვით განგების ნაწილს წარმოადგენენ და არა მთელს განგებას.

რაც შეეხება, საერთოთ, იმ ფილოსოფოსებს, რომელთაც სწამთ მხოლოდ საზოგადო განგება და უარჰყოფენ კერძო ანუ სათვითოო განგებას,—ავტორი სცილობს ამგვარს შეხედულებაში შინაგანი ლოგიური წინააღმდეგობა აღმოაჩინოს. მისი არგუმენტაცია დაახლოებით ასეთია: ღმერთი ზრუნავს საზოგადოსათვის, მაგრამ არა ზრუნავს სათვითოოსთვის,—რატომ? ალბათ იმიტომ, რომ: 1) ან არ იცის, რომ უნდა იზრუნოს ამათვისაც, 2) ან არა სურს იზრუნოს, 3) ან არ ძალუძს ზრუნვა. პირველსა და უკანასკნელს შესაძლებლობას ავტორი არღვევს იმ არგუმენტით, რომ ღმერთი არის თვით სიბრძნე-ცოდნა და ყოვლის-შემძლებელი არსება; ხოლო მეორე დებულებას ავტორი ანაწილებს ორ მცირე დებულებად: ა) ღმერთს არა სურს იზრუნოს ერთეულთათვის ან მცონარეობისა-გამო, ან ბ) უკადრისობისა-გამო, რათა ღირსება არ შეემწიკლოს. მაგრამ აბსურდი იქნება ყოვლად სრულს არსებას მცონარება (ზარმაცობა) მივაწეროთ, ან ვიფიქროთ, ვითომც იგი უკადრისა-ამპარტეანი იყოს, ან კიდევ ვითომც შესაძლო იყოს, რომელიმე მწიკელიანმა საგანმა ან მოვლენამ მისი ღირსება შელანოს: მზის სხივებიც ხომ ყოველგვარს საგანსა და სითხეს (თვით წუბქესაც) შეეხებიან ხოლმე, მაგრამ ვინ იტყვი: ამით მზეს და მისს სხივებს ჭუბყი ეკიდებაო? ესრეთვეა ღმერთიც: მას ვერ შემწიკლავს ვერაფერი, რაც აქა ხდება. ხმას გარდა შემწიკლა გულისხმობს ცვალებას იმისას, რაც იმწიკვლება,—ღმერთი კი უცვალებელია.

მართალია, ადამიანის გონება ვერ მისწვდება აზრს სათვითოო განგებისას,—მაგრამ აქედან არ შეიძლება დავასკვნათ, ვითომც განგება არ არსებობდეს: ჩვენ არც ზღვის საზღვარი ვიცით და არც ქვიშათა რიცხვი, მაგრამ ამის ძალით ვინ დაიწყებს მტკიცებას, ვითომც არც ზღვა არსებობდეს და არც ქვიშა? მაშინ ხომ იმის თქმაც შეეძლებათ: არც ადამიანი არსებობს და არც სხვა ცხოველებიო,—რადგან მათი რიცხვი არავინ იცის. მართლაც, განუკეთელნი (ინდივიდები) გარეშეუცველ და განუზომელ არიან ჩვენთვის; ხოლო რაც გარეშეუცველი და განუზომელია, იგი უცნობელიცაა.

ვინაითგან ყოველ ადამიანში ორპირი განსხვავება არსებობს—ერთი სხვათა მიმართ, ხოლო მეორე თვისდა მიმართ, რადგან თვითეულ კაცში ყოველდღე ხდება საკმაო განსხვავება და ცვლილება ცხოვრებისა, შრომის გვართა, მოთხოვნილებათა, სურვილთა და შემთხვეულებათა, ვინაითგან ეს ცხოველი (ე. ი. ადამიანი) ფრიად ცვალებადია და სწრა-

ფად იცვლება, მოთხოვნილებათა და ღრობის მიხედვით, — ამიტომ საკი-
როა, რათა თვითველ ადამიანს მისი შესაბამი საღეთო განგებულება
თავს დასტრიალებდეს*.

ამ პერიოდის ნახევრიდან (შემდგომ სიტყვათა: „ცვლილება ცხოვრე-
ბისა“) იწყება ხელნაწერის ტექსტი, ასე (იხ. **A¹**, გვ. 251, სტრიქონი
მე-7-ე ზემოდან):

- 1 „.....და სიზარჳუეთა და სკამარებათა და გულის-თქუმათა და **A¹251**
ზედშემომგდომთა, რამეთუ ფრთხილ ვინა[**ქ**]ვე ესე ცხოველნი** ს-
კმართა-მიმართ და ჟამთა მსწრაფელ თანშეცვლებადნი, — სჯიროა არს
და შესაბამისა თვითეულისად განგებისა-გან ვოფილს მრავალფესია-
5 ნად და თუთოსასეს და განმრავლებულსა, თანმიდევნებულსა და მიუ-
წდომელობით თანგანმარტებულსა, ვითარცა იგი მომზავებულად თუთე-
ულისად და განთვსუთ, სქემე მოუკდებოდის. უსზღვრო უკუწ რაჲ
ნაწილთა განყოფილებათ, რომლისა-თვსცა უსზღვრო ვინა[**ქ**]ვე შე-
საბამისა მათდა განგებისა მიზეზი; ხოლო თუ რად-მე უსზღვრო, —
- 10 უცნაურცა ჩუენ[**გ**]ან. რომლისა-თვსცა არ ჯერარს თვსისა უმეცრებისა- **A¹252**
თვს, რათამცა ჰყოფიდა ა[**ღ**]კოცასა შეოფთა ქვედის-მოქმედისას; და რ-
მლისასა შენ ჰგონებ არ კეთილად ქმნას, ესე უნაკლულად შემოქმე-
დისა-მიერ იქმნების. ხოლო შენ უმეცარ ხარ მიზეზსა უნაკლულ-
ბისას, რომლითა იქმნების. რამეთუ ვითარ სხუათა-ზედა უცნაურთა
- 15 წარგუშკიდების, ეგრეთვე და სქემეთაცა-ზედა განგებისათა; რამეთუ
საჴაზროთა რათ-მე, და მათცა რეც წუთთა-გან, თანგანმგონი მის-
ცნი[**ტ**]თა აწრდილთა რათ-მე და კერძთაჲსა, სქემეთა მისთა ქმნილთა-
გან გიჭუნეულობთ.

და გიტყუთცა რომელთა-მე შენდობითა ღმრთისაჲთა ქმნილად.

- 20 ხოლო გუარნი შენდობისანი მრავალ. რამეთუ შეუნდობს მრავალგზის
მრავალთაცა შთაჴრად განსაცდელთა-შინა, რათა მის-შოროს დაფარული
სათნობათა აღუჩინოს და სხუათაცა, — ვითარ რაჲ იობს-ზედა***. კუა-

* თუ რამდენი გვერდი უნდა სპუროდეს ქართულ დედანში იმ
ტექსტს, რომლის მოკლე შინაარსიც ჩვენ აქ კორაბუსით დავებუდეთ (გვ.
168—171), — ამის შესახებ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა. | I სიმარჯუ-
თა **A¹**. | ** იგულისხმებიან ადამიანები. | 5, თანმიდევნებითა **A¹**. | 8, ნა-
წილბთა **A¹**. | 17 კერძთაჲსა — რამეთუ **A¹**. | 19 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ
ვიწყებთ ბერძნულ-რუსული ტექსტის მიხედვით. | *** იობ. I, 12.

ღად უკუ⁶ შეუნდობს ქ[მ]ნისა უჯეროაისსა, რათა ქმნისა-მიერ, რომელი უჯეროდ საგონებულ იყოს, დიდი რაჲ-მე და საკრველი წარ-
 5 მართოს, ვითარ იგი ჯუარისა-მიერ—მაცხოვრებაჲ კაცთა[ჲ]. და კუ-
 ღად სხუთა | სხითა შეუნდობს დირსთაცა შემთხუჭვად ძურისა, რა- A¹253
 5 თა არა, მართლისა სუნიდისისა-გან და მისდა მიცემულისა ძალი|სა-გან, A²81
 ზუთობასა შთაგარდეს,—ვითარ იგი ჰაგელს-ზეტ^{*}. და კუღად, დაუტე-
 ობს ვინ-მე საწუთრასა, რათა განმცდელნი მისდა სახენი განისწა-
 ვლენენ, ვითარ იგი ლაზარეს-ზედა და მდიდარსა^{**}. და კუღად. ოდეს
 რაჲ ბუნებით ვნებად ვის-მე ვსედვიდეთ, შე-ვინამე-ვიცდემთ, ვითარ
 10 „ირკტე კაღლოს და მენანდროს შემინებულნი და ვნებათა შენთა-
 ზედა“. დარჩომილ არს ვინამე-მე დიდებაჲ სხუსაჲ, ვითარ შობით-
 გან ბრმასა-ზედა, რომელსა არცა თჳსთა ცოდვთაჲსა და არცა შმო-
 ბელთა-თჳს, არამედ დიდებისა-თჳს ძისა კაცისა შეუნდო შობით-განვე
 ბრმაყოფად^{***}. და კუღად სხუაჲ ივნებს ბაძვად სხუათა, რათა ვნებაჲ
 15 იგი მისი იდიდოს და სხუათა აიშურვან დიდებისა-თჳს სასოებით
 შერმეთა კეთილთაჲსა, ვითარ წმიდათა მოწამეთა-ზედა და მამულისა
 და თანტომთა-თჳს, გინათუ ჰატრონთა-თჳს მომწე⁴დართაჲსა. ხოლო A²82
 თუ ვის-მე უსმართლო უჩნდეს წმიდათა | კაცთა სხუათა ცხორებისა- A¹254
 თჳს სიკუდილი, იუწონ, რომელ ესე საწუთოჲ სტადიონი არს და
 20 საღუწოჲ სათნოებათა; რამეთუ რაჲზომცა დიდ ივენენ ტკივილნი,
 ებ[ე]ზომცა და ნაცვლის-გებანი. ამის-თჳსცა და ჰაგელს ბევრეულთა
 შეუნდო შთაჭრად ჭირთა, რათა სრული და უმეტესი მიიღოს ძლევისა
 კარგვნი. რამეთუ უოველი კეთილმართლიჲ იქმნების საქმე განკების.
 და ესე, რომელ კეთილ და კამისისა-ებრ იქმნების, ვითარ იგი
 25 ჯერ უჩნს ღმერთსა, უოველიჲე, — ორი ესე ჭზრი იკმაროს ვინ-მე,

6 ზოაობასა A; * ზ კორინთ. XII, 7. | ** ლუკ. XVI, 9 და
 შემდგ. | 9 ვხედვდეთ A¹. | 10-11 ბრკუალეზში ჩანმული სიტყუები მთარ-
 გმნელს ან გადამწერს უნდა აერიოს. ბერძნული ტექსტის რუსული თარ-
 გმანი აქ გარკვეულ აზრს იძლევა: „какъ хорошо сказано Менандромъ:
 Dei timentem numen in malis tuis“ (გვ. 204); 11, სხუისაჲ A,
 სხ¹აჲ A¹. | 12, რომელმან AA¹. | *** იოან. IX, 1—3 | 23 გურგუ-
 ნი A. | 24 აქ ახალ ნაკვეთს ჩვენ ვიწყებთ.

უოგელთა-მიერ აღსარებული, მართლად გინაგე იქაზროს, ვითარმედ: ერთი არს კეთილ და ბრძენ ღმერთი. რომლისა-თესცა ამითა, რომელ კეთილ გიდრე-შე არს, განმგებელცა იუოს; ხოლო ამი“...

ამ ნახევარს სიტყვაზე წყდება ხელნაწერებში ქართული ტექსტი. კერძოდ A-ხელნაწერს აქ უნდა აკლდეს უკანასკნელი რვეულის ორი ბოლო-ფურცელი ანუ ოთხი გვერდი, რომლებზედაც მოთავსებული უნდა ყოფილიყო ის, რაც რუსული გამოცემის მე-205-206-ე გვერდებზე დაბეჭდილი, სიტყვებიდან: „находясь тому, что ОНъ премудръ“ (გვ. 205,*) ბოლომდე, მოგვყავს ამ დაკლებული გვერდების მოკლე შინაარსი*:

«...ხოლო ამითა, რომელ ბრძენ არს, ბრძნადცა განაგებდეს ყოველსა მყოფსა. უკეთუ ღმერთი არ განაგებდეს, მაშინ ოგი არც კეთილი იქნებოდა; ხოლო თუ კეთილათ არ განეგო, აღარც ბრძენი იქნებოდა. ამიტომ, ვინც ყურად-იღებს ამ მოსაზრებათ, მან არასოდეს არ უნდა გაჰკიცხოს განგება გამოუძიებლათ; არამედ ყოველივე უნდა კარგის მხრით მიიღოს, უკვირდეს და სწამდეს, რომ ყველაფერი მშვენიერათ და ჯეროვანათ სწარმოებს.

* იმ საბუთებისა და მოსაზრებათა მიხედვით, რომელთაც მკითხველი ჩვენს წინასიტყვაობაში ამოიკითხავს, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ მთელი ის მასალა, რომელის მოკლე შინაარსიც აქ მოგვყავს და რომელსაც ანტიკვების გამოცემაში (1565 წ.) სრული ორი გვერდი სჭერია (Ant. 180—181; შეად. რუს. 205—206, არშიაზე), ხელნაწერ A-ში მოთავსებული უნდა ყოფილიყო დაახლოებით $3\frac{1}{2}$ გვერდზე, ე. ი. მას უნდა სჭეროდა A-ში არა უმეტეს ორი ფურცლისა. მაშასადამე, A-ის უკანასკნელი რვეულის დღემდე შენახული ერთად-ერთი ფურცელი (A, გვ. 281—282), რომლის ტექსტიც ჩვენ ზემოთ დავებეჭდეთ (გვ. 172—173), უნდა ყოფილიყო A-ხელნაწერის მე-3-ე ფურცელი ბოლოდან.— ამ ფურცლის წინ A-ში, როცა იქიდან A¹ (ან ამისა დედანი) გადმოუწერიათ, კიდევ ყოფილა ერთი ფურცელი (ორი გვერდი), რომელზედაც დაწერილი ყოფილა ის, რაც ჩვენ გადმობეჭდილი გვაქვს A¹-იდან ზემოთ მე-171-ე გვერდზე (სტრიქ 1—22) და მე-172-ე გვერდზე (სტრიქონები 1—4₂). მთელს ამ მასალას, ზემონაწარადღევ სამ ფურცელთან ერთათ, უნდა სჭეროდა A-ის უკანასკნელის რვეულის უკანასკნელი რვა გვერდი, ანუ ბოლო 4 ფურცელი, რომელთაგანაც ჩვენამდე მოუწევია მხოლოდ მე-3-ე ფურცელს ბოლოდან. დანარჩენი ცნობანი A-ის შესახებ იხ. წინასიტყვაობაში.

მაგრამ შესაძლოა იკითხონ: „თუ, მართლა, ყოველივე ბრძნულათ განიგების ღმრთისაგან, მაშ წარჩინებულნი, კეთილმსახურნი და საღმრთო კაცნი რატომ-ღა დაისაჯნენ სასტიკის სიკვდილით და დაუმსახურებელის მკვლევლობით? თუ უსამართლოთ დაისაჯნენ, რატომ მართლმსაჯულმა განგებამ არ შეუშალა ხელი? ხოლო თუ სამართლიანათ დაისაჯნენ, სჩანს, მათნი მკვლელნი უბრალონი არიან!“ ამაზე ჩვენ ვუპასუხებთ, რომ მკვლელი მუდამ უსამართლო მკვლეელია, ხოლო ვინც იკვლის, იგი იკვლის ან სამართლიანათ, ან მისსავე სასარგებლოდ: სამართლიანათ—როცა მოიკვლის სამარცხვინო საქმეთათვის, რომელთაც ჩვენ არ ვიცნობთ, სასარგებლოდ—როცა განგება სცდილობს ააცილოს მას მოსალოდნელი უბედურება, როგორც მოხდა, მაგალითად, სოკრატისა და წმიდათა შესახებ.—ამას გარდა, სიკვდილი ბოროტება არ არის, მკვლევლობა კი მუდამ ბოროტებაა. მკვლელი ყოველთვის ბოროტმოქმედია: მაშინაც—როცა სამართლითა ჰკლავს, რადგან ამ შემთხვევაში ჯალათობას ასრულებს, მაშინაც—როცა მისგან კაცი იკვლის უკანასკნელისავე საკეთილოდ, რადგან ამ შემთხვევაში იგი დამნაშავისა და კაცის-მკვლელის ადგილს იჭერს. მსგავსათვე ბოროტმოქმედნი არიან ისინიც, რომელნიც მტრებს ხოცავენ, ატყვევებენ და ტყვეებს უღმობულათ ეპყრობიან. ესევე ითქმის ხარბთა და გაუმადლართათვისაც, რომელნიც სხვის საცხოვრებელს იტაცებენ, სხვას ხელიდან ჰგლეჯენ ქონებას იმიტომ კი არა, რომ ეს მათთვის სასარგებლოა, არამედ სიხარბისაგანა.

შემატებული

I

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

ა

აზარაპი 150₂₁, სახნავ-სათესი ან სავენახე ადგილი (ორბ.) пахотная да-
ча, поле (შეად. ნ. მარრის Житие св. Григ. Хандэт., გამო-
კვლევა § 37).

აზავული 8, გაჩენილი, ქმნილება творение.

აღზილის-შორისი 55₂₁₋₂₄, 24₂₁ ანუ ადგილშორისობა, ე. ი. აქა თუ
იქ ყოფნა, სადაობა мѣстопребывание, нахождение «აღზს» или
«таи» (რუსულში ზის მარტო «აღზს» 73₉).

აღმენსი (აბრეშ მრავლ. რიცხვ. ძმენეც) 59₁₂, 124₁₋₆ ჯირკვალი gland-
ula железа.

აეზუნეულობა 58₁₁, ეპეით ანუ ჰიპოთეტიურათ ამსგავსებენ, ჰგონე-
ბენ—ვითომ(ი)... предположительно уподобляются. შეად. იტუ-
ნეულებაჲ.

აზტომატობაჲ (тс азтмаот) 151₁₇₋₁₈ შემთხვევა casus случай.

აირი (აჲრ) ააირი, აპირი, მაპირი 61_{1,10,11,9}, 62₂₀, 121₁, 67₁₈, 68₁₆ და
სხვანი. ერთი ოთხ ელემენტთაგანი воздухъ. იხ. თავი V, სადაც
ნემესიოსი ვრცლათ საუბრობს ამ ელემენტებზე (ასოვებზე, სტიქიო-
ნებზე): ცეცხლსა, ჰაერსა, წყალსა და ქუცყანაზე ანუ მიწაზე.

აქალიზადი (აკაჲრჲი) 9, ზღვის ცხოველია, ეგრეთ წოდებულ, მეღუ-
ზათა კლასიდან, სახელდობრ: acalephae ანუ scyphomedusae.
აკაღეფი или сцифомедузы (რუს. თარგმანში ზის: морскія
крапивы=urticae marinae).

ამოსაჩენელი 109₁₁, 135₃₀—აღმოსაჩენელი 51₂₋₆ დაქვეშაობა, და-
მტკიცება доказательство (შეად. ნ. მარრის Иоаннъ Петриц-
скій..., 28₁₇ აღმოსაჩენთა-მიერ)

ამრთობ 86₂₁ მრე ეყოფიან, ერევიან, სჯობნიან превосходятъ, одо-
лѣваютъ (იხ. ორბ. მრე, შეად. ფსალმ. 12 მუხ. 4).

ამფსმელი 60, არმფსმელი не испускающий мочи. მთარგმნელს ეს სიტყვა ნაწარმოები უნდა ჰქონდეს ბერძნულის თავსართით $\acute{\alpha}(\equiv\acute{\alpha}\nu \equiv\acute{\alpha}\nu\alpha)$, ან, უკეთ, ბერძნულის მიბაძვით უნდა ჰქონდეს ნაწარმოები ქართულისავე „არა“-მსაგან ($\equiv\text{არ}\equiv\text{ა}$).

ანანაზი 104, ბუნებითი მტკიცე და ძნელცვალებადი თვისება სხეულისა ან სულისა $\xi\zeta\iota\varsigma$ habitus природное свойство, психический складъ, прочно установившееся состояніе души; навъкъ, привычка; здоровое тѣлосложеніе (იხ. Слов. 11, შეად. ორბ. ანაგები).

აპკი 59₁₁, 122, оболочка. შეად. სიტყვები: უმენებრივი და უმენესი. (იხ. ორბ. აპკა).

არაბარსი 44, несуществующее, ничто.

არაგარაშარად 158₁, არა უხალისოთ, არა უნდომლათ, არა უხვიროთ не поверхностно, не неохотно (იხ. რუს. თარგმანი 181 прим. 4-ое; შეად. ორბ. «გარე-წარ» და ნ. მარის Ипполитъ—Толков. Пѣсни пѣсней, გამოკვლევა § 28 სიტყვა: გარეწარი).

არარსებაჲ, არარსი 53_{13,14} იხ. არაარსი.

არბანი 80₁₈ გრძელი საბჯენი ჯიხი ძალა.

არეობაჲ 67₁₉ თხელობა-გამსჭვირვალეობა, სიზრქისა და სიკუმას (იხ.) წინააღმდეგი თვისება тонкость, прозрачность.

არერთგანაობაჲ იხ. ერთგანაობაჲ.

არმიმართებაჲ 142₂, უსურველობა, უნდომელობა нежелание. იხ. მიმართებაჲ.

არმომზავებელი 58, არათანხმა, მოწინააღმდეგე несоотвѣтствующая **არმოძინეობაჲ 18₂₈** იხ. მოქენეობაჲ. [შიქ.

არმური 138₂₂ ქარიშხალი; აღმური; ალი; აქედან: გვალვა; буря; пламя; засуха (ორბ.; მარის Одописцы. лексиконы; Русск. пер. 159):

არმრფი 104₂ несуществующий.

არსებაჲ 20₂₂, 36₁₄ თვითმყოფი რაობა, რომელიც სხვისაგან შემტკიცებას არ საჭიროებს (ორბ. «მყოფი»); сущность, субстанція; ზოგჯერ: არსებაჲ 8₆—бытіе (22₆).

არსებითად 147₁₀ по существу.

არსობაჲ 4₁₂ არსებობა существование, бытіе.

არტირიაჲ (ἀρτηρία) 114_{1,10-11}, 121, და სხვანი. არტერია ორგვარია: ა) არტერია—სისხლის მილი, რომელიც პირდაპირ გულისაგან მიიღებს სისხლს *arteria* артерія და ბ) „მსხვილი არტერიაჲ“ ἀρτηρία τραχεία *trachea* шереховатая артерія ანუ სასუნთქი მილი

(Слов. 9). პირველს ქართველი მთარგმნელი განმარტებს—როგორც «გულის-ბქეს» (114₁₀₋₁₁), ხოლო მეორეს—«ძახის «აერის-საცავს» (121₄), ორივენი კი ერთათ არიან—«ჭურჭელ სულისა» (114₄). შეად. აგრეთვე სიტყვა: ნახსმანი.

ასთაქჰ=ასთაქუა (ἀσθαχίς) 27₂₄ ზღვის კობო, «დუმიანი კობორჩხალი» (ორბ.) homarus vulgaris омаръ.

ასოღ 6₁₁, 61, და სხვანი. ამ სიტყვას ხმარობს ქართველი მთარგმნელი ნემესიოსის წიგნში ბერძნული სიტყვის «სტიქიონის» (στικιον) საბადლოდ стихія, элементъ, начало. ხოლო თავისს მეორე თარგმანში (პროკლეს «კავშირნი ღმრთის-მეტყულებითნი») იგი ამავე ბერძნულ ტერმინს სთარგმნის სიტყვითა ქაჰშირი (ნ. მარრის Ioаннъ Петрицкій..., 18₈). ნემესიოსის განმარტებით (იხ. თავი V) მსოფლიო ასო ანუ სტიქიონი არის სხეულთა შედგენილობის «ყოვლად უმცირესი» ნაწილი; და «არიან უკუც ასონი ოთხ: ქუტყანაჲ (ე. ი. მიწა), წყალი, აირი (ე. ი. ჰაერი) და ცეცხლი» (61₂₋₈); ამ ოთხი ელემენტისაგან შესდგება ყოველგვარი სხეული, როგორც ასოებდის შეკავშირებდისაგან წიგნში შესდგება მარცვლები და მარცვლებისაგან—სიტყვა. სწორეთ ასე ესმის ამ ტერმინის ეთიმოლოგია ქართველ გადამწერს (გვ. 61 სხოლია *); როგორც პროკლეს «კავშირნი»-ს შესავალი გვიჩვენებს, თვით იოანე პეტრიწსაც ასევე ჰქონია წარმოდგენილი ამ სიტყვის ეთიმოლოგია (იხ. მარრის Ioан. Петрицк., გვ. 21—22; შეად. „საქართ. საისტ. და საეთნ. საზოგადოების“ ახლად შექმნილი ხელნაწერი მე-XII-ე საუკუნისა, ფურც. 1, გვ. 2, სტრიქონები ზემოდან 25—30). ამგვარათვე განმარტებს ამ ტერმინს ს. ორბელიანიც.

ასოღმნად 62₂,=ასოჰოზად 62, быть стихіей.

აღმაჰული 165₂₈ კმნილება твореніе, тварь.

აღიძჰამს იხ. აღქუმაჲ.

აღკაჰმამ 28₂ დასკენის გამოყვანა საბუთებიდან, выводить (заключеніе изъ психоложъ); «ნაწილობითით-გან საყოველთაოჲ არა აღიკახების» изъ частнаго нельзя выводить общее (რუს. თარგ. 45).

აღკოღლვამ 65₄, ორთქლად ქცევა, აღორთქლვა испареніе.

აღკოღლვამ 88₁₁ იხ. აღკოღლვაჲ.

აღმონარგვამ 99₁₁ აღმოცენება выростать, возникнуть.

აღმოსახენელი 51₄ იხ. ამოსაჩენელი.

აღმოსჩინამ 20₂₂₋₂₈ დამტკიცება доказательство (36).

აღმოსჩინებული 31₂₈ დამტკიცებულ-დაქეშმარიტებული доказанный.

აღმოკლვამდე 145₂₄ ახდენა, ასრულება исходъ, исполненіе (შეად. ორბ. «აკლენა»).

აღმრღუცვამდე 67₁₀ ამღერევა *взбалтывать*. [ნოტიოა.

აღმურქნველინს-სახს 115₁₈ = сѣменная (жидкость). იხ. ბალღამი და

აღორძინებამდე 110₁₈, 182₂₁ ზრდა *возрастать* (შეად. ლუკ. II, 40);

აღორძინებამდე ტომისაა 18₁₇, *продолженіе* рода, *плодиться* (შეად. შექმნ. I, 22).

აღორძინებამდე იხ. აღორძინებამდე.

აღრთვამდე 105₁₈ მიპყრობა-მიჩერება *сосредоточиваться*

აღძუმამდე 33₁₄₋₁₅: «ყოველი სულიერი და უსულო სხეული ოთხთა-გან შეზავებულა ასოთა, რამეთუ ამათი შეზავებამ სხეულთა აღიქუამს»; რუსულში ამ უკანასკნელი სიტყვის საბადლოდ ზის *образуется* (50.).

აღჩენილი 81₈, 90₂₄ დაკვირვების საგანი, გარეგანი მოვლენანი *наблю-
даемое, внѣшнія явленія* (тѣ *φαινόμενα*).

აღწვალეზამდე 148, ამორჩევა *выборъ*; აღწვალეზული 159, არჩეული *избранное*.

აღვსენებამდე 31₂₄, 89₁₁ გახსენება, გარდასრულის მოგონება *вспоминаніе*; აღვსენებამდე გუარათა 90₂₁₋₂₂ *вспоминаніе* идей (იხ. გუარი).

აქაძისებამდე 31, აი ვოტა.

ბ

ბაზმბაძი 54₂₈ სანათი, კანდელი *свѣтильня*, *лампада* (შეად. მარრის *Одописцы* ლექსიკონი, სიტყვა „ბაზმბა“).

ბალღამი 58, სითხე, წვენი სხეულისა- *χυμαცъ иштор* *влага, сокъ*; ნემესიოსის განმარტებით ცხოველის ორგანიზმში ოთხი ძირითადი ბალღამია: სისხლი, წათხი (იხ.), მწითური ნავლეი (იხ.) და შავი ნავლეი (59₈₋₁₀); აღმურქნველოვანი ბალღამი 116, სათესლე სითხე, თესლი ცხოველისა *сѣменной сокъ*.

ბაბუღი ყურათა 111, იგივე შიდი (იხ.), მწიკელი ანუ უწმინდურება ყურისა *нечистота ушей*.

ბიდი 151₁₇ *счастіе*.

ბიჭრი 43, ათი ათასი 10,000; „ხუთ ოდენ ბეერი“ = 50,000.

ბლღამი 77₂₈ ბლაგვი, უმახვილო *притупленный*.

ბოღლანი 93₂₈ სიმებიანი საკრავი ლირა (ორბელიანს კი ეს სიტყვა სხვა-ნაირათ აქვს განმარტებული).

ბრკმ 112₁₃ „პრკე—ლენის ობი“ (ორბ.); ბრკებრივი—პრკის მსგავსი ნაწილები дрожжеватые элементы (რუს. თარგმ. 184).

ბრკმბრკივი იხ. ბრკე.

ბრკმალდრკმკილი 124₁₅₋₃₀ ბრკალმობრილი, ბრკალმოკაუტეხული ცხოველი животное с крючковатыми когтями.

ბრკმბრი 109₂₃ მომსვრელი სენი, «მსმო რამე მუწუკი» (ორბ.) морозная язва.

ბრკმბრიტი ზრახვამ 90₁₈ ბუნებით თანდაყოლილი ცნება—წარმოდგენა природженное понятие.

ბრკმთ-მცხელი 119₁₈ კარის მცველი привратникъ

ზ

ზამონებამ 6₁₀, 55₇₋₈, 80₈, 89₁₇, 20₂₁ მარტო გონებით ჭერეტა (გარეგან საგრძნობელთა დაუხმარებლათ), წმიდა აზროვნება *чистое созерцание*, *чистое (непосредственное) мышление*, აგრეთვე 89₁₇ ცნება понятие. ს. ორბელიანის განმარტებით: «გაგონება—გონებაში შეღება»=воспріятіе умомъ.

ზადინდგემებამ 64₁₅₋₁₈ დინდგელად ქცევა (იხ. დინდგელი).

ზანავლიანებულნი 91₁₇₋₂₈ ჭკუაშერყეული, შეულილი сумасшедшій (ორბ. «განალელიანებული—სევდის უფალი»).

ზანებუნებული 119₁₈ გამავალი исходящій, происходящій.

ზანებარვამ 21₁₂ ენების ანუ ზიანის მოტანა вредить.

ზანებამ 162_{11,17} და სხვანი Промыслъ, Провидѣніе; თუ რა არის განგება, იხ. თავი 43.

ზანებურებული 83₈ განკერძობებული, განსაკუთრებული особенн.

ზანვლტოლად 74₈ გაქცევა изрѣжать (რუს. თ. 93 прим. 24-ое).

ზანზრახვამ 136_{10,21} განსჯა—მოსაზრვა, აწონ-გაზომვა, მოფიქრება *βουλετισис*, *βουλή* *обсужденіе*, *обдумываніе*; აქედან: განზრახვითი 89₈, ე. ი. განძრახვითი ძალი *βουλετισικόν* *способность* *обсужденія*. —ამვე სიტყვას «განზრახვამ» ხმარობს პეტრიწი (134₂₂) მეორე ბერძნული სიტყვის *βουλετισис*-ის საბადლოდ, ეს სიტყვა კი ნემესიოსის წიგნში აღნიშნავს ნდომას, სურვილს *хотѣніе*, *желаніе* (იხ. Словарь).

ზანთხებული 8₈ განსხვავებული различный (22).

ზანთქმამ 48₈ = შეიძლება აღნიშნავდეს: წინააღმდეგის თქმას *возражать* (რუსულ ტექსტში მას საბადლო სიტყვა არ მოეპოვება).

ზანთხმამ 15₁₈ გამოღვრა, გარეთ გამოყრა *испражненіе*.

- ბანქანონობამ** 116₂₁₋₂₂, მართვა-გამგეობა, «რიგის დაღება» (ორბ.)
управление, управлять.
- ბანქაქალვამ** 36₁₀ მორიდება, გაფრთხილება.
- ბანშართმამ** 21₃₄ ნიორმისთჳმ გასწორება исправление.
- ბანშმონე** 7, მთაზრონე мыслящий. იხ. გავონებამ.
- ბანშმონებლმობითი** (დასაბამი, ძალი ან ნიქი) 94₁₆ აზროვნებითი мы-
слящее (начало). შეად. «გავონებამ.
- ბანშსჯომლი** 7, განმასხვავებელი различающий. იხ. განსჯამ.
- ბანშვუმეველმობამ** 119 იხ. განუშევა.
- ბანშვტონეობამ** 138₂₀ წეერის გათეთრება сѣдина (შეად. ორბელ.
„მეკონებამ“).
- ბანრიცხშვამლი** 40₁₇ აღსარიცხავი, დასათვლელი, რის დათვლაც შეი-
ძლება изчисляемое.
- ბანრომამ** 164₁₁ გარიდება, გადარჩენა изнѣгать.
- ბანსალმონემლი** 26_{1-2, 16} საზომი, გასაზომელი измѣнение, измѣряе-
мое. ყოველ სხეულს აქვს სამგვარი საზომი: სიგრძით, სიგანით და
სიმაღლით ანუ სიღრმით, სხვანაირათ: ყოველი სხეული სამგვარათ
„განსადგომელია“, ე. ი. გასაზომია.
- ბანსაზილი** 78, სიშორე, მანძილი разстояние.
- ბანსჯამ** 7, განყოფა, განსხვავება отдѣлять, различать. შეად. თან-
- ბანტომობამ** 14, გათბობა согрѣвать. [შეუჯამ.
- ბანუშლთომლემლი** 147₁₆ აუცილებელი, რისგანაც გაქცევა (განლთოლ-
ვა, გაქცევა) არ შეიძლება неизнѣжный.
- ბანუშვტითელი** 8, ერთეული, ინდივიდი индивидъ, единичность.
მაგრამ ამავე სიტყვას (განუკუტთელი) პეტრიწი ხმარობს, აგრე-
თვე, ცნების «ტომი»-ს გამოსახატავდაც 24, атомъ.
- ბანძიმებამ** 165₁₁₋₁₆ (იქიქებვიან) იხ. ქიქი, ქიქება.
- ბანჟენებამ** 4, განშორება, განცალკევება отдѣлить.
- ბანჟოშამ** 161₂, განსხვავება отличать, отличаться.
- ბანცლამ** 168₂₀ გამოცდა, დანახვა, მოფიქრება испытать, подумать.
- ბანცვბობამ** 108₁₆ განცვიფრება, შიშის ერთი გვართაგანია изумление.
- ბანცხრომამ** 92, ხუმრობა шутка.
- ბანშიშვლმობამ** ლუწლსა-შორის 99₂₀₋₂₁, 139 საგიმნასტიკო ვარჯი-
შობა упражненія гимнастическія, гимнастика.
- ბანწვალმობამ** 92₂₈ გაყოფა, დაყოფა (ნაწილებად, კლასებად ან გვა-
რებად) дѣление, раздѣление; ქუტშგანწვალებამ 95, ქვედაყო-
ფა подраздѣление.
- ბანწილვამ** 45₁₀ გავრცელება распространение, распространяться:

კმაჲ უნაწილოდ განიწილისო ზვუკჲ распространяется нераздѣльно.

განუშემვამ 119, გარეთ გამოყრა, განგდება выбрасываніе, испражненіе.

გარდაცემამ 4, დებულება, აზრი, სწავლა дѣйствіе, положеніе, ученіе; გარდამომცემელი 4, полагающій, упиашій.

გარეგანგავლენელობითი ძალი 119, გარეთ გამოყრელი (განავალისა) ძალი выдѣляющая сила.

გარეგანსასჯელი და განსაჲრელი 119, განავალად გასასვლელი испражненія (экскременты).

გარეთმოგებულნი 153, совнѣ приобрѣтенный, вновь приобрѣтенный.

გარემოცემვამ 11, -გ, გარიდება отвращеніе, отвращаться.

გარემომრთხმელი 25, 11, გარემომზიდველი და შემამტკიცებელი стягивающій, скрѣпляющій (შეად. ორბ. „მორთხმა“).

გარემომრთხმელი 55, 1, გარემოშემცველი содержащій.

გარემოსილი სიტყუაჲ იხ. სიტყუაჲ.

გარემოცემვითი ძალი 14, 1, круговращательная сила.

გარემოცვული 142, 22, გარემოყოფი. შეად. გარეშემცველი.

გარეშემცველი 142, 2, обнимающій, окружающій; обстановка. ზოგჯერ ეს სიტყუა ნახმარია ჰაერის მნიშვნელობითაჲ 157, воздухъ.

გარეშეხაზლარდნელი 15, 17, სამოსი, ტანთსამკელი облаченіе.

გარეშეხატავი 86, обнимаемый, обхватываемый.

გარეშეწარამ 17, 10, შეზღუდვა ограниченіе; გარეშეწირილი 54, 1, ограниченный.

გარომელროვნებული იხ. რომელობაჲ.

გაფიცხებაჲ იხ. ფიცხელი.

გეგამ 12, (ვენეს) 163, 1, ხანგრძლივ ყოფა пребывать, оставаться, неизмѣнное пребываніе; ჰგებს 6, =остается.

გემომ 23, 12, 98, -გ, 100, 1, და სხვანი. სიამოვნება удовольствіе.

გემომღს-ხილვამ 82, 1, და შემდგომნი. ერთი ზუთ გრძნობათაგანია: გემოვნება вкусъ.

გლუსუნნი 85, 2, საგლინავი гладкій, ხორკლიანის ან ღლირლანის (იხ.) წინააღმდეგი თვისებაჲ.

გონებაჲ 1, 11, ვინჯ უმაღლესი ნიჭია ადამიანის სულისა умъ, разумъ. შეად. სიტყუაჲ.

გონიბრებაჲ 1, 12, 1, разумность.

გონიბრი 1, 11, 10 და სხვანი разумный; ზოგჯერ კი ეს სიტყუა ნიშნავს

- (55.) გონებით მისაწვდომს უმოპოვებამ, представляемое мысленно (შეად. ქართ. ტექსტ. 7₁₀).
- ბრძანებადი 7, 79, 80** გარეგანი გრძნობით მისაწვდომი, გარეგანი საგნები, чувственное, ошушаемое, внѣшніе предметы; შეად. საგრძნობა, სახინობა.
- ბრძანებად 74**, გარეგანი გრძნობა» აქვს sensus ошушение, внѣшнее чувство: მხედველობა, სმენა, შეხება, ყნოსვა და გემოვნება; მგრძნობელობითი (ძალი) — ნიჭი მგრძნობელობისა способность ошушения.
- ბრძანების-სატანნი 73₁**, „გარეგან გრძნობათა“ ორღანოები და აქვს ორგანო sensoria органы внѣшних чувствъ. შეად. საგრძნობელნი.
- გუარნი 36₁**, ღმრთის ესა თუ ის „სახე“ არსებულისა ვიდე; იშვითად ამვე ტერმინს ხმარობს პეტრიწი საბადლოდ ბერძნული სიტყვისა *ἰδέα* идея 90₂₂ (იქვე სხოლიო *).
- გუარმამნი იხ. გუარმყოფელი.**
- გუარმყოფელი 38₁₁** = **გუარონამყოფელი 46₁₂** „სახის“ (გვარის) მიმცემი сообщающий видъ, видообразующий.
- გუარმყოფი 104₂** იხ, რასაც უკვე აქვს „სახე“ (გუარი), რაც არსებობს, то, что уже имѣетъ видъ, что уже существуетъ.
- გუარნი 28_{21, 22}** შემადგენელი ნაწილი (მაგალ.: ორი და სამი არიან „გუარნი“ ექვსისა) часть; ზოგჯერ პეტრიწი ამ სიტყვით აღნიშნავს (29₁) გეომეტრიული ფიგურის გვერდს сторона (геометрич. фигуры).
- გულარძნილობად 9₂** ცბიერობა, ხერხი хитрость.
- გულეზად 4₁**, 135₁₅ ნდობა, სურვილი желание, хотѣніе; გულეზადი 136₁₁ სასურველი желаемое.
- გულის-ბეზი 115₁** იხ. არტირია.
- გულის-მომე 114** სხოლ. * იხ. არტირია.
- გულის-თქმად 5₁₁** სურვილი, გულიხელება желание, страсть (21).
- გულის-მთქმელობითი** (ნაწილი ანუ ძალი სულისა) 95₂₂, 98₁ τὸ ἐπιθυμητικόν чувственно-пожелательная способность души.
- გულის-სიტყუად 16₂₂**, 91₂₂ ფიქრი, აზრი, ნიჭი აზროვნებისა помысли, размышление, способность мышления, разумъ, разсудокъ (რუს. თარგმ. 112).
- გულის-შორისი ძკრის-მმარხველობად იხ. ძკრის-მმარხველობა.**
- გულის-შპრომად 107_{18, 16}** = **შპრად საზოგადოთ აფექტი აფექტს, კერძოთ** — რისხვა гнѣвъ; **გულის-შპრომითი 95₂₂** აფექტიური ძალი (ან ნაწილი) სულისა аффективная способность души.

გულის-ხმის-ჟოჯამ 49₁₀₋₁₁ სწავსაც მიხვედრილობა, საზრისი, შეგნება
понятливость, сообразительность, смысленность, разумность,
ниє, понимание.

გულწაგლიანობამ 107₁₈ ჯიღი ნაღველი, იგივე გულის-წყრომა
гнѣвъ, ненависть (თავი XX); შეად. სანაველოა.

დ

დაბამ 150₂₀ დასახლებული ადგილი, სოფელი селение, деревня.

დაბრჰვლამბული 82₁₁₋₁₂ „მოსუსტებული, დარბილებული“ (შეად. ორბ.
„დაბრყვილება“).

დაბურვამ 121, დახურვა прикрыть.

დათხმვამ 160_{22, 24} დაღრა, დაქცევა; ზემოდან ქვემოთ ლტოლვა, ქვე-
გატაცება („დაითხინეს ქუცდ-მომართ“ = увлеклись къ явственно-
დამარხვამ 52, შენახვა, დაცვა хранение, сохранять. [მუ].

დამეღგრამბული 73₁₁, 124₂ გაგიჟებული, გაცოფებული, შეშლილი
бѣснующийся, бѣшенный, безумный.

დამუხვამ 123₂₀ წერილად დახეთქა (ორბ.). რუსულ თარგმანში კი
(გვ. 144) ამ სიტყვის საბადლოდ ზის სრულიად შეუფერებელი სი-
ტყვა: „стягивать“.

დამყული 35₂₂ ავბორცობის მიმყოლი сладострастный.

დამქიმამბამ 106₂₁ ურვა, წუხილი жѣмѣтѣ горе, скорнь (მწუხარების
ერთ-ერთი გვარი).

დამჰშალვამ 4₈ დასობა, დარკობა, დაღურსმვა, მტკიცეთ დამაგრება.

დანაბრკმნობს სიტყუასა 38₁₈ სცდება, ტყუელება заблуждается.

დანახეთქი 55_{11, 20}, 63₂₂ ურთიერთობა, დამოკიდებულება взаимო-
отношение, отношение, связь. მებრ დანახეთქითაа = хатѣ ოღ-
სი ურთიერთობისამებრ, ურთიერთობით по взаимоотношению.
„მონებრობა დანახეთქისაა 20₁₁₋₁₂ рабство въ отношеніи (къ
кому либо), рабское отношение.

დარკმელმკმამბამ იხ. რამელობა.

დასბამი 22₁₈, 61, დასაწყისი начало.

დასბახმელი იხ. დასხა.

დასაჯღმელი 120₁₁ ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „ობ-
дочная кишка“ (141).

დაუღვამ 61₁₈ сопряженіе; „მებრ დაუღვით“ по сопряженію
შეერთებულათ.

დაუღვით-მიღვბული 29₁₁₋₁₂; რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ

- ზის посылка (სილოგიზმისა); აკრძალვი დაუღღმით-მიღ-
ვულთამა, ე. ი. პირველი წევრი სილოგიზმის პირველი დებუ-
ლებისა первый членъ первой посылки силлогизма. შეად-
თანშესიტუება.
- დაზანგვალი 25, ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „склонный
къ распаденію“ დარღვევადი, დახსნადი.
- დაღათუ 7, და სხვ.—თუმცა хотя.
- დაღმართუზანება 142, ქვემოთკენ მისწრაფება, ძირს დაშვება уст-
ремление внизъ, падение внизъ.
- დაცხრობა (სიტყვსაჲ) 23, прекратить (речь) 39, სიტყვის დაყე-
ნება, ლაპარაკის შეწყვეტა.
- დასულღმა 129, 134₁₁, შემთხვევა, მოულოდნელი შეხვედრა слу-
чай, случаться; неожиданно встрѣтиться, наткнуться.
- დასულღმით—„მეზარდასულღმით“ 117, შემთხვევით; ნებით слу-
чайно; произвольно.
- დაძხნამ: 28₁₁, „დასაცხნელი“, დარღვევა (მაგ. სხვისი აზრისა) опро-
вержение; 53, —ახსნა (მაგ. რაიმე საკითხისა), გადაწყვეტა разрѣ-
шение (вопроса).
- დაკშირობამ იხ. კშირი.
- დახამ 163₁₁, მდებარეობა положение.
- დაღალი 116₁₁₋₁₉, самка. შეად. წული.
- დინდგვლი—სკის პირის ცკლი (ორბ.); გადინდგვლებამ 64₁₁₋₁₈ დინ-
დგვლაჲ ქცევა; დადნობა; რუსულ თარგმანში ზის: „обращаться
въ грязь“ (83).
- დინება 100₁₁, истечение.
- დრახტიკო 96₂₇ თვითმოქმედი, თვითმოძრავი дѣятельный, пред-
пріимчивый; самостоятельный.
- დრამად 29₁₁ ნძრევა, მოძრაობა двигать, движеніе.
- დრუმო 1, რომელ არს მკებნელობამ 112₁₁₋₁₈, მკებნარობამ (ორბ.),
სიცხარე (გემოთი) ждкость, щиплющее (на вкусъ).

ე

- მადნი 143₁₁—ქნარი, სიმებნიანი საკრავი (სამუსიკო) იარაღია гусли,
лира (რუს. თარგ. 164; შეად. მარისს Одописцы, ლექსიკონებ-
ში: ებანი და ქნარი).
- ეთერი 68₂₁₋₂₇ ღმირი ფირი.
- ენდელმედი იხ. შემასრულებელი.

მკიზანია იხ. ზელსჩინოა.

მკთბამად 74₂₇ ერთათ ვმѣстѣ.

მკთბანამობა — ერთათ ყოფნა, შეერთება соединеніе, совмѣстность; ამკთბანამობა 186, не соединено, не совмѣщено.

მკთი-მკთასი 18, („ერთი-ერთასსა“) ერთმანეთისა, საურთიერთო взаимный (80). შეად. ურთი-ერთას.

მკთმუმი 8₁₂ ერთი единое (22).

მკთმუმი 61, ომოყუყდ однородный.

მკმუმი 134₁₇ გზაში ნაპოვნი რამ ჳრამიოу находка на дороге.

მკტანო 40₂₁₋₂₂ ერთი-ცახე, სულ ცოტა, მკირეოდენი немного.

მსმარამი 23 ამოდენა столь великій.

მსმარი 141, განდევნა изгнание, исключение.

მშსეშური 78₂ ექვსური, ექვსკუთხი გეომეტრიული ფიგურა шестигральный угольникъ.

მშს 19₁₄ მამალი ღორი; «ღორის ტახი» (ორბ.) свинья.

ვ.

ველის-ველად 30₉ ზედაპირი ἐπιφάνεια поверхность (შეად. ორბ. „ველისზედათი“). შეად. ზელსჩინოა.

ვეითი — ზოგი. (ორბ.) нѣкотормъ.

ვემბად 72_{10,11} და სვანი. ამ სიტყვით პეტრიწი სთარგმნის ბერძნულ ტერმინს το πάθος страдательное состояние души; ზოგჯერ კი ეს ტერმინი აღნიშნავს საზოგადოთ: მდგომარეობას (სული-სას) состояние. უფრო დაწერილებითი განმარტება. ამ ცნებისა იხ. თავი XVI, გვ. 96—98, სადაც ნემესიოსი ამ ტერმინს განმარტებს არისტოტელისა და სტოელების თანხმად.

ვემნემ 122₁ ბრჭჯი броньის бронხ სასუნთქავი მილის ანუ ყანყაროს ტოტები, რომელნიც ფილტვებში ჩადიან.

ზ.

ზედაქმარამ — ზედაპირი, ზემოთი ნაწილი верхняя часть; ზედაკერძოა სახისა 82₁₀ მსნი.

ზედაქმანებად 142, ზემოთ: ასეა, ზევით მიწრაფება. сдѣдованіе (устремленіе) вверхъ; ზოგჯერ: ზედმისეა, თანმიღევნება сдѣдованіе; აქედან: ზემოქმანებული 29₂₇ მომდევნო აღმდრეე дальше (ე. ი. მეორე დებულება სილოგიზმისა).

ზედმიმართება 54₁₈ მიმართვა обращаться. რუსულ თარგმანში კი აქ ზის სიტყვა постигнуть (70).

ზედმიწინება 17₂₁ იხ. ზედმიწევნულება.

ზედმიწევნულება 15₂₁, 17₁₆—ზედამიწევნულება 22₂₁—**ზედმიწინება** 89₂—ἐπιστήμη ცოდნა, მეცნიერება, ხელოვნება знание, наука, умѣніе, искусство. უფრო ხშირათ ნემესიოსი და პეტრიწი ამ ტერმინს ხმარობენ მეცნიერების მნიშვნელობით. **ზედმიწინელობითი** (ძალი) 74₂₁ ძალი მეცნიერებისა, ნიჭი ცოდნისა τὸ ἐπιστημονικὸν познавательная способность.

ზედსაღუაში 165₇ სახლაური, ჯილღო ἐπιστάτα награда. возмездіе.

ზედსაჩინო 68₁₇ (აგრეთვე სხოლიოში **=ეპიტანია ἐπιφανεια) ზედაპირი поверхность. შეად. ველის-ზედა.

ზედშემოსვლობი 171₂ შემთხვეულება приключеніе.

ზედშემოსარული 4₁₂, 129₂₋₃, 161₂₆₋₂₇ გარედან შემოსული, შემოტანილი, მოპოებული извнѣ привходящій, совнѣ введенный, приобрѣтенный.

ზენა—ზემოთი, ზეციერი находящійся вверху, небесный.

ზესთაღმაპალი = **ზესთაღმაპარი** 18₂₁₋₂₄ აღმატებული, უმაღლესი превосходящій.

ზესთაღასაშთიწელი 103₁₂ უმაღლეს ან გარეშე დასარჩენელი; ზეშთაღაშთენა—оставленіе сверхъ или внѣ, устраненіе გარეთ დატობა, განდევნა.

ზესთაღადაცამშლობა 163₃ გარდაცემის (სიტყვით გამოხატვის) უმაღლეს ან გარეშე ყოფნა, გარდმოუცემლობა, გამოუხატველობა непередаваемость, неизрѣченность, невыразимость.

ზესთსაჩინობა 64₃; ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში ზის „чрезмѣрный жаръ“ (83); შესაძლოა ქართულ თარგმანში „жаръ“-ის საბადლო სიტყვა გამოტოვებული იყოს; მაშინ: **ზესთსაჩინო**—чрезмѣрный უზომო, არაჩვეულებრივი.

ზეშულნი 27₂₁ ბჰმსღი, სმსღი морскіе поляны (ზღვის ცხოველებია).

ზეროხა 10₂ საზოგადო სახელია ხარისა და ფურისა (=ძროხისა). შეად. ორბ.; რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის нѣкъ.

ზერუნება 108₁₆ შიშის ერთ-ერთი გვარია (ნემესიოსით), მოუსვენრობა безпокойство, озабоченность; აგრეთვე забота (ქრთ. ნ₉—რუს. 20).

ზერძელი 74 სქელი παχусъ толстый, плотный, грубый; **უზერძე**—უზრქელესი толще, грубѣе.

ზრძელტომოზამ 87₁₀, სქელგვარობა, სისქე толща, აქედან: «хрящеватая часть» (106).

ზრძელტუპი 14₂, სქელტყავი (ცხოველთა გვარი) толстокожий.

ზუპი—ზვავი, თოელის ზვავი ანუ შვავი, აგრეთვე: უზომოთ დიდი (შეად. ორბ., გვ. 111, რედაქტორის შენიშვნა), აქედან: სიმძიმე, წონა, მასა, გარემცველობა вѣсъ, масса, объемъ; ზუპითი 55₁₀ რ ა ს ა ო . ა ქ ე ს (სიმძიმე, წონა, მასა ანუ) გარემცველობა, имѣющій объемъ (რუს. თარგმ. 72—73, შეად. იქვე სხოლიო 21); ხოლო: უზუპომე 55₁₀ რასა ორა აქეს წონა, სიმძიმე, მასა ანუ გარემცველობა невѣсомый, лишенымъ объема.

ზუპი—გულზვავი, მედიღური, თავმომწონე тщеславный; ზუპობა 172, тщеславие მედიღურობა, თავმომწონება.

ზურბი 124₁₀ спина, хребетъ (145). შეად. ტრიაპა.

ზღვს-სახე 116₁₀: „და წოდებული იგი ზღვს-სახედ აღვიღ ექმნების ნაყრსა და ნამეტავსა შთათესულისასა“; რუსულში ამ ფრაზას უღრის შემდეგი: «и такъ называемое *ἀλαντοειδές*... *служить вмѣстѣлищемъ экскрементовъ зародыша*» (стр. 138₁₋₂). როგორც სჩანს, ბერძნული სიტყვა *ἀλαντοειδές* ქართულში გადმოცემულია სიტყვითა „ზღვს-სახედ“, რომელიც, ვგონებთ, უნდა წარმოადგენდეს გადამწერის მიერ დამახინჯებულს: „ძეზს-სახედ“, რადგან ზემოაღნიშნული ბერძნული სიტყვა ნიშნავს „*плевистую оболочку involucri membranae cum, имѣющую форму колбасы или кишки, для отбросовъ плода въ утробѣ*“ (Слов. 3). მაგრამ შესაძლოა ეს სიტყვა თვით ბერძნულ დედანში ვერ წაეკითხოს სისწორით მთარგმნელს და ეს იყოს მიზეზი შეუფერებელის თარგმანისა—„ზღვს-სახე“ ნაცვლად სიტყვისა: „ძეზს-სახე“.

თ

თაბუნი-მუხინი 120, კუნთები, მუსკულები *musculus*. შეად. მყენი.

თავმონი 3; ასე სთარგმნის, როგორც სჩანს, პეტრიწი ბერძნულს სიტყვას *κεφαλαίωδες*, რომელიც ნიშნავს მთავარს, უმთავრესს *главное summus*; ხოლო სიტყვებით: «თავონად თქუმულთ» მას გადმოცემული აქვს ბერძნული *ἀρχός κεφαλαίωδες*—*главное слово*—მთავარი ანუ მეთაური სიტყვა*.

* ამის შესახებ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა.

თანადღმთხოვლი 'პარღვ 93₁₀; რუსულში ამ ტერმინის საბადლოდ
his возвратный нервъ (114).

თანაატი (თანა+ატი) 46₂₇, 125₁₂ ვალი აქვს, ვალდებულია, მოვალეა;
უნდა долженъ, надлежитъ, слѣдуетъ.

თანაგანგონობა 44₉.

თანადართვა 6 მიზისამ 142, ნებართვა согласие, соглашаться.

თანად-მარტობლი 5₉, ორივე ერთათ ობა ვმქსტს, и тотъ и дру-
гой. შეად. მრზობლი.

თანაველა 1—თანმიყოლა, თანმიღვენება, მისწრაფება слѣдовать, стре-
миться: თანმიღვებოდელ 101₁₁, თანმისდიონ, ესწრაფონ пустъ
слѣдуютъ, пусть стремятся.

თანაპრვა 146₁₈₋₂₀ კავშირი связь.

თანაშავალობა 16₁—собрание (30).

თანაშეხვეობა 8₁₉.

თანაშეხვე 10₁₇; ამ სიტყვის ჩვეულებრივი მნიშვნელობა არის: თან-
მგრძნობი (ტანჯვაში) сострадающий, сочувствующий; მაგრამ
აღნიშნულ ალაგას (10₁₇) ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულში (25₉)
his სიტყვა соразмѣрный.

თანაშეღმ 30₉, თანამტკივნული сострадающий; соболѣзнующий.

თანაშესაპრვალობა 15₉, საურთიერთო კავშირი, ხელშეკრულობა
взаимныя сношенія, договоръ.

თანაშოგვაშრობა 65₁₁ сопутствованіе; მაგრამ სათანადო ალაგას
რუსულში ამ სიტყვის საბადლოდ his сочетаніе (სტრ. 84)—შე-
ერთება, შეხვეება,—რაც უფრო შეეფერება ქართული ტექსტის
აზრთა მიმდინარეობასაც.

თანატრმი 8₆ მონათესავე, თანამოგვარე сродственный.

თანაშეთხვევა 102₄, შეერთება, შეხვეება соединеніе, примѣсь.

თანაწარუვლი 147₁₁, თანაწარუვალი, გარდაუვალი непреходящий.

თანგანმარტაბული 171₉; რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ
his соотвѣтствующій (სტრ. 202)—შესაბამი, შესაფერისი.

თანგანქთხვა 63₂ დაახლოება сближеніе, сближаться.

თანდამთხვე 99₁₅, სიამოვნების მოყვარე склонный къ наслажде-
ніямъ.

თანდართვა 88₂₁ συγκατάθεσις согласие, უბნჯდენი აზროვნობი-
თი ძალის („მიმოგონებითის“ თავ. XII) ერთ-ერთი გვარია: თან-
ხმობა, რწმენა, დაჯერება.

თანდებული 52₉, приложенный.

თანმიღვებოდელ 101₁₁ იხ. თანველა.

- თანმეარსეობად 100, = შერთვაჲ (იხ. იქვე სხულ. *) 'совокупленіе.
თანმეარსე 165, დახმარე, მშველელი помогающій.
თანმეისაჲუთრა 63, დაახლოებული, მსგავსი сходный.
თანმეისხეულობად 47_{20,28} ერთისა და იმავე სულის გადასვლა სხვა-
დასხვა სხეულში душепереселеніе.
თანმეულღე 167₂₈ супругъ, сотоварищъ.
თანმეჯოგე 16, стадный (ებუნებით თ ა ნ მ ე ჯ ო გ ე დ და მოკა-
ლაქედ ცხოველად შეიქმნა კაცი“).
თანმიმდგომი 162₁₈ თანადევი, მომდევნო слѣдующій.
თანმიგზუნავული 158, ბუნებისაგან მინიკებული, присущій отъ.
თანმოქმედებაჲ 56₁₄ содѣйствіе. [природы.
თანმარგობლნი 136₂₀ იხ. თანად-მარგობლი.
თანსხეულობად 18₁₋₂ ერთათ ცხოვრება сожительство (80).
თანტომი 172₁₇ თანაშემო, თანამონათესავე сородичъ.
თანმალაღამეაღლი 58₃₋₄ თანხმა согласный.
თანშუარსებაჲ 86₂₀ умозаключеніе. შეად. თანშესიტყუაჲ და შე-
სიტყუაჲ.
თანშეთულად 60₁₈ („თანშეთულა“) თელით ანუ რიცხვით შეთანხმე-
ბა сообразовать (количественно).
თანშეპრებაჲ 52₂ соединеніе, скрѣпленіе.
თანშეპრებლნი 59₁₂ связи (нервные узлы).
თანშეპებაჲ 113₁₈ („თანშეიკებეიან“); რუსულში ამ სიტყვის საბად-
ლოდ ზის „выдѣляются вмѣстѣ“ (135).
თანშესიტყუაჲ იხ. შესიტყუაჲ.
თანშესრულებაჲ 56₂₃₋₂₄ სისრულე, სისაესე полнота.
თანშეშებაჲ 58, შეზავება, შერევა смѣшеніе. შეად. განსჯაჲ.
თანშეცვალებაჲ 52, взаимно измѣняться.
თანშესებაჲ 7, соприкасаться.
თანშესრწნად 52, ერთათ გახრწნა, დაზიანება взаимно повреждать-
ся, взаимно разлагаться.
თანციხკროვნებაჲ 76, სხივების შეერთება слияніе лучей.
თეატროღ 164, თეატრი театръ.
თელული მატყლი 124₁₁ მოთელილი მატყლი шерсть сбитая. сва-
лянная (стр 145, прим. 28).
თესლმცენარე 115₂₁ სათესლე სითხე сѣменная жидкость.
თესლოვნებითი (ძალი) 94₁₀, 114₂₁ და შემდგომნი სნ сперматичнѣс
сперматическая сила იხ. მშობელობითი. (გრკლათ შეად. თა-
ვი XXV).

თითოეულად-ფანსოანი 10₂-ის ფესუანი. შეად. თვითფესობაჲ.
თირკაშმელი 27₁₀ 111₁₈₋₁₄ ჰაჰა ჩოკა.

თიპით-მოქმელი 166₆-ს მექანდაკე вятель.

თნებაჲ (=თნებობა) შ₁₀ (ეთნო), 4₆₋₇, 45₁ (თნებობაჲ), 50₆, 70₂₈,
89₁₆, 89₁₈ (მიითნა), 102₆, 135₂₀, 136₂₄ და სხვანი. პეტრიწი
ამ სიტყვას ხმარობს საბადლოდ ბერძნულის ფილოსოფიურ-პსიხო-
ლოგიური ტერმინისა ბრძა (=ορινη), რომელიც აღნიშნავს:
მოსაზრებას, წარმოდგენას, ოცნებას, აგრეთვე: გან-
ზრახვას და (აზრით) გადაწყვეტას мнѣніе, пред-
ставленіе, предположеніе, воображеніе; намѣреніе, рѣше-
ніе, опредѣленіе. უკანასკნელის მნიშვნელობით არის ნახმარი ეს
სიტყვა, მაგალ., მე-30-ე თავში (შეად. Словарь, გვ. 8). ამავე
მნიშვნელობით უნდა იყოს იგი ნახმარი ჩვენი გამოცემის მე-3-ე
გვერდზედაც (სტრიქ. 9—10): „მრავალთა და კეთილთა კაცთა
ეთნო“, ე. ი. მრავალ და კეთილ კაცთაგან მიღებულ-გადა-
წყვეტილია, აღსარებულია რწხენო, признано.

თორაპი 59₁₈ შირაქ thorax გულმკერდი грудная клѣтка.

თვთვთი 161, ერთი და იგივე одинъ и тотъ-же.

თვთვთვლადი 24₁₂ თვითმოძრავი (იხ. მიდრეკაჲ) самодвижущійся.

თვთვთვლობაჲ 59₂₈ იგივეობა, ერთდაიგივეობა, тождественность, то-
жественное (стр. 80).

თვთვთვლობაჲ 164₁₀ სხვადასხვაგვარობა, სხვადასხვაობა разнообра-
зие. შეად. ფესოანყოფა და მრავალ-ფესოანი.

თვთვთვლმწიფებაჲ 151_{6,7} და სხვანი ἀνεξάνισον libera voluntas თა-
ვისუფლება ნებისა свобода воли, самопроизвольность, само-
опредѣленіе; თვთვთვლმწიფე 155, თავისუფალი самопроиз-

თვნიერ безъ, за исключениемъ. [вольный.]

თვთვთული 3, შეად. ზემოთ განმარტება სიტყვისა «თავიანადა».

✓თხეამი 7, მთის თავი ანუ მწვერვალი вершина, აქედან: «მწიქნი»
(стр. 21).

თხიერი 54₂₈ თხის ტყაყის გულა, ტიკპორი мѣшокъ изъ козьего мѣха.

0

იზივე და ირთი—ერთი და იგივე одно и то-же (შეად. „მისვე და
ერთისა-გან“).

იზივეობაჲ—тождество; იგივეობით 138₁₄₋₁₈ тождественно, однимъ
итѣмъ-же образомъ.

იზივმოგამომწარმოებელი 151₂₀ имѣющій тождество, существующій
однимъ и тѣмъ-же образомъ.

ითიქად 153₂ ობიექტი, ობიექტი ზნობა мораль, нравственность. შეად.
ჩუტულებითი სათნობაა.

ითმომდს-შუპარი ძუალი 122₁₈₋₁₉ = ცხავის-გუარი ძუალი (იქვე) ობიექტი-
ეიბე ბრძოლ, os ethmoidale რჩეტყათა კოტი; ცხრილის მსგავს-
სათ დასვრეტნილი პატარა ძულის ფირფიტაა ცხვირის ზემო ნა-
წილში (შუბლის ძუალში).

ითმოსამდრი 66₁₀ ოცვერდი დვადцатиградникъ.

ითმოდა — იხ. ლმობაა.

ითნისი 59₁₃ (ღ, სტვ მრავლ. რიტე. სეც) ნერვი, ძარღვი ნერვ, жи-
ნოდ 59. 118 იხ. ინესი. [ლა, ფინრა, волокно.

ითძიროდ 118₂₄ თხ სეცლთ თეძოს სახსარი, თეძო ბედრიათი სუთავს,
бедренная чашка, бедро.

ითძელი 111₁₇ ხორბალი ხლბნო ჰერნო, пшеница.

ითძელნე 22, ზეცინა გველი vipera ვმჩა, эхида.

ითნოდ 118₂₄ ბუნს; подколѣнокъ, поджилки.

ითძითად 9₂₈, 103₂₀ (ნახ. იქვე სხოლო *) მესი, ერთბაშთ სრავ.

ითძულეზად 149₂₁, 151₁₁ აუტილებლობა ნობხოдинность.

ითძუნეშულეზად — ეტეობა, ეტეით ანუ ჰიპოთეტიურათ რისამე მონახრე-
ბა; ხოლო ენებითი გვარის ზმნა: იტუნეშულეზად კაჯატყა (იტუნეშ-
ულეზიან 60, კაჯატყა).

კ

კანონი 125₁₈ კანონი კანონი წესი.

კარაბი (ხელნაწერი: კარაბი) 60₂ კარაბი, родъ морского
рака ზღვის (ათუხეჩანი) კობო. შესაძლოა აწვე სიტყვის დამახინჯებას
წარმოადგენდეს შემდეგი სიტყვებიც: კარაბინი 15₂ = морскихъ ракъ
(სტრ. 29), კარაბინი 27₂₃₋₂₄, 60₂, რომლის საბადლოთაც რუ-
სულში ზის აგრეთვე კარაბი (სტრ. 44). შეად. ორბ. „კარაბინი“.

კარაბინი იხ. კარაბი.

კარაბინი იხ. კარაბი.

კარაბული 47₁₈ ვირი ოსელს.

კანონითი 123₁₇ ცხარე, მსუსხავი, მწვევი ოსტრი, ზღვი.

კანონად 108₁₈ მორცხობა стѣдливость (შიშის ერთ-ერთი გვარია ნე-
მეციოსის სწავლით, იხ. თავი 21); ორბ: კანონად — შიში გმობის
მოლოდინსა ზედა.

კეთილად-მსახურებად 5₁₀₋₁₁, 7₉₋₉, 165, სარწმუნოება *благочестіе*,
религія.

კეთილგანდევნილობად 105₂₋₃ ბედნიერება *счастіе*.

კეთილტომოვანებად 22₉—კეთილტომოვანობა 23, კეთილშობილე-
ბა *благородство*.

კეთილფეროვნებად 35₉₋₁₀ *приятность цвѣта*.

კეთილცნობიერი 18₁₈ კეთილგონიერი *благомыслящій*.

კარვად 116₁₈ *χρυσον оболочка involucrium*, оболочка зародыша
въ матерней утробѣ (Слов. 36) ბავშვის ბუდე ანუ ამხანაგი პო-
კარვი 76₁₁, 171₁₇ სახეობა. [სლძხ.]

კაცი 9, თიხა, ძვლისებური კანი, черепокъ, костистый шитокъ.

კაცბაში 60, черепкокожный.

კაცბაშადანი 9₁₈—კეტყავანნი 27₂₈ ცხოველთა [მთელი კლასია
черепкокожіе.

კიბეზარიანი სამყური 66₁₈ უსწორხაზო სამყური (იხ.) *не-
равносторонній треугольникъ*.

კიდოვნებითი 61₁₁ არსებითი, დასაბამითი, ელემენტარული *сущес-
твенный, элементарный* (რუს. 81; შუად. ორბ. „კიდოვნება“);
არაკიდოვნებითი 62₄ *не элементарно*. ერთგან კი „კიდოვნე-
ბად“-ის (160₉) საბადლოდ რუსულში ზის *превосходство*
(стр. 183).

კინტროდ 46, *κέντρον centrum* *центръ* ცენტრი, ცქითი, შუაგული
(დამახასიათებელია ორბელიანის განმარტება ამ უცხო სიტყვისა).

კმახაყოფილი (სიტყუაჲ) 33, დამტკიცება *доказательство*.

კნინდა 23₂₁ და სხვ.—თითქმის *почти*.

კონოდ 75_{11, 18} კონუსი *конусъ*.

კარავი 19₁₈; როგორც რუსული თარგმანიდან სჩანს (გვ. 34), პეტრიწს
ეს სიტყვა ნახმარი აქვს *«ცხვარი»* (овца) საბადლოდ.

კუალად-გებად 150₂₁ კვლავყოფნა, აღდგენა *возстановленіе*.

კუალად-მწნადობად 47₁₈ კვლავობა *возрожденіе*.

კუვოდ 66₁₇ *κῦβος* კუბი; კუვობარიანი 66, კუბური *ку-
бическій*.

კუვარცხნობარიანი 73₁₈₋₁₉ კვარცხის მსგავსი, რაც რუსულათ ნიშნავს:
яицеобразный, яицевидный; მაგრამ სათანადო აღილას რუ-
სულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის *«свѣтовидное»* (92).
ქართლისა და რუსული ტექსტების ასეთი განსხვავების გამო-
კვევა, ბერძნული ტექსტის უქონელობისა გამო, ჩვენ ვერ შე-
ვიძელით.

ლ

ლაძუარდვებრივი 115₂₁ = ლაძუარდის-ხახი 115₁₇₋₁₈; ორსავ სი-
ტყვის საბადლოდ რუსულში ზის спиралеобразный (136, 137).
შუად. ორბ. „ლაქქარდი“.

ლაძუარდვებრივი უდად იხ. ყდაჲ.

ლაძრწობრივი 114₁₈ = ლორწომებრივი 121₂₀ = ლორწობრი კონხი-
პარი 121, იხ. ლიღნიოჲ.

ლირწობად 101, ავხორცობა сладострастие.

ლიღნიოჲ 120₂₁₋₂₂ = 121, ლიღნიოჲ, «რომელ არს ლერწობრი პო-
ხიერო» სიყუანდეს копоть, дымъ, углекислота (какъ элементъ,
выдѣляемый въ процессѣ дыхания)

ლმობად 15₂₂ (გუტლმოდა) 30₁₋₂ (ილმოდა) ტკივილი, ტანჯვა ნი-
ლბქ, страдать.

ლბტლმად 11, გაქცევა ნჩჯათ, უნჩგათ.

მ

მალაქნი 27₂₂ τὰ μαλάκια უხერხემლო წყლის ცხოველები непозво-
ночная, სხვანართათ: ἀπαλσπραχια ჩველები мягкошерпная
(Слов. 20).

მაშალი 116_{21, 22-24}: «მამალნი წუთლა და თვთუელთა ქლდეთა შობენა;
სიტყუა «მამალი» აქ ნემესიოსის მთარგმნელს ნახმარი აქეს ქა თ-
მ ი ს მნიშვნელობით курица.

მართეხითი მიღრმად იხ. მიღრეკაჲ.

მატყლის-მოტყედი 92₆₋₇, შალის მქსოველი шерстодѣлатель, ткачъ.

მაღნანტი 82₀₋₂₁ = მაღნიტი ქ Маγνητις λίθος магнитъ (შუად. ორბ.
«მაღნიტი»).

მაღნარი 17₂₀₋₂₁; მაღალი და ხშირი ტყე, ტვერი ქსჷ, дубрава (შუად.
ორბ. და მარის Одописицъ, ლექსიკონი); მაგრამ ნემესიოსის
წიგნში, აღნიშნულ ალაგას, ლაპარაკია იმაზე, რომ ადამიანი პირ-
დაპირ კი არ იკვებება მიწით, არამედ თესლეულობის, მაღნარის
მწუტრულთაჲ (—ე. ი. ხეების ნაყოფთა) და ხორცეულობის
საშეალებით; ცხადია, მაშასადამე, რომ „მაღნარი“ პეტრიწს აქ
ნახმარი აქეს საზოგადოთ ხეების მნიშვნელობით (და არა საკუ-
თრივ ტყის და ტვერის აზრით) деревья.

მაცხონარებაჲ 89₁₄₋₁₈ შენახვა сохранение.

- მაცხოვრებელობა** 9₂, მაცოცხლებელობა, ცხოვრების ანუ სიცოცხლის დაცვა-შენახვა *сохранение жизни*.
- მაგმუხვილობა** 82_{14, 16}, მკახეობა, სიმკავე *кислота* (შეად. ორბ.: „მკახი—ისრიმი“).
- მბრძული** 141₁, მებრძოლი, მოწინააღმდეგე *противоборствующий, противорѣчащій*.
- მგრძნობელობა** 7₁, 9₁, იხ. მგრძნობელობითი ძალი.
- მგრძნობელობითი** (ძალი) 74₂, ნიჭი მგრძნობელობისა *способность ошущения* (შეად. გრძნობა).
- მეზგრძნობითი** 100_{10, 20} = **მეზგრძნობილი** 100₁₀, გრძნობითი, გრძნობებრივი *касающийся чувства, чувственный*.
- მეზგრძნობა** 118₁, მგრძნობელობითი ნიჭის მქონებლობა *обладание чувствительною силою, способностью ошущения*.
- მეღბრობა** 108_{2, 4, 5}, გულის-წყრომის (იხ.) ერთ-ერთი გვარია *μῦσις* ჰლიბა გაბოროტება, გაანხლება.
- მეერთი** 54, *единое съ* (კზმზ-ლიბო ილი ჟზმზ-ლიბო).
- მევე** 68₂, პასიუური, ვნებითი *παθητικα* *страдательный*.
- მელახუკი** 108, *μεσασφορος* შუბის-მტვირთელი მხლებელი, მკველი *копйеносецъ, тѣлохранитель*; რუსულში ზის: *спутникъ* (131).
- მენავით-მოკლურობა** 139_{12, 13}, ნავთ-მართველობა. *управление кораблемъ*.
- მენაჟროვე** 157, უზომოთ გამძღომი *предающийся излишествамъ* (ვზ *пищѣ*).
- მესარი** 112, *τὸ μεσάριον mesenterium* ბრიჯჟეიკა ნაწლევების (=წლეების) ბადე (შეად. ბროკგაუზის პატარა ენციკლოპ. ლექსიკ. ტომი I სიტყვა *Брюшина*).
- მესაშუვლე** 62 = *посредствущій* (82); **მესაშუვლეობა** 14, *посредство*, შეად. საშუალქმნა.
- მესაპრმი** 13, მსაპირობელი, მოთხოვნილებათა მექონი *имѣющій потребности, нуждающійся* (შეად. საკმარი).
- მეუწყე** *უცთომილი* 87, *точнѣншій* *показатель*.
- მეხეშულად** 9, მყის, იჩქითად, ერთბაშათ *сразу*.
- მეჟაპი** 44₁₀, ბოზი *прелюбодѣн, прелюбодѣнка*.
- მზიარობლობითი** 11, საზიარო *общее*.
- მთაჟრობითი** 82₁₂, 94, მთავარი ნაწილი *სულისა* *τὸ ἡγεμονικὸν* *главная часть* (начало) *души*.
- მთხეჟარობა** 116, თესლის გამოცემა *испускание сѣмени*.

მთავალღობისა ძალი 7, მშობიარებითი ძალი производительная сила (21).

მიზღნებობაჲ 89₁₈ (მიიგონებნა) აზროვნების შემწეობით მიხვედრა постигать мышлениемъ.

მიღვწეობაჲ 126₁₈ слѣдование.

მიღრმაჲლი იხ. მიღრეკაჲ.

მიღრმაჲ 6, 49, 67, 77 და სხვ.—მოძრაობა движение, подвижность; მართებითი მიღრმაჲ 74₂₈ ლტოლილებითი (მისწრაფების ანუ სურვილისამებრ) მოძრაობა движение по влечению (აღმწერჲჲ); მიღრმაჲლი 4₁, მოძრაჲვი движущийся, подвижной.

მიჯუჯი მოძმეღობითი 155₁₇₋₁₈ производящая причина.

მიტუალვაჲ 82, 53, 73, 87 და სხვ.—მიღება, восприятие, воспринимать; არმიმტუალველი 159₂₁ არმიმღებელი невосприимчивый.

მიმართებაჲ 7₃, 49₆, 142₁₂₆—მიმართობაჲ 88—89 მიღრეკილება, წადილი, ლტოლილება, მისწრაფება, სურვილი движение, влечение, «природный инстинктъ», стремление, желание; ხოლო 9₂ («მიმართებელმან») —სვლა, გადასვლა двигаться (къ —), переходить.

მიმნარგველი 55₂; ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულ ტექსტში სათანადო აღგილას (71) ზის распространяющийся.

მიმრგაზონებითი იხ. მიმრგონებაჲ.

მიმრგანუოზილი 77₁₈ различный განსხვავებული.

მიმრგონებაჲ 78, 86, 89 და სხვ.—აზროვნება мышление, размышление; მიმრგონებითი 71, 88—მიმრგაზონებითი 74₂₁ აზროვნების ნიჲი мыслительная способность, сила мыслящая; ზოგან: მიმრგონებითი 48, —относящаяся къ мыслительной способности (63).

მიმრგარახვაჲ 93, (მიმრდავზრახვიდეთ) მსჯელობა, ფიქრი вести разсуждение, думать.

მიმრგართებალღობითი (ძალი) მებარ აღვილთა 94₁₈—сила движения въ пространствѣ (115).

მიმრმიღრმაჲ 10 იხ. მიღრეკაჲ.

მიმრკმარებაჲ 109₇, ასეც ხმარება და ისეც, ბოროტსარგებლობა злоупотребление.

მიმრკმუმაჲ 10, მეტყველება, ლაპარაკი рѣчь; ნაწევარონი მიმორკუმეჲ (ibid.) членораздѣльная рѣчь.

მიმრსიბჲჲჲ 93₁₈, (წმორის გულინა მიმოსიტყუაჲ) რაჲსუჯენიე,

- მიმოსიბუშვითი (ძალი) 90₂₃, 91, *разсудокъ, способность разсуждать.* შეად. მიმოგონებაჲ.
- მიმოტყვამადი 25, ცვალებადი *измѣнчивый.*
- მიმოღულარხნილი 23₁₉₋₂₀ მიხვეულ-მოხვეული, არეულ-ღარეული *запутанный.*
- მიმოხანი 81₂₂₋₂₃ = *разстояніе* (100). შეად. ხანი მიმო.
- თკსად მიმსგავსებაჲ 112, *уподоблять себѣ.*
- მიმქლავრებაჲ 107₂₀ [მიმქლავრებული] დაჩაგვრა, დამცირება, შეუ-
რაცხყოფა *оскорбленіе.*
- მირთხმამ 85₂₀ მიზიდვა, მიკიშვა (შეად. ორბ, «რთხმა»), მიკვრა; მა-
შასადამე ფრაზა: «სადაცა ძარღვ მგრძნობელობითი მიერ თ-
ხას» = საითქენაც მგრძნობელობითი ძარღვი (= ნერვი) მიზი-
დულ-მიკრულ იყოს; რუსულში კი ამ სიტყვის საბადლოდ
ზის *присущъ* (102).
- მისბავამი 17, სასჯელი *возмездіе.*
- «მისვი და ერთისა-ზან» 58 *изъ одного и того-же об. იგივე და ერთ-*
მისადავამად 82₁₂ *მიტანა* *относиться.* [თი.
- მიშუტხით 13₁₂ = *по снисхожденію* (27).
- მიხუშამ 47₁₈ მიღება *принять, разумѣть*; 68, მიღება *брать*; 92,
აღება *схватить*; 48₂₄ წართმევა *отнятіе* (ამ უკანასკნელი მნი-
შენელობით აქვს განმარტებული ეს სიტყვა ორბელიანსაც).
- მკანემლოგამ 124₁₋₂ = *острота* (144) სიმწვავე, მსუსხაობა.
- მკარღის-თამი 93₁₄, 120₄ = *грудная клетка* (114, 141).
- მკულემარი ძალი 86₇, მეტებარი *охотничья собака.*
- მმუქანემლოგითი (ნოტიოჲ) 115₁₈₋₁₉ = *сѣменная* (ჯიძკობა). *об.*
ნოტიოჲ.
- «მნატპარიხვი სუფსონი» 148₂₃₋₂₄ = *предсказанія* (169)
- მნებემლოგამ 7, სურვილი *желаніе.*
- მნებემლოგითი (დასაბამი ან ძალი) 94₁₈, *начало* (სпособность) *же-*
лانیя.
- მოგოგამ 144₄ მოგვობა, წინასწარმეტყველება *предсказаніе.*
- მოღნოგამ 112, 132 მონელება (საქმლისა) *перевариваніе, пи-*
щевареніе.
- მებრ მოღრამისა-მზრა 63₁₈₋₁₉ = *χατ' ἐπικλυσιν* *по наклону* (83).
- მოზარდობითი (ძალი) 94₄, 110₁₈ = *მზრდობითი* 110₉ = *მოზარ-*
დობისა ძალი 7, *τὸ θρεπτικὸν* *მკვებელობითი* ანუ *მასზრდობე-*
ლი ძალა *сила* *или* *способность* *питанія, питающая спо-*
собность.

მოდმენი 129₁₀ = *поддающийся* (149).

მოდმდრკობამ 121₆ ნელ-ნელი და აუჩქარებელი მოძრაობის დაწყება (შეად. ორბ. აღმოვრეა).

მომზავებელი — შეად. არმომზავებელი.

მომომხველობამ (ტყავისაჲ) 124₂₄ ქაილი ჰუდ.

მომმუხარობამ 82₁₄ = *ждкость* (105) მსუსხველობა, სიცხარე, სიმწევე.

მომმრთველობამ იხ. მორთულობაჲ (= მორთულებაჲ).

მომმზობელილობითი (ძალი) იხ. მოწმობამ.

მომმხავი 123₁₆ = *терпкий* (144).

მომმხანებლობითი (ძალი) იხ. მომკსენებლობამ.

მომმხანებლობამ 89_{10, 11, 12} და სხვ. = მომმხანებლობითი (ძალი) 71₂₂ *тс мучи мовести хтс* მესხიერება, ძალი (ნიჭი) დახსომებისა და მოგონებისა (= გახსენებისა) *способность помнить и припоминать, память*; მომკსენებლობითი 78₂₁ მესხიერებითი (ე. ი. მესხიერების მიერ შენახული ან შესანახი) *сохраненное памятью* (სტრ. 98).

მომმდრკი 140_{8, 11} = მომმდრკადი 140₁₉ შემთხვევითი *случайное*.

მონაცვალეობამ (ტომისაჲ) 43₂₈ *преемство* როდა; მებრ მონაცვალეობითჲ 149_{21, 22} *по преемству*.

მორთულეობამ იხ. მორთულობამ.

მორთულეობამ 31_{17, 20} 165₂₁ = მორთულეობამ 82₄ = მომრთველობამ 48₂₀ ჰარმონია, შეთანხმება *гармония*.

მორფთან ძმნამ 93₁₉₋₂₀ („მორფთან იქმნების“) ფორმის ანუ სახის მიღება *формироваться*.

მოსიხლემ 141₁₇ მკვლელი *убийца*.

მოსწრაფე (კაცი) 107₆ = *дѣльный мужъ*.

მოუვალი 38₂₈ („ესე არა მოუვალ არს“) = თავს მოუვალი *невероятный*; მაშასადამე: მოსავალი (= თავს მოსავალი) *вероятный*.

მოძმენი 12₆ მსაკიროებელი, ვისაც სკირდება *нуждающийся*.

მოძმენობამ — *нуждаться*; არმოქენეობამ 18₂₈ *не нуждаться*.

მოძმენიბამ = მოძმენიბითი 4₁₁ *энергия* ენერჯია, მოქმედება *дѣятельность*.

მოძმენიბი = მოქცევაჲ 138, 141, 150 მოქცევა, ტრიალი *оборотъ, круговращение, кругъ*.

მოძმთობამ 120₂₁ მოხრჩობა, მოგუღღა *задохнуться*.

მოძმუხ 36, მოშეებული, მოფოლხვებული, მოსუსტებული, გაუქმავი *слабый, невнятный*.

მოძმობამ 110₁₁ („მოაწმობს“) მოზიდვა *притягивать, втягивать*,

- привлекать; აქედან: მომზობამლობითი (ძალი) 110, მომზი-
დველი ძალა привлекающая сила; ზოგჯერ მოზობამ 116₂ =
влечение; ზოგჯერაუ 73₆ = возбуждение.
- მრავალფეროვნად 171₄ = разнообразно სხვადასხვანაირათ.
- მრავლიმოსილი 68₂₇ = круговращательный (87).
- მრთელმანი 35₂₁ ტანმრთელი, ჯანსალი здоровый.
- მრთელმამ 38₁₄ ტანმრთელობა, ჯანსალობა здоровье.
- მრჩობლი 10₁₈, 57₆ ორივე, ერთიცა და მეორეც и то и другое, оба.
- მსგავსნაწილი 58, 59 оміомерій, подобочастный (შეად. უმსგავსო
ნაწილი).
- მსიტყუველობამ 7, („მსიტყუველი“) მსჯელობა разсуждение, раз-
суждать (21); შეად. სიტყუაჲ.
- მსოფლმებრივი 61, მთელქვეყნიური, მსოფლიო мировой.
- მსხირკანე 36, მაგრათ დაკიმული (სიმი) сильно натянутый (შეად.
ორბ. „სხირკვა“).
- მუცელი 111, 120 = желудокъ (133. 141); მუცელნი თავის-შორი-
სისა ტვნისანი 84, 119 = желудочки головного мозга (100.
140); მარცხენითი მუცელი გულისამ 113, ლხვი ჯელუდოჩექ
сердца (134).
- მუსიკელი 36₂ მემუსიკე музыкантъ.
- მფხველობისა ძალი 7, სუნთქვის ძალი (ნიკი) способность ды-
хания (21).
- მფხვემირაბითი სული იხ. სული.
- მჟსნი 118₆, 119₆ = მომზიდველნი თავუნი (იქვე) = თავუნი-მყესნი 120,
მუსკულეები, კუნთები мускулы, мышцы.
- მზომობამ 4₁₂ бытіе, существование.
- მზობამლობითი (ძალი) 110₄, 114_{20, 21} და სხვ. τὸ ἔγγενητικὸν ნიკი
მზობელობისა, შვილიერობისა (შეად. მთევლელობითი) рождаю-
щая, производительная сила (или способность).
- მცონარობამ 108₁₅ გაუბედაობა, ყოყმანი, რყევა, დაზარება неръши-
тельность შიშის ერთ-ერთი გვარია (თავ. 21, შეად. ორბ.);
მცონარი 157₁₈ = смущающійся (180).
- მძლავრი 114 და სხვ. = ძაფრი (ორბ.), მძლავრი და განუწყვეტელი
сильный и непрерывный.
- მწარანავლუნიანი 35₂₁ = მწარანავლუნიანი 99₁₈ მწარანაღლეიანი
желчный, въ комъ избылуетъ горькая желчь (121).
- მფღე 57₄.
- მწარალი 166₄ = живописецъ (писатель) მხატვარი.

მწიროდ 163₂₀ წერო журавль.

მწითური 58, მოწითლო, წითელ-ყვითელი; აქედან: მწითური ნაღველი (იხ.) желтая желчь.

მწუტრბალი—უკანასკნელი ნაწილი, წვერი, უკიდურესი ბოლო, დასასრული конец; აქედან: თითოთა მწუტრვალნი მწ=концы палыцев (103—104); მწუტრვალნი მანარისანი 14₂₀₋₂₁=плоды деревьев, древесные плоды (29) ნაყოფნი ხისანი.

მწუხარებად 106_{20,21} печаль.

მწყრომი 99₁₁=вспыльчивый (99).

მბთოლარი 124₂=раздражаемый (144).

მბურინავი ქათამი 10₄=подражающая птица (24); ორბ.: ემბმსავსი 19₂₁ ხავსი мохъ. [ტკბილია.]

მხედვარობად 75_{1,6} მხედველობა зрѣніе.

მხლოლსახე 10₂ ერთსახე однообразный.

მხლოლთარხნი 124₂₂ ერთლიქიანი ცხოველები однокопытныя.

მკურვალებად ცხოვლობითი 113₁₀₋₁₁ теплота жизненная.

მკვდომი 96₁₁=рана (118); ორბელიანს ეს სიტყვა სწორეთ ამავე ადგილიდან აქვს ამოღებული და ასე განმარტებს: „მკვდომი—ზიგანში დიდი მუწუკი“.

ნემესიოსის წიგნში ეს სიტყვა კიდევ გვხვდება ამგვარის შემთხვევით: მკვდომის-სახე 115₁₇, რომლის საბადლოთაც ბერძნულში ყოფილა κρησειδές, რომელსაც რუსული ტექსტის ავტორი სთარგმნის: колыцеобразная, на подобіе вяхлака на жилѣ (стр. 136, примѣчаніе 10); სიტყვა вяхлак ღ. ჩუბინაზვილს ახსნილი აქვს ასე: „ამ ომჯდარი კობი, ბურცი“, —რაც ძლიერ მიემსგავსება იმას, რასაც პეტროვი უწოდებს „მკვდომს“ და ორბელიანი მუწუკს. დალის ლექსიკონში: Вяхлакъ—волдырь (особенно отъ ушиба); шишка, опухоль.

6

ნამღელი 58, 59, 111 და სხვანი=ნაღველი желчь: ნემესიოსის სწავლით ნაღველი ორგვარია: მწითური (იხ.) და შავი (59); ნამღლის-შემყვანარბალი ბუზბი 112₁₁₋₁₂ ნაღვლის ბუზბი желчный пузырь.

ნამღლანი 91₂₂=გ ა ა ნ ა ვ ლ ი ა ნ ე ბ უ ლ ი (იხ.), შემულილი сумасшедший (112).

ნათხამვი (=ტვნის-მიერი) 91, თავის ტვინის უკანა ნაწილი, პატარა ტვინი задняя часть мозга, мозжечекъ.

ნათხზენი 122, შეთხზული сплетенный (142).

ნაკუთმი 29, 66, 78, 144 ფიგურა фигура (გეომეტრიაში); 77²⁰⁻²¹ მოყვანილობა, ფორმა форма; ნაკუთთან ქმნაჲ (ნაკუთთან იქმნე-ბის) 93₁₀, ფორმის ანუ სახის მიღება формироваться, обра-зоваться.

ნამხაელი 122₆ = σπιθή растеніе (трава), употребявшееся для на-бивки, набивка (შეად. რუს. თარგმ. 143, სხოლიო 14); ქარ-თულ სიტყვას, შეიძლება, კავშირი ჰქონდეს სიტყვასთან კილი (იხ. ორბ.).

ნახსმანი 59₁₅₋₁₆, 111₆ = артерія (79. 133); მაგრამ ერთგან ამავე სი-ტყვის (93₁₇) საბაღოდ რუსულში ზის мускуль (114), რაც აღ-ნიშნულ ალაგას აზრთან უფრო ახლოა.

ნახსმანოანი 10₆ = членораздѣльный, ясный (24; ლაპარაკია ადა-მიანის ხმაზე); ეს სიტყვა კიდევ გვხვდება ქართულ ტექსტში 25₁₇₋₁₈, სადაც იგი ნახმარია „ტონებრივი“-ის განსამარტებლად (იხ. ტონებრივი).

ნაჟრი და ნამებავნი 116₆ = экскременты (138; ლაპარაკია შთან-სახის განავალზე).

ნაშთენი 89₁₈ ნარჩენი, დარჩენილი оставленный.

ნაცვლის-შაბაჲ 172₂₁ ჯილდო награда, воздаяніе.

ნაცილი 100₁₆ ტყუილი, ცრუ ложный.

ნაწილი შორითი 131₂₁ = обстоятельственная частица (150).

ნაწილობითი 28₂₈ კერძობითი частное (45; ლაპარაკია კერძობით-სა და საზოგადო დებულებებზე, აზრებზე); ნაწილობითის მოწი-ნაღმდეგეა «საყოველთაოა» (იხ.).

ნაწლავენი 96, 111 = внутренность, кишки (117. 133) ნაწლევები, წელები, შიგნეულობა.

ნაზთაჲ 97₁₃; ეს სიტყვა ხელნაწერში ერთხელ ქარაგმითაა, ერთხე-ლაც (იქვე) უქარაგმოთ; ჩვენ ორსავე შემთხვევაში ქარაგმით დაე-ბეჭდეთ, რადგან მისი ნამდვილი წარმოება და მართლწერა არ ვი-ცით. რუსულ ტექსტთან შედარებით კი იგი უნდა უდრიდეს ჩქა-რი მ ა ჯ ო ს - ც ე მ ი ს (პ ე ლ ს ი ს) მ ს გ ა ვ ს ს, ჩქარ-ჩქარს (მოძრაობას) = αατξ τούξ παλμίνξ учащенное біеніе, учащен-ный пульсъ, быстрое движение сердца (რუს. თარგმ. 119, სხოლიო 25; Слов. 26 სიტყვა: παλμῶς).

ნაბსითი იხ. ნეფსითი.

ნაზროჲ 113₁₇ νεύρον nervus нервъ ნერვი.

ნაზრი 6₁₁ მცენარე растеніе.

ნაკრძვებში (ძალი) 94, φυτική растительная сила (сила, способность).

ნახტუმ 13, 59 ნახტუმი поры, скважина.

ნაუსიტი—ნაუსიტი 125 და სხვ. произвольное, добровольное ნე-ნივტი 36, ნეითიერება, მატერია материя. [ბითი.

ნოტიმომ 119 νωτιαιος medulla dorsii სპინოზი მოზგ, ზურგის (ხერხემლის) ტვინი.

ნოტიომ 115, სითხე жидкость; აღმურკენილის-სახს ნოტიომა—
«ნოტიომ მმურკენელობითი»—сменная жидкость (136) თესლის
ნუნად 87, [სითხე, თესლი (ცხოველისა).

ო

ოთხწამალი იხ. ტეტრაფარმაკომ.

ოქტაედრი 66, 11, 12 октаэдръ.

ოკთაქვება 54: «ოკთქვება»—сообщает (70).

ორღანეობრივი 57, 12 ბრჯანისკი органический ორგანიული.

ორღანომ 6, 36, 143 ბრჯანისკი органъ, инструментъ ორგანო, იარაღი.

ოსტრაქუმ 15, ოსტრეისი раковина, устрица ხამანწკა, საღაფი, ლოკოინა.

ოსქიომ 115, ოსქეოსი scrotum შულატიანა მოშონკა.

ოსება 72, 7, 8 «ფანტასმა» фантазмъ, призракъ ფანტასმი, მოჩვენება (რ. თ. 91).

ოსებითი 72, «ფანტასტონ» представляемое (91) წარმოდგენილი (ოცნებით, ფანტასტიით). შეად. ს ა ო ც ი.

ოსენება 72, «ფანტასია» фантазия, воображение, представление ფანტასია, წარმოდგენა. როგორ ესმის ნემესიოსს ეს ცნება, ამაზე იხ. თავი VI.

ოსენებითი (ძალი) 72, და სხვ.—«ფანტასტიკის» способность представления წარმოდგენის ნიჭი (ერყლათ თავი VI). შეად. რუსული თარგმანი, გვ. 90, სხოლიოები 1 და 2.

ოსენობრივი 72, «ოცნებითი».

პ

პატრონი 172, 7 πατριων მფარველ - მფლობელი, მპყრობელი; გამგე—правитель (204).

პატრუქი 52₂₂ = *πατρις* папирусъ (კაობის მცენარე, რომლისგანაც ეგვიპტელები იზხადებდნენ ქალაღდის მსგავსს საწერ მასალას, საქსოვ ძაფსა და სხვ.); შეად. ს. ორბელიანის: «პატრუქი—სამთლის და ბაზმის (იხ. ბაზმაქი) ჩალა».

პირულმბრიძი სხუელი 122₆-, *πῆνιστη ἰαση* (=ნოადრევათა მას-
ცა 142, სხოლ. 13).

პინასი 9, *πίνναξ* რაკვინა საღაფი, ხამანწკა.

პირამიდი 66₁₁, პირამიდა.

პირამელ 31 და სხვ. = წინეთ, წინ, უწინარეს რანშე. პრეჟდე. პირ-
ველ აღმოჩინებული = რანშე დოკავანნოე.

პირამელაღსარებული 31₂₄₋₂₅ = აქსიომა (48) აქსიომა.

პირამელაღწმინდებული 29₂₀ = *πρότερον* ურედუშეე პოლოჟენიე ილი
უთვერჟენიე, პერვაჲ პოსылკა სილოგისმა, ოსნოვანოე პოლო-
ჟენიე წინა დებულემა, მთავარი დებულემა სილოგისმისა (რუს.
თარგმ. გვ. 46, პრიმ. 31, შეად. სლოვ. 29); ან მხოლოდ: დე-
ბულემა პოლოჟენიე (143=163).

პირამელმღებადი 29₁₄ = **პირამელმღები 29₂₀**; როგორც რუსული გა-
მოცემის ერთი სხოლიოდან სჩანს (სტრ. 45, პრიმ. 20-ოე) ამ სი-
ტყვის-საბადლოდ ბერძნულ დედანში წერებულა *πρόσληψις* (ბუკვ.:
πρόσ პრეტსლჱქსი), რომელიც არის სალოლიკო ტერმინი და ნიშ-
ნავს სილოგისმის მეორე დებულემას = *assumptio*, 2-აჲ პოსылკა
სილოგისმა (შეად. სლოვ. 29). რუსული თარგმანის ავტორი,
ბერძნული ტექსტის გამოცემლის თანახმათ, ასწორებს ამ ადგილს
და *πρόσληψις*-ის ნაცვლად კითხულობს *πρόληψις* (ბუკვ.:
πρό პრეტსლჱქსი), რომლის ვრცელ განმარტებას იძლევა შემდეგ თავისი
ლექსიკონის მე-18-ე გვერდზე (იხ. *κοινὰ ἔχουσαι* ილი *πρόληψις* =
общія понятія, присушія всѣмъ, но не врожденныя). მაგრამ
ეს საყურადღებო შესწორება-განმარტება რუსული გამოცემიდან
ჩვენ არ გამოგვადგება, რადგან არა გვეგონია ქართულ მთარგმნელს
აზრად მოსვლოდეს თავისი თარგმანის დედანში ამგვარი შესწორე-
ბის შეტანა და შემდეგ გასწორებული ტექსტის გადმოთარგმნა.
უეჭველია, პეტრიწს სატყვით „პირველ მღებადი = პირველმღები“
გადმოცემული აქვს ბერძნული *πρόσληψις* = *assumptio*, 2-აჲ პო-
сылка სილოგისმა.

პირი მუტლისაჲ 109 = *ουστή* (пасть) ჟელუდკა (129) კუქის პირი.

პირის-მბრძოლი 27₁₈₋₁₉; ამ სიტყვას მთარგმნელი იქვე უწერს ასეთს
განმარტებას: „რომელ არს სტომაქი“ = *желудокъ* (43). იხ.
სტომაქი.

პოსილუბრივი 111, იხ. ლილიოჲ=копоть сердечной теплоты (133).
პპინი 163₂, ποιητής პოეტი, გოსანი პოეტ, стихотворецъ.
პპრპინი მოღვაწი 147, =воздержный (168).

ჟ

ჟამიერანობად 127₁.
ჟამის-მოძვენი 47, ხანა ანუ პერიოდი დროჲსა периодъ времени.

რ

რაბაში 23, როგორი какою; რაბამობაჲ=რაგვარობა; მაგრამ ერთ-
ხელ 164₁, =соразмѣрность (188); მაგრამ შესაძლოა აქ ქარ-
თველ გადაშწერს გამორჩენოდეს სიტყვის თავსართი: ხა (უნდა ყო-
ფილიყო: სარაბამობაჲ); მართლაც ცოტა ქვემოთ იგივე ცნება
соразмѣрность ქართულ ტექსტში გადმოცემულია სიტყვითა:
სარაბამობაჲ 165₂, =соразмѣрность (189).

რაღჲსომობაჲ=რაღ-ჲსომობაჲ 29, 86, სიდიდე, რაოდენობა ко-
личество, величина.

რაღთურითი 130₁, 156₆.

რამ—ჩხкоторымъ образомъ როგორღაც; რმც, რმცა 46, 171 თით-
ქოს какъ будто (იხ. მარის Одописцы—ლექსიკონი).

რიტორი 131₁, რჩესა რატორი ораторъ, риторъ.

რომელობაჲ 13, 29 და სხვ.=როგორობა (თვისებით ან რაოდენო-
ბით), საკუთრივ: качество თვისება; ზოგჯერ: количество, ве-
личина. გარომელოვნებული 30₂, =დარომელოვნებული; ღარო-
მელმეობაჲ 26₁, რაოდენობითი განსახლერულობის მიღება по-
лучать опредѣленное количество (стр. 42, прим. 14).

ს

სააზრო 139₁, მოსახრებელი, მოსახრებითი, მოსახრებაზე დამყარებუ-
ლი; აგრეთვე: სამიზნა, მიზანშეწონილი стохастическiй (στοχασ-
τικος), покоюшiйся на догадкѣ; ძელსობრავნი (160).

საბურველი 13, სახურავი, წამოსახურავი покрывало.

საბრძნობაჲნი 72 და სხვ.=გრძნობის-საცენი (იხ.); საგრძნობელნი
იმედნი არიან, რამდენიც გარეგანი გრძნობა გვაქვს: თვალეზი, ყუ-
რეზი, ენა, ცხვირი და სხეულის კანი.

საბარძნოე 78, საგანი ამა თუ იმ გარძნობისა (შეად. გარძნობადი) იბნ-ექტჲ ყუვსთა (იყუყუენიჲ); მაგალ.: მხედველობის საგანია—ფერები, მსმენელობისა—ხმები და სხვანი. ზოგჯერ „საგარძნოე“-ც აღნიშნავს იმავე „საგარძნობელს“ (იხ. 80₁₁).

სავლტრო 128₁₀ გასარიდებელი, რისგანაც უნდა ვილტოდეთ (იხ. ლტოლვაე) *избѣгаемый*.

საზოგადონი გონებრივნი 141₆—*общія понятія* (161).

საზღვარი 74 და სხვ. (ლოლიკ.) განსაზღვრება *опредѣленіе*.

სათმირიაკონი შესაზვადებელნი 21₁₈₋₂₀—*φεριακαί κατὰσχευαί τε-რიაკαλνυές* составы, პროთვოიჲ დაშხამულის (ნაკებნის) საწი-ნაალმდევო წამლები.

საიქულეხელი 16₁₈₋₁₇—*неотразимое побужденіе* (81).

საქიდი (ხისაჲ) 112₈—*верхушка* (133—134), კენწერო, ხის წვერო.

საქრავი 62₂₂ და სხვ.—შემაერთებელი, რგოლი; 149₂₈ (საკრე. სჯუ-ლისაჲ) შემამტკიცებელ-დამამტკიცებელი სვავკა, ვსენო (82), *санкція* (171).

სალტოლველი 126 იხ. სელტო (შეად. ლტოლვაე).

სამარადისოდ-შიმღრქაქი 24 მარადმოძრაე, *постоянно-движу-щийся*.

სამსალონი 21 შხამიანი *ядовитый*.

სამოცრიელი 138—სამოცეული (140) სამოცი წლის მოხუცი, *60-ти-лѣтній старецъ*.

სამუჭრი 66 სამკეთხედი *треугольникъ*.

სანავლოე 107₁₈₋₁₉—*χρῆσις* ნაღველი, იგივე გულის-წყრომა, გულ-ნაღვლიანობა (იხ.), გაბრაზება, გაბოროტება *желчь, гнѣвъ, не-нависть, озлобленіе* (შეად. თავი XX).

სანიშნოე (სიტყვისაჲ) 97₁₈ მნიშვნელობა (სიტყვისა) *значеніе, смыслъ* (слова).

საოცი 72, 73—*φανταστικόν* представляемое, предметъ представле-ния, წარმოსადგენი, საგანი წარმოდგენისა (ოცნებისა).

სარაბამოგაე 165₂₁ იხ. რაბამი.

სარკუმელი 4₁₁, 92 სარკმელი, ფანჯარა *окно*.

სასმენელი 87₁₈ მსმენელობა, სმენა *слухъ*.

სასულე 28_{18, 114}, 93₁₈, 121₂₈—*легкія* (44. 114. 142) ფილტვები; ორბელიანი კი ამ სიტყვას ასე განმარტებს: „სასულე—ყარყანტო“ და უჩვენებს ნემსიოსის წიგნის მე-2-ე თავს, ე. ი. სწორეთ იმ თავს, საიდანაც ამოღებულა ჩვენი პირველი სამოწმებელი (28_{18, 114}), მაგრამ ეს სიტყვა იქაც ფილტვის მნიშვნელობითაა ნახმარი.

სასწორად მოგვდომი 140 რაც ერთგვარათ მოხდება ხოლმე что случается одинакова (161).

საუწყებ 89 საღარო, საცავი, წყარო хранилище, источник.

საუწყომე 125₁, 126₂ = критерій (146).

საძმითი 106₂ პრაქტიკული ძვალთმის, практический (126). შეად. ხედვითი.

საქმისმლი 88₂ = ყნოსა, обоняние.

საქმისმლითა 28₂ = გამბის საზოგადო общій (მაგალ. საზოგადო აზრი ან დებულება).

საშომე 123₂ = საშვილო, საშვილოსნო матка, утробა.

საშუალგანუჭრალი 28₁₁ მწერი насѣкомое.

საშუალგანუჭრალთა-შორის შერდნი 93₁ = внутрєннїя междуребер-ныя мышцы (114).

საშუალქმნად 14₁ = მესაშუელებად 14₂ посредство.

საჩინომე 78, 79 = ხილული საგანი, სხეული видимый предмет, тѣла.

საჩუცვი 162₂: ჭებადოდ ქცევა საჩუცთა = дурное воспитаніе (185); მაშასადამე: საჩუცთა ქცევა = воспитаніе, აღზრდა.

საქივხელი 29, 53 საკითხი вопросъ, задача.

საქნაშრი 128_{2,22}, 129, 163 საქნლო, სამძიო, საშიში трудный, тягостный. опасный.

საწუთომე 172 წუთისოფელი, ადამიანის ცხოვრება жизнь.

საჭირომე 49 = საჭიროა და თანაწარუვალი 138 გარდუვალი, აუცილე-ბელი неизбѣжный, необходимый.

საჭმარი 13, 15 - 16, 121, 171 მოთხოვნილება нужда, потребность; ერთხელ კი 75₁ = монета (95), ფული; ერთხელაც 15₂₂ = польза (30).

საჯვამე 164₁: «მისაჯეთ = отомстите за меня» (187).

სელამი 27₂₂ σελαχος უფხო თევზი, რომელსაც ძელების ნაცვლათ კა-ნატელა აქვს хрящевыя (რუს. თ. 44, სლო. 21).

სენსორბად 37, 75 ერთსახელიანობა омонимичность; სენსორბით омонимически.

სიბლგუმე 68₂ სიბლაგვე ტუპობა.

სიბორბილი 128₂ სიბრაზე, სიცოფე бѣшенство (იხ. მარის Одо-писцы ლექსიკონი: ბორგა).

სივლტომად 89 გარიდება, გაქცევა бѣгство, уклонение (107).

სიზრამე 87 = ხრიაშ (106).

სიმარბივი 49 простота (64).

სიმარჯუბ 48₂₁ (სიმარჯვთა), 49₁ (სიმარჯვსა-ებრ), 49₂ (მებრ სი-

მარჯვთ); სიტყვა **სიმაღჯუმი** პეტრიწის თარგმანში უღრის ბერძნულს $\delta\acute{\iota}\mu\epsilon\sigma\iota\varsigma = \text{habitus, inclinatio} = \text{расположение, настрoение, намяреніе, склонность природная} = \text{ბუნებითი მიდრეკილება}$; ხოლო: **სიმაღჯვტი** = **სიმაღჯვჰსა-მბრ** = **მბბრ** **სიმაღჯვტი** = $\alpha\alpha\tau\delta$ $\delta\acute{\iota}\mu\epsilon\sigma\iota\varsigma$ по природной склонности ბუნებითი მიდრეკილებით, მიდრეკილებისამებრ (რუს. თ. 64 და Слов. 6). — ერთგან კი პეტრიწს ამავე ტერმინით (**სიმაღჯუმი**თა 171,) გადმოცემული აქვს „შრომისგვარნი“ **занятія** (რუს. თ. 202₁₇), თუმცა აქაც ეს სიტყვა შესაძლოა ითარგმნოს რუსულათ სიტყვებით: **расположение, настрoение. склонность.**

სიმახჰლე 67 **острота** (86).

სიმაპალე 43 **гниль** (59).

სიმრთელე 156₂ (შეცდომით დაბეჭდილია **სიმართლისა-თჰს**, უნდა იყოს: **სიმრთელისა-თჰს**) **ტანმრთელობა, ჯანსაღობა** **здоровье** (178).

სიმხენე 157₂ = **სიმხენე** **крѣпость** (178) **სიმაგრე**.

სიპაპე 27₂ **сепія** (родъ морской рыбы).

სიპოსხე 59 = **костный мозгъ** (79).

სიტუბე 82₁ = **соленость** (105).

სიტჰჰაპე 92₂₂, 93_{21, 91, 12}, 95_{4, 5, 20, 21} და სხვანი; ამ ტერმინს ქართველი მთარგმნელი ხმარობს საბაღლოდ ბერძნული ტერმინისა **λῦγος**, რომელიც აღნიშნავს როგორც **სიტყვას** (მეტყველებას), ისე იმას, რაც სიტყვით გამოითქმის, ე. ი. **ცნებას**, **აზრს** და თვით აზროვნების მთავარსაფუძველს და ნიქს — **გონებას**; პეტრიწის თარგმანშიაც ტერმინს „**სიტყვას**“ ასეთივე ორგვარი მნიშვნელობა აქვს: ზოგან იგი ნიშნავს სიტყვას (ნათქვამს), ზოგჯერაც — გონებას (95_{4, 5, 20} და სხვ.). უფრო ვრცლათ იხ. თავი XIV, სადაც ავტორი არჩევს ორგვარს **სიტყვას**: შორისმდებარესა და გარემოსილს; **შორისმდებარესიტყუაჲ** = **λῦγος** **ἐνδὲμῆτος** слово внутреннее, **ratio, разумъ, размышление** გონება, აზროვნება; ხოლო **გარემოსილისიტყუაჲ** = **λῦγος** **προφοριζῶν** слово произносимое, **oratio, რეჩე** მეტყველება.

ამ ტერმინიდან არის ნაწარმოები შემდეგი ტერმინები: **სიტჰჰთი** 155 = **умственный**, გონებითი; **სიტჰჰპირი** 6 = **გონიერი**, **разумный**; **სიტჰჰ** 6 = **неразумный**, **безсловесный**; **სიტჰჰპირაბაპე** 7, 21 და სხვ. = **გონება** **разумъ**; **სიტჰჰპირაბითი** 94 = **мы-**

сляшій აზროვნებითი, მეაზროვნე; მსიტყველობამ 7, =разсуждать მსჯელობა.

სიზიცხლემ 86 სიმბაგრე твердость (103). შეად. ორბ.: «ფიცელი—ძნელ-მაგარი».

სიჩჩომ 65 სილბილე мягкость.

სიძვამ 44 მრუშება прелюбодѣяніе.

სიძნელემ 82, =терпкость (105), გემოსხილვის ანუ გემოვნების ერთ-ერთი გვარია.

სიპშირამ 68=სიპშირამ 68=плотность (86).

სიპამ 35, = ნაკულევენება, ბიწირება порокъ (52).

სნამოლანი 35, სნეულეზიანი, სნეული болѣзненный.

სოშირამ 52 კენჭი камешокъ (68).

სპამს-პმტი 135 სპასპეტი, სარდალი, ჯარის უფროსი военачальникъ, вождь.

სრბამ (მზისამ) 149=течение (солнца).

სრულობამ—სისრულე, совершенство.

სტალიონი 172, = τάλαιον რისტალიშე, стадія სარბიელი.

სტომამტი 27, =στόμαχος stomachus каналъ, черезъ который пища проходитъ въ желудокъ, пищеводъ, пищепріемникъ საკმლის მიმღები მილი, რომელსაც ქართველი მთარგმნელი ეძახის აგრეთვე ა ბ რ ი ს- მ ბ რ ძ ო ლ ს ა (იქვე). შეად. სლოვ. 30.—ზოგჯერ კი ამ სიტყვის საბადლოდ რუსულ თარგმანში ზის «желудокъ» (ქართ. 27, =რუს. თარგმ. 43, =).

სუპ 141, 151 სვე, ბედისწერა рокъ, фатумъ.

სულთ-ცვალმბამ 47=душенепереселение, метампсихозъ (62).

სული 23, 21, 24, 26 და სხვანი; ამ სიტყვას ხმარობს ქართველი მთარგმნელი, ჩვეულებრივ, საბადლოდ ნემესიოსის ტერმინისა ψυχή anima душа; ზოგან კი ამავე სიტყვით გადმოცემული აქვს ბერძნული ტერმინი πνεύμα spiritus pneuma (ქართ. გვ. 73, 76, 113, =რუს. თარგმ. 92, 96, 135); მაგრამ ამ უკანასკნელი ტერმინისათვის იგი ზოგან ხმარობს სიტყვას ფ შ ვ ე ა ე (24, =რუს. თ. 40, 7). ამ ორი ბერძნული ტერმინის ვრცელი განმარტ. იხ. სლოვ. 26—29 და 36—40. აქ მხოლოდ შევნიშნავთ, რომ, ძველი დროის ფილოსოფოსების სწავლით პირველი გვარის სული (ψυχή) უსხეულო (არა ნივთიერი) არსებაა, ხოლო მეორე გვარისა (πνεύμα)—ნივთიერ-მატერიალურია, სახელდობრ, იგია ჰაერის მსგავსი ორგანიული ნივთიერება, რომელიც ფილტვების შემწეობით ჰაერიდან შედის სისხლში და აცხოველებს მთელს ორგანიზმს; ეს სული (მნე-

ვმა) წარმოადგენს პირველი გვარის სულის (ψυχή) სადგურს, სწორეთ ისე, როგორც თვით მის (პნევმის) სადგურს სისხლი და სისხლის ორგანოები წარმოადგენენ. ამასთანავე ძველი დროის ფილოსოფოსების აზრით, პირველი გვარის სული (პსიხი) სამნაირი იყო: 1. სულ დაბალი საფეხური ეკირა ნერგოვნებითს ანუ მზრდელობითს სულს, რომელსაც კიდევ ვნებითი ცეწოდებოდა, 2) შედარებით მაღლა იდგა სული მგრძნობელობითი (თავისი ხუთი გარეგანი გრძნობით) და 3) ყველაზე უმაღლესი იყო სული «იტიყიერებითი» ანუ გონიერი (იხ. გვ. 94_{1,2-4}); ამის თანაბრათ სამნაირი იყო მეორე გვარის სულიც (პნევმა): 1. ბუნებითი ანუ ფიზიკური, 2. «ცხოველობითი» (113_{1,2}) ζωτικόν πνεύμα spiritus vitalis და 3. ფსიხიური πνεύμα ψυχικόν spiritus animalis; ეს უკანასკნელი პეტრიწის თარგმანში ერთგან (არ ვიცით რატომ) წოდებულია «მფშენვიერებითად სულად» (73₁₂=რუს. თარგმ. 92₁₇₋₁₈ და სხოლიო 13); პირველნაირი «პნევმი» სადგურად მიაჩნდათ ღკძლი (95_{2,3}), მეორენაირისა— გული (113₇₋₁₈) და მესამენაირისა— ცკნი ნერვებითურთ (73₁₁₋₁₂). პნევმის ამგვარი განაწილება ნემესიოსსაც აქვს მიღებული, მაგრამ პირველი გვარის სულის (პსიხის) შესახებ ის უფრო ერთეულობის მომხრეა (იხ. თავი II).

სულიხ-კუჰტთაჲ 74, 120 სუნთქვა дыхание; სულის-კუჰტთაჲ ორგვარია: ა) შეღმაკუჰტთაჲ 121₁₈ ანუ შესუნთქვა вдыхание და ბ) გამოღმაკუჰტთაჲ 121₁₈ ანუ გამოსუნთქვა выдыхание.

სუნდისმომ 59₁₇ σύνδεσμά ligamenta связки, узлы нервной системы, ганглии.

სფერონაკუჰტთი 24 სფერიული ფიგურა сферическая фигура.

სქჲ 115 რქე молоко.

სწორგუჰტრდი (სამყური) 66 равносторонний (треугольник).

სწორსაზომი 15 სიმეტრიული სოაზმწრწნი; **სწორსაზომობაჲ** 35 სიმეტრია симметрия, სოაზმწრწნობა.

სხუაჰმითარად 152 სხვანაირათ ინაჩე; **სხუაჰითარად ვინაჲ-მე შეკრბესა**=ა vyšло иначе.

სხუტბარიობაჲ 40 სხვანაირობა несходство.

სჯაჲ 88₂ მსჯელობა суждение (იხ. მიმოგონებითისა-თვს თავი XII).

სჯილბჰოზილი 137,=желательное совѣщание (обсуждение) 157, прим. 24.

ტ

ტენონი 118, *ténoy=tendo сухая жила, сухожилие* (იხ. შეშა-
ძარღვი); აგრეთვე 59, *мышь (79) მუსკული, კუნთი* (იხ. მუსი).

ტეპთილი 27=*тешти* ჩარაკაშია (44). ზღვის პატარა ცხოველია. იხ.
სიპეა.

ტერფოტონილი 18, ქაჩიანი ცხოველი, სასაპალნე ცხოველი *всучиое
животное*. შეად. მხოლოტერფი.

ტეტრაფარმაკოე 65=*тотухამალი* (იქვე) *tetrapharmacium, 4 მე-
დიკამენტა* (85).

ტომი; ჩვეულებრივ=*родъ*; მაგრამ ზოგჯერ (მაგალ. 95, *„ტომო-
ნებიოდალ“=по видамъ видъ* შეად. გუარი.

ტონეპრივი 25, *тонический, напряженный* (*тѣло напряженіе*);
ამ სიტყვას მთარგმნელი იქვე ასე განმარტებს: „ტონეპრივი...,
რომელ არს ძალი ნ ა ს ხ მ ა ნ ი ა ნ ი“; შესაძლოა უკანასკნელი
სიტყვა აქ ნიშნავდეს *напряженная (сила)*.

ტოპპაე 124, *„ზურგის, რომელსაცა და ტროპად უწოდენ
ცხოველისა“=хребетъ, который называютъ килемъ
(основаніемъ)“ 145, *киль, основаніе*.*

ტვი 59, 82, 85 და სხვ.=*мозгъ*; ტვინი ორგვარია: თავის-შო-
რისი ტვინი 118, *головной мозгъ* და უკანა მ-
კერძო ტვინი 118, *ზურგის ანუ ზერზელის ტვინი спин-
ной мозгъ*; თავის-შორისი ტვინის ნაწილები არიან: ა) წი-
ნა მ-კერძონი მუცელი ტვინისანი 91, *передніе
желудочки головного мозга*, ბ) საშუალო მუცელი
ტვინისა 91, *средній желудочекъ головного мозга* და გ)
უკანა მ-კერძი მუცელი ტვინისა 91, *настѣвნი და
ტვინის-მიერი 91, задній желудочекъ головного мозга, мов-
აჟირაბი 112, ტვირპი-селезенка. [жсчокъ.*

უ

უბადოე 128, 152, 161 ტული, სამარცხვინო *дурной, постыдный
(147. 174)*.

უბამენილი 80=*углубленный* (99) ჩაღრმავებული.

უგრძული 8, *უგრძობელი 810, *нечувствительное* (22).*

უდიდოე 55, *лишенное величины; непротивное* (72, прим. 21).

უზადოდ 41, უნაკლულად, არა სისრულით не яъ совершенствѣн, не вполне.

უზრძელისი, უზრძე იხ. ზრქელი.

უზუამოდ 55, იხ. ზუავი.

უპანადთ-ქარძი 91 და სხვ. = უკანა задній.

უპუნთშუამ 29 უარყოფა отрицаніе (46).

უპუნტცევაამ 21, = отклонять (37).

ულთოლველოზამ 147, (შეად. ლტოლვაა და განუვლთოლველი) აუცილებლობა, აუცილებელი неизбежность, неизбежное (გბ-რძვჯთა, 'Абгджтѣтѣ=აბღრასტეია) ზედმეტი სახელია შურისძიების ღმერთის ნემესიდისა.

უმავჯომ 157, უსახსრო, უხეირო (შეად. ორბ. «მაჯაა»). რუსულში კი ამ სიტყვის საბადლოდ ზის «превратный» (179).

უმღვამომისი 70, = ნამთაძმუჟ ოსადოქ, უსთი (რუს თარგმ. 89 სხოლ. 40).

უმენებრძი იხ. უმენესი.

უმენესი 59, = სმუჟ, шумел, гимень, перепонка, оболочка, плева აკი (შეად. ორბ.); უმენებრძი 122, აკებრივი плевистый.

უმსგამონაწილი 59, = ახომოცერჟ нешодобочастный.

უმკლავრძისი 97 იხ. მკლავრი.

უმხარკმხალ-რე 60, = тшательнo (80).

უმეზლიეთი = უმეზლიითი 125 და სხვ. невольный, непроизволь-
ურკთქლავს იხ. ორთქლებამ. [ный.

უმპარძი 147, = неумѣренный, невоздержный (168).

ურთი-მართას 8, და სხვანი = другъ ко другу, другъ друга და სხვა-ნი. შეად. ერთი-ერთას.

ურკომლოზამ 37, = თვისების უქონლობა безкачественность (54).

ურჩი (სიტყვსაა) 95 неподчиняющийся (разуму).

უსასომქმნილი 13 იმედდაკარგული, უიმედო.

უსაშუშლოდ 58 непосредственно (78).

უტაჟ 72, 95 და სხვანი = უგონური, არაგონიერი, უგონო неразумный (შეად. სიტყუაა, სიტყვერი).

უტაშველი 125 უტრუა, შეუცდომელი непогрѣшимый (146); უტაშვ-ლოზამ 87 = непогрѣшимость.

უფლებრძი 6, = вышій, превосходный (21).

უფსკრული 69 бездна.

უმძმძნამ 21, = უმოქმედოდ გახდა, დასუსტება ослаблять (37).

- უძუცხენიარანი 73₁ = ქუცხენიერი, მიწიერი, ნიუთიერი, მატერიალური
земляной, материальный (92).
უზუცრი 35 მახინჯი безобразный, некрасивый.
უცილაგაელი 146₂₀ აუცილებელი неизбѣжный (167).
უძლაგაგა 101 = пресыщение (122—123).
უფლოანი 70₂ = უფლო 66₂ = უფლო 74₂ = λεπτομερής, λεπτομε-
ρότερος тонкий, тончайший, состоящий из тончайших ча-
стиц უწელილესი, უწერილესი.
უფურთუფლოგა 99 გაუზრდელობა невоспитанность (121).
უფუნარო 106 ნ. წუნარი.
უხონდროანი 106 ხონდრო.
უხუცხეგაგა 16 უპირატელობა преимущество.
უპმარი 111 გამოუხადებარი бесполезно, непитательное (133).

უ

- უაწალი 120₁₁ ტყირი სელენკა (141); შედ. ორბ.: «უაწალი—
ტყირი».
უანუოანი = თითოუულად-უანუოანი 10₂ = разнородный (24).
უანოანუოანი 167₁ = разнородный (191).
უანიკი 83 ფინიკი,
უანისელი 85, 96, 59, 119 ძნელი, მაგარი, ტლანკი жесткий (102),
трудный (117), твердый (79), грубый (140); გაუანისეგა
119 = становиться грубее (140).
უუპეგა 24₁ = пневма (40). იხ სული.
უუპიგა 19₂₁ ზღვის ბალახი (ორბ.), φυα морская трава (34).

ჟ

- ჟალონი-ჟა 15₁ = χαλκή черепаха ჟ.
ჟეცი 14₂₁ чешуя. შედ. ორბ.: ქეცი და ქერქი.
ჟიჟეგა 165₁₁₋₁₆ დიდათ გაწბილება, შერცხენვა позорить (ორბ. «გან-
ქიქება» და მარის Одописица, ლექსიკონი: ქიქი); ზემო ნაჩე-
ნებ ალაგას კი ქართველ მთარგმნელს ეს სიტყვა ცოტა სხვა აზ-
რით აქვს ნახმარი: «მრავალნი ვინაჟე მკლველ იქმნეს და რაჟე
უთნოთა იმოქმედეს, ი ქ ი ქ ე ბ ე ი ა ნ დღიე და დამე»; რუსულ-
ში «იქიქებვიან»-ის საბადლოდ ხის терзаются, устрашаются (189
და იქვე სხოლიო 26) იტანჯებიან, ძრწიან.

ძმნადი 145 საქმნელი, გასაკეთებელი ყტო სჩქდუეტ ძქმათ.
ძუცდადკიკილი 20 ძირსდახრილი согбенный вишнь.
ძუცლის-მომძმედიმარი 165 благотворительный.
ძუელინ-საძმე 164 благотворительность.
ძუცძანის-მყომელი 75 геометр.
ძუცძანის-ნაწლმვი 9₂₀ წვიმის ქია, ქიაყულა дождевой червь.
ძუცშგანწვალმბამ 95, იხ. განწვალმბამ.
ძუცშვადწახმბული 22, დამორჩილმბული подчиненный.

ღ

ღირღმანი 79=ღირღვლმანი 85=шереховатый (98. 102); ღირ-
ღმანმბამ 86=шереховатость (103). შეად მარის Григ.
Хандзт. ლექსიკონი: «ღირღლოვანი» და ორბ. «ღირღლოვანი».
ღუაწლსა-შორის განწიშვლმბამ იხ. განწიშვლმბამ.
ღულარძნლი 51=«მიგრეხილ-მოგრეხილი» (ორბ.).

ყ

ყდად (ლაქუარდებრივი) 115₂,=παρὰστᾶτης придатокъ позали яич-
ка, parastatae—яичные придатки (Слов. 36).
ყოვლით-ურთ 55 და სხვ.=совсѣмъ.
ყოვლმბამ სულსა 37=душа въ ея цѣломъ (54).
ყურღმელი 14 კურღლეი ვიყი.
ყურამ 29 კუთხე ყიოლ.

შ

შავნავღლიანი 73 меланхоликъ.
შარავანღელი 75 სხვი, შუქი ლუჩა.
შებლალული 45 оскверненный.
შედგმამ 32, (შედგმულა)=составленіе, составиться; აქედან: შედ-
გმული=შედგენილი составленный; შედგმულმბამ (32₄)=
შედგმულმბამ (32₄)=σύνθεσις составъ შედგენილობა.
შედღმამ 126 სწდოვანი, სწდოვათ: შეუღს სწდუეტ (за нимъ).
შეწავამბამ=შეწავამბამ 33, 34, 157=κρᾶσις, temperamen-
tum temperamentъ смѣшеніе органическихъ качествъ, со-
ковъ (Слов. 19).

შეკრებად 134₁₆ (შეკრებების) დასკვნა, დასკვნის გამოსვლა ან გამოყენა (სილოგიზმში) *слѣдовать, вытекать (въ силлогизмѣ, изъ посылокъ)*. იხ. შესიტყუაჲ.

შეკრებაული ცხონველი 8₁₁ = რთული ცხოველი *сложное живое существо* (22).

შემასრულებაულია 24₁₆₋₁₇, 36₁₁ ამ სიტყვით სთარგმნის იოვანე პეტრიწი არისტოტელის ტერმინს *ἐτελέχευε* ენტელექია *энтелехія*; არისტოტელის მოძღვრებით, ეს არის მოქმედი ძალა (*ἐνεργεια*) რომელსაც გამოჰყავს ყოველი საგანი (ყოველი სხეული, ნივთი ან ცხოველი; შესაძლებლობიდან და აძლევს მათ სრულსა და თვითმინწვნავანს სინამდვილეს, დამთავრებულსა და განსაზღვრულს სახეს ანუ ფორმას; სხვანაირათ: ენტელექია (= „სრულყოფელი“) არის სახოვანყოფელი და გვაროვანყოფელი დასაბამი ყოველის საგნისა ადამიანში არისტოტელს ასეთს დასაბამად შიანდა სული (*ψυχή*), რომელიც, მისი სწავლით, არის სხეულის ცხოველყოფელი და გვაროვანყოფელი ძალა-დასაბამი. ფილოლოგიურათ არისტოტელის ტერმინი ასე ნაწილდება: *ἐν τῷ τῆλός ἔχειν* = *быть закончену* (= *тѣлѣс ѣхивъ*) *въ себѣ самомъ, имѣть аѣхъ* (= *тѣлѣс*) *въ себѣ самомъ* = თვისშორისვე სრულყოფა, თვისი მიზნის თვისშორისვე ქონება, — რაიც აღნიშნავს დამთავრებულს არსებობას, რომელსაც თავისი მიზანი თავისშორისვე აქვს (შეად. რუს. თარგმ. 52, სხოლ. 61 და Слов. 10).

შემდგომიტი-შემდგომად 9₁, 10₁₆ რიგ-რიგათ, თანდათანობით *по порядку, постепенно*.

შემაცნებად 167₁₁ („ურთი-ერთას იმეცნებდეს“) = ცნობა *узнавать*.

შემითხუპვით 89₂₁₋₂₂ = ამბარ შემითხუპვით) 38₂₁₋₂₂ = *ахатъ* *сѣмѣ-пѣжѣсѣ* = *ex accidenti* (რუს. თ. 55, სხოლ. 74).

შემხმნარი (ეცხლი) 64₁; რუსულ თარგმანში ამ სიტყვის საბადლოდ ზის *охлажденный* (огонь 83).

შენაწმკრებად 24, 32 = მორთულება (იხ.); აქედან: შემნაწვერებელი 8₁₃ = შემათანხმებელი, შემახამებელი *приспосабливающий* (22).

შენდობად 13, 44, 171 ნების მიცემა, არაშლა, ნებაზე მიშეობა *предоставление (права), позволение, попушение* (27. 80. 203).

შეარწუმად 61 = შეზავება *смѣшение* (81), *слияние*; შეურწყუმელად (54) = *неслитно* (70).

შესაბამი 28, 68, 171 = *сор.амѣрность, пропорція, пропорціональный* (45. 87), *сообразный* (202).

შესაბმე (სოფლისაჲ) 12₁₆ შექმნა (ქვეყნისა) *созданіе. твореніе* (მი-

ра). — ზოგჯერ კი ეს სიტყვა «შესაქმე» მთარგმნელს ნახმარი აქვს ორლანოს მნიშვნელობით (ქართ. ტექსტი 89₆ = რუს. 108) органъ; აქედან: შეესაქმებრივი 57₁₁, 59₂₄ = ორლანებრივი (57₁₁₋₁₂) органический (79).

შესატყვისი 11 შესაბამი, შესაფერისი сообразный.

შესინტეზვამ 28₁₉, 30₆ = სილოგიზმი силлогизмъ, умозаключение (45. 46). თავისს მეორე თარგმანში («კავშირნი») პეტრიწი ამავე ტერმინის საბადლოდ ხმარობს ტერმინს «თანშესიტყუაჲ» (იხ. ბარბის Иоаннъ Петрицкий..., გვ. 29, სტრიქ. 5).

შეძახუცვამ 78₆ («შეეცუტების») შეტყობა (შეეცუტების) замѣчаться, познаваться (97).

შეურყუშემადა იხ. შერწყუმაჲ.

შეღმეკუთმამ სულნიამ 121 = შესუნთქვა вдыханіе. იხ. სულის-კუტთამ.

შეშაქარღვ 59₂₀ = жижи (79).

შეშაქარღვებრივინი ინონი იხ. ძარღუებრივინი ინონი.

შეშჯამ იხ. თანშეშჯამ.

შეხეხამ 83₂₁ = შეხეხითი (ძალი) 84₁₀ осязаніе.

შთათმსული 116 ჩანასახი зародышъ.

შთამოტყენებამ 64 (შთამოტყენებული) низвергаться.

შთაჭრამ 171 ჩავარდნა ввергаться, подвергаться.

შიში 108 страхъ.

შოგათ-შეძახუცვამამ 144, ვარსკვლავებზე წინასწარმეტყველება ახლად დაბადებულის მომავალი ცხოვრების შესახებ, დაბადების დღის მიხედვით (რუს. თ. 164, სხლ. 4).

შორისშოვამ 99, («შორისეკმნების») происходит внутри, возникнуть (121).

შორისმღმეობარე სიტყუამ 92 იხ. სიტყუამ.

შრამამ 65 ქრობა, ჩაქრობა потушение (84); შრეტილი ცეცხლი 64 = დამქრალი ცეცხლი.

შვდუშრი 78 შეიღკუთხელი (გეომეტრიული ფიგურა) семиугольникъ.

შუასაქმინი 120₁₀ = διάφραγμα διάφრაგმა, грудно-брюшная преграда.

შუცვამ 23₁₉ ლხენა, სიტყობება наслаждение (39).

ჩ

ჩაშინი 83 ქიშიში изюмъ.

ჩვლქეცნი იხ. ჩხლქეცნი.

[ность.

ჩუცვამ 153₆ = ჩვეულება, привычка; ჩუტულება 153₁ нравствен-

ჩუპნ-შიპარი 151, 154 რაც ჩვენს ნებაზეა დამოკიდული თო, უტრ ვზ
 нашей власти.
 ჩჩკლი—ლობლი, ნორჩი; ბავუვი (44) мягкій; დიტა, ребенокъ (60);
 ჩჩკლიპარი 59 ურბილესი ბოლზე мягкій (79).
 ჩჩკლქვენი 15,=ჩჩკლქვენი 27,=απαλίστραχα мягкочерепиная
 чешуйчатая (44, прим. 24).
 ჩჩკლქვენი იხ. ჩჩკლქვენი.

ც

ციდამტკაველი 49 მაიმუნი обезьяна.
 ცმელი 59, ქონი жиръ.
 ცონხაჲ 111 ლეპვა жевание.
 ცვლი 80 თაფლის სანთელი воскъ.
 ცხეპული სხეული 77,=„ფერიოთა რომლითა-მე გარემოსილი“ (იქვე
 სხოლოო *) шестное тело (97).
 ცხოელნეკონი 9,=ჯანფუთა, зоофиты (23).
 ცხოელყოფად 84=ныть животнымъ.
 ცხოველყოფად 53 жизнь.
 ცხოველყოფად იხ. ცხოველყოფა.

ძ

1. ძალი—ეს სიტყვა პეტრიწის თარგმანში ჩვეულებრივ ნიშნავს: ძა-
 лас, ნიქს сила, способность. აქედან ნაწარმოებია სიტყვა:
 ძლითი 4,=შესაძლებლობითი მუჟამე потенциалный (შუად.
 ორბ.: „ძალითი“); აქედანვე: ძლად ცხორობად 38,=жизнь въ
 потенции (55); ძალის ცემად 123 („ძალს ცემს“) გაღონიერე-
 ბა, გამაგრება укрѣплять (144).
2. ძალი 36, 93 სიმი (ქნარისა, ან ებანისა) струна; აქედან: ძალთ-
 საცემელი 93,=плектръ, палочка для удара по инстру-
 ძალის-ცემად 123 იხ. ძალი I. [мянту.
 ძარღვ 59, 115, 118; ამ სიტყვას ქართველი მთარგმნელი ხმარობს
 ზოგან საბადლოდ სიტყვისა ნერვი н е р в з (რ. თ. 79, 118),
 ზოგანაც в е н ы (79, 136 რ. თ.); ძარღვნი უზრის-გარემო-
 ნი და თხემის-შიპარნი (115)=вены, находящiеся возлѣ
 ушей. и сонныя артерiи (каротiдес) 136; ხოლო: წუკილნი
 ძარღვნი 118=тонкiе нервы, нервныя нити (139)

- პარლუტობრივისი ინონი 59₁₇—нервные волокна (79); შეად. ინოღ
და ინისი.
- პარლუტობრი მიდრეჰაჰე 113—пульсовое (сфигматическое) дви-
жение 134.
- პარლუტობრიითი (ძალი) 110₁₆—пульсовая сила, ბიენი пульса,
движение крови (131).
- ჰბერად 87_{18,20}—шумъ (106).
- ჰბს 98—добавляется, добавлено (120).
- ჰიეზად 137 изслѣдование, изысканіе (158).
- ჰლად (ცხორებაჲ) იხ. ძალი 1.
- ჰლითი იხ. ძალი 1.
- ჰნელჯავებული 157, худосочный (180).
- ჰნელჯავებულობად 157₁₇—дурной темпераментъ (180); შეად.
ჰნიად 23 трудно. [შეხვეებაჲ.
- ჰნიადგანსაგონებელი 51 ძნელგანსაგები труднопониимаемый, неудо-
бовразумительный.
- ჰოწეული 29 წითელი красный.
- ჰპრი 15, 128 ჰლო; აგრეთვე—страданіе (ქ. 172—რუბ. 203); უდა-
რესი ძვრი—меньшее зло (148).
- ჰპრის - მზარხველობად გულის-შორისი 108₇ = χῆτος нена-
висть (130)
- ჰუნად 56₁₆ („პორფირიოს, რომელმან თვთ ძუნად ქრისტესსა
აღძრა თვისი ენაჲ“) წინააღმდეგომ противъ (75).
- ჰლუნვად (ვარსკულაეთაჲ) 150—теченіе (свѣтилъ) 171.

წ

- წადილი 134 სურვილი желаніе.
- წათხი 58₉—слизь, мокрота (78); ფსლებრივი წათხი 59,
=ჭრჭაბიჲ ფლგმა похожая на сыворотку мокрота (79,
прим. 6).
- წარპარვად 101₂₂—отвлекать (123).
- წარწირვად 84_{16,17} გაწირვა—подвергать опасности (101, прим. 5).
- წელი 112₄ („წელნი“) ნაწლევი кишка.
- წელსწორობად 163—ежегодныя равноденствія.
- წენტილი 150 ნიშანი (წერტილი) знакъ (точка); „წენტილი სიგრძე-
თა-ებრ და სიერკეთა“—„знакъ по долготѣ и широтѣ“ (171).
- წენნიერი 131—благородный (150).

- წვალეზა** 148_ა (ვგონებთ უნდა ყოფილიყო: „აღწვალეზანი“) = **выборъ** (169); შუად. აღწვალეზა.
- წილი** 111_ა; ორბ.: წილა — სიბილწე და ფინთი რამე; რუსულ თარგმანში კი ამ სიტყვის საბადლოდ ზის **сѣра** (жупѣль) 138_ა. შუად. ბაყლი ყურთაა.
- წინააღრჩევამ** 134 = **выборъ** (153); **წინააღრჩევითი** (მიღრეკაა) 117 = **происходящее по выбору (движение)** 139; **წამბრ წინააღრჩევითი** (მიღრეკაა) 117 = **произвольное, по выбору (движение)** 139; **წინააღსარჩევითი** 136 = **предметъ выбора, выборъ**.
- წინამანგველი** 102 = **предшествующий** (123).
- წინაგანმეხობი** 21, 102, 140 = **противодѣйствующий** (37), **противоположный** (123. 160); **противникъ**.
- წინაგანრჩევითი** (ძალი) 89 = **способность свободнаго выбора** (108).
- წინაგანსაწყობელი** 28 = **возражение** (44).
- წინაგანფინელი** 96 = **предназначенный** (117).
- წინაგანწყობამ** 147 = **стойкость** (168), **противостоятъ, возражать**.
- წინადადებამ** 148 **განზრახვა, намѣрение**; აქედან: **წინადადება ისაგანია** = **a proposito** изъ намѣренія; **მებრ წინადადებათი** = **secundum propositum** по намѣренію (169).
- წინამდებარე** 34_{ა, ბ} = **субъектъ** (51); **ზოგჯერ ნიშნავს** **предположенное** (ქ. თ. 154_ა = რ. თ. 177).
- წინამეუწყობამ** 165 **предвѣдѣніе**.
- წინფილამ** 143_ა = **ტკბილი საკრავი** (ორბ.), **кимвалы** (ნიკ. მარის **Одописны, ლექსიკ. II**); რუსულ თარგმანში კი ზის **флейта** (164).
- წირი** 30_ა = **γραμμѣ lineა** **линия, черта** (47) **ხაზი**; **წირნი** 80_{ა, ბ} (იხ. **სხოლიოც**) = **ნახატი, მხატვრობა живопись** (99).
- წირმღვამ** 111_ა **თვალის ჩირქი гной глазъ** (133).
- წრფელწირი ნაქუცთი** 66 **სწორხაზიანი ფიგურა, სწორხაზიანი მობახულობა** **прямолинейная фигура, прямолинейное очертаніе** (85).
- წული** 116_ა **მამრი ანუ მამალი ცხოველი самецъ** (138); შუად. **ღუღალი**.
- წულილადი** 25 **წერილადი, წერილი** = **тонкое** (41).
- წუმწუმამ** 64 **გოგირდი сѣра**.
- წურთამ** 153 **ვარჯიში упражнение** (175).
- წურთილადი** 120 **იხ. წულილადი**. [ერთი გვარია.
- წულვასაკვრველი** 108_ა = **ужасъ** (128) **ზარი (თეზარი), შიშის ერთ-**

წყლვამ ჰაერისამ 78=ударъ воздуха, волны воздуха (93).

წყლის-შორისნი (ცხოველნი) 21 водяныя животныя.

წყლტუმ 77, 79, 85 86, 122=гладкій, უხორკლო; წყლტუმობამ—
гладкость.

წყმედამ 84 потеря, гибель.

წყნარი 77, 79, 86=ровный (97. 98), равномѣрный (103, прим.
17-ое); აქედან: უწყნარომ=неровное, неравномѣрное (იქვე).

წყრომამ 7, გნხვ (21).

წყრომამ-ნავლულვამ 108,=ბრყჩა ვსმჩივობა (130).

ჭ

ჭმუნვარეზამ 106,1=ჭოცა გრუსტა, тоска (მწუხარების ერთ-ერთი
გვარია).

ჭურვამ 20,22 („ვიბურთ“) ჰურეტა, ცქერა, ყურება, დათვლიერება
разсматривать.

ხ

ხანი მიმომ 77,21 იხ. მიმომანი.

ხატი და ხახე 40,18=форма и отпечатокъ (57).

ხედვითი 106, მარტო გონებით წარმოსადგენი; თეორეტიული теоре-
тический, созерцательный (129). შეად. საქმითი.

ხონდრომ 122,18 χόνδρος cartilago хрящ (Слов. 36); აქედან:
უხონდრომენი 93,18=хрящевые (114); აგრეთვე: ხონდრომ
77,22=шереховатый (97).

ხრწნამ 84 დაშლა, დარღვევა разрушение, разложение.

ხვთიძე=ქროქოდილომ-ხვთიძე 29=крокодилъ (46).

ხუაში 65 ხუაი კუჩა; «ხუაებრივ თანშესხმული»=сваленный въ ку-
ხურომობამ 71,20 იხ. ხურომ. [ყუ (84).

ხურომ—ღურგალი ან კალატოზი, «მთლელი» (ხისა ან ქვისა) შეად.
ორბ.; ხურომობამ 71,20 ღურგლობა-კალატოზობა водчество;
რადგან ეს ხელოვნებაა, ალბათ ამიტომ საბადლოდ სიტყვისა
ხურონი (166,8) რუსულში ზის „художники“ (190).

პ

პამს—ჯერარს, უნდა სლѣдуетъ, надлежить; პამსინა-მპრ 172,1
надлежащимъ образомъ.

- პელთა შიგანი კარძოჲ 86=ხელისგული ладонь рукъ (103).
პელინ-პსნამ 59₄₋₇ სისხლის გამოშვება кровопускание, разръкъ
жилъ (венъ).
პელშვიშვამად 22₁₈, 133 ძალა-უფლება власть.
პელოანი 155=ხელოვანი 6, художникъ (177).
პმეგრითამად 74=არ ფაჲუჲჩუნъ способность издавать звуки (94).
პმინსოგითი (ძალი) 94 იხ. კმებრიობამა.
პორპი 93_{18, 20}; პეტრიწი ამ სიტყვით სთარგმნის ორ ბერძნულ ტერ-
მინს: ა) ἀρτηρία τραχεια шереховая артерія дыхательнаго
горла, дыхательное горло და ბ) γαργαρεών gurgulio устье
гортани (Слов. 3 и 5).
პორპინ-თამი 122₁₈₋₁₇=ჭარსუგъ pharynx глотка, начало пище-
провода (Слов. 35); მაგრამ, შესაძლოა ამ სიტყვით პეტრიწს
გადმოღებული ჰქონდეს ბერძნული λάρსუგъ гортань, начало ды-
хательнаго горла (შეად. რუს. თარგმ. 143 სხოლ. 19), რაც
აზრით უფრო შეეფერება ამ ადგილს.
პსენებამად 89₁₁ დახსომება запоминание, память (108). შეად. აღ-
კსენებამა.
პუშირი 111₁₇ ხვიშირი, «წისკვილის სახეარბლე» (ორბ.: „პეშირი“).
პშირი—плотный (იხ. სიკშირე); აქედან: ღამპშირამად 64₁₇ ძლათ-
სა плотнѣе.

ჯ

- ჯაბანი 35 შვიშარა бязливый.
ჯმარას 20, 51 და სხვ.=ჯერია, რიგია, უნდა нужно, слѣдуетъ,
ჯმარინებამად 32₁₁. [надлежитъ.]

ჰ

- ჰამეპარიჰნი ჰმებანი 73=воздухообразныя состоянія (93).
ჰამეპულამად 99=დურპი нравъ, дурная привычка; дурное со-
стоянiе тѣла (Слов. 17: καχεξία).
ჰასაჰი 34, 167=возрастъ (51), ростъ (191) წლოვანობა, ტანადობა.
ჰმინს 6 იხ. გებამა.

საკუთრებითი სახელები

ადგილთა, პირთა და თხზულებათა¹:

ალექსანდრია 55 Александрия ქალაქი ეგვიპტეში, დაარსებულია ალექსანდრე მაკედონელის მიერ. 332 წელს ქრ. წინ, ცნობილი საგანმანათლებლო და საღებშიცემო ცენტრი ძველად.

ამმონოს (საქასი) 25. 53 Аммоний Саккас ალექსანდრიელი ფილოსოფოსი, 175—242 წ. ქრ. შემდეგ, ნეოპლატონური მოძღვრების საფუძვლის ჩამყრელი; მის მოწაფეთა შორის განსაკუთრებით ცნობილია პლტინოსი (იხ.), რომელიც ითვლება ნეოპლატონური სკოლის ნამდვილ დამაარსებლად.

ამოსაჩენელთა წიგნი 109 თხზულება ლაინოსისა (იხ.) сочинение Галена: „О доказательствѣ“.

ანაქსანდორა 167 Анаксагоръ ათინელი ფილოსოფოსი, ცხოვრობდა 500—428 წ. ქრ. წინ.—მისი მოძღვრებით: ყოველივე შედგენილია უთვალავ პირველნივეთებთაგან (პომიომერიებისაგან), რომელნიც თვისებით უცვლელნი და რაოდენობით განყოფილნი არიან; ეს პირველნივეთებანი თავდაპირველათ სრულიად უძრავნი და ერთმანეთში არეულნი ყოფილან; ამ მდგომარეობიდან იგინი გამოუყვანია ყოვლისავე მომწესრიგებელსა და მიხანშეწონილათ მოქმედს გონებას (νοῦς); მას შემდეგ კი მათი მოძრაობა მექანიკურათ სწარმოებს.—ამ მოძღვრებისათვის იგი ათეისტად გამოაცხადეს და ათინიდან განდევნეს.

ანაქსარხოს 128 Анасархъ.

¹ ამ სიაში აღნიშნულნი არიან მხოლოდ ის საკუთრებითი სახელები, რომელნიც გვხვდებიან თარგმანის ტექსტში და გადამწერთა სხოლიოებში. ჩვენი წინასიტყვაობა კი აქ მხედველობაში მიღებული არაა.

ანაქსიმენი 71 Анаксимен ბერძნის ფილოსოფოსი, ქალ მილეტი-დან (მცირე აზიაში), ცხოვრ. 560—502 წ. ქრ. წინ. მისი სწავლით ყოვლისავე პირველდასაბამი ჰაერია: ჰაერის შეთხლებიდან წარმოდგება ცეცხლი, ხოლო შეკუმშვისა და შესქელებისაგან — წყალი და მიწა; სულიც იგივე ჰაერია; სიცოცხლე ჰაერის შესუნთქვა-გამოსუნთქვაში მდგომარეობს.

აპოლინარი 4, 44 Аполлинарій შვილი ალექსანდრიელის რიტორის, აგრეთვე. აპოლინარისა. 362 წელს ქრ. შემდგომ იგი არჩეულ იქმნა ლაოდიკიის (სირიაში) ეპისკოპოსად და ამ ხარისხში დაჰყო გარდაცვალებამდე (392 წლის მახლობლად). ფილოსოფიაში მიმდევარი იყო პლატონის სკოლისა. კერძოდ, ადამიანის ბუნების შესახებ იგი ასწავლიდა: კაცი შესდგება სხეულისაგან, ცხოველობითის სულიისაგან და გონიერისულიისაგანაო. რადგან გონიერებითი სული ადამიანისა ცვალებადი და ცოდვილია, ამიტომ მაცხოვარმა არ მიიღო იგი: ამ სულის ადგილი ქრისტეში ეკირა ღვთაებრივს ლოგოსს (λόγος) ანუ სიტყვასაო. ამ მოძღვრებისათვის აპოლინარი გამოცხადებულ იქმნა მწვალებელად (ერეტიკოსად), და მეორე მსოფლიო კრებამ (381 წ.) შეაჩვენა როგორც თვით აპოლინარი და მისი მოძღვრება, ისე მისნი მიმდევარნი. მიუხედავად ამისა, იგი მაინც მღვდელმთავრობდა სიკვილაძემ (Βρονισιον—Точн. излож. Правосл. вѣры... Приложение IV).

აპოლონ 153 Аполлон ბერძნული ღვთაება, ძე ზევსისა (=დიანის), ღმერთი სინათლისა, მუსიკისა, წინასწარმეტყველებისა, მცველი სამოქალაქო და სახელმწიფო წესებისა და სხვათა.

არისტოტელი 1, 9, 24, 24, 36, 42, 57, 58, 60, 65, 65, 68, 76, 94, 95, 104, 116 116, 153, 169 Аристотель უდიდესი ბერძენთა ფილოსოფოსი და ბუნებისმეტყველი, მოწაფე პლატონისა (იხ.), მასწავლებელი ალექსანდრე მაკედონელისა; დაიბადა 384 წ. ქრ. წინ; 331 წელს ათინაში დააარსა საფილოსოფოსო (პერიპატეტოთა) სკოლა; გარდაიცვალა 322 წ. ქრ. წინ. მისი ბიოგრაფიისა და მოძღვრების მიმოხილვა აქ შეუძლებელია. ამიტომ აღნიშნავთ მხოლოდ იმ თხზულებათ, რომელნიც ნემესიოსის წიგნში არიან მოხსენებულნი: «ცხოველთ დამსახველი» ანუ «ცხოველთა ისტორია» (გვ. 60), «ბუნებითნი» ანუ «ფიზიკა» (გვ. 95) და «ჩუბულებითნი» ანუ «ითიკა» (გვ. 95).

ბაბილონი 163 ცნობილი ძველად ქალაქი და სახელმწიფო ტიგრისა და ეფრატის ხეობაში Вавилонъ.

- «გუნეაბითნი»** 95 თხზულება არისტოტელისა „ფიზიკა“=«Φιζიკα».
- «გრძნობადისა»** წიგნი 77 თხზულება პორფირიოსისა (იხ.): „Περὶ ἀἰσθητικῶν—Объ ощущеніи“ (რუს. თარგმ. 97 და იქვე სხოლიო 15).
- დავით 44** Давид ებრაელთა მეფე-წინასწარმეტველი.
- დანიელ 22** Даниил ებრაელთა წინასწარმეტყველი.
- ღია 153** Юпитеръ ზევი (==იუპიტერი), ძე კრონოსისა, უზუნავსი ღვთაება ძველი დროის ბერძენებისა, მამა ღმერთებისა და ადამიანებისა, მცველი სიმართლისა და სახელმწიფო წყობილებისა და სხვ.; ჰყავს შვილები: არეა (მარსი), აპოლონი (იხ.) და სხვანი.
- დიმოკრიტოს 23, 116, 169** Демокритъ ბერძნის ფილოსოფოსი, 460—370 წ. ქრ. წინ, პირველი წარმომადგენელი ატომისტურის მოძღვრებისა.
- დინარხოს 24, 24, 31**=დიკარხოს Динархъ=Дикархъ ბერძნის ფილოსოფოსი-პერიპატოელი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი და მათემატიკოსი, ცხოვრ. მე-4-ე საუკუნეში ქრ. წინ.
- დიონისიოს მალაზრი 128** Діонисій тиранъ სირაკუზელი, შვილი და მემკვიდრე დიონისიოს დიდისა, ცხოვრობდა მე-4-ე საუკუნეში ქრ. წინ.
- ებრაელები 11, 18, 69, 89** евреи.
- ეგვიპტე 162** Египетъ ცნობილი ძველად სახელმწიფო აფრიკაში, ნილოსის ხეობაში.
- ეგვიპტელი იხ.** მეგვიპტელი.
- ეგნომიოს 40, 41, 42** Евномій, არიოზის მიმდევარი მწვალბეელი (ერეტკოსი), ცხოვრობდა მე-IV-ე საუკუნეში, † 398 წ.; მის მიმდევართ ვწოდებათ—ვენომიანნი (==ვენეზომიანნი).
- ენომიანნი 57** евноміане ევნომიანნი, ევნომიოსის მიმდევარნი.
- ეპრიპიდე 169** Эврипидъ ცნობილი ბერძნის ტრაგიკოსი, 480—407 წ. ქრ. წინ.
- ელლინი (==ელლენი) 47, 57, 163, 163, 163** греки ბერძენნი.
- ემესა 3** Емесса ქალაქი ზემო-სირიაში, მდ. ორონტის პირად, ფინიკიის საზღვარზე. საკათედრო ქალაქი ამ წიგნის ავტორისა.
- ენოქი 150** Энохъ ძველი ალექსის პატრიარქი.
- ეპიკურელნი 75** эпикурейш ეპიკურის სკოლის მიმდევარნი.
- ეპიკუროს 23, 103, 169** Эпикуръ ცნობილი ბერძენთა ფილოსოფოსი, ათინაში, 341—270 წ. ქრ. წინ, დამაარსებელი, ეგრ. წოდ., ეპიკურელთა საფილოსოფიო სკოლისა.
- ზინონ 94, 128** Зенонъ, ზენონ, ბერძნის ფილოსოფოსი, დამაარსებე-

ლი სტოელთა სკოლისა (ათინაში); ცხოვრობდა 340—260 წ. კრ. წინ.

თალი 24, 70 *Θαλες*, თალესი, ბერძნის პირველი ფილოსოფოსი, ქ. მილეტიდან, 624—548 წ. კრ. წინ; მისი აზრით ყოველივე წყლისაგან წარმოდგა.

«თანმეპყრობისა» წიგნი 78 თხზ. ლალინოსისა (იხ.): „სიმფონია“.

თემოდოკი 47 *Θεοδωρ* პლატონური ფილოსოფოსი.

თუჰკვდილმს 109 *Θυκιδιδ* ბერძნის ისტორიკოსი. ცხოვრ. მე-V-ე საუკ. კრ. წინ.

იამვლინოს 47 *Ямвлих*, ბერძენთ ნეოპლატონური ფილოსოფოსი, მოწაფე პორფირისა. † 330 წ. კრ. შემდგომ.

ივიკოს 163, 164 *Ивико*, ბერძნის მოგზაური-მგოსანი, ცხოვრ. მე-VI-ე საუკ. კრ. წინ.

ილია 150 *Илия* წინასწარმეტყველი.

იოს 156, 171 *Иовъ* მრავალწამებული (დაბადებაში).

„იოსი“ 69 წიგნი იოზისა (დაბადებითგან) კნისა „*Иовъ*“.

იოსებე აპლატონური ფილოსოფოსი, აქეშმარიტად პლატონური ფილოსოფოსი 24 (სხოლიო), 103 (სხოლიო) = იოვანე პეტრიწი, მთარგმნელი ამ წიგნისა ბერძნულითგან ქართულად (უფრო ვრცლათ იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა).

იოსებე 128 *Иосифъ* იოსებ, ძე იაკობისა (დაბადებითგან).

იპპარხოს 71, 75 *Иппарх* მეტაპონტიელი, ცხოვრ. მე-II-ე საუკ. კრ. წინ, ასტრონომიის დამაარსებელი.

იპპოკრატე 70, 109 *Иппократ*, ბერძენთა სახელოვანი ექიმი, ცხოვრ. 460—356 წ. კრ. წინ. — ქართულ კარაბადანებში იგი წოდებულია «ბაგრატად». მე-5-9-ე გვერდზე ამისი სახელი შეცდომითაა დაბეჭდილი ასე: „აპპოკრატის“, რაც უნდა გასწორდეს.

იპპონე 24 *Иппон*, ფილოსოფოსი.

ირაკლიტოს 24, 71, 169 *Гераклит* ჰერაკლიტი, ეფესელი. სახელოვანი ბერძენთა ფილოსოფოსი, ცხოვრობდა 500 წლის მახლობლად ქრ. წინ; ყოვლისავე დასაბამად მიაჩნდა — ცეცხლი.

იუპიტერი იხ. ღია.

კლემენტოს 28, 28 *Клеант* სტოელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, 331—232 წ. კრ. წინ, ზინონის შემდგომ მეთავეობდა სტოელთა სკოლას, «კმასაჲმოფლნი სიტჲჲანი» 33 თხზ. ლალინოსისა (იხ.).

კრიტიანე 153 *Критяне*, კუნძულ კრიტის მცხოვრებნი (ხმელთაშუა ზღვაზე).

კრიტიკა 24 *Κριτικῆς Κριτικῆς*, ერთი „30 მძლავრთაგანი“ (=ტირანთაგანი) ათინაში, პლატონის ნათესავი, ორატორი და ფილოსოფოსი, † 408 წ. ქრ. წინ.

კრონი[ი]ონ 47 *Κρονίος Κρονίης* პლატონური ფილოსოფოსი, მე-II-ე საუკ. ქრ. შემდეგ. ნემესიოსის იხსენიებს მის თხზულებას: «წიგნი კულად-ქმნადობისაჲ» (47).

ლაზარე 172 *Λαζαρυ*, (სახარებიდან).

ლაკიდემონელი 153 *λακεδεμονίαι*, ლაკიდემონის მცხოვრებნი, სატახტო ქალაქით სპარტიით (საბერძნეთში).

ლაოდია 4 *Λαοδικία*, ძველი ქალაქი ფრიგიკაში (მცირე აზიაში).

მაკაბელები 128 *Μακκαβαί*, ძმანი მაკაბელები (დაბადებითან).

მანიქელები 25, 45 *μανιχαι*, სარწმუნოებრივ-ფილოსოფიური სექტა, დაარსებული მე-III-ე საუკუნეში ქრ. შემდგომ, სპარსელის სურანკის-შიერ, რომელსაც უწოდეს მ ა ნ ე ს ი (=სული), —აქედან სექტის სახელიც. [ტახუ].

მარტიმთა-თჳსა 34 თხზ. ლაინოსისა: «Ο *простыхъ* *медикаментовъ* *египтяне* ეგვიპტელი, მცხოვრები ეგვიპტისა; ეგვიპტელი მეცნიერ-ბრძენნი.

მენანდრე 169, 172 *Μενανδρῦ* ათინელი, ცნობილი დრამატურგი (კომედიების მწერალი), 342—291 წ. ქრ. წინ.

მოსე 10, 13, 44, 69, 69 *Μοισει* წინასწარმეტყველი, ავტორი „დაბადების“ პირველი ხუთი წიგნისა.

ნაფილთე მარკაბისა-თჳსა 50 თხზ. ლაინოსისა. [სიტყვაობა].

ნემესიოს 3 *Νεμεσιῶν* ემესელი, ავტორი ამ თხზულებისა (იხ. ჩვ. წინა-ნიკოკრეონტე).

ნუმენიოს პითაგორელი 25 *Νυμενίῳ*.

ორიგენე 58, 89, 128 (სხოლიო) *Οριγενῦ*, სახელოვანი ქრისტიანი ღმრთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, 185—255 წ. ქრ. შემდგომ, ქალ. ალექსანდრიაში. დიდი სამსახური მიუძღვის საქრისტიანო ეკლესიის წინაშე წარმართთა მწერლებთან ბრძოლაში, მაგრამ ზოგიერთ დოღმატთა შესახებ არამართლმადიდებლობითი აზრები ჰქონდა გამოთქმული, რის გამოც ზოგიერთი მისი თხზულება ეკლესიის მიერ უარყოფილია და გარიცხული.

პაველ 10, 22, 172 *αν. Παυλῦ*, მოციქული.

პანეტიოს 94 *Πανητιῶν* როდოსელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, სტოელთა სკოლის თავი, 180—110 წ. ქრ. წინ, რომში.

პითაგორე (=პითაგორა) 24, 40, 41 *Πιθαγορῦ* სახელოვანი ბერძენთა ფილოსოფოს-მათემატიკოსი, ცხოვრობდა 580—500 წლის

- მახლობლათ ქრ. წინ; კროტონში დააარსა სარწმუნოებრივ-ზნეობრივი ძმობა, რომლის წევრთაც დაერქვათ პითალორელნი.
- პითალორელნი** 89 პითალორის მიერ დაარსებულის ძმობის წევრნი, მისი მოძღვრების მიმდევარნი.
- პლატონი** 4, 24, 31, 42, 47, 47, 47, 51, 69, 74, 76, 78, 89, 89, 90, 102, 147, 148 (სხოლ.), 150, 169 **Платонъ**, სახელგანთქმული ბერძენთ ფილოსოფოსი, ათინაში, 427—347 წ. ქრ. წინ, მოწაფე სოკრატისა და მასწავლებელი არისტოტელისა. მის თხზულებათაგან ნემესიოსს დასახელებული აქვს „ფედონი“ (31) „Федонъ“.
- პლატონური** 28 **платоникъ**, პლატონის მიმდევარი ფილოსოფოსი; ნეოპლატონიკი. მთარგმნელიც ნემესიოსის წიგნისა გადამწერის მიერ წოდებულია: „პლატონური ფილოსოფოსი იოვანე“ (იხ. გვ. 103 სხოლიო).
- პლოტინოს** 4, 25, 46, 59 **Плотинъ** ფილოსოფოსი, ნეოპლატონიზმის დამაარსებელი, 204—269 წ. ქრ. შემდგომ, მოწაფე ამპონიოსისა.
- პორფირი** (პორფირი—პორფირე) 47, 56, 56, 77 **Порфирій**, ნეოპლატონური ფილოსოფოსი, მოწაფე პლოტინოსისა, 232—305 წ. ქრ. შემდგომ. მის თხზულებათაგან ნემესიოსს დასახელებული აქვს: „შერეეითნი საძიებელნი“ (გვ. 56) და წიგნი „გრძნობადობისა“ (გვ. 77).
- რომი**—იხ. ჰრომი.
- სახარება** 156, **Евангеліе**.
- სიმე** 31 **Симіи**, **Симііаъ**.
- სოკრატ** 31, 150, 173 **Сократъ**, დიდებული ათინელი ფილოსოფოსი, ცხოვრ. 469—399 წ. ქრ. წინ, მოძღვარი პლატონისა.
- სოლომონ** 44 **Соломонъ** ბრძენი, ებრაელთა მეფე, ძე დავითისა.
- სტონკი** 29, 24, 25, 68, 72, 142, 146, 150, 169 **стонки** ფილოსოფიური სკოლა, დაარსებული 340—365 წლებს მახლობლათ, ზენონის მიერ; ამ სკოლის მიმდევარნი.
- სუსანა** 129, 163 **Сусанна**, ბიბლიითგან.
- ური** 44 **Урїи**, ებრაელი მხედართმთავარი, რომლის ცოლიც შემდგომ შეირთო დავით წინასწარმეტყველმა.
- ფედონი** 31 პლატონ ფილოსოფოსის თხზულება «Федонъ».
- ფილოპატორ** 142, 143 **Филопаторъ** სტოელი ფილოსოფოსი. ნემესიოსს მოხსენებული აქვს მისი თხზულება „წიგნი სუსა“ (გვ. 143).
- ძრისტე** 56 **Христость**.

ძრისტაანე 58, 151 ხრისტიანინჱ.

ძსანოკრატი 26 Ксенократъ ბერძნის ფილოსოფოსი, პლატონის მოწაფე, 396—314 წ. ქრ. დაბადებამდე.

ღალინოს 33, 50, 76, 91, 109, 116 Galenos Галенъ, იპოკრატის შემდეგ უშესანიშნავესი ექიმი ძველად, 181—201 წ. ქრ. შემდგომ, დაიბადა პერგამში (მცირე აზიაში), ცხოვრობდა ალექსანდრიაში და რომში, ავტორი მრავალი თხზულებისა ანატომიიდან და ფიზიოლოგიიდან. ქართულ კარაბადინებში იგი წოდებულია „ჯალინოზად“, ხოლო ხალხში—„ჯანიოზად“ (გურიაში) და „ჯანაოზად“ (იმერეთში და ქართლ-კახეთში).—ნემესიოსის წიგნში ჩამოთვლილია შემდეგი მისი თხზულებანი: ემასაყოფელნი სიტყუანი» (გვ. 33), «შეზავებულებათა წიგნი» (გვ. 34), «მარტივთათს» (გვ. 34), «ნაწილთ-კმარებისა-თს» (გვ. 50), წიგნი თანმეკმეობისა» (გვ. 76), წიგნი აღმოსაჩენელთა» (გვ. 109).

«შიჯამეზუმეზბათა წიგნი» 34 თხზ. ღალინოსისა: «О темпераментахъ».

«შირევიტინი სპიმიგმელნი» 56 თხზ. პორფიროსისა: «Различные вопросы».

«ჩუტუმეზიტინი» 95 თხზულება არისტოტელისა «ითიკა».

«ცხომელთ-ღამსახველი» 60 „ისტორია ცხოველებისა“, თხზ. არისტოტელისა.

ხურისიპოს (=ხურისიპოს) 28, 30, 142 Хризиппъ სტოელი, ბერძნის ფილოსოფოსი, 280—206 წ. ქრ. წინ.

ჰროში 55, 55 რომი, Римჱ.

ჰურიამ 162, 163 ებრაელი, ურია.

III

დაბადების ტექსტთა საძიებელი

ძველი აღთქმისა:

შექმნათა II, 2—3	ბგ. 44 ₃₋₄
„ III, 19	ბგ. 10—11
იობის XXXVIII	ბგ. 69 ₂₄₋₂₅
სიბრძნ. სოფ. XII, 10	ბგ. 19 ₆

ახალი აღთქმისა:

ლუკასი XVI, 9	ბგ. 172 ₈
იოანესი V, 17	ბგ. 44 ₆
IX, 1—3	ბგ. 172 ₁₁₋₁₄
ა კორინთ. XV, 48	ბგ. 11 ₅₋₆
ბ კორინთ. XII, 7	ბგ. 172 ₅₋₆

ხელნაწერის თავთა საძიებელი ჩვენ- სა და რუსულ გამოცემაში *

0 ¹	= I	= 1	ႠႢ	= XX	= 21 ²
ჟ	= II	= 2	0 ¹	= XXI	= 20 ²
ჟ	= III	= 3	ႠႣ	= XXII	= 22
Პ	= IV	= 4	Ⴀ	= XXIII	= 23
ჟ	= V	= 5	ႠႤ ³	= XXIV	= 24
Ⴀ	= VI	= 6	ႠᲞ	= XXV	= 25
Ⴁ	= VII	= 7	ႠႧ	= XXVI	= 26
Ⴂ	= VIII	= 8 ²	ႠႨ	= XXVII	= 27
Ⴃ	= IX	= 8 ²	ႠႩ	= XXVIII	= 28
Ⴄ	= X	= 10	ႠႰ	= XXXII	= 32 ⁴
ႤႥ	= XI	= 11	ႠႱ	= XXIX	= 29
ႤႧ	= XII	= 12	ႠႢ	= XXX	= 30
ႤႨ	= XIII	= 13	ႠႣ ⁶	= XXXI	= 31
ႤᲞ	= XIV	= 14	ႠႤ	= XXXIII	= 33
ႤႧ	= XV	= 15	ႠႥ	= XXXIV	= 34
0 ¹	= XVI	= 16	ႠᲞ	= XXXV	= 35
0 ¹	= XVII	= 17	ႠႧ	= XXXVI	= 36
ႤႨ	= XVIII	= 18	ႠႨ	= XXXVII	= 37
ႤႩ	= XIX	= 19			

* ასომთავრულებით ნაჩვენებია ხელნაწერის თავები, რომაული ციფრებით—ჩვენი გამოცემის თავები, ხოლო არაბული ციფრებით—რუსული გამოცემისა.

'ხ' = XXXVIII = 38	'ო' = XLI = 41
'ხე' = { XXXIX = 39	'ჰ' = { XLII = 42
XL = 40	XLIV = 44

¹ პირველ რიგში ნულებით აღნიშნული გვაქვს ხელნაწერის ის თავები, რომელთაც სათვალავი არ უხისთ, მაგრამ სათაურები კი აქვთ, გარდა პირველი თავისა, რომელსაც ხელნაწერში ცალკე სათაური არა აქვს, თუმცა, როგორც ეტყობა, ამ თავს უნდა ჰქონოდეს წარწერა: „ბუნებისა-თვს კაცისა თაჲვანად თქუმული“, რაც ნიშნავს: მთავარი ანუ მეთაური სიტყვა ბუნებისა-თვს კაცისა (იხ. ლექსიკონი: „თაჲვანი“); ამავე თავის სათაურისაგან უნდა წარმომდგარიყოს თვით წიგნის სათაურიც: „ბუნებისა-თვს კაცისა“ (იხ. ჩვენი წინასიტყვაობა).

² როგორც მკითხველი შეამჩნევდა, ბერძნულ-რუსული დედნის მე-8-ე და მე-9-ე, აგრეთვე მე-20-ე და 21-ელი თავები ქართულ ტექსტში ერთი მეორის ადგილს არის გადასმულ-გადმოსმული.

³ საყურადღებოა ეს ნახტომი თავების სათვალავისა ხელნაწერში.

⁴ ეს თავიც ხელნაწერში თავის ალაგას არაა მოთავსებული, თან იგი ტექსტის შეუფერებელს სათაურს ატარებს (ხელნაწერში), რამც ჩვენს გამოცემაში გასწორებულია (გვ. 132).

⁵ ამ თავს ხელნაწერში (A) თავდაპირველათ ჰქონია სათვალავად Կ(Բ, რომელიც შემდეგ გადაუხაზავთ და მიუწერიათ გვერდში Խ.

⁶ ამ თავს ხელნაწერში (A) სათვალავად ჰქონია Խ (წითელი მელნით), რომლისთვისაც გვერდში მიუწერიათ შავი მელნი Է.

⁷ როგორც მკითხველი ხედავს, ხელნაწერის ამ ერთ თავში მოთავსებულია ბერძნულ-რუსული გამოცემის (აგრეთვე ჩვენი გამოცემის) ორი თავის (39 და 40) ტექსტი.

⁸ ხელნაწერის ამ თავშიაც გადაბმით მისდევს ერთმანეთს ბერძნულ-რუსული გამოცემის მე-42-ე თავის ტექსტი და მე-44-ე თავის ერთი ნაწილი; მე-43-ე თავი კი ქართულ ხელნაწერებში დაკარგულია.

ხელთნაწერის უმთავრეს სხოლიოთა საძიებელი ჩვენს გამოცემაში

1. განმარტება სიტყვების: ძლითი და მოქმედებითი. გვ. 4, ერთი ფარსკვლაფი.
2. განმარტება ჰლატონის შესუდულების—სულისა და სხეულის ურთიერთობაზე. გვ. 5, ერთი ფარსკვლაფი.
3. განვითარება იმავე აზრისა. გვ. 6, ერთი ფარსკვლაფი.
4. კაცს უჭირავს შუა ადგილი ხილულ და უხილავ ბუნებათა შორის. გვ. 7, სამი ფარსკვლაფი.
5. განმარტება იმისი, თუ რა მნიშვნელობით აქვს ნახმარი სიტყვა „მიდრეკაჲ“ ამ წიგნის მთარგმნელს „იოვანეს ჰლატონურსა ფილოსოფოსსა“. გვ. 24, ერთი ფარსკვლაფი¹.
6. მცირე ცნობა (ეგზეგისა) ამომნიოსის შესახებ. გვ. 53, ერთი ფარსკვლაფი.
7. განმარტება ტერმინის „ასოჲ“. გვ. 61; ერთი ფარსკვლაფი².

¹ რადგან ამ სხოლიოში იოვანე პეტრიწზე ლაპარაკია, როგორც მესამე პირზე, ამიტომ ვფიქრობთ, რომ ეს სხოლიო მას არ უნდა ეკუთვნოდეს.

² არც ეს სხოლიო უნდა იყოს პეტრიწისა.

8. შენიშვნა იმის შესახებ, თუ რა რიგზე არიან დაწუობილნი მსოფლიო სტიქიონები ანუ ასონი. გვ. 63, ერთი ფარსკვლავი.

9. იმავე საგნის შესახებ. გვ. 67, ერთი ფარსკვლავი.

10. მტრე შენიშვნა „წირის“ (ანუ მხატვრობის) შესახებ. გვ. 80, ორი ფარსკვლავი¹.

11. განმარტება იმისი, თუ რა მნიშვნელობით აქვს ნახმარი სიტყვა „იჩქითი“ ამ წიგნის მთარგმნელს, «ჭეშმარიტად ჰლატონურსა იქ ფელიოსოფოსსა». გვ. 103, ერთი ფარსკვლავი².

¹ იმავე მოსაზრებით, არც ეს განმარტება უნდა ეკუთვნოდეს თვით პეტრიწს.

² აქაც იოვანე პეტრიწზე ლაპარაკია, როგორც მესამე პირზე.— დანარჩენი სხოლიოები კი, შეიძლება, თვით იოვანე პეტრიწს ეკუთვნოდეს.

ხელნაწერ A¹-ის ნაკლული ადგილები

(A-სთან, A²-სთან და ჩვენს გამოცემასთან შედარებით)

წინა დიდრონი ციფრებით აღნიშნულია ჩვენი გამოცემის გვერდები, ხოლო იქვე ჰატარა ციფრებით—იმავე გვერდის სტრიქონები; ბოლო დიდი ციფრით (ფრჩხილებში) ნაჩვენებია A¹-ის გვერდი, ხოლო ჰატარა ციფრით სტრიქონი, რომელშიც გამოტოებულია წინამდებარე სიტყვები.

20₂₇₋₂₈ ხოლო რომელიმე საბრძანებელად (28₇).¹

31₈ ზედშეხებად სხეულსა, ვითარ შეწნის უსხეულოს (46₁).²

31₉₋₁₀ სული, და უოფლად არა ვინაჲ-მე იყოს (46₃).³

32₈₋₉ არამედ მათი, რომელი სსწავლობთა აღკსენებად იტყუან (47₁₂).⁴

43₁₅₋₁₆ შემოყვანებად [სხეულსა-შორის], არამედ, რომელი იგი მუთა (63₉).⁵

47₂₇₋₂₉ და არცა ცხოველთა უტყუთა-გან კაცთად თანშესხეულობანი იქმნებიან, არამედ ცხოველთა-გან ცხოველთად (71₅).⁶

¹ ეს სიტყვები A²-ში უკლებლადაა (ფ. 252ბ).

² ეს სიტყვებიც A²-ში უკლებლადაა (ფ. 254ა, ქვემოდან სტრიქ. 1-2).—სამიგიერთ ამ ხელნაწერში არ არის სიტყვები, რომელნიც წინ მიუძღვიან ამ ფრაზას, სახელდობრ შემდეგი სიტყვები: „ზედშეხებად და განშორებად სხეულსა, და თვთ თავთა-შორის თვსთა უსხეულოდ მყოფად, რომლისა-თვსცა შესაძლებელ არს უსხეულოჲსა“ (ჩვ. გამოც. გვ. 31₆₋₉).

³ ეს სიტყვებიც A²-ში უკლებლად დატულია (ფ. 254ა, ქვემოდან¹ სტრიქონი).

⁴ A²-ში ეს სიტყვებიც დატულია (ფ. 254ბ).

⁵ ეს ადგილიც A²-ში დატულია A-ის თანხმით (A² ფ. 256ა).

⁶ ეს სიტყვებიც A²-ში უკლებლადაა (ფ. 257ა).

- 63₁₆₋₁₇ ტეტხლსა, რომელი შემდგომად მისა არს (98₃).¹
65₅ ხოლო კუმელებრიესა—შრეტისა-გან ტეტხლსის (100₁₁).²
68₁₆ და ვითარ ჭაერი წყლისა-მიმართ (105₁₁).³
78₁₅ მოქენე არს (119—120).⁴
78₂₅₋₂₇ და მიმოგონებისა; რამეთუ ვერაჲ შეუძლებს ხუთსა და
ექუსსა და შჯდსა და უმეტესსა თხნიერ მომკსენებლობისა (120₁₂).⁵
94₁₆ და მნებელობითად და განმგონებლობითად (142₃).⁶
95₁₁₋₁₂ და უტყუთა-შორის (142₁₆).⁷
97₉ ოდეს (145₁₃).⁸
105₈₋₉ გემოსდა, არამედ არათუ იგივე და ერთი არს გემოჲ
და კეთილებდნიერებაჲ (155₁₄).⁹
110₁₄ რომელნი (162₇).¹⁰
114₈₋₉ დაწმედილისა სისხლისა და არცა ძარღვ—თხნიერ
(167₇).¹¹
115₁₅ ვინ (169₁).¹²
116₁ მაშინ (169₁₄).¹³
132₁₆₋₁₇ კმნიდ. და არს არა ვიდრე-ჲ იქელებითი, რომლი-
სა დასაწყისი თუთ თჯს-შორის ჭქონდეს; და არცა უმეტრებით (184₈).¹⁴

¹ A²-ში ეს სიტყვები არის (ფ. 260ა).

² A²-იაც ეს სიტყვები გამოტოვებულია (ფ. 260ბ₁).

³ A²-ში კი აქ უფრო მეტია გამოტოვებული, სახელდობრ მთელი
ჩვენი გამოცემის 68₁₁₋₁₆ სტრიქონები (A² ფ. 261ა).

⁴ A²-ში ეს სიტყვები არის (ფ. 262ბ).

⁵ A²-ში ეს სიტყვებიც უკლებლად არის (ფ. 263ა₁₋₂).

⁶ A²-ში ეს სიტყვებიც არის (ფ. 265ბ).

⁷ A²-ში ეს სიტყვებიც არის (ფ. 265ბ).

⁸ A²-ში ეს სიტყვაც არის (ფ. 266ა).

⁹ ეს სიტყვებიც A²-ში უკლებლად არის (ფ. 267ა).

¹⁰ არც ეს სიტყვა აკლია 4²-ს (ფ. 268ა).

¹¹ ეს სიტყვებიც უკლებლადაა A²-ში (ფ. 268ბ).

¹² A²-ეს არც ეს სიტყვა აკლია (ფ. 269ა).

¹³ A²-ეს არც ეს სიტყვა აკლია (ფ. 269ა).

¹⁴ A²-ში ეს სიტყვებიც უკლებლადაა (ფ. 271ა).

133₈ მას (185₅).¹

136₄-₅ მებრ თუთუულთა: რამეთუ ქმნადთა-თჳს ვიდრე-მე წინადრჩევაჲ (199₅).²

137₂₂-₂₃ განზრახვასა-ზედა ვიტყვთ, ვითარ იგი განვიგულოთ-და (201₁₆).³

153₈-₉ რამეთუ ჩუჭულებჲა — ბუნება ვინაჲ-მე გარეთმოგებულ; ხოლო თუ რად-მე უფალ ჩუჭულებათა (226₁₃).⁴

დასკვნა, რომელიც ამ შედარებითი სიიდან გამომდინარეობს, აშკარაა: ხელნაწერი A^1 არასგზით არ შეიძლება ჩაითვალოს A^2 -ის დენად, გინდ დენის დენად, რადგან უკანასკნელში მოიპოება ისეთი ადგილები, რომელნიც A^1 -ში არ არიან; სამაგიეროთ, ამ შემთხვევაში, A^2 უფრო ახლო სდგას A ხელნაწერთან. და ეს გვაფიქრებინებს, რომ, თუ A^2 ჰირდაჰირ გადმოწერილი არ არის A -იდან, უოველ შემთხვევაში მისი ჰირის ჰირს მაინც უნდა წარმოადგენდეს. ესევე ითქმის A^1 -ის შესახებაც.

¹ არც ეს სიტყვა აკლია A^2 -ეს (ფ. 271ა).

² ეს სიტყვებიც A^2 -ში უკლებლად დაცულია (ფ. 272ბ).

³ არც ეს სიტყვებიც აკლია A^2 -ს (ფ. 273ა).

⁴ ეს სიტყვებიც A^2 -ში დაცულია (ფ. 276ა).

უსაჭიროების შეესებანი და შეს- წორებანი

პირველი ციფრით ნაჩვენებია ჩვენი გამოცემის გვერდი, იქვე პატარა ციფრით—სტრიქონი.

5, ოთხმა „მშემარებელად“ ხელნაწერისა; იგი შესაძლოა ორგვარათ შესწორებულ იქმნას: „მ[ო]მშემარებელად“ და „მშემარებელად“. ჩვენ უკანასკნელს ვამჯობინებთ.

48, ოთხმა „მშეზავებელი“ ხელნაწერისა; მისი შესწორებაც ორგვარათ შეიძლება: „მ[ო]მშეზავებელი“ და „მშეზავებელი“; ჩვენ აქაც უკანასკნელს ვირჩევთ.

63₂₀ დაბეჭდილია: „წუაღსა და“; უნდა გასწორდეს, თანახმად ხელნაწერისა, ასე: „წუაღსა, ხოლო“.

69₁₇ მეოთხე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: „ირწმუნებდეს“ (როგორც ხელნაწერშია).

78₁₅ მეორე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: შეიცვოდეს. ხელნაწერში ამ სიტყვას ასო ო მის წინ მდგომი ყუ-ის ფუხზე აქვს მიბმული გრძელი ხაზის მსგავსად, რისგამოც ჩვენ ეს სიტყვა წაიკითხეთ ისე, როგორც ტექსტშია დაბეჭდილი.

81₂₀ მესამე სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: მიქადაგებული (თანახმად ხელნაწერისა).

82, ამ სტრიქონში უკანასკნელი სიტყვა რამეთუ უნდა წაშალოს და მის ნაცვლად დაიწეროს: ვითარმედ (როგორც ხელნაწერშია).

85₁₂ ზირველი სიტყვა უნდა გასწორდეს ასე: ვიძრწუნებთ (თანხმად აზრისა და ხელნაწერისა).

იმავე გვერდზე აზარტში, მე-5-ე სტრიქონში, უნდა გასწორდეს რუსული სიტყვა ასე: теплоу.

86₂₁ დაბეჭდილია სამთავე; უნდა გასწორდეს ასე: სამითავე. ხელნაწერში ასო 'ი' მიბმულია ასო 'თ'-ის წინა გვერდზე.

87₂₁ შემდგომ სიტყვისა ყოველნი უნდა ჩამატოს სიტყვა: ცხოველნი, რომელიც ხელნაწერში არის; მაგრამ ჩვენ გამოგვრჩენია.

89₆₋₇ დაბეჭდილია მათადცა; უნდა გასწორდეს ასე: მათდაცა. ხელნაწერში (A 156₁₅) ეს სიტყვა ქარაგმიანია ასე: შ'თდცა.

93₁ სიტყვაში სხვჯთა ასო გ ზედმეტია და უნდა გამოირიცხოს.

იმავე გვერდზე მე-9-ე სტრიქონში დაბეჭდილია: გარემოსილისა სიტყუვასა-მიერ; უნდა გასწორდეს ასე: გარემოსილისა სიტყუასა-მიერ (ხელნაწერშიც ასე).

96₁ მესამე სიტყვა უნდა შეივსოს ხელნაწერის თანხმად ასე: ფიცხელსაცა.

97₂₀ დაბეჭდილია ნაწილის-მიერ; უნდა გასწორდეს ხელნაწერის თანხმად ასე: ნაწილის მის.

100₆ მეშვიდე სიტყვა უნდა გასწორდეს, ხელნაწერის თანხმად, ასე: სხეულთად.

106₂₁ ამ მე-XIX-ე თავის დასაწყისში ბეჭდვის დროს გამოგვრჩენია სიტყვა ხოლო, რომელიც უნდა დაისვას სიტყვის „მწუხარების“-ის წინ.

110₁₀ მეოთხე სიტყვა უნდა შესწორდეს, ხელნაწერის თანხმად, ასე: განმავლინელობითი.

იმავე გვერდზე მე-12-ე სტრიქონში მეორე სიტყვა უნდა გასწორდეს, ხელნაწერისავე თანხმად, ასე: საზრდელსა.

115₁₇₋₁₈ უნდა გასწორდეს ხელნაწერის თანხმად ასე: ლაქუარდის-სახედ.

120₂, მესამე სიტყვა („მეურნელებისა-გან“) უნდა გასწორდეს ასე, თანახმად ხელნაწერისა: სიმკურნალობისა-გან.

122₆ მესამე სიტყვა დაბეჭდილი გვაქვს, როგორც ხელნაწერშია; მაგრამ უმჯობესი იქნებოდა დაგვებუჭდა ასე: წყლტუმა-გან.

იმავე გვერდზე, სტრიქ. 7—8 დაბეჭდილია „სხელი“, უნდა გასწორდეს ასე: სხეული.

129₁₉ სიტყვა „მითმენი“ დაბეჭდილია ხელნაწერის თანახმად; მაგრამ, შესაძლოა, უმჯობესი ეოფილიყო, დაგვებუჭდა ასე: მია[მ]-თმენ[ნ]ი.

131₁₃ მეოთხე სიტყვაში ჩასმატებულია კიდევ ერთი თ, ხელნაწერის თანახმად, ასე: უნებლიითთა.

ამავე გვერდზე, ახარტში (პირველი სტრიქონი), შემდგომ სიტყვებისა: „ეს სიტყვა ხელნაწერში ზემო არშიაზეა“ უნდა ჩამატოს: „ამ სიტყვის შემდეგ¹ ხელნაწერებში (AA¹) კიდევ ზის სიტყვა «უშეგრებისას», რომელსაც ჩვენ ფრიცხაუთ ტექსტიდან, აზრისა და რუსული თარგმანის მიხედვით“.

132₁₈ დაბეჭდილია ვინააფვე; ხელნაწერში (A) კი ამ სიტყვის ორი უკანასკნელი ასო ჭარაგმის ქვეშ არის (გე); ამიტომ უმჯობესი იქნება ასე გასწორდეს: ვინაა ვიდრე. A¹-ში კი ისეა, როგორც ჩვენ გვექონდა დაბეჭდილი.

134₁₆₋₁₇ დაბეჭდილია მოუწოდებელად; უნდა გასწორდეს, აზრისა და ხელნაწერის თანახმად, ასე: მოულოდებელად.

იმავე გვერდზე, 21-ელ სტრიქონში, მეხუთე სიტყვაში: გულის-თქმუმაღ პირველი მ-ნი ზედმეტია.

135₁₇ ამ სტრიქონში სიტყვა „განეწესების“ ასეა გასწორებული: განიწესების აზრისა და ხელნაწერის თანახმად.

136₅ შესავსებულია მეხუთე სიტყვა ასე: წინააღრჩევამ (თანახმად ხელნაწერისა).

¹ იგულისხმება სიტყვა „ჩუბულებისასა“, რომელიც ტექსტში გვაქვს დაბეჭდილი (სტრიქონი მე-10-ე).

142₁₀ შემდგომ სიტყვის ხალო უნდა ჩამატოს, ხელნაწერის თანახმად, სიტყვა ოდეს-მე, რომელიც ბეჭდვის დროს გამოგვრჩენია.

150₄ პირველი სიტყვა ასე უნდა გასწორდეს, ხელნაწერის თანახმად: „შემდგომად“.

155₁ უკანასკნელი სიტყვა უნდა შეიცოს, ხელნაწერის თანახმად, ასე: „წერილისასაც“.

156₃ დაბეჭდილია: „სიმართლისა-თჳს“; უნდა გასწორდეს. თანახმად ხელნაწერის, ასე: „სიმართლისა-თჳს“.

ამთ გარდა მკითხველის განსაკუთრებულ ყურადღებას მივაქცევთ შემდეგს ორ ადგილს:

57₆ პირველი სიტყვა დაბეჭდილია „მწდედ“, თანახმად ძირითადი ხელნაწერისა (A104₁₃), რომელშიაც ეს სიტყვა ასეა შემოკლებული შქმშ, თანაც ორი უკანასკნელი ასო ისეა ერთმანეთზე თავი-თავ მიბმული, რომ იკითხება: შქმშშ. აქედან წარმოდგა ჩვენი შეცდომა: „მწდედ“, რომელიც უნდა გასწორდეს ასე: მოწამედ. სწორეთ ამიტომ სიტყვა და ციფრები „მწდე 376“ (გვ. 211) ლექსიკონიდანაც უნდა ამოიშალოს.

165₉ დაბეჭდილია „წალობაც“; უნდა გასწორდეს ასე: „წინადაწარმეტყულებაც“, თანახმად ხელნაწერის, რომელშიაც ეს სიტყვა ასეა შემოკლებული: წწწწწწწწწწ (A¹246₃). ჩვენ კითხვის დროს გამოგვრჩენია პირველი წ.